T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ ve SANATLARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HABÎBÎ AHMED B. DERVİŞ'İN TUHFETÜ'L-MÜŞTÂKÎN İLA-MENÂKIBİ'S-SAHÂBE VE'T-TABİ'ÎN ADLI ESERİNDE SAHÂBE BİYOGRAFİLERİNİN TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Ahmed ERTEN

2501180440

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Nurettin GEMİCİ

İSTANBUL-2022

ÖZ

HABÎBÎ AHMED BİN DERVİŞ'İN TUHFETÜ'L-MÜŞTÂKÎN İLÂ-MENÂKIBİ'S-SAHÂBE VE'T-TÂBİ'ÎN ADLI ESERİNDEKİ SAHÂBE BİYOGRAFİLERİNİN TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRİLMESİ

AHMED ERTEN

Bu çalışmada, 16.yüzyılda yaşamış olan ancak kaynaklarda hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Habîbî Ahmed b. Derviş'in *Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-Menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în* adlı eseri incelenmiştir. Eser, İslam tarihi alanında Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metinler hakkında fikir vermesi ve dönemin dili ile ilgili bilgi içermesi açısından önem arz etmektedir. Bu tezde öncelikle Habîbî Ahmed b. Derviş'in hayatı ve eserleri üzerinde durulmuş ve devamında *Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-Menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în* adlı eserinin sahâbe ile ilgili olan kısmının transkripsiyonu çağının Türkçesine uygun bir şekilde yapılıp değerlendirilmiştir. Bu arada metnin içinde Arapça olarak geçen ayet, hadîs ve duaların da kaynağı tespit edilip verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sahâbe, Siyer, Habîbî Ahmed b. Derviş, Yazma Eser, Hadîs.

ABSTRACT

THE TRANSCRİPTİON AND EVALUATİON OF THE COMPANİONS' BİOGRAPHİES İN HABÎBÎ AHMED BİN DERVİSH'S WORK NAMED TUHFETÜ'L-MÜŞTÂKİN İLÂ-MENÂKIBİ'S-SAHÂBE VE'T-TÂBİ'ÎN

AHMED ERTEN

In this study, Habîbî Ahmed b. Dervish's work named *Tuhfetü'l-müştâkîn ila-Menakıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în* has been studied. The work is important in terms of giving an idea about the texts written in Ottoman Turkish in the field of Islamic history and containing information about the language of the period. The study dwells on the life and works of Habîbî Ahmed b. Derviş and then provides the transliteration and evaluation of the section about the Companions from *Tuhfetü'l-müştâkîn ila-Menakıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în*. In the meantime, the Quranic verses, prophetic hadiths and prayers mentioned in the text in Arabic have sourced and referenced.

Keywords: The Companions, Sirah, Habibî Ahmed b. Dervish, Manuscript, Hadith.

ÖNSÖZ

Asırlar boyunca dinin doğru anlaşılması en büyük mesele olmuştur. Bu maksatla İslam'da ilim, oldukça önemsenmiş ve geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra bu ulvi amaç doğrultusunda tüm asırlar boyunca dikkatlerin en çok yoğunlaştığı, üzerinde en çok durulan asır İslam'ın Hz. Peygamber (sas) tarafından tebliğ edildiği ve O'nun ilk talebeleri olan sahâbenin yaşadığı asırdır. Sahâbe dini O'ndan bize nakleden bir köprü olmuştur. Bundan dolayı onların tanınması amacıyla önemli eserler kaleme alınmıştır. Sahâbenin tanınması dinin doğru şekilde anlaşılmasının en önemli aracı olup, onların yapmış olduğu nakiller üzerinden din daha iyi anlaşılmıştır. İşte bu doğrultuda henüz 2/7. asırda sahâbe biyografileri tabakat tarzında yazılmıştır. Bu noktada günümüze ulaşmış ilk eser, İbn-i Sa'd'ın (ö.230/845) *et-Tabakâtü'l-kübrâ*sıdır. Daha sonra Halife b. Hayyat (ö.240/854) *Kitâbü't-tabakat* isimli eseri ile bunu devam ettirmiş ardından İbn-i Hibban (ö.354/965), İbn-i Abdilber (ö.463/1071)[1] ve daha nice alim tabakat kitapları kaleme almışlardır. Bu eserlerin bazısı sonraki devirlerde başka dillere de tercüme edilmiştir.

Osmanlı Dönemi'nde II.Murad (1421 – 1451) zamanında Türkçeye, Arapça ve Farsça eserlerden tercümeler yapılmaya başlanmış ve sonrasında da siyere ve sahâbeye olan sevgiden ötürü bu tercüme faaliyetleri devam etmiştir. Bu tercümeler mensur olarak yazılmakla birlikte mütercimler tarafından aralara manzum beyitler de eklenmiştir. Biz de bu tezimizde mensur olarak yazılmış ama manzum beyitlerin de bulunduğu bir sahâbe biyografisini, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Reşid Efendi Koleksiyonu 01123 demirbaş numarasıyla kayıtlı olup elimizde tek nüshası bulunan *Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în* adlı eseri ele alacağız.

[1] Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Basrî İbn Sa'd, ***Kitâbü't-tabakâti'l-kübrâ*** thk. Dr. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1421/2001); Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halîfe el-Basrî, ***Kitâbü't-Tabakat*** thk. Dr. Süheyl Zekkâr (Amman: Daru'l-Fikr, 1414/1993); Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Büstî İbn Hibbân, ***es-Sikât*** thk. Muhammed Abdü'l-Mu'îd Hân (Haydarabad: Dairetü'l-Me'ârifi'l-Osmaniyye, 1393/1973); Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh İbn Abdilberr en-Nemerî, ***el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*** thk. Ali Muhammed el-Becavî (Beyrut: Daru'l-Cîl, 1412/1912).

Eseri, yazma nüshasının güzel yazımı, içerisinde ayet, hadislerin fazla olması, Farsça beyitlerin yer alması ve metnin dikkatimizi celbetmesinden dolayı seçtik. Eseri çalışmamızdaki hedefimiz bu konuda yapılmış olan, çalışmaları gündeme getirip Osmanlı Döneminde yazılmış bu tür eserlerin gün yüzüne çıkmasıdır.

Tezin belirlenmesi ve sağlıklı yürümesinde desteklerini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Nurettin Gemici'ye, metni beraber baştan sona okuduğumuz Yazma Eser Uzmanı Ensar Karagöz'e teşekkür ederim. Ayrıca her dem bilgilerden istifade ettiğim Yazma Eser Uzmanı Ahmet Kaylı'ya, her zaman yardım ve dualarını esirgemeyen, bu günlere gelmem de ciddi emekleri olan anne ve babam başta olmak üzere aileme ve kıymetli eşime teşekkürü borç bilirim.

Ahmed ERTEN

İstanbul-2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ ii

ABSTRACT iii

ÖNSÖZ iv

İÇİNDEKİLER vi

KISALTMALAR LİSTESİ viii

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

HABÎBÎ AHMED B. DERVİŞ'İN HAYATI VE ESERLERİ 11

1.1. Hayatı 11

1.2. Edebi Şahsiyeti 12

1.3. Eserleri 13

1.3.1. Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye 13

1.3.2. Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-Menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în 14

İKİNCİ BÖLÜM

TUHFETÜ'L-MÜŞTÂKÎN İLÂ-MENÂKIBİ'S-SAHÂBE VE'T-TÂBİ'ÎN ADLI ESERİN HUSÛSİYETLERİ 15

2.1. Adı ve Yazara Nispeti 15

2.2. Yazım Tarihi 15

2.3. Eserin Yazma Nüshasının Özellikleri 16

2.4. Eserin Muhtevâsı 16

2.4. Eserde Geçen Sahâbe İsimleri ve Sahâbe Hayatlarında Kullandığı Yöntem 17

2.5. Eserin Kaynakları 18

2.6. Eserin Rivayet Açısından Değerlendirilmesi ve Yazıcızade'nin Muhammediye'si ile Mukayesesi 19

2.7. Eserin Tercüme Edildiği Arapça Eserin Husûsiyetleri ve Yazma Nüshaları 22

2.8. Eserin Transkripsiyonunda İzlenen Yöntem..... 28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TUHFETÜ'L-MÜŞTÂKÎN İLÂ-MENÂKIBİ'S-SAHÂBE VE'T-TABİ'ÎN ADLI ESERİNDEKİ SAHÂBE BİYOGRAFİLERİNİN TRANSKRİPSİYONU..... 30

SONUÇ..... 84

KAYNAKÇA 87

EKLER..... 87

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e : Adı geçen eser

b. : Bin/İbn (oğlu)

bkz. : Bakınız

bint : Bint (kızı)

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

ed. : Editör

Hz. : Hazreti

hzl. : Hazırlayan

Ktp. : Kütüphane

MÜİFV : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı

nr. : Numara

nşr. : Naşir/Yayınlayan

ö. : Ölüm tarihi

s. : Sayfa

sas : Sallallahu Aleyhi ve Sellem

ss. : Sayfa sayısı

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

thk. : Tahkik

v.dğr. : Ve diğerleri

vr. : Varak

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, YÖNTEMİ, KAPSAMI VE KAYNAKLARI

Siyer ilmi ve sahâbe hayatı Osmanlı Döneminde çok önemli bir yere sahiptir. Yalnız siyer ilmi Osmanlı'da, tarih ilminin konusu olmaktan ziyade edebiyatçıların daha çok ilgi gösterdiği bir alan olmuştur.[2] Bu nedenle siyer ile bağlantısı olan yeni edebi türler ortaya çıkmıştır. Çeşitli çalışmalarda detaylı olarak incelenen[3] bu türlerin bazıları şunlardır:

1. Mevlid Manzumeleri: Siyerin en çok işlenen kısmı olan mevlîdler, Hz. Resûlullah'ın doğumunu ve doğumu etrafında gelişen olayların anlatıldığı eserlerdir.[4] Bu konuda Arapça, Farsça ve Türkçe pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu türe örnek olarak Şemseddin Sivâsî'nin (ö. 1006/1597) ***Mevlid'***ini verebiliriz.[5]

2. Mi'râciye veya Mi'râc-nâmeler: Hz.Peygamber'in mi'râca çıkışının anlatıldığı eserlerdir.

Ganîzâde Mehmed Nâdirî'nin (ö. 1036/1627) ***Mi'râciyesi***[6] bu türe örnek verilebilir.

3. Hicret-nâmeler: Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicret etmesini konu alan eserlerdir.

Mehmed Nazif'in ***Hicretnâme***'si[7] bu türe örnek verilebilir.

---

[2] Mustafa İsmet Uzun, "Siyer ve Megâzî", ***DİA***, XVII, 324.

[3] Detaylı bilgi için bkz. Abdulsamet Özmen (hzl.), Zeyl-i Siyer-i Veysî, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2020), 26-34.

[4] Ümran Ay, *Münîrî'nin (öl.1521?)'nin Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt.1* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007), XIX.

[5] Hasan Aksoy, "Şemseddin Sivâsî", ***DİA***, XVIII, 523-526.

[6] Detaylı bilgi için bkz. Mustafa İsmet Uzun, "Ganîzâde Mehmed Nâdirî", ***DİA***, XIII, 355-356.

[7] Mehmet Ünal, "Hicretnâme türüne yeni bir örnek: Mehmed Nazif'in "Fî Hicreti'n-Nebî Aleyhisselâm" Başlıklı Mesnevisi." *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 21 (Aralık 2020), 424.

4. Mu‘cizât-ı Nebi: Hz. Peygamber’in gerek hissî gerekse haberî mu’cizelerinden bahseden eserlerdir.

Nâyî Osman Dede’nin (ö. 1142/1729) ***Ravzatü’l-i‘câz fi’-mu‘cizâti’l-mümtâz***[8] isimli eseri bu türe örnek verilebilir.

5. Gazavât-ı Nebi: Hz. Peygamber’in bütün askerî faaliyetlerinin veya bazı mühim gazalarının yer aldığı eserlerdir.

Niyâzî’nin ***Gazavât-ı Nebî***’[9]si bu türe örnek verilebilir.

6. Şemâil-i Şerîfe: Hz. Peygamberin fizikî ve ahlâkî özelliklerinin anlatıldığı eserlerdir.

Dede Mehmed Efendi’nin (ö. 1147/1734) ***el-Vesîletü’l-ʿuzmâ fî şemâʾili’l-Mustafâ hayrü’l-verâ*** bu türe güzel bir örnektir.

[8] Süleyman Erguner, “Osman Dede, Nâyî”, ***DİA***, XXXIII, 462.

[9] Engin Yılmaz, ***Gazavâtnâmeler ve Niyâzî’nin Gazavât-ı Nebî’sî*** (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995), 14.

Türk Edebiyatında Siyer ve Tabakat Kitapları

Türk Edebiyatında ilk siyer kitapları Arapça ve Farsça'dan tercüme edilmiştir. Elimizde mevcut olan ve Türk edebiyatında ilk müstakil siyer kitabı olarak kabul edilen eser, Erzurum'lu Kadı Darîr'in (ö. [?]) XIV. yüzyılın sonunda telif ve tercüme ettiği ***Tercümetü'd-Darîr*** adlı eseridir.[10] Eserde Hz. Muhammed'in (sas) hayatı çok geniş şekilde anlatılmıştır. Darîr, eserini Ebü'l-Hasan el-Bekrî (ö. VII./XIII. yüzyılın sonları [?]) ve İbn-i Hişâm'ın (ö.218/833) kitaplarından faydalanarak telif ve tercüme etmiştir. Bu eser, yüzyıllarca okunup kendinden sonraki siyerlere kaynaklık etmiş ve Anadolu'daki Türk edebiyatı üzerine güçlü tesirleri olmuştur.[11]

Darir'in eserinden sonra en çok bilinen ve Türkçe olarak telif edilen ilk siyer kitabı **Veysi** diye bilinen Üveys b. Mehmed-i Alaşehrî/Üskübî'nin (1561-1628), ***Dürretü't-tâc fî Sîreti sâhibi'l-mi'râc*** isimli eseridir. Eser ***Siyeri Veysî*** ismiyle meşhur olmuştur.[12] Eser iki ciltten oluşmaktadır. 1. cilt Hz. Peygamber'in (sas) Mekke dönemini kapsamaktadır. İkinci ciltte 14 başlık altında Medine döneminden bahsetmektedir.[13]

Eserin diline baktığımızda da şunu görürüz. Eserde oldukça süslü ve sanatlı bir dil kullanılmış olup 65 kadar Türkçe, 28 Arapça ve 209 Farsça beyit yer almaktadır. Ayrıca ele alınan konulara göre bazı âyet ve hadîslerle Arapça, Farsça ibarelere de yer verilmiştir.[14]

Sonuçta dil ağırlaşmış anlamdan çok ahenk öncelenmiştir. Öyle ki, Veysî'nin siyer kitabını anlaşılabilmesi için XIX. yüzyılda dil ve edebiyat tarihimizde örneğine az rastlanan biçimde ***Lügat-ı Siyer-i Veysî*** adlı müstakil bir kitap kaleme alınmıştır.[15]

---

[10] Nihat Öztoprak, "**Türk Edebiyatında Manzum Siyerler**", *Mevlid ve Süleyman Çelebi Sempozyumu,* ed. Bilal Kemikli- Nihat Öztoprak (Ankara: TDV Yayınları 2010), s.54.

[11] Mustafa Erkan, "Darîr", ***DİA***, VIII, 499.

[12] Mustafa Erkan, "Dürretü't-tâc", ***DİA***, X, 33.

[13] Detaylı bilgi içib bkz. Özmen (hzl.), **Zeyl-i Siyer-i Veysî**, 26-28.

[14] Erkan, "Dürretü't-tâc", ***DİA***, X, 33.

[15] Öztürk, **"Siyer-i Veysî'nin Miraç Bölümü Muhteva Özellikleri"**, s.396.

Veysî'nin vefâtı sebebiyle yarım kalan eser, başka müelliflerin yazdığı zeyller ile tamamlanmıştır.[16]

Bu zeyiller arasında en önemlisi 18. Yüzyıl şairlerinden Nâbî'nin (ö. 1124/1712) ***Zeyl-i Siyer-i Veysî*** adlı eseridir. Nabî, eserde Veysî'nin üslûbunu takip etmiş ve Benî Kaynukâ Savaşı'ndan Mekke'nin fethine kadar olan olayları anlatmıştır.[17] Eser, Abdulsamet Özmen tarafından inceleme-metin olarak çalışılmış ve 2020 yılında Türkiye Yazma Eser Kurumu Başkanlığı tarafından basılmıştır.[18]

Nabî, bu zeyline de ***Zeylü'z-zeyl-i Siyer-i Veysî*** isminde bir zeyl yazmış ve bu zeyline, ilk zeylinde kaldığı yer olan Mekke'nin fethinden hicretin dokuzuncu yılında Velîd bin Ukbe'nin Benî Mustalik kabilesinden zekât talep etmesine kadar meydana gelen olayları anlatmıştır.[19]

Bu telif siyerlerden sonra Ahmed b. Derviş'in yaşadığı dönem olan 16. yüzyıl ve sonrasında yapılan tercüme siyerlerin birkaçına da değinirsek şunları söyleyebiliriz. Bu konuda ilk olarak Ahmed b. Derviş'in de bir ara yanında görev aldığı[20] Koca Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebî'nin (ö. 975/1567) ***Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî*** ismini verdiği, Molla Mu'în Miskîn el-Ferâhî'nin Farsça siyer kitabına yaptığı Türkçe çevirisidir.[21] Eser, bir mukaddime, dört rükün ve bir hatimeden oluşmaktadır. İlk üç rükünde Hz. Peygamber'in (sas) Mekke dönemi, son rükünda ise Medine dönemi yer almaktadır. Hatimede ise Hz. Peygamber'in (sas) mucizelerinden bahsedilmiştir.[22]

Arapçadan Türkçeye çevrilmiş eserlere baktığımızda ise siyer ilmi açısından oldukça önem ihtiva eden ve Hz. Peygamber'in (sas) hayatına dair tamamı zamanımıza

---

[16] Erkan, "Dürretü't-tâc", ***DİA***, X, 34; Nuran Öztürk, "Siyer-i Veysî'nin Miraç Bölümü Muhteva Özellikleri" ***Dinî, Târihî ve Edebî Açıdan KUDÜS*** (ed. Kollektif), (İstanbul: DBY Yayınları 2018), s.39-395.

[17] Abdulsamet Özmen (hzl.), Zeyl-i Siyer-i Veysî, s.31.

[18] Abdulsamet Özmen, (hzl.): **Zeyl-i Siyer-i Veysî**, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2020.

[19] Özmen (hzl.), a.g.e, s.31.

[20] 1. Bölüm olan Ahmed b. Derviş'in hayatı kısmına bakınız.

[21] Kerslake, "Celâlzâde Mustafa Çelebi", ***DİA***, VII, 262.

[22] Massad Süveylim Ali el-Shaman: *Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn-i Hişâm'ın Siyerinin Türkçe Tercümesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Doktora Tezi, 1982), LXI-LXII.

ulaşmış olan en eski kitap özelliğini taşıyan İbn-i Hişâm'ın es-Sîretü'n-Nebeviyye isimli eserine ***Sîret-i Resûlullah*** adıyla Aydınlı Eyyûb b. Halîl'in 12 Rebîülevvel 986 (19 Mayıs 1578) tarihinde şehzadeliği sırasında III. Murad'a takdim ettiği çevirisini örnek verebiliriz. Bu tercüme İbn-i Hişâm'ın kitabına yapılan ilk Türkçe tercümedir.[23] Massad Süveylim Ali el-Shaman 1982 yılında doktora tezi olarak bu tercümenin günümüz Türkçesine transkripsiyonunu yapmıştır.[24]

Hemen ondan bir yıl sonra 10/16. Yüzyılın ünlü şairi Bâkî (ö. 1008/1600), Şehâbeddin Ahmed b. Hatîb el-Kastallânî (ö. 923/1517) tarafından kaleme alınan ***el-Mevâhibü'l-ledünniyye bi'l-minahi'l-Muhammediyye*** isimli eserini Sokullu Mehmed Paşa (ö. 987/1579)'nın emriyle tercüme etmiş ve eserine ***Meâlimü'l-yakīn fî sîreti seyyidi'l-mürselîn*** ismini vermiştir.[25] Eser on ana bölümde ele alınmış ve Hz. Peygamber'in hayatı hem kronolojik hem de tematik olarak ele alınmıştır. 1967 yılında Necip Fazıl Kısakürek tarafından *"Gönül Nimetleri"* ve 1972 yılında İhsan Uzungüngör tarafından *"Mevâhib-i Ledüniyye"* isimleriyle sadeleştirilerek yayımlanmıştır.[26]

Osmanlı döneminde tabakat kitapları arasında önemli bir yeri olan İbn Abdilber en-Nemerî el-Kurtubî (ö. 463 / 1071) tarafından kaleme alınmış olan ve eserimizde olduğu gibi sahâbe biyografilerini ihtiva eden ***el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*** adlı eserinin Sultan I. Ahmed'in isteği üzerine Mustafa Sâfî Efendi tarafından 17. yüzyılın başlarında yapılmaya başlanmış fakat mütercimin vefât etmesiyle tercümenin yarım kalmıştır. Mustafa Sâfî'nin (ö.1025/1616) sahâbe hayatlarını alfabetik tertiple sunduğu ve ***Kitâbü'l-isti'âb fî ma'rifeti'l-ashâb tercemesi*** ismini verdiği tercümesini ha "خ" harfine kadar getirmiş, Taşköprizâde Kemâleddin Mehmed Efendi (ö.1030/1621) bu eseri tamamlamak istemiş ancak o da ra "ر" harfinin yarısına kadar getirebilmiştir.[27] Eserin tamamı dört bölüm halinde düzenlenmiş, ilk iki bölüm

[23] Detaylı bilgi için bkz. Uzun**,** "Siyer ve Megâzî"**,** ***DİA***, XVII, 324-326; Mustafa Fayda, "İbn Hişâm", ***DİA***, XX, 71-73.
[24] Süveylim, *Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn-i Hişâm'ın Siyerinin Türkçe Tercümesi*, 140-531.
[25] Mehmed Çavuşoğlu, "Bâkî", ***DİA***, IV, 540.
[26] Detaylı bilgi için bkz. Hüseyin Algül, "el-Mevâhibü'l-ledünniyye", ***DİA***, XXIX, 421.
[27] Detaylı bilgi için bkz. Ömer Gök, Osmanlılar Döneminde Yarım Kalan Bir İsti'âb Tercümesinin Serencamı ve Yazma Tanıtımı Diyanet İlmi Dergi 57 / 2 (Haziran 2021), 675-712.

nesebi ve künyesi ile bilinen erkek sahâbîler son iki bölümde ise nesebi ve künyesi ile bilinen kadın sahâbîler hakkında bilgi verilmiş ve her bölüm kendi içinde Mağrip alfabesi tertibini baz alınarak düzenlenmiştir.[28]

Zikrettiğimiz bu tercüme siyerlerden sonra Osmanlı Döneminde halk üzerinde ciddi tesirleri olan ve evlerde, tekke ve zaviyelerde okutulan iki siyer kitabını da anmamız gerekir.[29] Bunlardan en meşhuru Yazıcıoğlu Mehmed'in (ö. 855/1451) Arapça olarak yazdığı ***Megâribü'z-zamân"*** isimli eserinin Hz. Peygamber'le ilgili bölümlerini genişletip nazma çekerek Türkçe ***"Muhammediyye"*** olarak tekrardan kaleme aldığı eseridir.[30] İkincisi de Yazıcıoğlu Muhammed'in kardeşi olan Ahmed Bicân'ın (ö. 870/1466'dan sonra) kaleme aldığı ***Envârü'l-âşıkîn*** adlı eseridir. Ahmed Bicân eserinde abisinin Arapça kaleme aldığı ***Megâribü'z-zamân*** adlı eserini kısmen genişletip mensur şekilde Türkçeye tercüme etmiştir.[31] Bu iki eser hakkında ikinci bölümde detaylı bilgi verilip, çalıştığımız eserle rivayet açısından değerlendirilmesi yapılacaktır.

Araştırmanın Konusu ve Önemi

Çalıştığımız ***"Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în"*** adlı eseri, siyer kitabı olarak değerlendirmek mümkün olmakla birlikte daha çok sahâbe ve tâbi'în biyografilerini içeren bir tabakat kitabı mahiyetindedir. Bu sebepten Osmanlı dönemi tabakat kitaplarının gelişim seyri hakkındaki şu uzun pasajı aynıyla alıntılamak istiyoruz:

> "Osmanlılar'da biyografi çalışmaları gerçek anlamda XVI. yüzyılda başlar. Ancak İslâmî edebiyat geleneğinin devamı niteliğinde XIV. yüzyılın sonlarında Ahmedî'nin kaleme aldığı *İskendernâme* ilk biyografik eser kabul edilebilir. Yine İslâmî edebiyatın devamı olarak Hz. Hamza'nın kahramanlıklarını konu edinen ilk *Hamzanâme* XV. yüzyılın birinci çeyreğinde Ahmedî'nin kardeşi

[28] Detaylı bilgi için bkz. Ali Yardım, "el-İstîâb", ***DİA***, XXIV, 314-315.
[29] Detaylı bilgi için bkz. Hatîce K. Arpaguş, *Osmanlı Halkının Geleneksel İslam Anlayışı ve Kaynakları* (İstanbul: MÜİFV Yayınları, 2015), 83-92.
[30] Mustafa İsmet Uzun, "Yazıcıoğlu Mehmed Efendi", ***DİA***, XXXXIII, 362.
[31] Münüre Beyhan Ergiri, ***Muhammediye ve Envârü'l-Âşıkîn'de Hz. Ali*** (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 27.

> Hamzavî tarafından yazılı hale getirilmiş, yeniçeri ortalarında okunmuştur. Aynı yüzyılda Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'ini de anmak gerekir. İstanbul'un fethinin ardından Osmanlı Devleti'nde tarih yazıcılığı gelişmeye başlayınca özellikle II. Bayezid devrinde ve sonraki dönemlerde ilk Osmanlı tarihleriyle Osmanlı tarihini dünya tarihinin bir parçası şeklinde ele alan umumi tarihler ortaya çıkmış, bunlarda kısmen yer alan biyografik bilgiler dışında XVI. yüzyıl ortalarına kadar müstakil biyografi kitabı kaleme alınmamıştır. Menâkıb türü eserlerin de biyografi niteliği taşıdığı söylenebilir."[32]

Ahmed b. Derviş de bu dönemde tercüme yoluyla yazdığı eserini isimlendirirken "Menâkıb" kelimesini kullanmış ve manzum-mensur karışık şekilde yazmayı tercih etmiştir. Genel olarak eser mensur olmakla birlikte ara ara Arapça, Farsça ve Osmanlıca beyitlere, bazen hayatını yazdığı sahâbî ile ilgili şiirlere yer vermiştir.

Ahmed b. Derviş bu eseri, Muhammed b. Hasan el-Vasitî'nin (ö. 776/1374) ***"Mecma'u'l-ahbâb ve tezkiretü üli'l-elbâb"*** adlı Arapça eserinden ihtisar ve tercüme etmiştir. Vasıtî'nin bu eserine ait yazmalar ileride detayları geleceği üzere genelde 2 cilttir. Ancak Ahmed b. Derviş'in eserinin tespit ettiğimiz tek nüshası bunlardan sadece 1.cildin tercümesini ihtiva etmektedir. Bu tezde Ahmed b. Derviş'in adı geçen tercümesinden sahâbe biyografileri ile ilgili iki bölümün transkripsiyon ve değerlendirmesi yer almaktadır.

Ahmed b. Derviş eseri ihtisar ve tercüme ederken asıl metnin sıralamasına riayet etmiş, ilk başta dört halife ve cennetle müjdelenen sahâbîlerin hayatını ele almıştır. Ardından Bedir (2/624), Uhud (3/625) ve Hendek (5/627) katılan sahâbîler ile 1. Akabe Biatı'nda (620) yer alan sahâbîlere yer vermiş sonra bazı âlim sahâbîler ile Hz. Hasan ve Hüseyin'in hayatlarını ele almış ardından Peygamberimizin (sas) hanımları ve bazı seçkin hanım sahâbîlerin hayatını anlatmıştır. Dört halifeyi uzun anlatmakla birlikte hayatını ele aldığı diğer sahâbîleri asıl esere nispeten bazen uzun bazen kısa ele almıştır. Eserin içinde yer alan toplam sahâbî sayısı 59'dur.

[32] Abdülkadir Özcan, "Tabakat", ***DİA***, XXXIX, 301.

Eseri çalışırken amacımız ise Osmanlı'da Siyer ilmi ile ilgili eserlerin gün yüzüne çıkması için bir adım atmaktır. Çünkü bu konuda gerekli araştırmalar yapılırsa daha nice eserin bulunup çalışılabileceği kanaatindeyiz.

Araştırmanın Yöntemi Kapsamı ve Kaynakları

Tezimiz bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Ahmed b. Derviş'in hayatını inceledik. Bu konuda Ramazan Ekinci'nin hazırladığı Habîbî Ahmed bin Derviş ***ed-Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye, Habîbî'nin Şakâ'ik Tercümesi*** isimli eserden ve yine aynı yazarın ***Tanınmayan Bir Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye Mütercimi: Habîbî Ahmed Bin Derviş Halife ve Devhatü'l-İrfâniyye fi-Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye Adlı Eseri*** isimli makalesinden istifade ettik.

İkinci bölümde transkripsiyonunu yaptığımız eserin kaynağına inip nereden tercüme edildiğini bulmaya çalıştık. Mütercimin 2a sayfasında "… Menâkıbu'l-ashâb ve merâtibü üli'l-elbâb cem' olan kitaplara mütala'a ettik de bir kitâbı nefiseye rast geldim ki… nâm-ı hümâyunları ***Menâkibu'l-ahbâb ve merâtibü [üli'l]-elbâb*** dır. Ve müellifleri dahi kudvet-u fudelâ-i ehl-i İslâm zübdet-ü meşâyihil-kirâm seyyidi'l-müerrihîn fars-ı meydânil yakîn **Muhammed b. Abdullah b. Muhammed el-Hüseynî eş-Şafi'î**'dir beyânıyla ve hemen alt satırlarda "ve nâmı ***"Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'in"*** didim …" bilgisiyle eserlerin bibliyografik tanıtıldığı "***Keşfü'z-zunûn***"[33] ve ***"el-A'lâm"***[34] gibi kitaplara müracaat ettik. Kâtib Çelebi'nin (ö. 1067/1657) transkripsiyonunu yaptığımız eserden bahsetmiş ve bu eserin ***Menâkıbü'l-ahbâb ve merâtibü üli'l-elbâb*** adlı Arapça kitabın Türkçe tercümesi olduğunu ve mütercimin **Ahmed bin Derviş Halife el-Akşehrî** olduğunu zikretmiştir.[35]

Bunun yanı sıra Kâtib Çelebi, eserinin ***Mecmaü'l-ahbâr fî menâkıbi'l-ahyâr"*** maddesinde bu eserin **Muhammed b. Hasan b. Abdullah b. Muhammed el-Kâsım**

[33] Detaylı bilgi için bkz. İlhan Kutluer, "Keşfü'z-Zunûn", ***DİA***, XXV, 321-322.
[34] Detaylı bilgi için bkz. Mücteba Uğur, "el-A'lâm", ***DİA***, II, 335.
[35] Kâtib Çelebi, ***Keşfü'z-Zunûn*** (nşr. M. Şerefettin Yaltkaya ve Kilisli Rifat Bilge), I-II, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 1941-1943, II, 1836.

el-Hüseynî eş-Şafi'î (ö. 776/1374)'ye ait olduğunu zikretmiş ve eserinin bilinen diğer isminin de ***Mecma'u'l-ahbâb ve tezkiretü üli'l-elbâb*** zikretmiştir.[36] Bu bilgilerden hareketle bu ismin başka hangi kaynaklarda kullanıldığını araştırdık ve Ömer Rızâ Kehhâle'nin de ***Mu'cemü'l-mü'ellifîn*** adlı eserinde, eseri bu isimle zikrettiğini gördük.[37]

Bütün bunlardan sonra tercümenin yapıldığı eser olan ***Mecma'u'l-ahbâb ve tezkiretü üli'l-Elbâb*** isimli eserin 15 farklı nüshasını tespit ettik. Bu nüshalardan ulaştığımız 12 nüshayı inceledik ve mukaddimelerine baktık. Mukaddime kısmında eserin nasıl oluştuğu hangi eserlere dayandığını görmüş olduk. Eserin sahibi Vasıtî (ö. 776/1374) ve eseri ile ilgili bilgilerin birçoğuna da bu nüshalardan ulaştık.

Vasıtî'nin ***Mecma'u'l-ahbâb ve tezkiretü üli'l-elbâb*** adlı eserinin mukaddimesinde geçen isimlerin hayatı için TDV İslam Ansiklopedisinde bulunan **"Ebû Nuaym el-İsfahânî"**, **"Hilyetü'l-evliyâ"**, **"Ebü'l-Ferec-İbnü'l-Cevzî"** maddelerine baktık.

3. bölümde ***Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în*** eserin latinize edilmiş hali yer almaktadır. Eseri latinize ederken Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığının yayımladığı latinize eserler tarafımızca incelendi ve orada kullanılan yazım kurallarına dikkat edildi.

Eser içerisinde yer alan 59 sahâbînin hayatları ile ilgili daha geniş bilgi edinmek isteyenler için her sahâbînin hayatının anlatılmaya başlandığı başlık kısmında dipnot olarak TDV ***İslam Ansiklopedisi***, İbn Sa'd'ın (ö.230/845) ***Tabakât'ı*** ve Beyan Yayınlarının ***Peygamberimiz'in İzinde 40 Sahabi*** eserinden referans verdik. Aynı zamanda eser içerisinde yer alan ayetlerin meallerini ve nerede geçtiğini TDV yayınları mealini esas alarak dipnot kısmına aldık. Hadîsleri Arapça ifadeleri ile yazıp manalarını ve geçtiği kaynakları dipnotta verdik. Farsça beyitlerin manalarını da dipnotta yazdık.

[36] Kâtib Çelebi, ***Keşfü'z-Zunûn***, II, 1596.
[37] Ömer Rızâ Kehhâle, ***Mu'cemü'l-mü'ellifîn***, I-XII, Beyrut: Mektebetü'l Müsenna, IX, 198.

Ayrıca tezimizi destekleyici bize yakın konuların çalışıldığı çalışmalara baktık. Bu konuda Ümran Ay'ın, "Münîrî'nin (öl.1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt.1" adlı doktora tezi, Engin Yılmaz'ın "Gazavâtnâmeler ve Niyâzî'nin Gazavât-ı Nebî'sî" adlı yüksek lisans tezi ve yine Münüre Beyhan Ergiri'nin Muhammediye ve "Envârü'l-Âşıkîn'de Hz. Ali" adlı yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Ayrıca Hatîce Arpaguş'un "Osmanlı Halkının Gelenekse İslam Anlayışı ve Kaynakları" kitabı, Abdulsamet Özmen'in hazırladığı "Zeyl-i Siyer-i Veysî" kitabı ve Nuran Öztürk'ün Dinî, Târihî ve Edebî Açıdan KUDÜS kitabındaki "Siyer-i Veysî'nin Miraç Bölümü Muhteva Özellikleri" bölümü bunun yanı sıra makale olarak Ömer Gök'ün "Osmanlılar Döneminde Yarım Kalan Bir İsti'âb Tercümesinin Serencamı ve Yazma Tanıtımı", Mehmet Ünal'ın "Hicretnâme türüne yeni bir örnek: Mehmed Nazif'in "Fî Hicreti'n-Nebî Aleyhisselâm" Başlıklı Mesnevisi" ve Hatîce Kelpetin Arpaguş'un "Gelenek ve Şifahi Kültür Bağlamında Osmanlı Toplumunda Dini Değerler: Otodidakt Eğitim Kurumları ve Kaynakları Örneği" makalesi de tezimiz de istifade ettiğimiz kaynaklardandır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HABÎBÎ AHMED B. DERVİŞ'İN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

Habîbî Ahmed bin Derviş'in hayatı ile ilgili tek bilgi kaynağımız, kendisinin kaleme aldığı "ed-Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye" adlı eserde kendi hakkında verdiği bilgilerdir. Bunun yanı sıra Kâtib Çelebi'nin bibliyografya eseri olan Keşfü'z-Zünûn'da adı ve eserinin ismi geçmektedir. Bunun dışında Klasik Türk edebiyatı araştırmacılarının başvurduğu en temel kaynaklarından vefeyâtnâmeler, şuara tezkireleri, Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye tercüme ve zeyilleri, ve zeyilleri, menâkıbnâmeler vb. muhtelif birçok eserde yaptığımız araştırmalarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır. Kişinin kendinden bahsetmesinin uygun görülmediği geleneğimizde Taşköprizâde Ahmed İsâmeddin Efendi, kendi tasarrufuyla aslında bir ilki gerçekleştirerek Şakâ'iki'n-Nu'mâniyye adlı eserinin sonunda kendi biyografisini kaleme almıştır. Habîbî Ahmed bin Derviş de Taşköprizâde'nin izini takip etmiş ve kısa da olsa otobiyografisini kaleme almıştır. Aynı zamanda kitabında yer alan biyografilerin içinde de bazen kendi hayatından bahsetmiştir. Eseri günümüz Türkçesine kazandıran Ramazan Ekinci Hoca "*ed-Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye*" inceleme bölümünde müellifin kitabında kendisi hakkında verdiği bilgileri değerlendirerek biyografisini yazdığı gibi konu ile ilgili bir makale yayınlamıştır. Biz de özellikle bu iki çalışmaya bakarak Ahmed b. Derviş'in hayatını özetledik.[38]

16. yüzyılda yaşayan Habîbî Ahmed, aslen Konya'nın Akşehir ilçesindendir. Doğum tarihi bilinmemektedir. "Babasının adı/lakabı Derviş Halife'dir. Derviş Halife,

[38] Geniş bilgi için bkz. Ramazan Ekinci (hzl.) Habîbî Ahmed bin Derviş ***ed-Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye,*** **Habîbî'nin Şakâ'ik Tercümesi** (ed. Derya Örs) (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2021), 26-34; Ekinci, Ramazan: **"Tanınmayan Bir Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye Mütercimi: Habîbî Ahmed Bin Derviş Halife ve Devhatü'l-irfâniyye fî-Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye Adlı Eseri"**, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 665-689.

Halvetî tarikatı mürşidlerinden olup kesin olarak bilinmemekle beraber Silivri'de bir dergâhın postnişiniydi.[39]"

Eğitim hayatına babasının rahlesinin önüne oturarak başlayan sonrasında da yaşadığı asrın önde gelen âlimlerinin tedrisinden geçen Habîbî Ahmed Efendi, henüz genç iken tasavvufa meyletti. Ramazan Halife'nin mihmandarlığıyla ilk başta Erdebilî Sinan Efendi'den(ö.), sonrasında ise Merkez Efendi'den icâzet aldı. 951 senesinin Rebiülevvel (Mayıs-Haziran 1544) ayında evlendi. Evliliğinin üzerinde bir ay geçmemişti ki babası Derviş Halife alem-i bekâya irtihal eyledi. Babasının vefatından birkaç ay sonra 952 (1545) yılının başlarında ahirete irtihal eylemiş babasının ismini koydukları Derviş isimli küçük kardeşi dünyaya geldi. Bu tarihlerde İstanbul'da Ali Paşa Medresesi'nde İsa Paşazâde Halil Çelebi'nin yardımcılığı vazifesini icra eden ağabeyi Kemal Çelebi, bu vazifesini bırakıp Halvetî şeyhi olan babasının postuna oturdu. İmâm olarak dört yıl görev yapan Habîbî Ahmed Efendi 957 (1550-51) yılında İstanbul'a geldi.[40] Tercemân Câmi'i'nde on bir yıl süresince vâizlik ve şeyhlik yaptı. Ardından Şakâi'k-ı Nu'mâniyye'nin tercümesine başladı ve Nişânî mahlasıyla şiirler yazan Koca Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin [41]yanında görevini eda ettiği sırada 18 Muharrem 972'de (26 Ağustos 1564) tercümesini tamamladı. Eser tamamlandıktan sonra Silivri'de Pîrî Mehmed Paşa[42] külliyesi içinde yer alan Pîrî Mehmed Paşa Câmi'i'nde imam olarak görevine devam etti. Kendisinin, bu tarihten sonraki hayatına dair bilgi sahibi değiliz.

1.2. Edebi Şahsiyeti

Şiirlerinde Habîbî mahlasını kullanan Ahmed bin Derviş'in hayatı ve şair kimliği ile alâkalı şairler tezkiresi kaleme alan müelliflerden herhangi bir bilgi bizlere

[39] Yazar, Şeyh Ahmed Çelebi'nin biyografisinde babası ile şeyhin dostluğundan bahsetmiş ve yazarın gençlik yıllarında Ahmed Çelebi'nin Silivri'de bulunan Derviş Halife'nin evine gelip halka vaaz ve nasihatta bulunduğunu ifade etmiştir. (Bkz. Devha, vr. 335b)

[40] İstanbul'a geliş tarihini Erdebilî Sinan Efendi'nin biyografisinde belirtmiştir. Bkz. Devha, vr. 331b.

[41] Hayatı için bkz. Celia Kerslake, **"Celâlzâde Mustafa Çelebi"**, *DİA*, VII, 260-262.

[42] 867'de (1463) Konya'da dünyaya geldi. Babası, Çelebi Halife olarak da bilinen Halvetî şeyhi Şeyh Cemâl-i Halvetî'dir. Pîrî Mehmed Paşa medrese tahsiline Amasya'da başladı ve eğitimini İstanbul'da tamamladı. Bir süre Amasya Mahkemesi'nde kâtiplik yaptı (896/1491). Amasya valiliği sırasında babasından dolayı kendisini tanıyan II. Bayezid'in tahta çıkması üzerine Sofya, Siroz ve Galata kadılıklarında, İstanbul Fâtih İmareti mütevelliliğinde ve hazine defterdarlığında bulundu.

ulaşmamıştır. Ahmed bin Derviş'in şairliğini, hazırlamış olduğu Şakâ'ik tercümesi üzerinden öğrenmekteyiz. Eserindeki manzumelerin birçoğunda şair mahlasını zikretmiştir.

İy **Habîbî** senünledür dâ'im

Zafer-i lâ-ilâhe illa'llâh[43]

Aldanma cihân varlığına ma'nide yokdur

Yokluk bulıgör sen de **Habîbî** gibi cânâ[44]

Klasik Türk şiirinin husûsiyetlerine vâkıf olduğu belli olan Habîbî Ahmed b. Derviş'in şiir yazma kabiliyetini lâdinî şiirden ziyade, dinî telkinler ve nasihatle okuyanları doğruya teşvik etme gayretiyle dinî edebiyat sınırları içinde kullandığı görülmektedir. Genel manada şunu söyleyebiliriz ki o, iyi bir şairden ziyade iyi bir nesir ustasıdır. Zaten günümüze ulaşan iki eseri üzerinden de bunu anlayabiliyoruz.

1.3. Eserleri

1.3.1. Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye

Habîbî Ahmed bin Derviş, Şakâ'ik'i tercüme edenler arasında eserine müstakil bir isim veren ilk kişidir.[45] Çevirisine eserin orjinal adı ***eş-Şekâ'i-ku'n-nu'mâniyye fî-'ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye***'ye yakın bir isimlendirme yapmıştır. ***ed-Devhatü'l-'irfâniyye fî ravzati 'ulemâ'i'l-'Osmâniyye*** adını verdiği tercümesi, "Osmanlı âlimleri bahçesinde ulu irfan ağacı" anlamına gelmektedir. Tercümenin mukaddime kısmında bu isimlendirmeyi şu şekilde yapmıştır: "...bu za'îf-i şikeste vü dil-haste bu kitâb-ı şerîfe ed-Devhatü'l-'İrfâniyye fî Ravzati 'Ulemâ'i'l-'Osmâniyye diyü nâm virdüm ve üslûb-ı sâbık üzre on tabaka üzerine temhîd itdüm."[46] Kataloglarda eserin

[43] Devha, vr. 69a.
[44] Devha, vr. 120b.
[45] Ekinci (hzl.), Habîbî Ahmed bin Derviş ***ed-Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye, Habîbî'nin Şakâ'ik Tercümesi,*** 40.
[46] *Devha*, vr. 10a-10b. Ekinci (hzl.), a.g.e, 40.

ismi ***ed-Devhatü'l-'irfâniyye fi ravzati 'Ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye*** şeklinde kayıtlıdır.[47]

Habîbî Ahmed bin Derviş Halife, eş-Şekâ'i-ku'n-nu'mâniyye'nin yazılmasından takriben altı yıl sonra kitabın tamamını ***ed-Devhatü'l-İrfâniyyefî Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye*** adıyla Türkçeye tercüme etmiştir. Tek nüshası Mısır Milli Kütüphanesi'nde olan bu eseri mütercim, İslam'ın vakarını taşıyanlara bir hediye ve yaşadığı çağda ses getiren, dikkatler celbeden bir eser olması için çevirdiğini söylemiştir. En büyük arzusu eserinin kendisinden sonra hayırla yâd edilmesine vesile olmasıdır.[48]

1.3.2. Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-Menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în

Tezimizin konusu olan, Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi koleksiyonu 1123 demirbaş numaralı bu eser hakkında sonraki bölümde ayrıntılı bilgi verilecektir.

[47] Koleksiyonunu yaz.

[48] Detaylı bilgi için bkz. Ekinci, **"Tanınmayan Bir Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye Mütercimi: Habîbî Ahmed Bin Derviş Halife ve Devhatü'l-irfâniyye fî-Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye Adlı Eseri"**, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, s.665-689.

İKİNCİ BÖLÜM

TUHFETÜ'L-MÜŞTÂKÎN İLÂ-MENÂKIBİ'S-SAHÂBE VE'T-TÂBİ'ÎN ADLI ESERİN HUSÛSİYETLERİ

2.1. Adı ve Yazara Nispeti

Eserin 1b sayfasında müellif kendi adını Ahmed b. Derviş olarak zikretmektedir. Eserin adını da 2a sayfasında ***Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în*** şeklinde vermektedir. Yazma nüshasının vikaye sayfasında da eserin adı aynı şekilde geçmektedir.

Kâtib Çelebi eserden bahsetmiş ve bu eserin ***Menâkıbü'l-ahbâb ve merâtibü üli'l-elbâb*** adlı Arapça kitabın Türkçe tercümesi olduğunu ve mütercimin Ahmed bin Derviş Halife el-Akşehrî olduğunu zikretmiştir.[49]

Mütercim Ahmed b. Derviş bu eserini aşağıda daha detaylı ele alacağımız üzere Vasıti'nin ***Menâkibu'l-ahbâb ve merâtibü üli'l-elbâb*** adlı eserinin 1.cildinin özet tercümesi olarak kaleme almıştır. 2. cildin ihtisar ve tercümesi yapılmamış veya yapılmışsa da günümüze ulaşmamıştır. 1. cildin tercümesi de tek nüsha olarak günümüze ulaşmıştır.

Bu çalışmada eserin sadece sahâbe biyografileri ile ilgili bölümü çalışılmıştır.

2.2. Yazım Tarihi

Yazım tarihi net olmamakla birlikte eserin mukaddimesinden mütercimin "Vaktâkim unfuvânı şebâbda [50] olan taksîrâtıma ve rey'âni cevânîde[51] olan tadî'atıma pişmanlık kalbi beyhûdeye harâret ve fuâdı nâbudeye cerâhet virdi ise binâen ale hazâ bu elemin def'ine çare ola deyû Menâkıbü'l-ashâb ve merâtibü üli'l-elbâb cem' olan kitaplara mütâla'a ettik de …" sözünden bu tercümeyi gençlik döneminden sonra

[49] Kâtib Çelebi, ***Keşfü'z-Zunûn***, II, 1836.
[50] Gençliğimin baharında.
[51] Gençliğin başlarında.

kaleme aldığını ve hayatı göz önüne alındığında bu tercümenin 16.yüzyılın ortalarında yazılmış olduğunu söyleyebiliriz.

2.3. Eserin Yazma Nüshasının Özellikleri

Tek nüshası bilinen eserin tamamı 74 varak olup, kahverengi deri cilde, altın yaldızla yapılmış şemseye sahip olup salbekli, zencirekli, köşebentli ve mıkleplidir. Vikâye yaprağında Arap harfleriyle Raşid Efendi ve 1123 demirbaş numaralı katalog bilgisinden başka "Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ Kitâbı Menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în rıdvânu'llâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'în" ibaresi ve hemen altında "'an dolâb-ı İskender-nâmeler" ibaresi yazılıdır. Vikâye yaprağından sonra gelen yaprak boştur. Eserin zahriyesinde 1123 demirbaş numarası, yeni harfli "Millet Genel Kütüphanesi" mührü ve kayıt bilgileri yer almaktadır. Müzehheb ve mülevven bir serlevhası bulunan yazma baştan sona kadar altın yaldızlı çerçeveye sahiptir. Siyah mürekkep ile nesih hat kullanılarak yazılmış metnin bölüm başlıklarında yaldızlı mürekkep kullanılmıştır. Bazı varaklarda değişmekle birlikte genelde satır sayısı 18'dir. Eser, harekesiz yazılmış olup bazı kelimeler rahat okunabilmesi için harekelenmiştir.

Başı 1b: el-Hamdü li'llâhi'l-mütevahhid bi'l-'azameti ve âlihâ el-müte-ferridü berdâ'i'l-kibriyâ el-muttasıfu bi-sıfâti'l-mecd ve'l-'alâ ...

Sonu 74a: Mezâhib-i matbû'a imâmlarınun biri Sevrî'dür, hicretün yüz elli beşi senesinde Kûfe'den Basra'ya geldiler. Vefâtları dahi Basra'da vâki' oldı hicretün yüz elli birinde.

Eserin herhangi bir yerinde istinsah veya istishab kaydı bulunmamaktadır.

2.4. Eserin Muhtevâsı

Vâsıtî'nin ***Menâkibu'l-ahbâb ve merâtibü üli'l-elbâb*** adlı eserinin 1.cildinin ihtisaren tercümesi olarak kaleme alınan eserin mukaddimesinde mütercim "bu kitabın esâsını on makâle ve bir hâtime üzerine bağladım" dedikten sonra makâlelerin başlıklarını yazmıştır (2a ve 2b):

Makâle-i evvel sâdât-ı sahâbe menâkıbı beyânındadur.

Makâle-i sâniye Resûl-i ‘âlemün hatunları ve ba‘z-ı nisâ-yı mustafiyyât beyânındadur.

Makâle-i sâlise tâbi‘în ululları beyânındadur.

Makâle-i râbi‘a fukahâ-yı Medîne ve ba‘z-ı tâbi‘în beyânındadur.

Makâle-i hâmise sâdât-ı ‘ulemâdan ba‘z-ı kimesneler beyânındadur.

Makâle-i sâdise e’imme-i erba‘a beyânundadur.

Makâle-i sâbi‘a meşâyih-ı mütekaddimîn beyânındadur.

Makâle-i sâmine İmâm-ı Buhârî ve Müslim ve ba‘z-ı muhaddisîn beyâ-nındadur.

Makâle-i tâsi‘a ehl-i hâl ü kerâmât hatunlar beyânındadur.

Makâle-i ‘âşire ricâlden ve nisâdan hâlleri ma‘rûf ve isimleri nâ-meşhûr ekâbir beyânındadur.

Hâtime Nûrü’d-dîn-i Şehîd hazretlerinün menâkıbı beyânındadur.

Eserin günümüze ulaşan tek nüshası beşinci makalenin sonunda nihayete ermektedir. Yazmada yer alan ilk biyografi Hz. Ebûbekir’e, son biyografi ise Süfyân b. Sa‘îd es-Sevrî’ye aittir.

Biz de bu tezimizde sahâbe ile ilgili olan ilk iki makalenin transkripsiyon ve değerlendirmesini yaptık.

2.4. Eserde Geçen Sahâbe İsimleri ve Sahâbe Hayatlarında Kullandığı Yöntem

Eserde 59 sahâbînin biyografisine yer verilmiştir. Bunlar aşağıda liste şeklinde sunulmuştur:

1)Hazret-i Ebû Bekir-i Sıddîk 2) Hz. Fârûk Ömer İbnü’l Hattâb 3) Hazret-i Osmân b. Affân 4) Hz. Alî b. Ebî Tâlib 5) Talha b. Ubeydullah 6) Zübeyr b. Avvâm 7) Sa‘d b. Ebi Vakkâs 8) Saîd b. Zeyd 9) Abdurrahmân b. Avf 10) Ebû Ubeyde Âmir b. Abdullah b. el-Cerrâh 11) Hamza b. Abdülmuttalib 12) Zeyd b. Hârise 13) Abdullah b. Cahş 14) Mus‘ab b. Umeyr 15) Abdullah İbn-i Mes‘ud 16) Mikdâd b. Amr 17) Suheyb b. Sinân 18) Bilâl b. Rebâh 19) Ebî Eyyûb el-Ensârî 20) Übey b. Ka‘b 21)

Sa‘d b. Muâz 22) Ammâr b. Yâsir 23) Osmân b. Maz‘ûn 24) Muâz b. Cebel 25) Hazret-i Abbas 26) Enes b. Mâlik 27) Hazret-i Selmân 28) Câbir b. Abdullah 29) Ebü’d-Derdâ 30) Cündeb Cübâde 31) Abdullah b. Ömer 32) Huzeyfe’tül Yemânî 33) Hâlid b. el-Velîd 34) Amr b. El-Âs 35) Abdullah Zü’l Bicâdeyn 36) Abdurrahmân b.Sahr Ebû Hûreyre 37) Abdullah b. Abbâs 38) Abdullah b. Zübeyr 39) Hasan b. Ali 40) Hz. Hüseyin 41) Hz. Hatîce bint Huveylîd 42) Âişe-i Sıddîka 43) Hafsa bintÖmer 44) Zeyneb bint Cahş 45) Ümmü Seleme 46) Ümmü Habîbe bint Ebû Süfyân 47) Safiyye bint Huyey 48) Meymûne bint Hâris 49)Cüveyriye bint Hâris 50) Sevde bint Zem‘a 51) Ümmü Şerîk 52) Fâtıma bint Esed 53) Esmâ bint Ebî Bekr 54) Ümmü Eymen 55) Ümmü Külsûm 56) Ümmü’d-Derdâ 57) Esmâ bint Umeys 58) Süleym bint Milhân 59) Sevdâ-yı Mümtehine

Ahmed b. Derviş eseri ihtisar ve tercüme ederken asıl metnin sıralamasına riayet etmiş, ilk başta dört halife ve cennetle müjdelenen sahâbîlerin hayatını ele almıştır. Ardından Bedir, Uhud ve Hendeğe katılan sahâbîler ile 1.Akabe Biatı’nda yer alan sahâbîlere yer vermiş sonra bazı âlim sahâbîler ile Hz. Hasan ve Hüseyin’in hayatlarını işlemiş ardından Peygamberimizin (sas) hanımları ve bazı seçkin hanım sahâbîlerin hayatlarını anlatmıştır.

Yöntem olarak da tercüme ettiği esere sadık kalarak ilk başta sahâbi’nin ismi sonra nesebi, nesebinin Efendimiz ile nerde mülâkî olduğu, ne zaman dünyaya geldiği, Cahiliye devrindeki künyesi ve adı, İslam’a girdikten sonra adının ne olduğu, (ismi değişen sahâbîler için), ne zaman iman ettiği, ailesi hakkında bilgiler (anne- babası, kiminle evlendi, kaç çocuğu oldu vs.), varsa hicreti, savaşları, ilk defa onun yaptığı ve kendisiyle özdeşleşmiş bir konu ve şahsına ait hususiyetleri, sahâbe ve Efendimizin kendisi hakkında söyledikleri, tâbiînden alimlerin kendisi hakkında söyledikleri, kaç hadîs rivayet ettiği, kendi ağzından hayatı ile ilgili rivayetleri, varsa hakkında nazil olan ayet-i kerîme, nerde doğduğu ve vefâtının nerede ne vakit ve kaç yaşında olduğunu ele almıştır.

2.5. Eserin Kaynakları

Genel olarak sahâbe hayatları anlatılırken şu kaynaklardan istifade edilmiştir: Başta Buhârî ve Müslim’in el-Camiu’s-Sahîh adlı eserleri olmak üzere kütüb-i sittede

yer alan hadîs kitapları, İmâm Nevevî'nin (ö.626/1277) *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-lugat'ı,* Ahmed b. Hanbel'in (ö. 245/855) *Müsned*'i, Gazzâlî'nin (ö.505/1111) *İhyâü Ulumi'd-Dîn*'i, tefsir kitaplarından Vâhidî'nin (ö.468/1076) *el-Vasît fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-*mecîd'i; tarih kitabı olarak; Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin (ö.579/1201) *el-Muntazam fî tarîhi'l-mülûk ve'l-ümem*'i, *Sıfatü's-safve'si,* Vâkıdî'nin *el-Megâzî*'si, İbn Sa'd'ın (ö.230/845) *Ṭabaḳât'ı*, Belâzürî'nin (ö. 279/892-893) ***Ensâbü'l-Eşrâf**'ı,* İbn Abdülber'in (ö.463/1071) ***el-İstî'âb fi ma'rifeti'l-ashâb**'ı*, İbnü'l-Esîr'in (630/1233) ***Üsdü'l-ğâbe**'si*, İbn Hallikân ***Vefeyâtü'l-a'yân*** İbn Hacer'in (852/1449) ***el-İsâbe**'si*'nden istifade edilmiştir.

Bu kitapların bazen isimleri verilmekle birlikte genel olarak müelliflerinin isimleri verilmiştir. Ayrıca eserin tercüme edildiği eser olan Vasıtî'nin ***Menâkibu'l-ahbâb ve merâtibü üli'l-elbâb*** kitabında yer alan bütün biyografiler için kullandığı kaynaklar eserin Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa, 762 demirbaş numaraları nüshanın zahriye sayfasında kayıtlıdır.

2.6. Eserin Rivayet Açısından Değerlendirilmesi ve Yazıcızade'nin Muhammediye'si ile Mukayesesi

Bu başlık altında giriş kısmında kısmen değindiğimiz ***Muhammediyye*** ve ***Envârü'l-Âşıkîn*** eserini detaylı olarak ele alıp bir rivayet üzerinden çalıştığımız eser ile kıyaslamasını yapacağız.

Osmanlı Dönemi'nde halk üzerinde ciddi tesirleri olan ve evlerde, tekke ve zaviyelerde okutulan[52] bu iki siyer kitabından ilki ve daha meşhuru Yazıcıoğlu Mehmed'in (ö. 855/1451) Arapça olarak yazdığı ***Megâribü'z-zamân*** isimli eserinin Hz. Peygamber'le ilgili bölümlerini genişletip nazma çekerek Türkçe ***Muhammediyye*** olarak tekrardan kaleme aldığı eseridir.[53]

Muhammediyye Osmanlı toplumundaki yaygınlığı ve etkisi ile şöhret bulmuş, uzun yıllar medrese ve mekteplerde ders kitabı olarak okutulmuş, bu şöhreti geniş alanlara

[52] Detaylı bilgi için bkz. Hatîce K. Arpaguş, ***Osmanlı Halkının Geleneksel İslam Anlayışı ve Kaynakları*** (İstanbul: MÜİFV Yayınları, 2015), 83-92.
[53] Mustafa İsmet Uzun , "Yazıcıoğlu Mehmed Efendi", ***DİA,*** XXXXIII, 362.

yayılmıştır. Eserin bazı bölümleri ***Mevlid*** gibi besteli şekilde okunmuş ve okuyanlara da **"Muhammediyehân"** denmiştir.[54] Müellifin kafiye, redif ve diğer âhenk unsurlarına dikkat etmesi ve eserin Mevlid gibi besteli okunması Muhammediye'nin ezberlenmesini ve dini toplantılarda okunup dinlenmesini kolaylaştırmıştır. Evliya Çelebi Gelibolu, Ankara ve Amasya halkının eseri ezbere okumakla şöhret bulduklarını kaydeder.[55]

Bu eserlerden ikincisi Yazıcıoğlu Muhammed'in kardeşi olan Ahmed Bicân'ın (ö. 870/1466'dan sonra) kaleme aldığı ***Envârü'l-âşıkîn*** adlı eseridir. Ahmed Bicân eserinde abisinin Arapça kaleme aldığı ***Megâribü'z-zamân*** adlı eserini kısmen genişletip mensur şekilde Türkçeye tercüme etmiştir.[56] Onun da eseri abisinin eseri gibi geniş bir kitleye ulaşmış ama o eserinde edebî olmaktan çok öğretici bir yol takip etmiştir. Maksadının, "hakikat ve şeriatın inceliklerini" bir araya toplayarak okuyucularının dünya ve âhiret saadetine ulaşmalarını sağlamak olduğunu zikretmiştir.[57]

Daha çok halka hitap ettiğini zikrettiğimiz bu iki eserde de sahih ve uydurma rivayetler birlikte yer almaktadır. Latinize ettiğimiz eser olan ***Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în*** ile ***Muhammediye*** arasında bir kıyas yaptığımızda şunları söyleyebiliriz. Öncelikle çalıştığımız eserde uydurma rivayet yoktur varsa da çok azdır diyebiliriz. Bu sonuca bir üst başlıkta detaylı olarak ele aldığımız mütercim Ahmed b. Derviş'in tercümesinin kaynağını oluşturan Vasıtî'nin ***Mecma'u'l-ahbâb ve tezkiretü üli'l-elbâb*** isimli eserinin kaynaklarından ulaştık.

---

[54] Arpaguş, **Osmanlı Halkının Geleneksel İslam Anlayışı ve Kaynakları**, 27-32.

[55] Mustafa İsmet Uzun , "Muhammediye", ***DİA***, XXX, 584.

[56] Münüre Beyhan Ergiri, ***Muhammediye ve Envârü'l-Âşıkîn'de Hz. Ali*** (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 27.

[57] Detaylı bilgi için bkz. Mustafa İsmet Uzun , "Envârü'l-Âşıkîn", ***DİA***, XI, 258-260.

Muhammediye'de ise efsaneleştirme oldukça ön plandadır. Hadîs anlatımları rivayet tekniği açısından incelendiğinde zayıf, mevzu ve uydurma rivayetlerin de olduğu görülmektedir.[58] Bunun yanında çok sayıda sahih rivayet de yer almaktadır.[59]

Hz. Ali'nin hayatı üzerinden bir örnek verirsek şunları söyleyebiliriz. Latinize ettiğimiz ***Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în*** isimli eserde Efendimiz'in (sas), Hz. Ali'yi, Hz. Harun'a benzettiği ve sahih hadîs kitapları kabul edilen Buhârî ve Müslim'de geçen rivayet[60] şu şekilde geçmektedir: "Hazret buyurdular ki: "Karındaşım Mûsâ'ya Hârûn nice ise bana dahi Ali öyledir ve benden sonra dördüncü halîfedir." ***Muhammediye***'de ise bu kısım şöyle geçmektedir:

Buyurdu ona bir gün ol seyyidü'l-mürselîn

Diler bildire ol durur seyyidü'l-evliyâ

Ki Mûsâ'ya Hârun gibisin bana yâ Alî

Velî şöyle bil kim benim hâtimül-enbiyâ[61] (byt. 4622-4623)

Rivayetin aslına baktığımız zaman latinize ettiğimiz eserde yer alan "benden sonra dördüncü halîfedir." kısmı geçmemektedir. ***Muhammediye*** de ise rivayet Buhârî ve Müslim'de yer alan rivayetin aynısıdır.

Bunun yanı sıra ***Muhammediye*** de geçen uydurma bir rivayete de şu örneği verebiliriz. Batan güneşin Hz. Ali'nin ikindi namâzını kaçırmaması için geri geldiği şu şekilde anlatılmaktadır:

Kim Ali'nin dizine yatmış idi

Gün dahi varmış batmış idi

---

[58] Hatîce K. Arpaguş, **"Gelenek ve Şifahi Kültür Bağlamında Osmanlı Toplumunda Dini Değerler: Otodidakt Eğitim Kurumları ve Kaynakları Örneği",** *Değerler Eğitimi Dergisi* 2/7 (Temmuz 2014), 100-113.

[59] Detaylı bilgi için bkz. Ergiri, ***Muhammediye ve Envârü'l-Âşıkîn'de Hz. Ali***, 40-63.

[60] Hadîs kitaplarında şu şekilde geçmektedir: "Ey Ali! Hârûn'un Musâ yanında aldığı yeri, sen de benim yanımda almaktan razı değil misin? Ancak benden sonra peygamberlik yoktur." Buhârî, "Meğazi", 78; Müslim "Fezailu's-Sahabe", 31-32.

[61] Ergiri, ***Muhammediye ve Envârü'l-Âşıkîn'de Hz. Ali***, 45.

Her taraftan geldi ashâb-ı kibâr

Pes hücum eyledi ahzâb-ı şirâr

Meşveret kıldı pes ashâb ile ol

Kim ne tedbîr ede ahzâb ile ol

Çün güneş dolandı açtı gözünü

Pes Alî'den yana tuttu yüzünü

Dedi kıldın mı namâzı yâ Alî

Dedi kılmadım edeb kıldım velî

Gördü gün batmış cihân olmuş habeş

Doğ dedi doğdu gerü derhâl güneş

Tâ Ali kıldı namâzını tamâm

Vardı dolandı geri gün ey hümâm[62] (byt. 2820-2826)

2.7. Eserin Tercüme Edildiği Arapça Eserin Husûsiyetleri ve Yazma Nüshaları

Ahmed b. Derviş "Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-Menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în" adlı eserini, Vâsıtî Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Hasan b. Abdullah b. Muhammed el-Hüseynî eş-Şâfi'î'nin (ö.776/1374) مجمع الأحباب وتذكرة أولي الألباب ***Mecma'u'l-ahbâb ve tezkiretü üli'l-elbâb***[63] adlı Arapça eserinden tercüme etmiştir. Bu, Vâsıtî'nin eserinin en yaygın bilinen ismidir.[64] Bunun yanı sıra eserin birkaç farklı ismi daha vardır. Ahmed b. Derviş tercümesinde eseri, ***Menâkibu'l-ahbâb ve***

[62] Ergiri, ***a.g.e***, 60.
[63] Kehhâle, ***Mu'cemü'l-mü'ellifîn***, IX, 198.
[64] İncelediğimiz yazma eser nüshalarında genelde bu isim kullanılmıştır.

merâtibü üli'l-Elbâb[65] diye zikretmektedir. Ayrıca eser, ***Mecma'u'l-ahbâr fî Menâkibu'l-ahyâr***[66] şeklinde geçmektedir.

Vâsıtî'nin eseri, Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin (ö. 430/1038), tasavvuf alanında çok önemli bir yeri olan, sahâbe ile başlayıp tâbiîn nesli ve sonrasında yaşayan zahid ve abid zatların biyografilerinin yer aldığı ve 422 yılının sonlarında yazılan[67] ***Hilyetü'l-evliyâ*** adlı eseri esas alınarak kaleme alınmıştır. Vasitî eseri, 18 Rebi'ul Ahir 758 senesinin Çarşamba gününde te'lif etmiştir.[68]

Hilyetü'l-evliyâ yazıldıktan sonra birçok ihtisarı yapılmıştır.[69] Bunlardan en çok bilineni, Ebü'l Ferec İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201)'nin ***Sıfatü's-savfe*** isimli eseridir.

Ebü'l Ferec İbnü'l-Cevzî bu ihtisarı yaparken, bir kısım bilgi ve rivayetlerin özetini yapıp bazılarını çıkartmış, bunun yanı sıra bazı yeni şahıslar, özellikle de evliya olarak kabul edilen 200 kadar kadın zâhidi[70] ekleyip ***Sıfatü's-savfe*** isminde yeni bir eser telif etmiştir.[71]

Vâsıtî ise ***Mecma'u'l-ahbâb ve tezkiretü üli'l-elbâb*** diye isimlendirdiği eserini yazarken İsfahânî'nin ***Hilyetü'l-evliyâ'***sı ve İbnü'l-Cevzî'nin ***Sıfatü's-savfe*** isimli eserlerine baktığını ve ikisindeki güzellikleri alıp, güzel görmediği fazlalıkları çıkarttığını beyan etmiştir.[72] Kâtib Çelebi de ***Keşfü'z-zunûn*** da bu eserden bahsederken, Vâsıtî'nin ihtisarı gayet iyi yaptığını ve kendinden de bazı biyografiler eklediğini zikretmektedir.[73]

---

[65] Katib Çelebi, ***Keşfü'z-Zunûn***, II, 1838.

[66] Hayrüddin Zirikli, ***el-A'lam***, I-VIII, Beyrut: Dâr'ül İlmi lil-Melâyin 2002, XI, 87; Katib Çelebi, ***Keşfü'z-Zunûn***, II, 1596.

[67] Ebû Nuaym'ın hayatı ve eserleri ile "Hilye'yi" telif ettiği tarih, Vasıtî ve "Mecma'u'l-ahbâb ve tezkiretü üli'l-elbâb" hakkında daha geniş bilgi için bkz. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Laleli, nr.2097, pdf nr.,415-522.

[68] Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Laleli, nr.2097, vr. 521.

[69] Detaylı bilgi için bkz: Osman Türer, "Hilyetü'l-Evliyâ", ***DİA***, XVIII, 51-52.

[70] Türer, "Hilyetü'l-Evliyâ", XVIII, 52.

[71] Yusuf Şevki Yavuz- Casim Avcı, "İbnü'l-Cevzî, Ebü'l Ferec", ***DİA***, XX, 545.

[72] Detaylı bilgi için bkz: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Selman Ağa, nr. 00844, vr. 5.

[73] Katib Çelebi, ***Keşfü'z-Zunûn***, I, 689.

Yazma nüshalarından anladığımız kadarıyla Vâsıtî eseri 2 cilt olarak telif etmiştir. Eserin mukaddimesinde sahâbe ve evliyayı sevmenin öneminden bahsetmiştir. Bunun yanı sıra rivayetleri aktarırken "Filan kişi şöyle dedi" deyip alıntının bittiği yeri de belirttiğini zikretmiştir. Sahâbe, tâbiîn ve bazı muhaddislerin hayatını verdikten sonra 3 fasıl eklediğini ve bunlarla eserini bitirdiğini belirtmiştir. Bu üç fasıl şunlardır: Evliyadan bazı seçkin hanımların hayatı, erkek ve hanım evliyadan hâlleri bilinip isimleri bilinmeyen büyüklerin hayatları ve Nûrü'd-dîn-i Şehîd (Nûreddin Zengî) ve Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin hayatlarıdır. Eseri bununla bitirmiştir.

Eserin yazma nüshaları 2 cilttir. Eserin 1. cildinde sahâbe, tâbiîn büyüklerinin hayatı, fukahâ-yı Medîne ve ulemâdan bazı büyük zatların hayatı yazılmıştır. Eserin 2. cildinde ise 4 büyük mezhep imamının, bazı ilk dönem şeyhlerinin, İmâm Buhârî ve Müslim başta olmak üzere bazı hadîs ehlinin hayatları ile yukarıda zikredilen 3 fasıl yer almaktadır.

Yaptığımız çalışmalar sonucu eserin 15 adet farklı nüshasının olduğunu tespit ettik. Bunların koleksiyon isimleri ve demirbaşlar numaraları şöyledir: Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Hacı Selim Ağa koleksiyonu 844, 845, 846 ve 847, Nuruosmaniye Kütüphanesi 1204, Süleymaniye Kütüphanesi, Karaçelebizâde 281, 282, Laleli 2096, 2097, Kılıç Ali Paşa 762; Manisa Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu 54; Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Ahmed III Kitaplığı 1604, 3027; Revan 1556; Beyazıt kütüphanesi 5140.

Eserin Topkapı dışındaki nüshalarını inceledik. Bunlar hakkında bilgileri burada vereceğiz.

Hacı Selim Ağa 844-845

Hacı Selim Ağa 844 ve 845 birlikte bir takım oluşmaktadır ve eserin tamamını kapsamaktadır.

Hacı Selim Ağa **844 demirbaş numaralı** nüsha eserin 1.cildidir. Bu nüsha 241 varaktan oluşmaktadır. Satır sayısı 29'dur. Nüsha harekelidir ve nesih hat ile yazılmıştır. Varaklar cetvellidir. Biyografisi anlatılacak kişinin adı kırmızı mürekkeple

yazılmıştır. Nüshanın sonunda 16 Recep 844 Pazar günü istinsah edildiği belirtilmiştir. Derkenarda da Ahmed el-med'uv Veliyüddin b. Ahmed Muhibbuddin el-Henîdi el-Maliki es-Sa'idi el-Eş'ari'ye ait 924 tarihli kıraat kaydı bulunmaktadır. Ayrıca eserin müellifi Vâsıtî'nin (ö.776/1374) kısa bir biyografisi yer almaktadır.

Hacı Selim Ağa koleksiyonu 845 demirbaş numaralı nüsha eserin 2.cildidir. 247 varaktır. Satır sayısı 27'dir. Nüsha harekelidir ve nesih hat ile yazılmıştır. Varaklar cetvellidir. Biyografisi anlatılacak kişinin adı kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ebced ile verilen istinsah tarihini çözemedik. Zahriye sayfasında eserin fihristi yer almaktadır.

Hacı Selim Ağa 846

Bu nüsha, eserin 1. cildidir. 171 varaktır. Satır sayısı 34-35'dir. Nüsha harekelidir ve nesih hat ile yazılmıştır. Biyografisi anlatılacak kişinin adı kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar reddadelidir. Zahriye sayfasında eserin fihristi yer almaktadır.

Hacı Selim Ağa 847

Bu nüsha, eserin 1.cildidir. 302 varaktır. Satır sayısı 27'dir. Nüsha harekelidir ve nesih hat ile yazılmıştır. Nüsha harekelidir ve nesih hat ile yazılmıştır. Biyografisi anlatılacak kişinin adı kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar reddadelidir. Zahriye sayfasında eserin fihristi yer almaktadır.

Karaçelebizâde 281

Bu nüsha, eserin 1.cildidir. 307 varaktır. Satır sayısı 27'dir. Nüsha harekesizdir ve nesih hat ile yazılmıştır. Biyografisi anlatılacak kişinin adı kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Son sayfada 11 Şevval 864 tarihinde Muhammed b. Ahmed el-Makdisî eş-Şafi'î tarafından istinsah edildiği kaydı vardır. Zahriye sayfalarında eserin fihristi ve eserin usulü ile kullanılan kaynaklar yer almaktadır.

Karaçelebizâde 281

Bu nüsha, eserin 2.cildidir. Bu bilgi 1a sayfasında yazılıdır. Nüsha, 333 varaktır. Satır sayısı 27'dir. Nüsha harekesizdir ve nesih hat ile yazılmıştır. Biyografisi anlatılacak kişinin adı kırmızı ve bazen yeşil mürekkeple yazılmıştır.

Kılıç Ali Paşa 762

Bu nüsha, eserin 1.cildidir. 297 varaktır. Satır sayısı 25'tir. Nüsha harekelidir ve nesih hat ile yazılmıştır. Biyografisi anlatılacak kişinin adı kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 297b sayfasında 14 Safer 861 tarihinde istinsah edildiği kaydı yer almaktadır. Zahriye sayfalarında eserin fihristi ve eserde kullanılan kaynaklar yer almaktadır.

Laleli 2096

Bu nüsha, eserin 1.cildidir. 354 varaktır. Satır sayısı 33'tür. Nüsha harekesizdir ve nesih hat ile yazılmıştır. Biyografisi anlatılacak kişinin adı kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 353a sayfasında Hafiyüddin b. Şihabüddin el-Madûl es-Şafi'î tarafından istinsah edildiği kaydı vardır. Zahriye sayfalarında eserin fihristi yer almaktadır.

Laleli 02097

Bu nüsha, eserin 2.cildidir. Toplam 521 varak olmakla birlikte bu nüshanın aslen iki ayrı mücelled halinde bulunup sonradan birleştirildiği nüsha üzerindeki numaralandırmadan anlaşılmaktadır. İlk mücelled 275 ikinci mücelled 245 varaktır. Her ikisinin de satır sayısı 21'dir ve aynı elden çıktığı anlaşılmaktadır. Nüsha harekelidir ve nesih hat ile yazılmıştır. Biyografisi anlatılacak kişinin adı kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Sonunda bu nüshanın 24 Cemâdi'l-Ulâ 863 tarihinde Ebû Bekir b.Ahmed b. Mekki el-Hâlebî tarafından İzzüddin el-Hadır'ın kendisinden talep etmesi üzerine istinsah edildiğine dair kayıt vardır. İstinsah kaydından evvel müellifin ferağ kaydına da yer verilmiştir.

Manisa 54

Bu nüsha, eserin 2.cildidir. Toplam 200 varaktır. Satır sayısı 23'tür. Nüsha harekelidir ve nesih hat ile yazılmıştır. Biyografisi anlatılacak kişinin adı kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Nuruosmaniye 1204

Bu nüsha, eserin 2.cildinin bir bölümüdür. Zahriye sayfalarındaki detaylı fihristten de anlaşıldığı üzere bu nüshada yalnızca İmâm Buhârî ve Müslim başta olmak üzere bazı hadîs ehlinin hayatları ile yukarıda zikrettiğimiz 3 fasıl yer almaktadır. Toplam 259 varaktır. Satır sayısı 27'dir. Nüsha harekelidir ve nesih hat ile yazılmıştır. Biyografisi anlatılacak kişinin adı kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 259 b sayfasında 18 Rebiülevvel 842 tarihinde Abdullah b. Süleyman b. Muhammed el-Maliki tarafından istinsah edildiği kaydı vardır. Yine aynı sayfada Ahmed el-med'uv Veliyüddin b. Ahmed Muhibbuddin el-Henîdi el-Maliki es-Sa'idi el-Eş'ari'ye ait 935 tarihli kıraat kaydı bulunmaktadır.

Beyazıt 5140

Bu nüsha, eserin 1.cildinin ilk bölümüdür. Bu nüshada sadece sahâbe hayatları vardır. Toplamda 82 sahâbînin hayatı yer almaktadır. Nüsha 165 varaktır. Satır sayısı 24'dür. Nüsha harekelidir ve nesih hat ile yazılmıştır. Biyografisi anlatılacak kişinin adı siyah kalın mürekkeple yazılmıştır. 1a sayfasında eserin Müstakimzâde Süleyman Sadeddin'e ait olduğuna dair 1176 tarihli temellük kaydı yer almaktadır.

Bu nüsha incelemelerinin akabinde şunu ifade edebiliriz ki mütercim Ahmed b. Derviş Vasıti'nin ***"Menâkibu'l-Ahbâb ve merâtibü üli'l-Elbâb"*** adlı eserinin sadece 1.cildini ihtisar ve tercüme etmiştir. 2. Cildin ihtisar ve tercümesi yapılmamış veya yapılmışsa da günümüze ulaşmamıştır.

2.8. Eserin Transkripsiyonunda İzlenen Yöntem

1- Metinde basit transkripsiyon usulü uygulanmıştır. Buna göre sadece "ayn" ve "hemze" kesmeleri ile uzatmalar gösterilmiştir.

2- Nüshanın sayfaları numaralandırılırken yazmaya sadık kalınmış, varakla a ve b yüzleri olmak üzere [1a], [1b] şeklinde düzenlenmiştir.

3- Metne yapılan eklemeler "[ ]" içinde gösterilmiştir.

4- Müstensih tarafından yapıldığı düşünülen yanlışlar metinde düzeltilmiş, okunamayan yerlerle ilgili açıklamalar dipnotlarda yazılmıştır.

5- Arapça ve Farsça kelimeler asli imlâları esas alınarak yazılmıştır; "mensûs", "küşâ", "perrân" kelimelerinde olduğu gibi.

6- Tüm özel isimlere büyük harfle başlanmış ama okumada transkripsiyon kesmeleri ile karışmaması için kesme işareti ile ayrılmamıştır.

7- Metinde geçen ayet ve hadisler Arapça klavye ile, "Traditional Naskh" yazı tipi ile yazılmış, metin içerisinde belli olması amacıyla yazı tipi boyutu olarak 14 punto kullanılmıştır. Mânâları dipnotlarda siyah ve kalın yazılmıştır.

8- Türkçe kelimelerin okunuşunda eserin yazıldığı yüzyıl göz önünde bulundurularak "didi", "itti" şeklinde okunması tercih edilmiş, müstensih tarafından "y" harfinin üzerine üstün konulan yerler ona göre okunmuştur.

 Eylese Eylediler örneklerinde olduğu gibi.

9- Hemze veya y harfiyle iki farklı imla ile yazılmış olan "Âyişe/Â'işe" "cayize", "dayima" "sayim" vb. kelimelerin transkripsiyonunda hemze tercih edilmiştir.

10- Metne lügatçe eklenmediğinden Arapça ve Farsça çoğu kelimenin anlamı dipnotta belirtilmiştir. Burada da Kubbealtı Lugatı ve TDK sözlüğü esas alınmıştır.

11- Metinde Eski Türkçeden oldukça kelime kullanılmıştır; “Eydür”, “eyitti”, “Yeğrektir”, “ögmedim”, “kaçan”, “girü”, “konşum” kelimeleri bunlara örnektir. Bunların tespitinde ise TDK’nın tarama ve derleme sözlüklerinden istifade edilmiştir.

12- Eserde bazı kullanımlarda kendi yüzyılında kullanılan isimler esas alınmıştır. Para birimi olarak metin içinde flori kullanması buna örnektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TUHFETÜ'L-MÜŞTÂKÎN İLÂ-MENÂKIBİ'S-SAHÂBE VE'T-TABİ'ÎN ADLI ESERİNDEKİ SAHÂBE BİYOGRAFİLERİNİN TRANSKRİPSİYONU

(1b) el-Hamdü li'llâhi'l-mütevahhid bi'l-'azameti ve âlihâ el-müteferridü bi redâ'i'l-kibriyâ el-muttasıfu bi-sıfâti'l-mecd ve'l-'alâ el-mürid'ü safvetü'l-evliyâ bi kuvveti's-sabri ale's-serrâi ve derrâ. Ve'ş-şükru ala'l-belâi ve'n-ne'mâ ellezi 'aseme kulübe etkiyâihi ve esfiyâihi min ubbâdihi bi nuri'l-hidâyeti ani'l-zelma veğtasehum l ima'rifetihi ve ibadetihi fi cemî'i'l-anâ ve's-selâtu alâ seyyidinâ Muhammed'in senedu'l-asfiyâ ve hâtemü'l-enbiyâ ellezi kad erselellâhu bi'l-hakki ilâ kâffeti'l-halki fahlun bi-refi'î mahallihi akden ehlu'z-ziği ve'd-delâl ve kalle bi-hamdihi 'adede zümrütü'l-hizâ ve'n-nikâl ve 'alâ âlihi'l-ahyâr ve ashâbihi'l-kibâr ve sâdetü'l-füzelâ ve senedü'l-nücebâ salâtu'n mahrûsetun bi'd-devâmi el-finâ 'an mesnûnetü'n 'ale't-te'âkubi 'ani'l-inkis'ai **Emmâ** ba'd bu bende-i bî-riyâ ve muhibbi fukarâ hâkipây-ı gürûh-ı ehl-i dilân ve kemîne-i pür taksir ve 'isyân hâdim-i ehl-i tarika ve âzim-i ehl-i fütüvvet-i ve'l-mahabbeti şeri'at-i meydânın keşî Ahmed b. Dervîş vaktâkim unfuvânı şebâbda olan taksîrâtıma ve rey'ânı cevânîde olan tadî'atıma pişmanlık kalbi beyhûdeye harâret ve fuâdı **(2a)** nâbudeye cerâhet virdi ise binâen ale hazâ bu elemin def'ine çare ola deyû Menâkıbü'l-ashâb ve merâtib-i üli'l-elbâb cem' olan kitaplara mütâla'a ettik de bir kitâb-ı nefîseye rast geldim ki her sahifesi kemâlât ile müntehî hakken budur kî mübessirân-ı 'âlem ve muhakkikân-ı beni Âdem bahr-i tahkîkde böyle kitâb-ı mecmau'l-abhûr görmemişlerdir kim nâm-ı hümâyunları ***Menâkibu'l-ahbâb ve merâtibü [üli'l]-elbâb*** dır. Ve müellifleri dahi kudvet-u fudelâ-i ehl-i İslâm zübdet-ü meşâyihil-kirâm seyyidi'l-müerrihîn fars-ı meydânil yakîn **Muhammed b. Abdullah b. Muhammed el-Hüseynî eş-Şafi'î**' nevverallâhu merkadehu ve ca'ale'l-cennete mesvâhu. Bu ayine-i bî kerde müşâhede ve mütalaa itmek ile gerd-i hevâdan nev'an nezâfet ve sevdâ-yı sivâdan berâ't hâsıl olduysa diledim ki bu dürr-i elmâs akl birle delüp sülük-ı tibyâne ve sûk-ı cevheriyâne götürem tâ kim her tâlib cevâhir-i Rabbânî ve yevâkît-i Sübhânî olan dîllere nûr ve sînelere sürûr hâsıl olâ. İmdî kalem-i akdâmı ele alup ve rikk-ı ihtimâm üzerine lisân-ı Arabiyye'den Türkî'ye talhîs ve terceme eyledim tâ kim herkes bu bîkesi istifâde mahallinde hayır du'âyla yâd idele

ve nâmı ***"Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'in"*** didim ve bu kitabın esâsını on makâle ve bir hâtime üzerine bağladım Vallahu'l-hâdî.

Makâle-i evvel sâdât-ı sahâbe menâkıbı beyânındadur.

Makâle-i sâniye Resûl-i 'âlemün hatunları ve ba'z-ı nisâ-yı mustafiyyât beyânındadur.

Makâle-i sâlise tâbi'în ululları beyânındadur.

Makâle-i râbi'a fukahâ-yı Medîne ve ba'z-ı tâbi'în beyânındadur.

Makâle-i hâmise sâdât-ı 'ulemâdan ba'z-ı kimesneler beyânındadur.

Makâle-i sâdise e'imme-i erba'a beyânundadur.

Makâle-i sâbi'a meşâyih-ı mütekaddimîn beyânındadur.

Makâle-i sâmine İmâm-ı Buhârî ve Müslim ve ba'z-ı muhaddisîn beyâ-nındadur.

Makâle-i tâsi'a ehl-i hâl ü kerâmât hatunlar beyânındadur.

Makâle-i 'âşire ricâlden ve nisâdan hâlleri ma'rûf ve isimleri nâ-meşhûr ekâbir beyânındadur.

Hâtime Nûrü'd-dîn-i Şehîd hazretlerinün menâkıbı beyânındadur.

3.1.1. Makâle-i Ulâ Sâdâtı Sahâbe Beyânındadur

HAZRET-İ EBÛ BEKR-İ SIDDÎK[74]

(2b) Nâm-ı şerîfleri âlem-i Câhiliyyetde Abdülka'be idi. Îmâna geldüklerinde Peygamber Hazretleri nâm-ı şerîflerin Abdullah virdiler ki Abdullah bin Ebî Kuhâfe Osmân bin Âmir bin Amr bin Ka'b bin Sa'd bin Teym bin Mürre bin Ka'b bin Lüey bin Gâlib el-Kureyşî et-Teymî'dir.

Nesebi, neseb-i Resûl'e Mürre bin Ka'b'da mülâkî olur. Ve mâderleri Ümmü'l-Hayr bint Sahr bin Âmir bin Ka'b bin Sa'd bin Teym bin Mürre'dir. Resûl-i âlem önünde îmâna gelüp sohbet-i şerîfleriyle müşerref olup İslâm üzerine vefât itmişlerdür. Ve

[74] Hayatı için bkz. Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Basrî İbn Sa'd, ***Kitâbü't-tabakâti'l-kübrâ*** (thk. Dr. Ali Muhammed Ömer),I-XI, (Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1421/2001), III, 188-240; Mustafa Fayda, "Ebû Bekir", ***DİA,*** X, 101-108; Ömer Sabuncu vd., ***Peygamberimizin İzinde 40 Sahabi*** : ***Hz. Ebû Bekir*** İstanbul: Beyan Yayınları, 2020.

ba‘zıları nâm-ı şerîfleri Atîk’dür dimişlerdür. Ammâ savâb, Atîk lakablarıolmakdur. Nâr-ı cahîmden âzâd olduklarından ötüri ve hem ensâb-ı tâhirelerinde müttehem kimesne olmaduğından ötüri ve Sıddîk dedikleri mi‘râc-ı Hayrü’l-beşeri tasdîk itdüği içündür. **(3a)** Yâr-ı gârdır ve kudvetü’l-ahyâr, mâlıyla cânıyla Resûl-i âleme hizmet itmişdür. “Evvelü men âmene”dür[75] ve recul-i mu’temindür. Resûl-i âlemden yüz kırk iki hadîs rivâyet itmişdür. Eğer suâl olunursa Resûl’e musâhib olanlarun akdemi iken niçün ehâdîs-i şerîfeyi az rivâyet eylediler? Cevâb buyurmışlar kim vefât-ı şerîfleri intişâr-ı ehâdîsden evveldür. Ve dahi âlem-i Câhiliyetde iken sanâdîd-i Kureyş’ün müdebbiri ve reîsi idi. Kezâlik îmânîmâna geldüklerinden sonra dahi ashâbın reîsi oldılar. Aşere’den beş kimesne elinde îmânîmâna geldiler. Biri Hazret-i Osmân bin Affân ve biri Zübeyr ve biri Talha ve biri Abdurrahmân ve biri Sa‘d bin Ebî Vakkâs. Ve yedi kimesneyi Kureyş kâfirlerinün azâbından alup âzâd eylediler. Ol yediden biri Bilâl ve biri Ammâr’dur. İbtidâ-i İslâm’larından vefât-ı Hazret’e değin muttasıl seferde vü hazerde, sıhhatta vü ‘anâda sohbet-i Resûl’i ganîmet bilüp sa‘âdet-i ebedî ve izzet-i sermedî üzerine oldılar. Pâye-i rif‘atlarından biri dahi budur ki musâhib-i Resûl idüğini Hak Te‘âlâ Kur’ân-ı Azîm’de zikr idüp buyurur: [76]﴿إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ﴾ bi’l-ittifâk bu ââyetden murâd Ebû Bekr’dür. Hattâ kütüb-i fetâvâda ulemâ buyurmışlardır ki: “Bir kimesne Ebû Bekr’ün, Hazret-i Resûl ile sohbetini inkâr eylese kâfir olur.” Zira mansûsdur. Tekzîb-i Kur’ân lâzım gelür. Zihî sa‘âdet şol kimesneye kim musâhib-i Resûl’e **[3b]** muhib olan biri dahi oldur ki Hak Te‘âlâ [77]﴿ ثَانِيَ اثْنَيْنِ ﴾ didi. Ya‘nî Ebû Bekr gârda olan iki seyyidin biridir. Ve delâlet-i bâhire vardur Resûl’den sonra halîfe olmalarına. Ve eşrâfü’l-Muhâcirîn ve’l-Ensâr **“**Yâ Halîfe-i Resûlillah**”**[78] deyü ta‘zîm iderlerdi. Şemâil-i kirâmların beyânı fevka’l-haddür. Eyle güzîde-i kibârdur ki Hak Te‘âlâ ‘azametiyle Cibrîl ile Habîb’e selâm gönderüp “Ebû Bekr’e benden selâm eylesün.” didi. Ve eyle muktedâdur ki Fahr-i âlem muktedâ-yı benî Âdem iken bi-gayri ikrâh u zarûret iktidâ itdiler. Müfti’s-sakaleyn fî zamânihi Cemâlüddin el-Vâsitî -tegammedehullahu bi-gufrânihi- *Âyât-ı Beyyinât* adlu kitâbında

[75] İlk imân edendir.

[76] “O, arkadaşına” … Tevbe, 9/40.

[77] “İkininin ikincisi” Tevbe, 9/40.

[78] Ey Allah Resûlü’nün halîfesi

beyân eylemişler: "Vaktâ ki Âdem arz-ı süflâya hübût itdiyse ana Hakk Te'âlâ hazreti bir tâbût gönderdi. Zümrüdden ol tâbûtun içinde 'aded-i enbiyâ vü mürselce hâneler var idi. Ve her hânede kalem-i kudretle bir peygamber sûretin nakş eylemiş, hâne-i âhirde Hazret-i Risâlet-penâhın hey'etini nakş eylemiş. Cânib-i yemîninde bir şekl var idi. Cebhesinde tâbi-i evvel Ebû Bekr deyü mektûb idi. Ve cânib-i eyserde Ömer-i Fârûk şekli tasvîr olunup cebhe-i şerîflerinde "karnun min hadid" ya'nî demirden bir boynuzdur. Ya'nî "İslâm onunla muhkem olsa gerekdür." deyü tahrîr olunmış ve cânib-i âharda Osmân hazretleri tasvîr olunmış ve Alî ve Hasan ve Hüseyin vesâir ashâb-ı güzîn tasvîr olunmış *rıdvânullahi aleyhim ecma'în*. Ve biri dahi oldur ki sultân-ı serîr-i nübüvvet hazretleri ve Ebû Bekr **(4a)** ve Ömer ve Osmân ve Alî cebel-i Hirâ'nun üzerinde idiler. Cebel-i şerîf harekete geldi. Habîbullah buyurdılar ki: "Sâkin ol yâ cebel! Senün sadrunda nebî ve sıddîk ve şehîd vardur." Bu hadîs-i sahîhi, Müslim rivâyet itmişdür. Ve Tirmizî rivâyetinde Enes hazretleri buyurur: "Habîbullah huzûrunda Ebû Bekr ve Ömer hazretleri dururlardı. Dehen-küşâ[79] olup buyurdılar: هَذَانِ سَيِّدَا كُهُولِ أَهْلِ الْجَنَّةِ[80] Ve Ebû Saîd el- Hudrî rivâyet iderler Mefhar-i âlemden, buyurmışlar ki: "Her nebînün vezîri vardur, benüm iki vezîrüm semâda ve iki vezîrüm arzdadır. Semâda olanlarun biri Cebrâîl ve biri Mîkâîl'dür. Arzda olanlarun biri Ebû Bekr ve biri Ömer'dür."[81] İmâm Süfyân-i Sevrî'den rivâyet olunup buyurmışlar ki: "Hulefâ-yı pür-vefâ beşdür: "Ebû Bekr ve Ömer ve Osmân ve Alî ve Ömer bin Abdülazîz." Bir kimesne Alî hazretlerini Ebû Bekr hazretlerinden tercîh eylese hatâ ider. Esânîd-i sahîha ve berâhîn-i mülîha vü kavvâme ile sâbitdür kim velâyetde ve hilâfetde Ebû Bekr hazretleri cümle ashâbdan akdemdür. Zîrâ evvel îmâna gelendür. Ve hilâfete, Resûl-i âlemden sonra evvel oturandur. Ve cennete dahi cemî'-i ashâbdan evvel girse gerekdür. Şeyh Ebû İshak Tabakât'ında buyurmışlar ki: "Ebû Bekr-i Sıddîk efkah-ı sahâbedür. Her mes'eledeki ashâb-ı güzîn tevakkuf eylemişlerdür, Ebû Bekr

[79] Farsçada ağızdan söz çıkması manasındadır.

[80] "Bu ikisi (yani Hz. Ebû Bekir ve Ömer) cennet ehlinin en üstünleridir." Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed İbn Ebî Şeybe, ***Musannef,*** thk. Sa'd b. Nâsır b. Abdülaziz (Riyad: Dâru Künûzi İşbiliyye, 1436/2015), 18/10; Ahmed b. Hanbel, ***Müsned***, thk. Şuayb el-Arnaûd v.dğr. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), 2/40; Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd İbn Mace, ***Sünen,*** thk. Şuayb el-Arnaûd v.dğr. (Dârü'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009), "Sünne", 11; Muhammed b. İsa et-Tirmizî, ***Sünen,*** thk. Ahmed Muhammed Şâkir v.dğr. (Mısır: Mektebetü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 2. Basım, 1395/1975), "Menâkıb", 35.

[81] Tirmizi, Menakıb, 16.

hazretleri bi-gayrı tevakkuf hükm-i sahîh ve re'y-i mülîh buyurup âmme-i sahâbe ittibâ' eylemişlerdür." Târîh-i Dımeşk'de Urve'den rivâyet olunmış, **(4b)** anlar dahi pederlerinden rivâyet iderler kim Ebû Bekr hazretleri îmâna geldükleri zamanda fukarâya Allah rızâsıyçün yetmiş bin flori[82] infâk eylediler. İbn Ömer hazretleri rivâyet iderler kim Peygamber hazretleri bir gün oturmışlar idi. Yemîninde Ebû Bekr ve yesârında Ömer hazretleri. Buyurdılar kim: "Kıyâmet gününde dahi böyle ba's olunsam gerekdür." Ve Ebî Sahîfe rivâyet ider ki Hazret-i Alî ashâba nidâ idüp buyurdılar ki: "Nebîmüzden sonra ümmet-i Muhammed'ün efdali Ebû Bekr'dür, ba'dehu Ömer'dür." İmâm Tâvûs-ı Yemânî hazretleri buyururlar kim: "Ebû Bekr hazretlerinün ve Ömer hazretlerinün fazîletini bilmek sünnetdür." İmâm Mâlik bin Enes buyurmışlar ki: "Selef-i sâlihîn evlâdına şeyhaynun ve hateneynün[83] fazîletini ta'lîm iderlerdi." Abdullah bin Ömer rivâyet ider ki Sultân-ı Enbiyâ buyurmışlar ki: "Kıyâmet gününde 'usâtdan birini, Bârî Te'âla ma'siyetinden ötüri nâra emr ile zebânîler, envâ'-ı azâb ile badş[84] idüp nâra idhâl mahallinde taraf-ı kibriyâdan nidâ gele kim: "Yâ meleklerüm bu kulumı ma'siyeti sebebiyle nâra emr itmiş idüm. Lâkin inâyetüm sebkat eyledi. Ebû Bekr'e muhabbet itdüğinden ötüri affeyledim." İmdi saâdet ve devlet şol mü'mine kim hâne-i kalbinde şem'â-i muhabbeti çâr-ı yâr, husûsâ Ebû Bekr-i es-Sıddık lem'â[85] ura.

Nazm: İlahi yâr-ı gârı Mustafânın yüzi suyuna afet ben fakîri.

Nesr: Evsâfı şerîflerine hadd-ü kenâr olmaz lâkin katre ez-deryâ, bu kemîne-i bi-riyâ beyân eyledim.

Velâdetleri ashâbı fîlden **(5a)** üç yıl sonra vaki' olmuştur. Ve güzîde nâm kitapta zikr olunmış ki hilâfetleri zamanında her sene altı bin dirhem saâdet hânelerine sarf iderlerdi. Ve İslâm içinde hacca evvel varandır. Hicretin dokuz yılından sonra vâki' olmuştur. Hicretin on biri Rebîülevvelinin on ikinci günü taht-ı hilâfete oturup Ömer hazretlerini ashâba reîs nasb idüp hacca gönderdiler. İkinci senede kendileri hac

[82] Para birimi.

[83] Damat manasındadır.

[84] Yakalayıvermek manasındadır.

[85] Parlaklık manasındadır.

eylediler. -Ol zamanda pederleri Ebû Kuhâfe ‘âmâ olmışlardı.- Bu saâdete mesrûr olup sînelerî sürûr ile doldı. Âişe-i Sıddîka buyurmışlar: “Vaktâkim Ebû Bekr’in marâzı müşted oldı. Ashâba hayli vasiyyet ve nasîhat edup buyurdılar kim: “Bedenimi Esmâ gasl eylesun ve namâzımı Ömer hazretleri kılsun ve câmemî[86] öyle pak eyleyup ve iki câme dahi zamm idüp ânun ile kefenlen.” Ve hicretin on üçüncü senesi cumâdel âhirinin yirmi ikinci gecesi akşam ile yatsû vaktinde âlemî fâniden hümâ-yı ruh-î pür futûhları âşinâ-i Kuds’a perrân[87] oldı. Mahdûmları Abdurrahmân ve Ömer ve Osmân ve Talha kabr-i şerîflerine indürdiler. Zamân-ı hilâfetleri iki yıl ve altı ay oldı.

Beyit:

Ecel câmın içirdüren kim var yerde ve gökte

Eger Mûsâ bin İmrân ve ger Îsâ bin Meryem’dür.

[86] Farsça elbise manasındadır.

[87] Farsça uçmak manasındadır.

HAZRET-İ FÂRÛK–A‘NÎ ÖMER İBNÜ’L HATTÂB RADIYALLÂHU TEÂLÂ ANHU[88]

Şeyhü’l-İslâm Nevevî buyurmışlar ki Ömer bin Hattâb bin Nüfeyl bin **(5b)** Abdiluzzâ bin Rebâh bin Abdullah bin Kırd bin Zerâh bin Adîyy bin Kâ‘b bin Lüey bin Ğalib el-Kureşî el-Adevî.

Nesebi Resûl’e Ka‘b’da mülâkî olurlar. Vak‘a-ifîlden on üç yıl sonra vücûda gelmişlerdür. Eşrâf-ı Kureyştendür. Kureyş askerinin mâbeyninde cenk vâki‘ olsa sulhâ vesâir husûsâ Ömer hazretlerini gönderürlerdi. Zira gâyet şecî‘[89] ve merd-i sühan-dân[90] idiler. Zübeyr bin Bekâr rivâyet ider: “Resûl-i Hüdâ Dâr-ı Erkâma dâhil oldıktan sonra îmâna gelmişlerdür. Ol zamânda ricâlden otuz dokuz ve nisâdan on bir kimesne îmâna gelmişlerdür. Ve dâimâ Fahr-i ‘âlem (اللَّهُمَّ أَعِزَّ الْإِسْلَامَ بِأَحَبِ الرَجُلَيْنِ إِلَيّ (إِلَيْكَ بِعُمَرَ الخَطاب أَو عَمرو ابْنِ هِشَامٍ” **[91]** deyü dua iderlerdi. Amr’dan murâd Ebû Cehl-i la‘îndür. Sultânın da‘vetî ve cemî‘-i enbiyâ vü evliyâ vü ulemânın irşâdları latîf ve ter[92] yağmura benzer, her yere dokunur.

Ammâ her yerde lâle **temizi pest (?)**, bârân ki der letâfet-i teb‘eş hilâf nîst

Der bâğ-ı lâle rûyed der şûreh-i bûm-i has, velhâsıl ‘inâyet ve hidâyetsez[93]

---

[88] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât,*** III, 304-443; Mustafa Fayda, “Ömer”, ***DİA***, XXXIV, 44-51; Feyza Betül Köse, ***Hz. Ömer***, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.

[89] Cesaretli manasındadır.

[90] Farsçada söz söylemeyi bilen kişi manasındadır.

[91] “Allah’ım, şu iki adamdan -Ebû Cehil ve Ömer b. Hattâb’tan- sana en sevimli olanı ile İslam’ı güçlendir.” “ileyke” olarak geçiyor, Ömer İbn Şebbe, ***Târîhü’l-Medîne***, thk. Fehîm Muhammed Şelşût (Cidde, 1399), 2/656, 659; Ebû Bekir Ahmed b. Amr el-Bezzâr, ***Müsned***, thk. Mahfûzurrahman Zeynullah v.dğr. (Medine: Mektebetü’l-Ulûm ve’l-Hikem, 1988-2009), 6/57, Ebü’l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, ***Mu’cemü’l-Evsat***, thk. Ebû Muâz Târık b. İvezullah b. Muhammed – Ebü’l-Fadl Abdülmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî (Kahire: Dârü’l-Haremeyn, 1415/1995), 5/87 ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, ***Müsned,*** 1/244.

[92] Taze manasındadır.

[93] Beyitte ne demek istediği tam manada anlaşılamamaktadır.

Kimse yol varmaz[94] Ve sebeb-i İslâmları oldur ki kız karındâşî aşere-i mübeşşereden Saîd bin Zeydin hâtunu idi. Müslime idi. Ömer kız karındâşînûn îmâna geldiğine be-gâyet bi-huzûr oldı. Diledi kim ikisini dahi katl eyleye. Geldi, gördü kim tilâvet iderler, kalbine rikkat[95] gelup bî-ihtiyâr şehâdet kelimesin geturup saâdet buldılar. İbni Mes'ûd buyurmışlar kim: **(6a)** "Ömer hazretlerinin İslâmı fetih, hicretî nusret, imâmeti rahmittir." Zira Beytullah'ta ashâb aşikâre namâz kılamadılar Ömer hazretleri îmâna gelmeyince.[96] ve Huzeyfe buyurmışlar: "İslâm, memleketinden gitmiş kimesne gibi idi. Ömer îmâna gelmekle memleketine geldi. Günden güne devletleri ziyâde oldı. Vaktâ kim katl katl[97] olunduysa îmân-ı racul müdebbir gibi idbâr üzerine oldı." Nübüvvetin sene-i sâdisesinde îmâna gelmişlerdür. Lakabları Fâruktur. Zîrâ hazret buyurdılar:[98] إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ وَقَلْبِهِ وَ فَرَّقَ اللهُ بِهِ بَينَ الحَقِّ والباطِلِ

İttifâk olunmıştur kim evvel emîrü'l-mü'minîn künye anlara vaki' olmuştur. Ve beşyüz otuz dokuz rivâyet eylemişlerdür. Ve aşere-i mübeşşeredendür. İbni Mes'ûd Ömer Hazretlerinin şehâdetini işitdükleri zamânda ağlayup buyurdılar ki: "İlmin dokuz-ı öşrî gitti. Dine şimden[99] girû za'f yetişti." Hem öyle vaki' olup sonra çok fitneler zâhir oldı. Ve Hicret-i Resûl vâki' olduk da bi-gayr-ı tekellüf ve tevakkuf anlarda hicret eylemiştir. Berâ bin Âtib eydur: "Muhâcirinden Medine'ye evvel gelen Mus'ab bin Umeyr andan Ümmü Mektûm andan Ömer bin Hattâb geldi." Ali (kerremellâhu vechehu) buyurmışlar: "Her kimesne küffârı Kureyş'den havf idüp hafiyyeten hicret itdiler, illâ Hazreti Ömer kılıcını hemâyil[100] idüp Kâ'be'ye geldi.

---

[94] Burayı neden yazdığını anlamadık.
[95] İncelik manasındadır.
[96] Ömer hazretleri îmân etmeyene kadar manasındadır.
[97] Sehven iki kere yazılmıştır.
[98] "Allah, hakkı Ömer'in lisanı ve kalbine koymuş ve Onunla hak ile batılı ayırmıştır**."** İbn Ebî Şeybe, ***Musannef***, 18/25; Ahmed b. Hanbel, ***Müsned***, 9/144. ceale yerine vadaa ve darabe bilhakk olarak geçen rivayetler de bulunmaktadır bk. İbn Ebî Şeybe, ***Musannef,*** 15/117; Ahmed b. Hanbel, ***Müsned,*** 35/221, 362, 430.
[99] Şimdiden denmek istenmiştir.
[100] Hemen hazırlamak manasındadır.

Yedi kere tavâf eyleyup hatîmde iki rek‘at namâz kıldı ve bulend avâzıyla eyitdi kim: “Her kim oğlancıklarını yetîm ve avradın dûl komak ister ise benum **(6b)** ardımca gelsun.” Sanâdîd-i Kureyş bâ-ser hem bir söz söylemeye kâdir olmadılar. Ve cemî‘-i gazâlarda Resûl Hazretleri ile hâzır olmışlardır. Hattâ Bedir gününde esirler müşâveresinde katl buyurdılar. Hak Teâlâ re’y-i Ömer’i tasdîk idüp âyet gönderdi. Esirleri katl eylediler. Ve Uhud gazâsında ashâbdan birkaç kimesne Peygamber’in yanında idiler. Biri dahi bunlar idi. Ebû Saîd-i Hudrî rivâyet ider, Hazreti Resûl buyurdılar kim : “Alemi rü’yâda ümmetimi bana arz eylediler. Kiminin pîrahenî[101] dizine değin, kiminin dahi kısa ammâ Ömerin pîrahenî yerde sürünürdü.” Hazret’e, ta‘bir-i vakı‘adan suâl itdiler. Kemâl-i îmân ile tabir itdiler. Ve muhib kimesne idiler. Gölgelerinden şeytan kaçardı. Ve Peygamber Hazreti buyurmışlar kim: “Eğer benden sonra peygamber gelse Ömer olurdî.” Ve Ömer hazretleri Resûl’den umreye izin talep ittiklerinde[102] يَا أُخي، لَا تَنْسَنَا مِنْ دُعَاء buyurdular.

Şiir:

Umarlar şefâat cümle âlem Hak Resûlünden

Ömer Hazretlerinden ol dua ister ‘acîbdür bu

Fezâyilleri hadd vü ‘adden efzûndur. Ve Ebû Bekr maraz-ı mevte mübtelâ oldıklarında güzîde-i[103] ashâb ile emr-i hilâfetde müşâvere itdiler. Rey sahipleri buna müncer[104] oldı ki, Ömer hazretlerini halîfe nasb ideler. Menşur yazdılar ki:

“Bismillâhirrahmânirrahîm Ebû Bekr es-Sıddîk ki Halîfe-i Resûlullahtır. Yerine Ömer hazretlerini istihlâf eyledi. Ve envâ-ı nesâyih kütb olunup âhirine hâtem, hitâmâ misk urdılar. **(7a)** Andan cümle ashâb cem‘ oldılar. Ebû Bekr es-Sıddîk hazretleri, Hazreti Ömer’in eline yapışup ayağa üzere kalkup cümle ashâb ayağı üzere durdılar. Fâtır-ı memalik-i İslâm yoklanûp beytülmâl vesâir hukuk görülüp Ömer hazretlerine teslim

[101] Farsçada gömlek manasına gelen bir kelimedir.
[102] “Ey kardeşim, bizi dualarında unutma.” Ebû Abdullah Muhammed b. İshak el-Fâkihî, ***Ahbâru Mekke fî kadîmi’d-dehr ve hadîsihî***, thk. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş (Mekke: Mektebetü’l-Esedî, 1424/2003), 1/407; Süleyman b. el-Eş‘as es-Sicistânî, ***Sünen-i Ebî Dâvûd***, thk. Şuayb el-Arnaûd – Muhammed Kâmil Karabelli (Beyrut: Dârü’r-Risâleti’l-Âlemiyye, 1430/2009), “Fedâilü’l-Kur’ân”, 10.
[103] Farsça seçkin manasındadır.
[104] Farsça bir netice ile sonuçlanmak manasındadır.

olunup emîrü'l-mü'minîn oldılar. Anlar dahi dâmen-der-meyân[105] idüp taziyâne şer‘ vü adlle halkı ıslâh eyleyup memleketler feth eylediler. Şâm, Irâk, Mısır, Cezâyir, Diyarbekr, Ermeniyye, Erzincan, Evâniye, Bilâd-ı Edyâd, Bilâd-ı Fars dahi bunlar a benzer nice kılâ‘ ve medâyin[106] feth eyleyup câmiler ve hangâhlar yapulup minârelerî kanâdille zeyn eyleyup terâvihi cemâ‘atle kıldırdılar. Feth-i Horosanda ehl-i tevârih ihtilaf eylemişler ammâ esah Osmân hazretleri feth eyledi ve evvel dîvân ve defter yoğ idi. Ömer ihdâs eyledi ve dahi Ömer Resûl Hazretlerine: كُلُّ نَسَب و سبَبٍ وصَهرٌ مُنقَطِعٌ يَومَ الْقِيَامَةِ، إِلَّانَسَبي وَ سَبَبي وَ ٌهري[107] buyurduklarını işitmişler idi. Fikr eyleyup eyitdiler: "Neseb ve sebeb bende vardur ammâ sıhr olmak yoktur." deyüp Hz.Alî'den Ümmü Gülsüm'ü zevceliğe istediler. Anlar da buyurdılar ki: "Sağîredür, gönderin." Eğer kabul idersen sem‘ân ve tâ‘aten Hz.Ali eve gelup Ümmü Gülsüm'ün eline bir bürde verup buyurdı kim: "Var bunu emîrü'l-mü'minîn'e ilet. Babam size gönderdi. Kabul iderseniz diyesin." Ümmü Gülsüm dahi bürdeyi alup Ömer hazretlerine gelûp arz-ı cevâbeyleyince Ömer hazretleri tebessüm edup "kabul eyledik" deyü cevâb virdiler. Ümmü Gülsüm Ali hazretlerine gelup kabûl-i cevâbını **(7b)** teslim eyledi. Anlarda mesrûr oldılar. Atâ-i Horasânî eydur: "Kırk bin flori mehr-i müeccel ta‘yîn olunup nikâh olundı. Zeyd ile Rukayye anlardan hâsıl oldılar." Abdullah bin Âmir bin Rebîa rivâyet ider ki: "Hz. Ömer ile Ka‘be seferine gitdüm, bir gün bir ağaç dibinde seccâdesi üzere tilavet-i Kur'ân iderler iken Aduvvallah Ebû Lü'lü' kim -Muğîre'nin ğulamıdır-: "İki cânibî yalmanlî hançer-i mesmûm ile iki yâren mâbeyninde darb-ı şedîd ile darb eyledi." Bir rivâyetde altı kerre darb eyledi. Hz. Ömer hamd idüp buyurdılar ki: "Elhamdülillah benüm katlimî İslâm davâ ider raculün elinde nasîp itti." Ve Hazreti Ömer'den gayrı on üç nefer kimesne dahi darb eyledi, yedisi şehîd oldılar, bâkîsi kurtuldı. Mel‘ûna kemend[108] attılar, gördü kim tutulur kendini katl eyledi. Hazreti Ömer ve halk bildiler kim şehîd olurlar, vasiyyet eyleyup deyni hisâb olundı. Nevevî kavlince seksen altı bin flori deyn hisâb olundı. Oğlu Abdullah'a eyitti: "Eğer mâlım yetişmezse Benî Adî eşrâfından isteyesin. Eğer dahi yetişmezse ekâbir-i Kureyş'ten

[105] Farsçada işe hazır olmak manasındadır.
[106] Kaleler ve şehirler manasındadır.
[107] "Kıyamet günü benim nesep ve hısımlığım dışındaki bütün nesep ve hısımlıklar geçersizdir." Neseb, sebep ve sıhr kelimeleri ayrı ayrı rivayetlerde geçiyor bk. Ahmed b. Hanbel, ***Müsned***, 31/258; Bezzâr, ***Müsned***, 1/397; Taberânî, ***Mu‘cemü'l-evsat***, 4/257.
[108] Yağlı kayış manasındadır.

isteyesin. Gayrı tevâiften istemiyesin. Ve Âişe'ye varasın. Benden selâm idüp, bedenimi kabr-i Resûl karîbinde defn itmeye izin talep idesin." Abdullah geldi. Âişeye selâm verup haber i'lâm eyledi. Hz.Âişe bükâ' idüp eyitdiler ki: "Kendû nefsûme bir miktar yer alıkomuş idim. Lâkin Ömer'e bağışladım." Yine Abdullah, Hazreti Ömer'e gelup haber bildürdi. Hamd idüp **(8a)** şâdımân[109] olup vasiyyet eylediler kim: "Kefeni isrâf eyleme ve sen gasl eyle ve serîr-i Resûl ile kabr-i Resûl'e ilet. Selâm ver. Eğer izin olursa defn eylen. Eğer olmazsa mekâbir-i Müslimînde defn eylen." Hem eyle itdiler, izne işaret oldı. Ebû Bekr'in yanında defn eylediler. Âişe buyurmışlar ki: "Hz. Ömer defn olunmazdan evvel izârsız kabri Resûl'e varırdım. Anlar defn olunduktan sonra izârsız varamadım, Ömer'in muhabbetinden. Ve Suheyb namâzını dört tekbir ile kılup kabri şerîflerine oğlu Abdullah ve Osmân ve Saîd bin Zeyd ve Abdurrahmân bin Avf indürdiler. Hicret-i Nebeviyyenin yirmi üçüncü senesi Zilhiccesinûn dört gecesi kalmış idi.Ta'n[110] olunduğı vaktin yirmi dördüncü Muharreminin hilâlî göründüğü gün yevmü'l-ahadde defn olundılar. On yıl beş ay yirmi bir gün halîfe oldılar. Vefâtları zamanında altmış üç yaşında idiler. 'Ale's-sahîhil meşhur ve 'inde'l-cumhûr fe'l hükmü li'llâhi vahdehû.

MENÂKIB-I CÂMİ'UL KUR'ÂN HAZRET-İ OSMÂN BİN AFFÂN ALEYHİ RIDVÂNULLAH [111]

Osmân bin Affân bin Ebî'l As Ümeyye bin Abdi'ş-Şems bin Abdimenâf.

Nesebleri, neseb-i Resûl'e Abdimenâf'ta mülâkî olur. Ebü'l Ferec buyurmışlar: "Osmân hazretlerinin künyesi âlem-i Câhiliyetde Ebû Amr idi. İslâm'a geldikten sonra Rukayye'den bir oğlu vücûda geldi, adını Abdullah kodılar. Onunla künyetlendiler. Dâr-ı Erkâm'a duhûl-ü Resûl'den evvel îmâna gelmişlerdür ve iki hicreti bile itdiler **(8b)** ve Hazreti Risâletin iki ciğer köşesini nikahlamışlardür. Evvel Rukayye, ikinci Ümmü külsûm. Ol sebepten zi'n-nûreyn[112] dirler. Hattâ Hazret buyurmuştur ki: "Eğer bir kızım dahi olaydı, anı dahi Osmân'a virir idim." Nevevî buyurmışlardır: "Evvel-i

[109] Farsça sevinç manasındadır.
[110] Güneş doğmadan önceki alaca karanlık, fecir manasındadır.
[111] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, III, 56-92; İsmail Yiğit, "Osman", ***DİA***, XXXIII, 438-443; Hüseyin Güneş, ***Hz. Osman***, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.
[112] İki nur manasındadır.

vaktakim arz-ı Habeşe'ye Rukayye ile Osmân hicret itdiler. Hazret buyurdılar kim: "Şol Allah hakkı içün ki -benüm cânım anûn kabza-i kudretindedür.- İbrâhîm Peygamber ve Lût Peygamber'den sonra evvel hicretî, Osmân itmişdür." Ve Resûl'ü kâinâtın cemî'i gazâlarında bile idiler illâ Bedir'de marîd olup Medine'de kaldılar. Hikmet-i Hâk[113] hazret gazâda iken hicretin ikinci senesinde Rukayye hazretleri vefât itdiler ve mafhar-i kâinâttan yüz kırk altı hadîs rivâyet itdiler. Ve Hilâfet-i Osmân'da çok gazâlar olup nice medâyin ve kılâ' ve bukâ'[114] feth olundı. Nîsâbur, İfrîkıye, Kıbrıs, Hûz, Fars-ı Evvel, Fars-ı Sâni, Taberistân, Kirman, Sicistan ve dahi nice memâlik feth olunup sonra fitneler zuhûr itti. Ve Hazret-i Osmân şöyle ehl-i edep kimesne idiler kim, Habîbullah bir gün 'ammisi bağında oturup mübârek ayaklarını havuza sarkıtmışlar ve üzerini bir bürde ile örtmüş idi. Ebû Bekr hazretleri geldi mübârek ayaklarını düşürmediler, Ömer hazretleri geldi, düşürmediler, Hazret-i Osmân geldik de mübârek ayaklarını düşürdüler. Ebû Bekr eyitti kim[115]: "Biz geldik mübârek ayaklarınızı düşürmediniz ammâ karındâşımız Osmân geldik de **(9a)** düşürdünüz hikmeti nedür didiler?"

Hazret de buyurdılar kim: أما أَسْتَحْيِ مَنْ اِتَسْتَحْيَيتَ مِنْهُ مَلَائِكَةُ الرَحْمن [116]

Ebû Hâmid el-Gazzâli buyurmışlar ki: "Bu hadîs-i şerîfte Ebû Bekr ve Ömer'in Osmân'dan efdalîyyetine delâlet vardur. Zirâ gâyet takarrüblerinden nev'an tekellüf ref' olunmak ihtimâlî vardur. Amma Hazreti Osmân'da, Ashâb-ı kibârdan ve aşere-i mübeşşeredendür. Ve ashâb-ı şûrâdandür. Ve Hulefâ-yı Râşidîn'dendür. Ve İslâma evvel gelenlerdendür. Ve gazâ yoluna hayli mâl infâk eylemişlerdür. Hattâ bir gazâda yüz atlû gâzî donatmışlardır. Bir gazâda dahi iki yüz ve bir gazâda dahi üç yüz.

[113] Metinde hikmeti hakkın diye yazılmıştır.
[114] Yer, ülke manasındadır.
[115] Sual itdiler manasında.
[116] "Rahmân'ın meleklerinin kendisinden hayâ ittiği kimseden ben de hayâ etmeyeyim mi?" Ebû Bekir Abdürrezzak b. Hemmâm, ***Musannef***, thk. Heyet (Dârü't-Te'sîl, 2. Basım, 1437/2013), 10/273; Ahmed b. Hanbel, ***Müsned***, 1/538.

Abdurrahmân bin Semere rivâyet iderler ve buyururlar kim: “Osmân hazretleri ceyşi ‘usrede hafiyyeten Peygamber Hazretlerine bin flori infâk eylediler. Ömürlerinde serâvil[117] giymek vakı‘ olmadî illa katlî gününde giydiler.

﴿اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَاۤءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَّقَآئِمًا يَّحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَيَرْجُوْا رَحْمَةَ رَبِّهٖ﴾[118] İbni Ömer hazretleri bu âyetden murat Hz.Osmân’dır dimişler. Gece ibadetinde pehlivân idiler. Ve gündüz daima savm üzerine idiler. Osmân bin Abdurrahmân et-Teymî buyurmışlar kim: “Rukn ile makâm mâbeyninde idim. Gördüm bir kimesne elini omûzuma kodî. Döndüm baktım, gördüm Hazret-i Osmân namâza şuru‘ idüp Ümmü’l-Kur’ân’dan[119] ibtidâ eylediler. İki rek‘at namâzda hateme-i şerîfeyî tamâm eyleyup selâm virdiler. Ve na‘leynün eline alup gitdiler.” Ve on kerre Müslümanlar ile me‘an hacc-ı şerîfe revâne olmışlardır. Ve şöyle **(9b)** ehl-i havf idiler kim buyururlar: “Eğer ben cennet ile nâr arasında olsam ve kangısınâ gireceğim bilemesem yeğrek oldur ki ben remâd[120] olam ve kangı makâma gireceğim i‘lâm olunmazdan evvel.” Ve şöyle gözü yaşlı idi ki kaçan bir kabre uğrâsa bir mertebe bukâ iderler idi. Hattâ aklı giderdi. Ve dahi mescid-i Resûl’i büyütüp Bi’ri rûme-yi[121] kazdurup envâ‘î hayırlar itmişlerdür. Aher mübârek onu hisâr idüp zulmen katl eylediler. Ve mübârek velâdetleri vak‘a-i fîlden altı yıl sonra vâki‘ olmuştur. Ve hicretin yirmi dördüncü senesinde, gurre-i muharremde[122] hilâfet tahtına cülûs itdiler, on iki seneden bir iki sene eksik hilâfet itdiler. Hicretin otuz beşinci senesinde zilhicce ayının on ikinci günü Cum‘a gününde mazlûmen katl olunup bâb-ı şehâdetden Cenab-ı Hakka revâne oldılar. Hin-i vefâtlarında sinn-i şerîfleri doksan ve bir rivâyetde seksân sekiz idiler. Cübeyr bin Mut‘im namâzını kıldılar. Ba‘dehu tâhir vücûdlarını gice ile baki‘ yanında haşş-u kevkebde defn eylediler. Haşş, bostân dimektir, kevkeb isimdür. Osmân hazretleri kevkeb adlu kimesneden bir bostan işterâ itmişler idi. El-ân kabr-i şerîfleri andadır. Defni gece ile vâki‘ oldı. Aduvlarından hazr idüp ihfâ eylediler.

---

[117] Şalvar manasındadır.
[118] “Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiritten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkarcı gibi) midir?” Zümer 39/9.
[119] Fatiha Sûresinin bir ismidir.
[120] Kül manasındadır.
[121] Rûme kuyusu.
[122] Muharremin birinci günü manasındadır.

MENÂKIB-I ESEDULLAH el- ĞÂLİB ALÎ BİN EBÎ TÂLİB[123]

Şeyhü'l-İslâm Nevevî buyurmışlar kim: "Ali bin Ebî Tâlib bin Abdülmuttalib bin Hâşim bin Abdimenâf el-Kureşî el-Hâşimî el-Mekkî el-Medenî el-Kûfî."

Emîrü'l-mü'minîn'dür, mâderleri **(10a)** Fâtıma bint Esed bin Hâşimdür ki Abdimenâf oğlıdır. Müslüman olup Medineye hicret eylemişlerdür. Resûl'i Âlemin hayatında vefât idüp mübârek elleriyle kabre komışlardır ve mübârek künyetleri Ebû'l Hasen'dür. Amma Hazret[e] "Ebû Turâb"[124] dirler idi. Bu künyetlerini be-gâyet severler idi. Fâtıma-i Zehrâ hazretleri, -kim seyyidetü'n-nisâü'l-'âlemîndür-[125] anların zevcesidür. Ebû's-Sıbteyn'dür[126] iki Hâşimden vücûda gelmiştir ve İslâm'da Hazretden sonra Hâşimîlerden evvel Halîfedür. Ve aşere-i mübeşşereden ve ashâb-ı şurâdandır ve Hulefâ-yı râşidîn'dendür. Seyfullah ve Esedullahdır.[127] Ser-çeşme-i evliyâ vü asfiyâdür. Sâbikîn fi'l İslâm olanlardandür. Ba'zı ulemâ: "Evvel men amene Ali'dür"[128] dimişler belki kat'â küfr sebkat eylememişdür.

Arabiyye:

Ene abdun li-abdin abdu Alî

Ğayre ennî uhibbu kulle's-sehâbe[129]

Ammâ kavl-ı evfak budur ki ricâl-i ecvârdan evvel îmâna gelen Hazret-i Sıddîk ve cevânlardan Hazreti Mürtezâ ve avratlardan Hatîce hazretleridür ve mevâliden Zeyd bin Hârise ve 'ubeydden Bilâl hazretleridür. Ulemâ-i kirâm sinn-i şerîflerinde ihtilâf eylemişlerdür ba'zıları buyurmışlar kim, îmâna geldüklerinde on yaşında idiler, ba'zıları on beş yaşında derler. Hasan-ı Basrî hazretleri buyurmışlar kim: "Alî ve Zübeyr maan îmâna geldiler, sekiz yaşında idiler." Ammâ İbn-i Abdilber: " Kavl-i

[123] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, III, 17-42; Ethem Ruhi Fığlalı- M.Yaşar Kandemir, "Ali", ***DİA***, II, 371-378; Ahmet Güzel, ***Hz. Ali***, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.
[124] Toprağın babası manasındadır.
[125] Mü'min kadınların hanımefendisi, manasındadır.
[126] İki torunun (Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) babası manasındadır.
[127] Allah'ın kılıcı ve Allah'ın aslanı manalarına gelmektedir.
[128] İlk imân eden manasındadır.
[129] Ben Ali'nin kul olduğunun kuluyum, ancak bütün sahâbeyi de severim.

Hasan, hasen değildür, zîra ulemâdan işidilmemişdür.” deyü buyurmışlar. Vallahu a‘lem.

Sultân-ı Kevneyn Medine’ye hicret ittiklerinde, anları istihlâf itdiler. **(10b)** Hicret-i Resûlden bir niçe günden sonra hicret itdiler ve dahi cemî‘-i gazâlarda hâzır idiler. Hazretin livâ-ı İslâm’ını nice def‘a götürmüşlerdür illâ Tebük gazâsına hâzır olmadılar zira Resûlullah (sas) Medine’de yerine kalan ashâbâ ve sâir ahvâla halîfe nasb eylediler. Sai‘d bin Müseyyeb buyururlar kim: “Hazret-i Ali’ye Uhud gazâsında on altı yerde zahm[130] isabet itmiş idi.” Ve Sahîhaynde rivâyet olunmıştur kim: “Hayber gazâsı gününde alem-i İslâm’ı Hazret-i Risâlet, Ali hazretlerinin eline verup, “Feth, Ali elindedür.” deyü buyurdılar hem eyle vaki‘ olup Hazret-i Ali hayli dilâverlikler eylediler kim nice rüstemler dem-beste[131] olup ve nice kahramanlar kan kuşandılar. Ol denlû ilim ve ma‘rifet kânî idi kim ta‘bir olunmaz ale’l-husûs ilm-i ledünda Hızıra sebak[132] verir idi. Kendilerun kelam-ı şerîfleridür: لَو كَشَفَ الغِطَاءُ ما ازْدتُ اليَقِين [133]

Resûl-i âlemden beş yüz seksen altı hadîs rivâyet eylemişlerdür. Ebû Ubeyde *“Emsâl”* adlu kitabında beyân eylemişler, Şir-i Hudâ[134] Aliyyi pür sefânın hikeme ve ‘ibere müteallik kelimât-ı şerîfeleri bi-‘aded ve fevka’l-haddür. Ammâ güzîde kelamlarından dokuz kelimât ihtiyâr olundı. Üçü münâcâtta, üçü ilimde ve üçü dahi edeptedür.

Münâcâtta

كَفانِي عزَّ أنْ تَكونَ لي رَباً و كَفانِي فَخْرَ أنْ أكونَ لَكَ عَبْدًا أَنْتَ لي كَماَ أُحِبُّ فَوَفِّقني لِما تُحِبُّ[135]

Ve ilimde olanlar bunlardır:

أَلمَرْءُ مَخْفِيّ تَحْتَ لِسانِهِ[136] تَكَلَّمُو تَعَرَّفُو[137] ماَ ضاَعَ إمْرِءٌ عُرِفَ قَدْرُهُ[138]

---

[130] Farsça yara manasındadır.
[131] Sesi soluğu kesilmiş, susmuş.
[132] Birbirini geçmek manasındadır.
[133] “Cenab-ı Hak ile aramdaki perde kalksa yakînim değişmezdi.” Ebû Nuaym el-İsfahânî, ***Hilyetü’l-Evliyâ,*** (Mısır: Darü’s-Sa‘âde, 1394/1974), X, 202.
[134] Allah’ın aslanı demektir.
[135] Senin, benim rabbim olman; bana şeref olarak yeter; Bana izzet/şeref olarak sana kul olmak yeter; Sen tam benim istediğim gibi bir Rab'sin, beni de senin istediğin gibi bir kul eyle.
[136] Kişi dilinin altında gizlidir.
[137] Konuşun, tanırsınız.
[138] Kadri bilenen kişi zâyi olmaz.

Edepte olanlar bunlardır:

أَنْعِم عَلَى مَنْ شِئْتَ تَكُنْ أَمِيرَهُ[139] وَسْتَعِنْ عَمَّنْ شِئْتَ [تَكُنْ] نَظِيرَهُ[140] وَحْتَج إلى مَنْ شِئْتَ تَكُنْ أَسيرَهُ[141] [142]

(11a) Kelimât-ı makbûleleri çoktur ve şöyle ehl-i terk kimesne idiler kim, Süfyân bin Uyeyne rivâyet ider ki: "Hazret-i Ali ömründe bir taşı, bir taşın üzerine komâdılar." ve şöyle ehli saâdittir ki, Hazret buyurdılar ki: "Karındaşım Mûsâ'ya Hârûn nice ise bana dahi Ali eyledür ve benden sonra dördüncü halîfedür." Ve dahi hazret nâmına deyü buyurmışlardır: "Vücud-ı sehâda dahi nazîri yok idi."

Hattâ hilâfeti zamanında İbn-i İlnah adlu bir kimesne gelub eyitti kim: "Ya Ali beytümâl çoğaldı." Ali hazretleri hemân üzerine varup cümle fukârây-ı Müslimîne bahş eyledi ve şol Âyet-i kerîme ki Hazret-i Sıddîkın hakkında nazil olmuştur. Nüzûluna sebep oldur ki EbûBekire ﴿اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَار سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ﴾ [143] ticaretleri malından, kırk bin flori geldi. Anlar da on bini gece, on bini gündüz ve on bini gizlu ve on bini aşikâre tasadduk eylediler. Hak Teâlâ dahi bu âyeti gönderdiler.

Bu kıssayı vaktâ ki Hazret-i Ali işitti, cebine el urdı, dört dirhem bulundı. Birini gece ve birini gündüz ve birini gizli ve birini aşikâre tasadduk eylediler. Derhal peyk-i[144] Hûda gelup Habîbullah'a haber verup buyurdılar kim: "Bârî Teâlâ Ali'ye selâm idüp buyurur kim: "Ebû Bekr'in kırk bin florisine ne denlû ecir atâ itdüm ise Aliye dahi ol miktar atâ itdüm." Ve cemî'-i ekâbir-i ulemâ kitaplarında beyân etmişlerdür ki: " Hazret-i Ali ze[y]n-i dünyâya[145] üç talâk virmişlerdür."

Beyt: **(11b)** Ze[y]n-i Dünyâya verdi üç talâkı ol tâliki-l vech

Gel sen dahi ric'ice talâk eyle ferâgat et.

Hattâ bir gün Hasan ve Hüseyin mübârek evlerine melûl ve mahzûn geldiler. Ali Hazretleri suâl idüp buyurdılar kim: "Niçün mahzunsız?" Bunlar eyitdiler: "Her

[139] Kime iyilik edersen et, onun emiri olursun.
[140] Kime yardım edersen et, onun ortağı olursun.
[141] Kimden ne istersen iste, onun esiri olursun.
[142] Bu sözlerinin hepsinin bir arada geçtiği yer : Ahmed b. Muhammed Şerevânî, ***Nefhatü'l-Yemen Fîmâ Yezûlu bi-zikrihi'ş-Şecen***,(Mısır: Matbaâtü't-Takaddüm, 1906/1324), I,171.
[143] "Mallarını gece gündüz; gizli ve açık hayra sarfedenler var ya, onların mükâfatları" … Bakara 2/274.
[144] Farsça haber taşıyan manasındadır.
[145] Zeyn-i Dünya olması gerekiyor.

oğlancık üstadımıza câize getürdiler, bizim nesnemiz yoktur ki eli gideyün." Hazret-i Ali'de bukâ idüp eyitti kim: "Dünya cinsinden nesneye kâdir değilim lâkin câmemi câize yerine ala götürin, hatırınuza gubâr[146] yürünmesun deyü söylediler." Ve eyle kâmil vücûddur ki sâlâr-ı Enbiyâ buyurmışlar ki: "İlim on cüzdür, dokuzu Ali'de ve biri sâir nâstadır. Ammâ efâdil-i Acem nâm-ı şerîflerine "Haydar" dimişler, -îninde ejder katl ittiğinden ötüri - Ve'l-hâsıl fezâyillerine had yoktur. Güneşten zerre beyân olunmıştur ve mescid-i Resûl'de hilâfete nasb olundılar. Beş yıl tamam ve bir rivâyetde bir ay eksik hilâfet eylediler. Bu kıssa hicret-i nebeviyyenin otuz beşinci senesinde vaki' oldı. Sonra mübârek Ramazan'ın on yedinci gecesi kim Cum'a gecesi idi, İbn-i Mülcem seyf-i mesmûm[147] ile mübârek alnına darb itti. Hattâ dimâğına yetuşup şehîd oldılar. Bu musîbet hicretin kırkıncı senesi Ramazânında vaki' oldı. Medine-i Kûfe'de oğlu İmâm Hasan, namâzını kılup seher vaktinde kabr-i şerîflerine defn eylediler. Vefâtı zamanında sinn-i şerîfleri altmış üçe yetişmiş idi ve Habîbullah kefeninden bir miktar **(12a)** bir pâre artmış idi onunla kefenlediler. Sonra emr-i hilâfetde hayli fetret vaki' olup İslâm içinde çok kanlar döküldü. Fel hükmü lillahi'l Aliyyil Kebîr.

MENÂKIB-I EBÛ[148] TALHA BİN UBEYDULLAH[149]

Ebû Muhammed Talha bin Ubeydillâh bin Osmân bin Amr bin Sa'd bin Teym bin Mürredür.

Nesebleri, Fahr-i Âleme Mürre'de mülâkî olur. Ebü'l Ferec buyururlar kim: "Ebû Talha bed-i İslâm'da îmâna gelenlerdendür. Sa'd bin Zeyd ile Hazret, Bedr gazâsına çıkmazdan evvel haber-i 'iri[150] tecessüs itmeden ötüri câsusluğa gönderdiler. Zîrâ cenk-dîde[151] ve kâr-azmûde[152] kimesne idiler. Hazret müşriklere mülâkî oldığu gün geldiler ve Uhud gazâsında ashâba perâkendelik[153] isâbet ittik de Hazret-i risâletden

[146] Toz manasındadır.
[147] Zehirli kılıç manasındadır.
[148] Sehven yazılmıştır.
[149] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, III, 240-255;Bünyamin Erul, "Talha b. Ubeydullah", ***DİA***, XXXIX, 504-505; Mithat Eser, ***Talha b. Ubeydullah***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
[150] Kervan manasındadır.
[151] Farsça savaş görmüş manasındadır.
[152] Farsçada tecrübeli, görgülü manasındadır.
[153] Dağınıklık manasındadır.

ayrılmayan sahâbelerden biri de bunlardır. Ol gün hazretin muhabbetine yed-i küffardan yedleri şehîd olup yetmiş beş yerde zahm yemişler idi. Hazret dahî "Talha'tü-l Hayr"[154] deyü künyetlemişlerdür. Ve gâyet sâhî[155] kimesne idiler.

Hattâ Kâbisâ bin Câbir rivâyet edup buyururlar kim: "Ebû Talha ile musâhabet eyledim. Bi-gayri suâl fukarâya malını bezl ider ashâb mâbeyninde anlar gibi kimesne görmedim."

Avf hazretleri Hasan'dan rivâyet iderler, anlar dahi buyurmışlar kim: "Talha'nın bir bostanını yedi bin floriye sattılar, ol gece sabaha değin huzûr etmedi, sabah olduğı vaktin cümlesini fî-sebîlillah infâk itdiler." Ve dahi Hazret, Ebû Talha'yı ve Sa'd bin Ebî Vakkâs'ı uhrevî karındaş eylediler. **(12b)** ve dahi şân-ı şerîflerinde Uhud gününde Bârî Teâla bu âyeti gönderdiler: [156]﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَال﴾

Fezâyili şerîfleri fevka'l-haddür. Ve dahi otuz sekiz hadîs rivâyet eylemişler. Hicreti Nebeviyyenin otuz altı senesinde Cemâdilûlânın on günü kalmış idi. Yevmü'l-Cemelde katl olundılar. Bilâ hilâf sinn-i şerîfleri ol zamânda altmış dörde varmış idi. Kabr-i şerîfleri Basra kapusında ziyaretgâh-ı meşhûrdur.

MENÂKIB-I ZÜBEYR bin AVVÂM[157]

Nevevî buyurmışlar kim: "Zübeyr bin Avvâm bin Huveylid bin Abdüluzzâ bin Kusay el-Kureşî el-Esedî el-Medenî'dür.

Neseb-i şerîfleri Hazret'e, Kusay'da mülâkî olur. Mâderleri Safiyye bint Abdülmuttalib'tir kim Hazret'in 'ammesidür. Müslime ve muhâciredür. Zübeyr evâili İslâm'da îmâna gelenlerdendür. On beş yaşında, bir rivâyetde on altı yaşında idiler.

Beyt:

Şol gönül kim ezelden olâ muti'

[154] Hayırlı Talha.
[155] Cömert manasındadır.
[156] "Müminlerden öyle erler vardır ki"… Ahzâb 33/23.
[157] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, III, 108-124;. Mehmet Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvâm", ***DİA***, XXXXIV, 522-524; Mehmet Salih Gündüz, ***Zübeyr b. Avvam***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.

Ayıramaz Hak'tan anî fi'li şenî'[158]

Ve bir rivâyetde sekiz yaşında ve ba'zıları on iki yaşında didiler. Ebû Bekr hazretleri îmâna geldikten sonra zamânı kalîlede îmâna gelmişlerdür. Aşere-i mübeşşereden ve ashâbı şûradandır ve iki hicreti bile itmişlerdür. Abdullah bin Mes'ûd ile, Peygamber hazretleri uhrevî karındaş itmişlerdür. Mekke'de muhâcirîni birbiriyle karındaş eyledikleri zamânda, bir müddetden sonra Medine'ye geldüklerinde kim muhâcirîn ve ensârı birbiriyle karındaş eylediler. Ol zamânda Seleme bin Selâme ile karındaş itdiler.

(13a)

Ve dahi İslâm'da küffâra evvel kılıç çekendür ve Resûl-i âlem ile gazâlara bile varmışlardır. Hattâ sonra gazve-i Yermük'te ve feth-i Mısır'da bile idiler. Sahîhaynde Câbir hazretleri rivâyet iderler kim, Ahzâb gününde hazret buyurdılar kim: "Kimdür ki bize bugün küffârdan haber getüre, cennetde benüm konşum ola." Zübeyr hazretleri: "Bin cân ile ben varâyın" didi. Hazret mağrur olup buyurdılar kim: إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا، وَحَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ[159]

Ve dahi merd-i sahî idi. Hattâ bin nefer ğulâmı var idi. Haracı kesilmiş bir mecliste cümlesinin haracını fî sebîlillah tasadduk eylediler. Ve gâyet bahâdır şahıs idiler hattâ a'zâsında bir uzûv yok idi kim gazâvâtı Resûlde zahm görmemiş olâ. Ve umûr-u imâreden[160] kat'en bir nesneye mevlâ olmamışlardır. Ve dört menkûhesi var idi. Esmâ bint Ebû Bekr'den Abdullah ve Munzîr ve Urve ve Âsım ve Muhâcir ve Hatîcetü'l-kübrâ ve Ümmü'l Hasan ve Âişe hâsıl olmışlar ve gayrı hâtunlardan dahi evlâdı olmuştur.

Sebebi katl-i Zübeyr oldur ki Cemel gününde Hazret-i Zübeyr kıtâlden ferâgat idüp mübârek konâklarına yürürken nagâh irâdet-i ezeliye sebkât eyleyup tâife-i guvâttan

[158] Kötü iş manasındadır.
[159] "Her peygamberin havarisi yani samimi dostu vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir." İbn Ebî Şeybe, ***Musannef***, 18/89, 20/504; Ahmed b. Hanbel, ***Müsned***, 2/98, 181, 189, 22/272, 471, 23/60, 198, 26/39; Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, ***Sahîhü'l-Buhârî***, thk. Mustafa Dîb el-Biğâ (Dımeşk: Dârü İbn Kesîr – Dârü'l-Yemâme, 1414/1993), "Cihâd ve Siyer", 41, "Menâkıb", 13, "Meğâzî", 27, "Temennî", 11; Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, ***Sahîh-i Müslim***, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dârü İhyâü't-Türâsi'l-Arabî, 1373/1955), "Fedâilü's-Sahâbe", 2415; İbn Mâce, "Fedâilü's-Sahâbe", 5.
[160] Yönetim işleri manasındadır.

bir alay zalemeye rast gelup Basra nâhiyelerinden bir nâhiyede -kim vâdîyi Seba‘ derler idi.- Kabzâ-i irâdetden bir sehm-i[161] kâtîl sînesine revâne olup dem ile mübârek vücûdu gasl olup Cenâb-ı Ahade ve civâr-ı Ahmede revâne oldılar. El ân kabr-i şerîfleri **(13b)** ol vâdide vaki‘ olmuştur. Mübârek şehâdetleri hicret-i nebeviyyenin otuz altıncı senesinin Cemâdilûlânsında vaki‘ olmuştur. Ol zamânda sinn-i şerîfleri altmış altı veya altmış dört idi.

SA‘D BİN EBÎ VAKKÂS[162]

Ebûl Ferec kavlınca Ebû İshak Sa‘d bin Ebî Vakkâsın isimleri Mâlik ve künyet-i latîfleri Ebû Vakkâs bin Nüheyb bin, ba‘zıları Üheyb bin Abdümenâf bin Zühre bin Kilâb bin Abdümenâf’tır.

Nesebi, neseb-i Resûle beşinci atada mülâkî olur. Ve bed-i İslâm’da Müslüman olmışlardır. İslâmları zamânında on yedi yaşında idi dimişler ve dahi fî sebîlillah İslâm’da evvel ok atandır ve Peygamber hazretleriyle cemî‘-i gazâlarda hâzır olmışlardır. Ashâb-ı güzin “Fâris-i İslâm”[163] deyü ta‘zim iderler idi. Ve dahi ashâb-ı şûradandır. Nevevî kavlınca iki yüz yetmiş hadîs rivâyet eylemişler. İmâm Zührî: “Uhud gazâsında Sa‘d hazretleri bin ok pür-tâb itti” dimişler. Hazret-i Osmân katl olunduktan sonra uzleti ihtiyar idüp bakiyye-i ömürlerini ibadet ile geçirdiler. Ve dahi zamânlarında eminü’l-ceyş[164] ve sahibu’l-feth[165], bahâdır ve uğurlu kimesne idiler. Medâyin-i Kisrayı feth eylediler ve Kûfe şehrini imâret eylediler. Ömer hazretleri hilâfetinde emir-i Irak olup adl ile memleketi ma‘mûr ve ahâliyi memleketin dîdeleri[166] pür nûr ve sîneleri define-i sürûr oldı ve hayli vecîh kimesne idiler ve hazret anâ dua idüp buyurmışlardır : اللَّهمَّ سدِّدْ رميتَه وأجِبْ دعوتَه[167] Ebûl Ferec buyurur kim **(14a)** vefât-

[161] Ok manasındadır.
[162] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, III, 151-166; İbrahim Hatipoğlu, “Sa‘d b. Ebû Vakkâs”, ***DİA***, XXXV, 372-374; Mustafa Özkan, ***Sa‘d b. Ebî Vakkas***, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.
[163] İslâm’ın süvârisi manasındadır.
[164] Ordunun emini manasındadır.
[165] Fetih sahibi manasındadır.
[166] Farsçada göz manasındadır.
[167] Allah’ım Onun attığını isabet ittir ve duasını kabul buyur. Abdürrezzak b. Hemmâm, ***Musannef,*** 5/154; Bezzâr, ***Müsned,*** 4/49; Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Hâkim en-Nîsâbûrî, ***el-Müstedrek ale’s-sahîhayn***, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1411/1990), 3/28, 572.

ı şerîfleri vadi-i Akik'de -kim Medine'den on mil taşradır- anda[168] vaki' olup meyt-i latîflerini Medine'ye götürdiler. Ve dahi vasiyet idüp buyurmışlar kim: "Benüm bir sof[169] cübbem vardur kim cemî'-i gazâları ol cübbe ile eylemişimdür anun ile kefenleyesiz." Hem eyle idüp Mervan bin Hakem ki ol zamânda Medine emîri idi. Namâzını kılup ve Resûl-i âlemin ezvâcı dahi hücrelerinde Sa'd'ın namâzını ta'zimetle kılup Baki'de defn eylediler. Hicret-i Nebeviyyenin elli beş senesinde vaki' oldı ve vefâtları zamânında yetmiş dokuz veya seksen iki yaşında idiler.

MENÂKIB-I SAÎD BİN ZEYD[170]

Saîd bin Zeyd bin Amr bin Nüfeyl bin Abdüluzzâ bin Rebâh bin Abdullah bin Kırd bin Rezzâh bin Adî bin Ka'b bin Lüveydür.

Neseb-i Resûle Ka'b bin Lüeyde mülâkîdür. Hazret-i Resûl Dâr-ı Erkam' a dahil olmazdan evvel İslâma gelmişlerdür. Bedirden gayrı cemî'-i gazâlara hâzır olmışlardır ve Ömer hazretlerinin 'ammisi oğludur ve güyeğüsidür.[171] Kız karındaşını tezevvüc eylemiştir. İslâm'ı, İslâm-ı Ömer'den esbaktir[172], muhâcirîn-i evvelindendür. Resûl-i kâinat anları Übeyy bin Ka'b ile karındaş eylemişlerdür. Sahîhaynde Urve'den rivâyet olunur: "Sa'd bin Zeyd ile Evs kızı Ervâ, Mervân bin Hakem mahzarında husûmet eyleyup da'va-yı kâzibe ile didi kim: "Benüm arzımdan bir miktar yere zulmen gasb itti." Sa'id bin Zeyd be-gâyet bi-huzûr olup buyurdılar kim: "Vallahi ben bu hâtunun arzından zerre denlu nesne **(14b)** gasp itmedim zira Hazretden işitdüm ki: مَنْ أَخَذَ شِبْرًا مِنَ أَرْضِ أَخيهِ ظُلْماً طُوِّقَهُ فِي سَبْعِ أَرَضِين[173] buyurmışlardır. Ya Rab eğer bu avrat kâzibe ise iki gözlerini kör idüp helak eyle" didiler. Hem eyle oldı, iki gözü kör olup nâgâh bir gün bir azîm çukura düşüp helak oldı ve kırk sekiz hadîs rivâyet eylemişlerdür. Menâkıblarına nihâyet yoktur. Hicret-i Nebeviyyenin elli senesinde yâhut elli birinde

[168] Fazla olmuş.
[169] Yün ve ince tiftik ipliğinden dokunmuş, yıkanıp fırınlanmış sertçe, ince yünlü kumaş manasındadır.
[170] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât,*** III, 445-454; Mehmet Efendioğlu, "Saîd b. Zeyd", ***DİA***, XXXV, 580-581; İsmail Pırlanta, ***Said b. Zeyd***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
[171] Damadıdır.
[172] Öncedir manasındadır.
[173] Kim bir karış mikdarı bir yere haksız olarak zulümle sahip olursa, o yerin yedi katı boynuna geçirilir. Rivayeti bu şekilde bulamadık (ehîhi kısmı geçmiyor) farklı şekilleri için bkz. Abdürrezzak b. Hemmâm, ***Musannef,*** 9/312, 10/88, İbn Ebî Şeybe, ***Musannef,*** 12/232, 233, 235; Ahmed b. Hanbel, ***Müsned***, 3/173, 178, 182, 183, 188, 15/18, 29/111, 43/281; Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 2; Müslim, "Müsâkât ve muamelât", 1610, 1611.

vadi-i Akik'de vefât itdiler. Mübârek bedenleri Medine'de defn olundî. Yetmiş üç ile yetmiş dokuz mâbeyninde idiler.

MENÂKIB-I EBÛ MUHAMMED ABDURRAHMAN BİN AVF RADIYALLAHU ANH[174]

Ebû Muhammed Abdurrahmân bin Avf bin Abdiavf bin Abdülhars bin Zühre bin Kilâb bin Mürre'dür.

Nesebi, hazrete Kilâb bin Mürre'de mülâkî olur. Mâderleri Abdiavf kızı Süâ'dır. Müslime ve Muhâciredür. Abdurrahman hazret, Dâr-ı Erkama duhûldan evvel îmâna gelmişlerdür. İki hicreti bile etmişlerdür ve cemî'-i gazâlara hâzır olmışlardır. Uhud gününde hazretin huzûrunda sâbit olanlardandır. Ashâb-ı şûradandır. Hazret anlara hitâben buyurmışlardır: ***175*** أَنْتَ أمينٌ في أهْلِ الأرْضِ يا عَبدُ الرَحمن

Ya'nî Hazret-i Osmân'a kırk bin floriye bir arz satup semeninî Benî Zühreye ve fukarâ-i Müslimîne ve ümmehât-ı Mü'minîne taksim eylediler. Hattâ Âişe-i Sıddîka'ya dahi ol maldan bir miktar tasadduk eylediler. Zührî rivâyet eylemişler kim, Abdurrahmân hazretin zamânında malından **(15a)** cem'an yüz yirmi bin flori fî sebîlillah tasadduk eylediler ve gazâya beş yüz atlu donattılar ve otuz bin nefer nefsi i'tak[176] eylediler. Bu denlû emvâl ile incileyin sâlih ve dindâr kimesne idi kim Hazret bi-gayrı da'f ve ikrâh ana iktidâ itdiler. Velâdetleri vak'a-ifîlden on yıl sonra vaki' olmuştur. Sabikîn fil İslâm olanlardandır. Hazret anları Sa'd bin Rebi' ile karındaş itmişlerdür ve altmış beş hadîs rivâyet eylemişlerdür. Hicretin otuz ikinci senesinde vefât idüp Baki'de defn olundılar. Ol hînde yetmiş iki ya yetmiş beş yaşında idiler.

---

[174] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, III, 135-150; Ahmet Önkal, "Abdurrahman b. Avf", ***DİA,*** I, 157-158; Mehmet Ali Kapar, ***Abdurrahman b. Avf***, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.

[175] "Ey Abdurrahman sen yeryüzünün eminisin." Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdülberr en-Nemerî, ***el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb***, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dârü'l-Cîl, 1412/1992), 2/846; Ebü'l-Hasen İzzüddin İbnü'l-Esîr, ***Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe***, thk. Muhammed İbrahim el-Bennâ (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1409/1989), 3/378.

[176] Âzat etme manasındadır.

MENÂKIB-I EBÛ UBEYDE ÂMİR BİN ABDİLLAH BİN el- CERRÂH[177]

Ebû Ubeyde Âmir bin Abdillâh bin el-Cerrâh bin Hilâl bin Vüheyb bin Sünbiye bin el- Hâris bin Zühre bin Mâlik'dür.

Neseb-i Resûle Fihr'de mülâkî olur. Osmân bin Maz'ûn ile bile îmâna geldiler. Habeşe'ye ve Medine'ye hicret idenlerdendür ve cümle gazâlara hâzır olmışlardır. Uhud gününde sâbit olanlardandır. Sahîhaynde Enes rivâyet eyler kim, hazret buyurmışlar: "Her ümmetin emîni vardur, benüm ümmetimin emîni Ebû Ubeyde'dür." Ve Ömer hazretleri buyurmışlar kim: "Eğer ben şimdi ölür olsam Ebû Ubeyde'yi yerime halîfe iderdim." Ol vakit kim Ömer hazretleri hilâfetleri zamânında Şam'a geldiler, ahâliy-i Şam istikbâl eylediler. Ömer hazretleri anlara: "Kânî[178] karındaşım Ebû Ubeyde?" deyü suâl eylediler. Anlar dahi gösterdiler. Hemân atından inüp Ebû Ubeyde ile mü'âneke[179] idüp ikisi dahi yayanca Ebû Ubeyde'nin **(15b)** evine geldiler, gördüler ki hânelerinde kılıçtan ve yaydan ve kalkandan gayrı nesne yoktur. Taaccüb idüp buyurdılar kim: "Vallahi eğer hânesi dolu cevher olsa dahi bezl iderler[180] idi."

Vefâtı şerîfleri tâ'ûndan oldı. Ürdüne karîb bir yerde 'Amtâ adlu bir köyde medfûndur. Kabirlerinde hayli celâlet ve mehâbet[181] vardur. Muâz hazretleri namâzını kılup Muâz ve Amr bin el-'Âs ve Dehhâk kabirlerine indürdiler. Hilâfet-i Ömer'in on ikinci senesinde vaki' olmuştur. Ol zamânda elli sekiz yaşında idiler.

MENÂKIB-I HAMZA BİN EBİ TALİB [182] [ABDÜLMUTTALİB][183]

Hamza bin Abdülmuttalib hazretlerinin künyetleri Ebû Umâre'dür. Dahi İslâm'a gelmezden evvel Resûl-i kâinata muhabbet idüp, Ebû Cehile buğz iderdi. Hîn-i ezâ itdüğinden ötüri Harem-i Ka'bede sanâdîd-i Kureyş mâbeyninde yay ile Ebû Cehil'in başını yarmışlardır. Hazret buyurmışlar ki: "Ya 'ammi sen îmâna gelmeyince ben

[177] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât,*** III, 477-482; Ahmet Önkal, "Ebû Ubeyde b. Cerrâh", ***DİA***, X, 249-250; Adnan Adıgüzel, **Ebû Ubeyde b. Cerrâh**, İstanbul: Beyan Yayınları 2021.
[178] Farsça nerede manasındadır.
[179] Kucaklaşmak manasındadır.
[180] Dağıtmak manasındadır.
[181] Heybet manasındadır.
[182] Yanlış yazılmış doğrusu Abdülmuttalib olacak.
[183] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, III, 4-17; Hüseyin Algül, "Hamza", ***DİA***, XV, 500-502; Yavuz Selim Göl, ***Hz.Hamza***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.

mesrur olmazın didi." Hemân saat îmâna geldiler ve "Esedü'r Rahmân" ve "Esedü'r Resûl" dirler idi ve hazretin hem 'ammi ve hem rıda'a[184] karındaşı idi. Mâderleri Hâle bint Üheyb bin Abdümenaf bin Zühre'dür. Âmine bint Vüheyb kim Ümmü Resûl'dür. 'Ammisi kızı idi ve dahi Resûl'den iki veya dört yaş ulû idi. Zeyd bin Hârise ile uhrevî karındaş eylemişler idi ve nübüvvetin ikinci senesinde îmâna geldiler. Ve Medine'ye hicret idenlerdendür. Gazve-i Bedre hâzır olup nice pehlivanlıklar eylemişlerdür. Ol evvel âlem-i İslâm'da Hamza tasnîf ve tahmîl ve itmiştir.

(16a) İbn-i İshak muhâlefet idüp Ubeyde bin el-Hars bin Abdülmuttalib'dür dimiş. Hicret-i Nebeviyyenin ikinci senesi şevvâlinin nısfında Uhud gününde küffardan otuz kimesne katl eyledikten sonra şehîd oldılar, kıssa meşhurdur. Giru katl olundukları mevzi'de defn olundılar. Cibrîl gelup Cenabı Haktan selâm geturup ta'ziye eylediler.

MENÂKIB-I ZEYD BİN HÂRİSE[185]

Ebü'l Ferec rivâyet ider kim Zeyd bin Hârisenin vâlidesi Zeyd sabî iken, kavmini ziyârete geldi. Zeyd'i Benî Ma'în kabîlesinden bir şahıs uğurlayup suk-ı Ukâza[186] götürüp mezâda virdiler. Hakîm bin Ğerâm 'ammetesi Hatîce bint Huveylidden ötüri dört yüz dirheme satın aldı. Hazreti Hatîce'yi tezevvuc ittiklerinde anlara hibe itdiler. Zeyd'in kabîlesinden bir tayfa hacca gelup Zeyd'i görüp bildiler. Evlerine vardukta Zeyd'in vâlidine haber virdiler. Zeyd'in pederi Hârise ba'zı kimesne ile Ka'beye gelup hazrete varup eyitdiler: "Ya seyyidi! Siz Haremullâh seyyidisiz, melceisiz." İşittik ki oğlumuz hizmet-i şerîfinizde imiş. Bize ihsân idesiz. Anlarda buyurdılar kim: "Oğlunuzun adı nedür?" "Zeyd bin Hârise" didiler. Buyurdılar ki: "Zeyd'e soralım görelim sizi mi bizi mi ihtiyâr ider?" Zeyd gelup hâzır oldıkta buyurdılar ki: "Ya Zeyd bunlar kimlerdür?" Didi ki: "Peder ve mâderimdür." Buyurdılar ki: "Bizi mi ihtiyar idersin yahut bunları mı?" Zeyd didi ki: "Atam ve anam sana feda olsun. **(16b)** Sen bana atamdan ve anamdan eşfâksin." Zeyd'den bu kelamı istima' idince buyurdılar ki: "Eyyühe'l Hâdirûn şâhit olun Zeyd, benüm oğlumdur." Vaktâki bu kıssayı Zeyd'in

[184] Süt kardeşi manasındadır.
[185] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, III, 42-49; Bünyamin Erul, "Zeyd b. Hârise", ***DİA***, XXXXIV, 319-320; Hakan Temir, ***Hz. Zeyd b. Hârise***, İstanbul: Beyan Yayınları 2021.
[186] Ukaz çarşısı (panayırı) manasındadır.

vâlideyni gördüler tîb-i hâtır[187] ile Zeyd'i hazrete teslim eylediler. Ba'dehu ahâli-yi Ka'be "Zeyd bin Muhammed" dirler idi. Hazret emr-i nübüvvete mevlâ olunca İmâm Zührî kavlınca evvel îmâna gelen Zeyd'dür. Bedre ve Uhuda ve Hendeğe ve Hudeybiye'ye ve Hayber'e hâzır olmışlardır. Müreysi' gazâsına hurûclarında Medine-i Müşerrefede istihlâf[188] eylediler. Ve yedi kerre Emirü's Serâyâ[189] itdiler. Ve hazreti Hak Teâla celle ve âla Kur'ân'ı Kerimde ashâbdan birin bi ismihi zikr eylemediler illa Zeyd'i.[190] ﴿فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا﴾ Hicretin sekizinci senesinde şehîd oldılar. Elli beş yaşında idiler. Resûl hüzünle buka' eylediler. Ashâbdan ba'zı bukalarından suâl itdiler: "Dostun dosta muhabbeti bukâsıdır." Deyü cevâb buyurdılar. Zira oldur ki dostun iyiliğüne mesrur ve belâsına mağmûm[191] ve mahzûnolâ." didiler.

MENÂKIB-I ABDULLAH BİN CAHŞ RADIYALLÂHU ANH[192]

Ebü'l Ferec kavlınca Abdullah bin Cahş'ın mâderleri Ümeyme bint Abdulmuttalib'tir. Bedir gazâsına hâzır olmışlardır ve karındaşı Zeyneb'i Resûl'e tezevvüc eylediler. Künyetleri, Ebû Muhammed'dür. Dârı Erkam'dan evvel îmâna gelmişlerdür. İmâm Şa'bî: "Evvel livâ kim İslâm'da akd olundu, Abdullah bin Cahş livâsıdır." Sa'd bin Ebî Vakkâs buyurdı kim: "Gördüm Abdullah bin Cahş dua idüp dir ki: "Ya Rab kaçan ben adüvve **(17a)** mukâbele olsam, beni kuvvetlendür kitâl eyleyem senun rızan içün hattâ burnum ve kulağım yarılınca, sonra şehîd olam kaçan kıyâmet günü olsa sen buna âlim iken hâlimden suâl eyledikte cevâb virmeye senun ve Resûlün rızası içün burnum ve kulağım yarıldı disem." Râvi eydür: "İrtesi gördüm burnunu ve kulağını iplik ile dikmişler." İmâm Nevevî buyurmışlar kim: "Abdullah bin Cahş evvel îmâna gelenlerdendür ve iki hicreti bile edenlerdendür ve İslâm'da Resûl-i âlem zamânında evvel ganîmet edendür ve evvel serayây-ı[193] İslam'a emir olandır ve şehâdetleri Uhud gününde vaki' oldı. Sinn-i şerîfleri kırk üçden kırk dokuz mâbeyninde idi.

[187] Gönül hoşnutluğuyla manasındadır.
[188] Birini kendi yerine bırakma.
[189] Seriyyelerde emirlik.
[190] Derken Zeyd, eşinden ilişiğini kesince biz o kadını sana eş ittik. Ahzab 33/37.
[191] Üzülmek manasındadır.
[192] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, III, 97-100. İsmail Lütfi Çakan, "Abdullah b. Cahş", ***DİA***, I, 89-90.
[193] Seriyyenin çoğuludur.

MENÂKIB-I MUS‘AB BİN UMEYR[194]

Ebü’l Ferec buyurur kim Mus‘ab bin Umeyr hazretlerinin künyetleri Ebû Muhammed’dür. Salâr-ı Enbiyâ[195], Dârı Erkam’a dahil olmazdan evvel sırren îmâna gelup şeref-i musâhabetleriyle müşerref olurlar idi. Küffar, mümin oldıkların bilicek haps itdiler. Hapisten itlak olunduklarından sonra Habeşe’ye hicret itdiler. İslâmlarından akdem mâldâr kimesne idiler sonra târik[196] oldılar. Zümre-i Ensâr bey‘at idince ki ana “Bey‘at’ı-ulâ”[197] dirler. Resûl hazretleri Mus‘abı Medine’ye gönderdiler. Tâ kim Ensâra ta‘lîm-i Kur’ân-ı Mübîn ve Fıkh-ı Dîn eyleye. Anlar sebebi ile nice kimesneler îmâna gelup saâdet buldular.

Ömer bin Hattâb buyurdılar kim: “Bir gün Resûl-i âlem Mus‘ab’a nazar idüp gördüler kim, mübârek cübbesi koç derisinden idi. Ashâb buyurdılar kim Mus‘ab’ı gören kim Hak Teâlâ muhabbetine dünyayı terk etmiş. **(17b)** ve kalbi nur-i îmânla dolmuş. Tahkik ben Mus‘ab’ı gördüm. Peder ve mâderleri tîb-i ta‘âm[198] ve ahsen-i siyâb[199] ile 55rucu55ne55erler idi. Ve Uhud gününde livâ-i İslâm bir elinde ve seyf-i îmân bir elinde küffarı hâkisâr ile cenk ider idi. Bir elini şehîd eylediler. Livâ-ı İslâm’ı koltuğı altına alup[200]﴿ وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌ ﴾âyetini şevkle okur idi. Nice küffarı hâke bıraktıktan sonra …[201] ile şehîd itdiler. Sinn-i şerîfleri kırk idi. Abdullah bin Fadl rivâyet ider kim Mus‘ab şehîd oldıkta bir melek Mus‘ab suretine girip livâyı eline alıp cenk ider idi. Ahiri nehar olıcak Peygamber hazretleri buyurdılar kim: “Ya Mus‘ab yeter.” Melek cevâb verdi kim: “Ya Muhammed, Mus‘ab şehîd oldı, ben meleklerdenim. Hak Teâlâ beni gönderdi, İslâm’a kuvvet ve Mus‘ab’a ta‘zim içün.” İbn-i Şihab kavlınca Medine’de evvel Cuma kılanlardandır. Ubeyd bin Ömer buyurur kim Mus‘ab ve ashâbı şehîd oldıkta hazret üzerlerine varıp buyurdılar kim: “Ben şehâdet iderim kim bunlar mevtâ değillerdür. Belki hayat-ı cavidânı[202] bulmışlardır.”

---

[194] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, III, 127-134; Hüseyin Algül, “Mus'ab b. Umeyr”, ***DİA***, XI, 226-227; Ali Aksu, ***Hz. Mus'ab bin Umeyr***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
[195] Enbiyâ’nın reîsi.
[196] Terkittiler manasındadır.
[197] Birinci bey‘at (akit) manasındadır.
[198] En güzel yiyecekler mansındadır.
[199] En güzel elbise manasındadır.
[200] Muhammed (sav) ancak bir peygamberdir. Ali İmrân 3/144.
[201] Metinde ne yazıldığı anlaşılamamaktadır.
[202] Farsça ebedi hayat manasındadır.

MENÂKIB-I HAZRET-İ ABDULLAH BİN MES‘ÛD RADIYALLÂHU ANH[203]

Mübârek künyetleri Ebû Abdurrahmân’dır. Dâr-ı Erkam’dan evvel îmâna gelmişlerdür. Ba‘zıları dimişler kim erenlerden îmâna gelenlerin altıncısıdır ve iki hicreti bile etmişlerdür ve gazâlarda hâzır idiler. Kasım bin Abdurrahmân buyurdılar ki: “Kaçan Peygamber hazretleri bir yere gitseler idi, mübârek câmesini İbn-i Mes‘ud giydürürler idi ve Resûlün asâsını eline alup önlerince gider idi. Kaçan Peygamber na‘leyn çıkarsa koynunda **(18a)** hıfz ider idi.” Vel hâsıl “Hâdim-i Resûl”[204] idiler. Ali hazretlerine İbn-i Mes‘ud’dan suâl itdiler, buyurdılar ki: “Alimun bi’s-sünne ve’l Kur’ândır.” Ve ashâbdan yedi kimesne vardur ki a‘lem-i ashâbdır. Anlardan biri İbn-i Mes‘ud’dur. Ve nâfile orucu sâir ashâbdan az tutarlardı. Suâl eylediler kim: “Sebebi nedir ki kalîli savmsız?” Cevâb verdiler kim: “Sâlâtı savmdan artuk iderin zira savm beni gâyet zaîf ider, sâlâta tâkat komâz deyü buyurdılar.” Ve kaçan seher vakti olsâ secde idüp eydurlerdi : اللَّهُمَّ إِنَّكَ دَعَوْتَنِي فَأَجَبْتُ، وَأَمَرْتَنِي فَأَطَعْتُ، وَهَذَا سَحَرٌ فَاغْفِرْ لِي[205]

Zeyd bin Vehb rivâyet ider kim: “İbn-i Mes‘ûd havfullâhtan şöyle bükâ iderler idi kim yaş yerine dem[206] seylân iderdi.” İmâm Ebû Hâmid el-Gazzâli buyururlar kim: “İbn-i Mes‘ûd buyurmuştur kim, tahkîkan Benî Âdem Sultâna din ile girer, dinsiz çıkar.” Hikmetden suâl eylediler, cevâb buyurdılar kim: “Sultân Hakka muhâlif söz söylediği vakit nehiy eylemez belki tasdîk eylerler.” El-İyâzu billâh.

Nevevî kavlınca İbn-i Mes‘ûd sekiz yüz kırk sekiz hadîs rivâyet eylediler. Ebû Tayyîbe buyurmışlar kim: “İbn-i Mes‘ûd marîd oldıkta Hazret-i Osmân görüp gelüp buyurdılar kim: “Ya İbn-i Mes‘ûd hâtırın ne ister? Cevâb verdiler ki: “Günahım avf olundığın isterim.” Ve yine buyurdılar: “Rabbimin rahmetini.” Yine suâl itdiler ki: “Hekim geturelüm mi?” Cevâb verdiler kim: “Hekim beni hasta eyledi.” Yine suâl itdiler kim: “Ta‘am-ı iftâr ider misiz?” buyurdılar kim: “Ta‘ama hâcetim yoktur.” **(18b)** yine suâl eylediler kim: “Evlâdına ne lâzımdır?” Eyitdiler ki: “Ben evlâdıma Vakıâ sûresin

---

[203] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, III, 167-178; İsmail Cerrahoğlu, “Abdullah b. Mes‘ûd”, ***DİA***, I, 114-117; Cuma Karan, ***Hz. Abdullah bin Mesud***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.

[204] Resûl’ün hizmetkârı manasındadır.

[205] “Allah’ım şüphesiz çağrına uyup icabet ittim, emrittin itaat ittim, beni affeyle**.”** Ebü’l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, ***el-Mu‘cemü’l-Kebîr***, (thk. Hamdî b. Abdülhamîd es-Selefî) (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 2. Baskı), 9/104; Ebü’l-Hasen Nureddin el-Heysemî, ***Mecmau’l-fevâid ve menbaü’l-fevâid***, thk. Hüsameddin el-Kudsî (Kahire: Mektebetü’l-Kudsî, 1414/1994), 10/155.

[206] Kan manasındadır.

ta‘lîm eyledim, zira Resûl hazretlerinden işitdüm kim buyurmışlardır: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْوَاقِعَةِ
ı dünyadan -Mademki benüm evlâdım bu sûreyi okurlar, anlar kayd لَمْ تُصِبْهُ فَاقَةٌ[207]
azâdedür ve Ebû Cehil la‘inî katl iden bunlardır ve hazretden bir mücerreb dua beyân eylediler ki Peygamber Hazretleri buyurmışlar ki: “Bir kimesne bu duayı bir kerre tilavet eyleyup her ne murâd dilerse red olunmaz. Dua budur:

اللَّهمَّ إنِّي أسألُكَ إيمانًا لا يَرتدُّ، ونَعيمًا لا ينفدُ وقرةَ عينٍ لا تنقطِعُ[208]

Ashâb-ı Kirâm mâbeyninde ahlak ve ef‘âlde İbn-i Mes‘ûd’a müşâbih kimesne yoktur. Hilâfeti Ömer’de Kûfe kazasına mevlâ olmışlardır. Sonra Medine’ye gelup karar eylediler. Hicretin otuz ikinci senesinde dâr-ı zahmetden civârı rahmete intikal eylediler. Altmış üçten dokuza varınca ömür sürdüler. Baki‘de medfûnlardır.

MENÂKIB-I MİKDÂD BİN AMR[209]

Mikdâd bin Amr, Bedr’e ve Uhud’a ve sâir gazâlarda hâzır idiler. Hazret-i Ali buyurmuş ki Bedir gününde Mikdât’dan gayrı mâbeynimizde atlû yok idi. Ebûl Ferec Târık bin Şihâbdan anlar dahi Abdullahtan rivâyet iderler kim: “Mikdâd hazretleriyle bir gazâya belece [belce] hâzır oldum. Vallahi Dünyâ içinde olandan banâ bir lahza Mikdâd ile musâhabet etmek hayırlıdır.” Dirler idi. Ve bir gün hazret, Resûle gelup didiler kim: “Ya Resûlallah Benî İsraîl karındaşınız Mûsâ’ya ne didiler ise biz sana ânı dimeziz.” Peygamber hazretleri Mikdâd’ın **(19a)** ilmini imtihandan ötüri buyurdılar kim: “Ya Mikdâd, Benî İsraîl karındaşım Mûsâ’ya ne didiler?” Mikdâd dahi bu âyeti kerimeyi okudu. Ammâ biz yolunuza cânımız, başımız fidâ ideriz didiler.
i Siyer dimişler kim -i hamîdelerine nihâyet yoktur. Ehl-” Hisâl[210] ﴿فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ﴾
Mikdâd dühn-ı mesmûm[211] içüp hicretin otuz üçüncü senesinde Medîne’den üç mil

[207] Bir kimse Sûre-i Vâkı’ayı okursa ona fakr u ihtiyâç isabet etmez. Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, ***Şu*ʿ*abü’l-îmân,*** **(**thk. Abdü’l-Ali Abdülhamîd Hamîd vdğr.), I-XIV, (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd lin neşri ve’t-tevzi‘, 1423/2003), IX, 119.
[208] “Ahmed b. Hanbel, ***Müsned,*** 6/346, 7/287-288, 7/359; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, ***es-Sünenü’l-Kübrâ***, (thk. Hasen Abdülmun‘im Şiblî (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1421/2001), “Amelü’l-yevm ve’l-leyle”, 291 (10639)
[209] Hayatı için bkz. Mustafa Ertürk, “Mikdâd b. Amr”, ***DİA***, XXX, 49-50; İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, III, 179-182.
[210] “Git sen ve Rabbin[savaşın].” Maide 5/24.
[211] Zehirli yağ.

ba‘îd yerde vefât idüp bedenlerini Medine’ye götirdiler, Baki‘de medfûndur. Hazreti Osmân namâzlarını kıldılar. Vefâtları zamânında yetmiş yaşında idiler.

SUHEYB BİN SİNÂN[212]

Ebü’l Ferec buyurdı kim Suheyb bin Sinân gulâm-ı Rûmî’dür. Abdullah bin Cüd‘ân iştirâ idüp âzâd itmiştir. İbtidâ-i İslâm’da îmâna gelenlerdendür. Küffârda muazzîb olanlardandır ve ehl-i Rûmdan evvel îmâna gelendür. Meşveret zamânında Ömer hazretleri müktedâ nasb idüp nâsa imâmet itdiler. Terk-i mâl ve emvâl idüp Medine’ye hicret ittiklerinde küffârı Kureyş’ten bir tâife ardından yetiştiler, Süheyb nidâ idüp didi kim: “Ya kavm! Bilursız kim ben tir-endâzım[213] andan mâ ‘adâ selle seyf idersem olacak ma‘lumdur. Dönün.” Çâr-ı nâçar döndüler. Peygamber hazretleri gördükte buyurdılar ki:رَبِحَ البَيْعُ أَبَا يَحْيَى[214] Sülüs-ü mirâs. Ve şânı şerîflerinde bu âyet nâzil oldı: i gazâlarda eger Resûl hazreti ile ve sâir -Ve cemî‘ [215] ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ﴾ sahâbeyledür, hâzır olmışlardır. Bir an ve bir sâat cemî‘-i Müslimînden münfek olmamışlardır.

(19b) Hicretin otuz sekizinci senesi şevvâlinde fevt olup Baki‘de defn olundılar. Ol zamânda sinn-i şerîfleri yetmişe yetmiş[216] idi.

MENÂKIB-I BİLÂL BİN REBÂH[217]

Nevevî buyurur kim Bilâl bin Rebâh Ebû Abdullah, “Müezzin-i Resûl’dür.” Kureyşî ve Temimîdür. Mevlâ-ı Ebû Bekr-i Sıddîktır. Küffarda muazzîb olanlardandır. Bedre ve cemî ‘i gazâlara hâzır olmışlardır. İbtidâ-i İslâm’da îmâna gelmişlerdür. Ebû Ubeyde ile uhrevî karındaş olmışlardır. Seferde ve hazerde hazretin müezzini idi ve İslâm’da evvel ezân okuyandır. Sebebi, beyne’l-ulemâ meşhur ve kütüb-i fukahâda mestûrdur. Vefât-ı hazretden sonra ezandan ferâgat eyleyup gazâdan ötüri Şam-ı

---

[212] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, III, 255-261; Mehmet Efendioğlu, “Suheyb b. Sinân”, ***DİA***, XXXVII, 476-477.
[213] Farsça okçu manasındadır.
[214] “Ebû Yahyâ [bu alışverişte] kârlı çıktı.” Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, ***Siyeru a‘lâmi’n-nübelâ’***(thk. Şuayb el-Arnaûd v.dğr.), I-XXV, (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1405/1985), II, 23.
[215] “İnsanlardan öyleleri de var ki, Allah'ın rızasını almak için [kendini feda eder.]” Bakara 2/207.
[216] Varmış manasındadır.
[217] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, III, 263-271; Mustafa Fayda, “Bilâl-i Habeşî”, ***DİA***, VI, 152-153; Asım Sarıkaya, ***Hz. Bilal-i Habeşi***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.

Şerîf'te teka'ud[218] eyleyup baki'î ömürlerin anda geçirdiler. Ebû Bekr'in hilâfetinde dahi ezan okıdı dirler. Ömer hazretleri hilâfetlerinde Şam-ı Şerîf'e geldiler. Sahâbe, Bilâl'e ezan okumak teklif eylediler. Okuduklarında şehre içre bir feryâd-ü figân oldı ki ta'bir olunmaz. Ve kabri Resûl-i ziyaret içün Medine'ye geldüklerinde Sahâbe tazarru' eylediler. Minâre-i Resûl'e çıkıp ezan okudılar. Ehl-i Beyt ağladılar. Hasan ve Hüseyin Bilâl'in gözlerin öpüp mü'aneke itdiler. Sahîhaynde sâbitdür ki hazret buyurmışlar ki: "Ya Bilâl ben cennete girdim, senün na'linûn âvâzesini arş-ı Rahman'da ve sekiz cennetlerde işitdüm." Hicretin yirminci senesinde Dımaşk'ta vefât idüp bâb-ı sağîrde defn olundılar.

MENÂKIB-I EBÎ EYYÛB EL-ENSÂRÎ[219]

Nevevî buyurur ki Ebû Eyyûb kim nâm-ı şerîfleri **(20a)** Hâlid bin Zeyd bin Küleyb bin Sa'lebe bin Abd-ı Avf bin Ğanem bin Mâlik bin Neccâr el-Ensârî el-Hazrecî el-Medenî.

Akâbeye ve Bedre ve Hendeğe hâzır olmışlardır. Ve Bey'ât-ı Rıdvan'da bile idiler ve sâir gazâlarda. Ve hazret, anlarun evlerinde bir ay sâkin oldılar ve yüz elli hadîs rivâyet eylediler. Vâlideleri zevci Zeyd hazretlerine eyitdiler: "Ya Ebâ Hâlid işidurmısın kim bu zâlimler Âişe Sıddîk'a ne iftira eylediler?" Ebî Eyyûb eyitti: "Kizb idüp yalan şehâdet eylediler." "Yoksa sen de onlardan mısın?" Ümmü Eyyûb "Ma'azallah" didi. Hak Teâlâ şanlarında bu âyeti gönderup anları tasdîk eyledi.[220] Ve Resûlün alemdârı idi. Zamân-ı hilâfeti Yezid'te asker-i İslâm'la Konstantiniyye tekfûru ile İznik önünde ceng-i azîm eyleyup küffâr münhezîm[221] olup kaçtılar. İslâm askeri artlarınca gelup Allahu a'lem Yenihisâr kurbunden geçup Kağıthâne sahrâsına kondılar. Hazreti Hâlid bin Zeyd zağîr zahmetinden ve bir rivâyetde şehâdet ile vefât idüp beyne's-sureynde[222] defn olundılar. Tefsîr-i vâsit ve ekser-i kütüb-i ehâdîste mezkûrdur. Hicretin elli birinci senesinde vaki' oldı.

[218] Emeklilik manasındadır.
[219] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât,*** III, 557-559; Hüseyin Algül, "Ebû Eyyûb el-Ensârî", ***DİA***, X, 123-125; Cahid Kara, ***Ebû Eyyûb el-Ensârî***, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.
[220] Ayet yazılmamıştır.
[221] Bozguna uğramak manasındadır.
[222] İki sur arasında.

MENÂKIB-I ÜBEY İBN-İ KÂ‘B (RADIYALLÂHU ANH)[223]

Übey bin Kâ‘b kudvet’ul-kurrâdır ve mübârek künyetleri Ebû’l Münzir’dür. Akabeye hâzır olan yetmiş ashâbdan birisidür. Bedre ve sâir gazâlara hazır olmışlardır. Kâtib-i vahiy, hâfız-ı Kur’ân’dır. Hazretin zamânında fetva virenlerdendür. Ömer bin Hattâb ta‘zîmen “Seyyid’ül Müslimîn” dimişlerdür. **(20b)** Bir gün hazret buyurdılar kim: “Yâ Übeyy Allah Teâla bana emr itti kim nazil olan Kur’ân’ı sana arz idem, sen dinleyesin.” Übey hazretleri bukâ idüp didiler kim: “Ya Resûlallah senin elünde îmâna geldim ve şerâyi‘i dîni[224] senden öğrendim.” Hazret tekrar böyle didiler. Übey hazretleri yine bukâ idüp didiler kim: “Ya Resûlallah, Rabbim böyle mi emr itdiler?” buyurdılar kim: “ Belâ Rabbin, mele-i a‘lâda zikr itdiler diyince rıza virdiler.” Resûl hazretleri de Kur’ân dinlittiler. Bir rivâyetde “Lem Yekün” sûresin dinlittiler. Sekiz gecede bir hatim iderlerdi. Hicretin otuzı senesinde vefât itdiler.

MENÂKIB-I SA‘D BİN MUÂZ[225]

Sa‘d bin Muâz hazretlerinin künyetleri Ebû Amr’dır. Mâderleri Vaki‘ kızı Kebşe’dür. Bey‘ât eden hâtunlardandır. Sa‘d, Mus‘ab bin Umeyr elinde îmâna gelmiştir. Abdül Eşhel oğlanları Bâherhem bele îmâna geldiler ve cesîm[226] idiler ve küşâde-rû[227] idiler. Hattâ vefâtları zamânında serirlerini münâfıklar bile götürüp Sa‘d’ın cenazesinden hafif cenaze görmedik dirler idi. Hazret buyurdılar ki: “Ânun cenazesini melekler götürirler idi ve buyurdılar ki: Sa‘d’ın mevtinden arş-ı Rahmân titredi.” Ve sahîhaynde Berâ bin Âzib’den rivâyet olunur kim: “Bir gün hazrete bir hârir câme[228] getürdiler. Gâyet latîf idi. Buyurdılar ki: “Sa‘d’ın cennetde olan mendillerin ednâsı bundan efdâldür.” Hicretin beşinci senesinde Hendek gazâsında şehîd oldılar. Otuz yedi yaşında idiler. Hazret namâzın **(21a)** kılup Baki’de defn olundılar.

---

[223] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, III, 571-576; Bünyamin Erul, “Übey b. Kâ'b”, ***DİA***, XXXXII, 272-274; Mehmet Dalkılıç, ***Hz. Übey bin Ka‘b***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.

[224] Dinin emirlerini

[225] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, III, 488-505; Mehmet Efendioğlu, “Sa‘d b. Muâz”, ***DİA***, XXXV, 374-375; Fethullah Zengin, ***Hz. Sa‘d bin Muâz***, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.

[226] İri, kocaman manasındadır.

[227] Farsçada güler yüzlü manasındadır.

[228] Farsçada elbise manasındadır.

MENÂKIB-I HAZRET-İ AMMÂR BİN YÂSİR RAHİMEHULLAH[229]

Mâderleri Sümeyye'dür ve Müslimedür. Ba'de-l hicre küffâr-ı Mekke elinde giriftâr[230] olanlardandır. Bedre ve Uhuda ve sâir gazâlara hâzır olmışlardandır. Künyetleri ki hazret virmiştir, "tayyib ve mütayyeb"dür. İbn-i Abbas rivâyet itmiştir ki, şânında hazret buyurmuştur: إِنَّ عَمَّارًا مُلِئَ إِيمَانًا مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ[231] ve vakûr ve sâmit ve kesîrul-hüzn idiler. Hazret buyurmuştur ki üç kişiye cennet müştaktır: "Ali'ye ve Ammar'a ve Selmân'a." Nevevî buyurmuştur ki: "Ammâr ve pederî ve mâderî ve Süheyb bir ûğûrdan, Dâr-ı Erkamda îmâna gelmişlerdür ve mâderlerini Ebû Cehil la'ini şehîd eylemiştir. Altmış iki hadîs rivâyet itmişdür ve mescid-i Kubâyı binâ idendür. Ve Ebû Bekr zamânında kitâl-ı Yemâmede bile idiler ve Sıffîn gazâsında Hazret-i Ali ile bile idiler. Münâfıklar mecrûh eylediler. Ali'ye vasiyet itdiler kim beni câmem ile defn eyleyesiz. Eyle idüp Hazret-i Ali namâzın kıldılar. Ol zamânda doksan üç yaşında idiler.

MENÂKIB-I OSMÂN BİN MAZ'ÛN[232]

Künyetleri "Ebû's-Siyâb"dır. Dârı Erkamdan evvel îmâna gelmişlerdür. Habeşe'ye iki kerre hicret edenlerdendür. Câhiliyetde nefsine hamrı[233] haram idüp buyurmuştur ki: "Şol nesne ki benum aklımı gidere ben ânı içmezem." Âişe-i Sıddîka buyurur kim "Osmân'ın hâtunu bir gün beni ziyarete geldi, ben dahi Osmân'ın ahvâlinden suâl eyledim." Cevâb verdi kim: "Gece sabah olunca ibadet ider ve ekser günlerde savm üzerine olur." İttifak hazret, **(21b)** üzerümüze geldi, bu kelimâtı işidüp: "Dinde ruhbâniyet yoktur, benum târikim oldur kim gâh ibadet iderin ve gâh nefsimin hasse-i meşru'âsını[234] virürin." Bundan anlandı ki, dâima riyâzet etmek menhî olâ. Hâl-i evliyâ terk-i ekl ve şurb değil, belki terk-i ahlakı zemîmedür. i -i Nebeviyyeden otuz ay geçtikde şehrbuyrlmuştur. ﴿كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا﴾[235]

[229] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât,*** III, 280-303; Mustafa Fayda, "Ammar b. Yâsir", ***DİA***, III, 75-76; Ünal Kılıç, ***Hz. Ammar bin Yasir***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
[230] Farsçada tutlmuş, yakalanmış manasındadır.
[231] "Ammar tepeden tırnağa îmân doludur." İbn Ebî Şeybe, ***Musannef,*** 17/28.
[232] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât,*** III, 461-468; M.Yaşar Kandemir, "Osman b. Mazun", ***DİA***, XXXIII, 470-471.
[233] İçkiyi manasındadır.
[234] Meşru istekleri manasındadır.
[235] "Ey Peygamberler! Temiz olan şeylerden yiyin; güzel işler yapın." Mü'minûn 23/51.

Şa‘bânda vefât itdiler. Vefât ittik de hazret cebhelerin[236] üç kere öpüp buyurdılar: *“Ente Selefu’s-salih”* ve Baki‘de defn olundılar. Evvel defn olunan Osmân bin Maz‘ûn’dur.

MUÂZ BİN CEBEL[237]

Künyetleri Ebû Abdurrahmân’dır. İmâna geldüklerinde on sekiz yaşında idiler. Akâbeye ve Bedre ve cemî‘-i gazâlar [a] hâzır olmışlardır ve Resûl ile bir … [238]. Tebûk gazâsından sonra Yemen’e, halkı da‘vete gönderdiler. Ebû Müslim Havlânî eydür: “Bir gün Dımaşk’ta Cami‘i Benî Ümeyye’ye geldim, gördüm ashâbı Resûlden pirler cem‘ olmışlar, musâhabet-i diniyye iderler amma aralarında bir civân[239] gözleri mükehhel vecîh kimesne kaçan bir müşkülleri olsa ol civandan suâl iderler. Bu civân kimdür deyü sordum. Muâz bin Cebeldür.” didiler.

Enes bin Mâlik buyurur ki: “Bir gün Muâz, Resûlün katına geldiler. Buyurdılar ki: “Ya Muâz nice sabahladın?” Didi ki: “Allah’a îmân getirici olduğum halde.” Buyurdılar ki: “Ya Muâz kavlini nice tasdîk idelüm?” Cevâb virdiler kim: “Kaçan sabah olsa zân iderim ki ağşama **(22a)** irişmiyem ve kaçan ağşam olsa zan iderim ki sabaha irişmiyem ve kaçan bir adım atsam zan iderin ki bir adım dâhi atamıyam ve dahi şöyle zan iderim ki kıyâmet kopmuş her kişi amel-i defterini okurlar.” Buyurdılar ki: “Ya Muâz bilâ-şek Allah’ı bildin hemân bu hâlâta mülâzım ol. Ve zamânı Resûl’de dört kimesne

Kur’ân’ı cem eylemişlerdür. Biri Übey bin Kâ‘b ve Muâz bin Cebel ve Zeyd bin Sâbit ve Ebû Zeyd Kays bin es-Seken. Buhâride ve Müslimde böylece tahkik olunmıştur. Ve Hazret buyurmuştur ki: “Benüm ümmetimde harâmı ve helâli kemâli ile bilen Muâz bin Cebel’dür.” Kendû zamânında Şam’da muhkem tâ‘ûn oldı. Halk didiler kim: “Bu ta‘un değildür belki tûfan-ı ekberdür.” Mu‘âz bunu işittiğinde ahâliy-i Şam’ı cem‘ idüp eyitdiler kim: “Ya kavm! İşitdüm ki tâ‘ûna tûfân-ı ekber dimişsiz. Tâ‘ûn

[236] Alnı manasındadır.
[237] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât,*** III, 650-659; M.Yaşar Kandemir, “Muâz b. Cebel”, ***DİA***, XXX, 336-338; Mustafa Kılıç, ***Hz. Muâz bin Cebel***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
[238] Ne yazdığı anlaşılmamaktadır.
[239] Farsçada genç, yakışıklı manasındadır.

müminlere rahmittir, lâkin tâ‘ûn-ı eşed odur ki, mü’min, mü’min ağşamlaya, münâfık sabahlaya.”

Hicretin on sekiz senesinde tâ‘ûndan vefât itti, otuz üç yaşında idiler.

HAZRET-İ ABBAS[240]

Hazret, Resûl’den üç yaş ulîdır. Veled-i kebîrî fazl olmağın “Ebû’l Fazl” dirler. Bundan gayrı üç oğlu dahi var idi. Bed-i İslâm’da îmâna gelup ketm itmişlerdür hattâ Bedre müşriklerle bile idiler. Resûl buyurdılar ki: “Ammûm Abbas’a rast gelen öldürmesin, zirâ ikrâh ile gelmiştir.” Fî’l-hakîkâ sonra Medine’ye hicret eyleyup izhâr-ı İslâm itdiler. Mâderleri Nükeyle, Ka‘be-i şerîfi evvel harîr[241] ile bu örtmüştür. Hikmeti budur ki **(22b)** bir gün Abbas, ğayıb oldı. Nezr itti ki bulunur ise Ka‘be-i Şerîfeyi giysüliyem. Ve Abbas Seyyid-i Kureyştir ve Mescidi Harâm’ı imâret itmiştir ve sikâyeyi binâ eylemiştir. Ve bülend savtlı[242] idiler. Hattâ Sil‘adan nidâ itdiler, Ğâbede oğlanları işitdiler, mâbeyn 8 mil yerdür. Otuz beş hadîs rivâyet eylediler. Hicretin otuz ikinci senesi Hazreti Osmân hilâfetinde Recep ayınun on dördü kalmış idi. Cuma gününde vefât itdiler. Seksen sekiz yaşında idiler, Baki‘de medfûndur.

MENÂKIB-I ENES BİN MÂLİK[243]

Enes bin Mâlik el-Ensari el-Hazrecî en-Neccâri’dür. Hâdim-i Resûl’dür.[244] On yıl hizmet itmiştir. Beyne’l-akrân[245] hizmeti ile iftihâr iderler idi. Künyetleri “Ebû Hamzâ”dır. İki bin iki yüz seksen altı hadîs rivâyet itmiştir. Ashâb mâbeyninde bunlardan muhaddis yoktur. Ve evlâdları çok idi, hattâ ehl-i Basrâ’dan üç kimesne her biri Enes’in yüz sulbü oğlunu gördîler. Rivâyet olunur Bedir gazâsında bile idiler. Hicretin doksan üçünde vefât itdiler. Ömürleri yüzden geçmiş idi. Basra’dan bir buçuk fersâh taşra bir bostanları var idi. Her yıl iki kere ol bostana seyre çıkarlar idi. Kabri şerîfleri andadır.

---

[240] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, IV, 1-34; Dia, “Abbas”, ***DİA***, I, 16-17.
[241] İpek manasındadır.
[242] Yüksek sesli manasındadır.
[243] Hayatı için bkz İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, V, 341-369; İbrahim Canan, “Enes b. Mâlik”, ***DİA***, II, 234-235; Mahmut Kelpetin, ***Hz. Enes bin Malik***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
[244] Resûlullah’ın hizmetçisi manasındadır.
[245] Yaşıtları arasında manasındadır.

MENÂKIB-I HAZRET-İ SELMÂN[246]

Künyetleri Ebû Abdullah'tır. Kavmi ile din talebine çıktık da gâret olunup satıldılar. Bir yahûdi satın alup kitâbete kesti. Resûl mu'âvenet eylediler. Medine'de İslâm'a geldiler. Bedirde ve Uhudda kûl idiler amma Hendeğe **(23a)** ve sâir gazâlara hâzır olmışlardır. Hilâfet-i Ömer'de Medâin'e emir oldılar. Cum'a gecesini ihyâ idüp Cum'a günü sâim olurlar idi. Bir Cum'a günü Ebü'd-Derdâ ziyarete gelup izin talep eylediler. Hüddâmı, "uyur" didiler. "Niçün uyur didiler?" "Saimdür" deyü cevâb virdiler. Ebü'd-Derdâ hüddâma ta'âm pişirin deyü emr eyledi. Pişirdiler. Ebü'd-Derdâ Selmân'a girip ta'âm ekl etmek teklif eylediler. İkisi dahi ekl idüp ba'de't-ta'am hazret Resûl'e varıp hâli bildürdiler. -ve cümle [247] لَا تَخْتَصَّ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ بِقِيَامٍ دُونَ اللَّيَالِي، وَلَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِصِيَامٍ دُونَ الْأَيَّامِ i kelimâtı şerîfelerindendür ki: "Mü'min Dünyâ'da bir hastaya benzer ki tabîb anî mûzârattan men' idüp menafi' ile ilâç ider. Sıhhat bulunca kezâlik mü'minin nefsi marîd gibi her at'imeyi ister lâkin hidâyet sebkât eyleyup Allah Teâla'yı muharremâttan men' eyler. Sıhhat bulunca ba'dehu cennete koyar." Ve bir gün Ebü'd-Derdâ hazretleri Ashâb-ı Kibâra mektûb gönderup mazmûnunda[248] Hazret-i Selmân'ı Arz-ı Mukaddeseye da'vet itmişler. Cevâp şöyle yazdılar kim: "Arz kimesneyi takdis eylemez illâ şol amel pâk eyler kim şer'i şerîfe ve sünneti Resûl'e ve akvâlı müctehidîne muvâfık ola." Ve dahi buyurmışlar kim: "Üç nesne beni ziyâde mahzûn ider: "Biri Resûl'un iftirâkı ve biri ashâbın iftirâkı ve biri havl-ı kıyâmet ki bilmezem cennetlikmiyem veya cehennemlikmiyem." Ve kendileri Fârisîdür, İsfahân'a karîb "Ceyy" adlu bir karyedendür. Babası çiftçi ve mecûsîdür. Hilâfet-i Osmân'da **(23b)** vefât itdiler. Yüz elli yaşında idiler.

CÂBİR BİN ABDULLAH RAHİMEHULLAH[249]

Künyetleri Ebû Abdullah'tır. Resûl ile dokuz gazâ itmişlerdür. Lâkin Bedre ve Uhuda hâzır olmadılar ve pederleri Uhud'da şehîd oldılar. Babalarının vefâtından sonra bir

[246] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât,*** IV, 84-115; İbrahim Hatipoğlu, "Selmân-ı Fârisî", ***DİA***, XXXVI, 441-443; Halil Ortakcı, ***Hz. Selman-ı Farisî***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
[247] "Yahtesne yerine tehtassu تختص şeklinde geçiyor bkz. Ahmed b. Hanbel, ***Müsned,*** 45/499; Müslim, "Sıyâm", 1144.
[248] Mektubun içinde manasındadır.
[249] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât,*** IV, 84-115; M.Yaşar Kandemir, "Câbir b. Abdullah", ***DİA***, XI, 530-532.

gazâda Resûlden ayrılmadılar. Ve buyurmışlar ki pederim şehîd oldıkta şühedâdan biri ile defn eyledim. Altı aydan sonra kabrini açtım gördüm, nice kodum ise eyle a‘zâsı mütelâşî olmamış. Bin beş yüz hadîs rivâyet eylediler ve muhaddisler kaçan ‘an Câbir diseler bunlar murâd olur. Ve emmâ Câbir bin Semüre murâd itseler Câbir bin Semüre deyü zikr iderler. Hicretin yetmiş üçünde vefât itdiler. Doksan dört yaşında idiler. Âhir ömründe â‘mâ olmuş idi. Medine’de medfûndur.

MENÂKIB-I EBÜ’d-DERDÂ RAHİMEHU[LLAH][250]

Nâm-ı şerîflerinde ihtilaf vardur. Resûl’ün ekser gazâlarında hâzır idiler. Hilâfet-i Ömer’de Kâdı-ı Dımaşk oldılar. Fenâ fîllah ve müteverrı‘ kimesne idiler. Ve buyurmışlar ki: “Bir kerre şiddeti azâb şol kimesneye ki bilmeye ve yedi kerre şiddeti azâb bilüp amel itmeyen kimesne içindür.” Ve dahi buyurmışlar kim: “Ben-i Âdem’den aklı eksik nesne görmedim kaçan anlara dünya ikbâl eylese sevinürler ammâ gece ve gündüz Dünya kurtlar gibi ömürlerini yer, anâ mahzun olmazlar.” Ve dahi buyurmışlar ki: “Yüz kerre tekbir eylemek yüz altın tasadduk eylemeden bana sevgülidür.” Hicretin otuz ikisinde Hilâfet-i Osmân’da Dımaşkta vefât itdiler.

MENÂKIB-I CÜNDEB BİN CÜBÂDE[251] [HZ. EBÛ ZER]

Ba‘sı Resûl’den evvel **(24a)** ibadet üzerine idiler. Buyurmışlar kim: “Ben, Resûl’den üç yıl evvel ibadet eyler idim.” Sordular kim: “Kime ibadet ider idin?” “Hüdâ’ya” deyü cevâb virdi. Velhâsıl übbâd-ı ashâbdandır. Ulı kimesnedür. Şam emiri Hubeyb bin Mesleme üç yüz flori gönderdi. Kim fakirdür, mesârıfına sarf eylesun. Kabul itmedi, didi ki: “Benüm Allah’tan gayrı kimesneye ihtiyacım yoktur. Hicretin otuz ikisinde târik-i Kûfe’de vefât idüp Abdullah bin Mes‘ud kefenleyup ve namâzını kılup defn eylediler.

[250] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, IV, 84-115; Abdullah Aydınlı, “Ebü'd-Derda’”, ***DİA***, X, 310-311.
[251] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, IV, 245-269; Abdullah Aydınlı, “Ebû Zer el-Gıfârî”, ***DİA***, X, 310-311; Nurullah Yazar, ***Hz. Ebû Zer***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.

MENÂKIB-I CERÎR BİN ABDULLAH[252]

Künyetleri Ebû Amr'dır. Hicretin onuncu Ramazanında îmâna gelup bey'at eylemişlerdür ve Hazreti Ömer buyurmuştur ki: "Ashâb arasında Cerîr, Enbiyâ arasında Yûsuf gibidür." Hüsnen hûb kimesne idiler ve davîl'ül-kâme[253] idi. Hattâ ayağı üzerine dursa devenin hörgücüne başı yetişirdi. Kaçan gece olsa mübârek lihyelerin[254] za'ferân ile boyarlar idi. Ve Alî hazreti ile Mu'âviye cenginde uzlet eyleyup Cezire'ye varup bakiyye-i ömürlerin anda geçirmişler idi. Yüz hadîs rivâyet etmişlerdür. Hicretin elli birinde Karkîsiye şehrinde, Kûfe kurbünde vefât itdiler.

MENÂKIB-I ABDULLAH BİN ÖMER el-HATTÂB[255]

Künyetleri Ebû Abdurrahmân'dır. Pederleri ile bile îmâna gelmişlerdür. Îmâna geldüklerinde dahi bâliğ olmamışlar idi. Ve Medine'ye bile hicret itmiştir. Sinn-i sağîr olmağın Uhuda ve Bedre hâzır olmadılar, Hendek'te hâzır idiler. Ol zamânda on beş yaşında idiler. Tâvus-ı Yemânî buyurmışlar kim: "Abdullah bin Ömer'den muttâki kimesne görmedim." **(24b)** Ve Sa'îd bin Müseyyeb buyurmışlar: "Eğer ben ehl-i ilimden bir kimesneye cennet ile muştûlasam Abdullah bin Ömer'i muştûlardım." İmâm Buhâri kitaplarında buyurmışlar kim: "Cabir bin Abdullah ellerin kaldırup, Vallahi tarîki Resûl'e Abdullah bin Ömer'den muti' kimesne görmedim ve Ömer hazretlerinin evlâdında kendülere eşbeh Abdullah'tan gayrı görmedim." didiler. Bin altı yüz otuz altı hadîs rivâyet eylediler. Mücâhid hazretleri buyurmışlar kim: "Ben Abdullah bin Ömer'e hizmet iderdim. Evvel banâ benden artûk hizmet ider idi ve gece olsa sabaha dek ihyâ idüp bana sorar idi, kim sabah oldı mı? "Olmadı" disem yine ibadete meşgul olur idi. Vakt-i seher oldukta istiğfar idüp Mü'minînine ve Mü'minâta dua iderler idi." Velhâsıl Ashâb-ı Kibârda bunlar gibi târik-i Dünya kimesne yok idi. Rûz u şeb[256] nefse muhalefet üzere idiler. Hattâ mâ-i bârid[257] içmezlerdi. Hak

---

[252] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, VI, 282-298; Mustafa Fayda, "Cerîr b. Abdullah", ***DİA***, VII, 410-411.
[253] Uzun boylu manasındadır.
[254] Sakal manasındadır.
[255] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, IV, 157-213; M.Yaşar Kandemir, "Abdullah b. Ömer b. Hattâb", ***DİA***, I, 126-128; Necmeddin Şeker, ***Hz. Abdullah bin Ömer***, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.
[256] Farsça Gündüz gece manasındadır.
[257] Soğuk su manasındadır.

korkusundan hicretin yetmiş dördünde Ka‘be’de vefât idüp muhâcirîn makberlerinde defn olundılar. Evvel zamânda sinn-i şerîfleri seksen dörde yetişmiş idi.

MENÂKIB-I HUZEYFE’TÜL YEMÂNÎ[258]

Künyetleri Ebû Abdullah’tır. Kendileri ve pederleri Resûl’i Âleme îmân getirüp ve Medine’ye hicret etmişlerdür. Ve cemî‘-i gazâlarda bile idiler ve mâderleri Müslime ve Muhâciredür. Ve Resûlün kâtib-i sırrı idi ve dâima hazret-i Resûl’den şerlu fi‘illerden suâl iderler idi. Suâl iderler ki: “Yâ Huzeyfe dâima şerlu işlerden suâl idersin, hikmeti nedür?” **(25a)** Cevâb virdiler kim: “Korkarım ki bana bir şerlû fiil isâbet eyleye deyü.” Ebû Nuaym eydür, bir gün Huzeyfe nâsa nasihat eyleyup buyurdılar kim: “Ey Ben-i Âdem, kıyâmete karîb bir zamân gelse gerekdür kim ol zamânda halk biribirini dinde[259] istikâmetle medh itmeyeler, belki zerâfeti ile meth ideler, kaçan ol zamân olsa hemân kıyâmete muntazâr olup esbâbına mübâşeret idesiz. Katl-i Osmân’dan kırk gün sonra vefât itdiler.

MENÂKIB-I HAZRET-İ HÂLİD BİN EL-VELÎD[260]

Künyetleri Ebû Süleyman’dır ve ba‘zıları buyurmışlar ki Ebû el-Velîd bin Muğîre bin Abdullah bin Amr bin Mahzûm bin Nuktâ bin Mürre bin Kâ‘b bin Lüey bin Gâlib el-Kureşî el-Mahzûmîdür. Seyfullah dirler ve mâderi Lübâbetü’s-Suğrâ kim Hars kızıdır. Hars dahi Ümmü’l-Mü’minîn Meymûne’nin kız karındaşıdır. Ve Lübâbetü’l-Kübrâ Abbâs hazretlerinin hâtunudur. Sulh-i Hudeybiye’den sonra Müslüman olmışlardır ve Hudeybiye hicretin altı senesinde şehr-i Zilka‘de’de vaki‘ olmuştur. Hayber’e ve feth-i Mekke’ye ve Huneyn’e hâzır olmışlardır. On sekiz hadîs rivâyet eylemişlerdür. Begâyet bahâdır kimesne idiler hattâ marâz-ı mevtlerinde buyurmışlar kim: “Bir gazâya hâzır olmadım illâ ol gazâdan bedenümde bir zahm vardur.” Hem eyle idi mübârek cesetlerinde bir sâğ yer yok idi. Hicretin yirmi birinci senesinde Hilâfet-i Ömer

[258] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât,*** IV, 297-307; Selman Başaran, “Huzeyfe b. Yemân”, ***DİA***, XVIII, 434-435; Mustafa İyidoğan, ***Hz. Huzeyfe bin Yemân***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
[259] Sehven iki defa yazılmıştır.
[260] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât,*** V, 27-51; Mustafa Fayda, “Halîd b. Velîd”, ***DİA***, XV, 289-292; Mehmet Salih Arı, ***Hz. Halid bin Velid***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.

zamânında vefât edup feresini ve silahını fi sebîlillah gazâya vakf eylediler. Kabirleri Humus'tadır ve meşhur ziyâretgâhtır. Mekân-ı müteberriktir. Rahimehullâh..

(25b)

MENÂKIB-I AMR BİN EL-ÂS[261]

Künyetleri Ebû Muhammed'dür, bazıları Ebû Abdurrahmân'dır dimişler ammâ lafz-ı Âs'da ihtilâf vardur. Ba'zıları yâ'nın isbâtıyla ve ba'zıları hasfiyle kitâbet eylediler. Nitekim Kebîrül Müte'âlide kâide kütüb-i kırâatda mezkûrdur. Zâhid ve âbid kimesnedür ve sahâbe oğludur. Pederleri kendülerinden on iki yaş, bir rivâyetde on bir yaş ulîdır. Hazret buyurmuştur kim: "Ne gökçek ehl-i beyttir." Abdullah ve Ebû Abdullah ve Ümmü Abdullah, Abdullah mâderlerinden evvel îmâna gelmişlerdür. Müctehid fi'l-ibâde ve müdâvim fi't-tilâvedür.[262] Ve râvi-i ehâdîstir. Hattâ Ebû Hureyre buyurmuştur kim: "Abdullah ehâdîsini benden ziyâde rivâyet itmişdür." Yedi yüz hadîs rivâyet eylediler ve kelimâtlarındandır ki buyurmışlar: "Havfullâh ile bir katre gözyaşı bana bin flori tasadduk etmeden sevgilüdür."

Beyt

Çûn hüdâ ḫ^{v}âhed bîmârî koned

Meyl-i mâra cânib-i zârî koned[263]

Hicretin altmış beşinde vefât itdiler. Ol zamânda sinni şerîfleri yetmiş ikiye yetmiş idi.

MENÂKIB-I HAZRET-İ ZÜ'L BİCÂDEYN[264]

Zü'l Bicâdeyn didiklerinin aslı budur ki, emr-i İslâm'da kamû ile kesret-i münâza'a iderler idi. Bicâd lügatde câme-i gâlizde isti'mâl olunur ve meshe de bicâd dirler. Ebü'l Ferec vechi uhrâ ile ta'bir itmiş ki, Abdullah yetîm idi 'ammîsi besler idi lâkin İslâm'a muhabbeti var idi. Civân oldukta 'ammûsuna: "Senden Muhammed tanrısına

[261] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, V, 53-96; Ahmet Önkal, "Amr b. Âs", ***DİA***, III, 79-81.
[262] Kur'ân tiavetinde daim manasındadır.
[263] Eğer Allah bizi dostluğuna kabul etmek isterse, bizi ağlamaya meyilli kılar.
[264] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, V, 151-157; Zekeriya Güler, "Zü'l Bicâdeyn", ***DİA***, XXXXVI, 551.

îmân getirmeye meyl yoktur. Ammâ ben Müslüman olmak isterin" 'Ammusu hemen gadâba gelup eyitti: "Eğer Müselman **(26a)** olursan sana zerre denlû Dünya'dan nesne virmezin didi." Müslüman oldukta cemî'-i mâl ve emlâkini elinden alup Abdullah'ı terk eyledi. Ol dahi bir abâ pâresin delup câme var giyüp vakt-i seherde Medine'de Resûl-i âlem önünde Müselman oldılar. Ol sebebden "Zül Bicâdeyn" didiler. Hazret Tebük gazâsına azm eyledikte didiler kim: "Yâ Resûlallah bana dua eyle tâ kim şehîd olâm." Hazret dua idüp şehîdlik müyesser oldı. Defn olunduklarında Hazret dua idüpbuyurdılar kim: [265] اللَّهُمَّ أَمْسَيْتُ عَنْهُ رَاضِيًا فَارْضَ عَنْهُ İbn-i Mes'ûd işittik de: "Nôlaydı bu kabir sahibi ben olaydım." didiler.

MENÂKIB-I ABDURRAHMÂN a'nî EBÛ HUREYRE[266]

Bir küçük kedileri var idi, onun için Ebû Hûreyre didiler. Ve mâderini îmâna da'vet iderdi, kabul etmez idi. Gelup Peygamber'e şikâyet idüp duâ istedi. Hazret dahi duâ idüp hidâyet istid'â itdiler. Ebû Hûreyre eydür: "Eve geldim, gördüm mâderim libâsını giyüp ve izârını bürünmüş tiz tiz kelime-i şehâdet getirir." Geldim, hazrete haber virdüm, mesrûr olup buyurdılar kim: "Yâ Rab! Ebû Hûreyre ve mâderini Mü'minlere sevdür." Ebû Hûreyre dahi buyurmışlar kim: "Bir Mü'min ve Mü'mine yoktur ki, beni ve mâderimi işide illâ elbetde muhabbet ider." Hicretin yedinci senesinde Medine'ye geldiler. Hazret Hayber'e teveccüh buyurmışlar idi. Ânlarda ardına düşüp Hayber'e varup belece geldiler. Ve her gün on iki bin kerre tesbih **(26b)** iderdi. Ve dahi buyurmışlar kim: "Bana Hummâdan sevgüli zahmet yoktur." Zira her tomra ağrısı yetişir ve her uzvum elem çeküp ecir bulur ve câhiliyetde adı Abdü'ş-Şems idi. Îmâna geldikte Abdurrahmân ad virdiler. Pederinin adı Sahra'dır. Kenduleri Seyyid-i Ashâb-ı Suffedür. Hattâ Resûl Ashâb-ı Suffeye ta'âm gönderse Ebû Hureyre ma'rifeti ile gönderirdi. Hilâfet-i Muâviye'nin âhîrinde vefât itti. Medine'de yâhût Vâdi Akikâ'da. Evvel zamânda sinn-i şerîfleri seksan sekize yetmiş idi.

[265] "Allah'ım ben ondan razıyım, sen de ondan razı ol." Bezzar, ***Müsned**, V, 122;* Ebû Nuaym**, *Hilyetü'l-Evliyâ,*** I, 122.

[266] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, V, 240-271; M.Yaşar Kandemir, "Ebû Hüreyre", ***DİA***, X, 160-167;

MENÂKIB-I ABDULLAH BİN ABBÂS[267]

Sâ‘b adlu menzilde hicretin üçüncü senesinde zuhûra geldiler. Vefât-ı seyyid-i kâinatta on üç yaşında idiler. “Bahru’l-Ulûm”[268] dirler idi. Ömer, Osmân hazretleri zamânında, ashâb arasında fetva virirler idi. İmâm Hasan buyurmışlar kim: “Abdullah bin Abbâs minbere çıkup Sûre-i Bakâra ile Âl-i İmranı bize tefsir edup biz dinler idik.” İbn-i Müleyke buyurmuş ki: “Mekke’den Medine’ye gelince İbn-i Abbas’la musâhabet eyledim. Gündüz ehâdîs nakl idüp ve gece nısfı’l-leylden sabaha değin ibadet ider idi. Havf-ı Hüdâ’dan ağlamak ile gözlerine su indi. Kehhâl götirdiler kim ilaç eyleye. Kehhâl eyitti: “Bir iki gün ibâdet etme zirâ rükû‘ ve sücûd hadeka-ı ‘aynı[269] oynadup zarar ider. Abdullah eyitti: “Bir rek‘at namâzı terk etmeden gözlerim a‘mâ olmak kuvvetimde yeğrekdür didi.” Zirâ Resûl’den işitdüm ki: “Bir kimesne kasten bir rekâ‘t namâzı terk eylese **(27a)** Allah Teâla anâ gadab eyleye bir kimesneye ki Allah Teâla gâdap eyleye, ol kimesne idî[270] felah bulmaz didiler.” Ve bin altı yüz altmış hadîs rivâyet eylemişlerdür ve mübârek lihyelerini sarı boya ile yâhut hınnâ ile boyarlardı. Osmân hazretlerini zâlimler muhâsara itdiğü senede haccâ revâne oldılar. Andan sonra Basra emiri oldılar. Hazret-i Alî katlinden sonra ferâgat idüp arz-ı Hicâza revâne oldılar. İbn-i Mes‘ûd’un vefâtından sonra otuz beş yıl ömür sürdüler. Hicretin altmış sekizinde Taif’te vefât itdiler. Ol zamânda yetmiş bir yaşında idiler. Meymûn bin Mihrân buyurmışlar ki: “Mübârek cenâzesini musallâya getürdükleri vaktin bir akkuş havadan nâzil olup mübârek kefenine girdi, ba‘dehu aradık bulamadık. Bir avaz geldi kim bu âyeti okur idi:[271] ﴿يا اَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ اِرْجِعِي اِلٰى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً﴾

ABDULLAH BİN ZÜBEYR[272]

Künyetleri Ebû Bekrdür. Abdullah ismini Resûl vermişlerdür. Evlâd-ı Muhâcirînden, Medine’de hicretden sonra evvel vücûda gelendür ve kulaklarına ezânı Ebû Bekr

---

[267] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, II, 370-378; İsmail Lütfi Çakan- Muhammed Eroğlu, “Abdullah b. Abbas”, ***DİA***, I, 76-79; Veli Aba, ***Hz. Abdullah bin Abbas***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.

[268] İlim denizi manasındadır.

[269] Göz bebeği manasındadır.

[270] Artık manasındadır.

[271] “Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön.” Fecr 89/27-28.

[272] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, VIII, 52; Hakkı Dursun Yıldız, “Abdullah b. Zübeyr”, ***DİA***, I, 145-146; Ali Dadan, ***Hz. Abdullah b. Zübeyr***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.

okumuştur. Ba‘dehu Fahr-i Âlem’e götürdiler. Anlar dahi mübârek dizlerine alup hurmayla ağzın açup ve mübârek ağzına tükürdiler. Ehl-i mücâhede ve müteverri‘ koydılar. Hattâ bir yıl geceyi gündüze ulaştırup ibadet eylediler. Medine’de sâim olup, Mekkede iftâr iderdi, ve ‘aksî. Ve mescide müdâvim oldıkları içün “hamâmetul mescid”[273] dirler idi. Ve bir gece **(27b)** sabâha değin kıyâm üzerine ve bir gece sabâha değin rükü‘ üzerine ve bir gece sabâha değin secde üzerine olurlar idi. Ve Yezîd bin Muâviye vefât ittikte Emîrü’l-Mü’minîn nasb itdiler. Memâliki İslâm zülm-i Yezid’den halâs olup adl ferâvanıyla abâdân[274] oldı. Otuz üç hadîs rivâyet itdiler. Ve imâret-i Ka‘be’yi tecdîd itdiler. Haccâcı zâlim, hicretin yetmiş iki senesi Zilhicce’sinde mübârek hânelerin muhâsara eyleyup yetmiş üç Cemâdelûla’sının on yedinci günü şehîd oldılar.

MENÂKIB-I HASAN BİN ALİ EL-MURTAZÂ RADİYALLAH[275]

Mübârek künyetleri Ebû Muhammed’dür. Hicretin üçüncü Ramazânı nısfında vücûda geldiler. Kulaklarına Hazret ezan idüp isim virdiler ve on beş erkek ve sekiz dişi evlâdı var idi. Ve Osmân hazretleri kıssasında haylî nusret eylediler. Hazret-i Alî katl olunduktan sonra kırk binden ziyâde kimesne kenduleriyle bey‘at eyleyup ol sene Ramazan’ın on üçü kalmış idi. Kim halîfe oldılar. Taht-ı Hilâfetde yedi ay sâbit oldılar sonra hilâfeti, emir Muâviye’ye teslim eylediler. Kelimâtı tayyibelerindendür: كُنْ فِي الدُّنْيَا بِبَدَنِكَ وَفِي الْآخِرَةِ بِقَلْبِكَ وَ عَمَلِكَ[276]

Sahîhi Buhâri’de mezkûrdur kim bir gün Hazret minber üzerinde ashâba nasîhat ider idi. Hasan hazretleri yanında idiler. Bir halka ve bir Hasan’a nazar idüp buyururlar idi: “Kim bu benüm oğlum Seyyid’ül-Mü’minîndür. Allah Teâla’dan umarım kim cemî‘-i mü’minînde olan fesatları ıslâh eyleye.” **(28a)** Ve hem Resul’e be-gâyet benzerler idi ve cennet yiğitlerinin seyyididür. Hicretin elli senesinün Ramazânının yirmi beşinci günü vefât itdiler.

[273] Mescit kuşu
[274] Farsçada mutlu olmak manasındadır.
[275] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, et-Tabakât, VI, 352-403; Ethem Ruhi Fığlalı, “Hasan”, ***DİA***, XVI, 282-285; Murat Akarsu, Hz. Hasan İstanbul: Beyan Yayınları 2019.
[276] “Bedenin ile Dünya’da, kalbin ile ahiritte ol.” Ana kaynaklarda rastlanmamıştır.

MENÂKIB-I HÜSEYİN[277]

Hicretin dördüncü senesi Şa‘bânında vücûda geldiler. Evlatlarından biri Aliyy-i asğar ve Aliyy-i Ekberdür. Ve Hazreti Alî buyurmuştur ki: “Hasan Resûl’e göğsünden yukarısında müşâbihtir ve Hüseyin göğsünden aşağıda müşâbihtir. Ve hacca gittiklerinde yirmi beş kimesne ile yaya[k][278] revâne oldılar. Hicret-i Nebeviyyenin altmış biri senesi Muharreminin âşûrâ gününde kim Cum‘a günü idî. Zâlimler elinde şehîd oldılar. Sinn-i şerîfleri ellî altı yıl ve beş ay ve bir kavlde elli sekiz idi. Bir gün Muâviye ekâbir’i-Ashâbla musâhabet iderken sordu kim: “Ata ve ana ve akrabâ tarafından halkın ulusı kimdür?” Hemân Nu‘mân bin Aclân baş kaldurup eyitti: “Hasan ile Hüseyin’dür. Ulu yoktur kim babası Alî ve anası Fâtıma ve dedesi Resûl ve ebesî Hatîce ve ‘ammûsî Ca‘fer ve ‘ammetesî Ümmü Hânî ve dâyısı Kâsım’dır.” Ve bir gün Cibrîl gelup Habîb-i Hüdâya selâm geturup buyurdı kim: “YâMuhammed, Bârî Te‘âlâ buyurdı kim: Yahûdiler Zekeriya oğlu Yahyâ’yı katl ittikleri içûn yetmiş beş bin kimesneyi Buhtu’n-Nasr elinde helak ittüm. İmdî ciğer köşen Hüseynî dahi Yezidîler helâk eyledikte nice nice yetmiş bin kimesneyî helak eylesem gerekdür.”

Elhamdülillâhi Vahdehû

(28b)

3.1.2. Makâle-i Sâniye Resûl-i Âlemin Hâtunları ve Ba‘zı Nisâ-i Mustafiyyât Beyânındadır

MENÂKIB-I ÜMMÜL MÜ’MİNÎN HATÎCE BİNT HUVEYLÎD RAHİMEHELLAHU[279]

Habîb-i Hüdâ ticâretden geldikte görüp cân u dilden muhabbet eyleyup Resûl’î helallığa ihtiyâr idüp anlar dahi kabûl eylediler. Hatîce ol zamânda kırk yaşında idiler ve Resûl’den evvel iki ere varmışlardı. Ve Resûlün cemî‘-i evlâdı Hatîce’den olmuştur illa İbrahîm, Mâriyeden olmuştur. Ve ‘avratlardan evvel îmân getirendür. Alî

[277] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât,*** VI, 404-473; Ethem Ruhi Fığlalı, “Hüseyin”, ***DİA***, XVIII, 521-524; Emine Alioğlu, ***Hz. Hüseyin***, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
[278] Fazla olmuş.
[279] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât,*** X, 12-17; M.Yaşar Kandemir, “Hatîce”, ***DİA***, XVI, 465-466; Adem Apak, ***Hz. Hatîce,*** İstanbul: Beyan Yayınları 2019.

hazretleri rivâyeti, Hazret buyurmışlar kim: "Hâtunların hayırlusı Meryem bint İmrân ve Hatîce bint Huveylîd'dür." Âişe-i Sıddıkâ eydür: "Sultân-ı Âlem her gün eve gelüp gelüpgittikçe Hatîce'yi hayr-ı senâ iderler idi. Bana güç gelûp eyitdüm: "Yâ Resûlallah, bir karı hâtun kişi idi, nesini översin. Elhamdülillah Rabbin sana dahi[280] yenilerini ihsan eyledi." Hemân Resûl gadâba geldi hattâ mübârek saçunun kılları titremeye başladı ve mübârek izârı kızardı ve eyitti kim: "Beni halk inkâr iderken evvel ikrâr iderdi. Ve cemî'i mâlını bana harç itti. Ve andan bu kadar evlâdım geldi." Sözüme pişman olup bî-huzûr oldum. Artuk şer ile ögmedim. İmâm Gazzâli buyurmuş kim: "Bir gün bir karı hâtun Beyt-i Resûl'e geldi. İltifât-ı Hazrete mukârin oldı. Ehl-i Beytden ba'zı sorduklarında buyurdılar kim: "Hatîce zamânında gâhi[281] gelürlerdi. Anûnçün riâyet **(29a)** ittüm. Hicretin üçüncü senesinde vefât idüp hucûnda defn eylediler. Kabrini Resûl-i mübârek elî ile ittürdîler. Ol zamânda meyyit namâzı sünnet olmamış idi. Vefâtlarında altmış beş yaşında idiler.

ÂİŞE-İ SIDDÎKA[282]

Hicretden iki yıl yâhût üç yıl evvel tezevvüc itmişlerdür. Ol zamânda altı [altı][283] yaşında idîler. Ve yedî yaşında cem' oldılar ve Âişe'den gayrı bikr[284] almadılar. Ve Resûlün sevgülüsidür. Hattâ vefâtları beyt-i Âişe'de oldı. Ol zamânda mübârek başları Âişe'nûn göğsünde idi. Ve künyetleri Ümmü Abdullah'tır. Kız karındaşı oğlu Abdullah bin Zübeyr ile künyetlenmişlerdür. Ve bin iki yüz on hadîs rivâyet itmişdür. Ve gâyet hüsnâ idiler. Cebrâil tasvirini bir ak harîr üzere getirmüştür. Ve hem Cebrâîl selâm vermiştir. Ve Cebrâil geldikte Resûl-i âlem ile bir lihâfta yaturlar idi. Ûrve buyurmuş ki: "Yetmiş bin akçeyi Âişe fukâraya izn-i Resûl kısmet iderlerdi. Ve ashâbda ve sâir havâtin-i Resûl'de Âişe'den a'lem ve evra'[285] ve ekra'[286] kimesne yok idi. Hicretin elli sekizi Ramazânınun on yedinci gününde vefât idüp Baki'de defn olundılar. Ebû Hûreyre ol zamânda Medine'de Mervân bin Hakem'in nâibi idiler.

[280] Daha manasındadır.
[281] Farsçada ara sıra manasındadır.
[282] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât,*** X, 57-83; Mustafa Fayda, "Âişe", ***DİA***, II, 201-205; Fatih Erkoçoğlu, ***Hz. Aişe,*** İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
[283] Fazla yazılmış.
[284] Hiç evlenmemiş manasındadır.
[285] Verâ sahibi manasındadır.
[286] Çok fazla kıraat eden manasındadır.

Anlar namâzını kıldılar. Hîn-i vefâtlarında altmış altıya varmışlar idi. Hişâm bin Urve eydür: "Ebû Hûreyre ile Âişe me'ân hicretin elli yedisinde vefât itdiler."

ÜMMÜL MÜ'MİNÎN HAFSA BİNT ÖMER RAHİMEHULLAH[287]

Resûl anâ bir gün talak **(29b)** virdiler. Hazret-i Hafsa be-gâyet mahzûn oldılar. Hazret Hak habîbine Cebrâili gönderup buyurdı kim: "Hafsaya nikâh idüp hatırını ele alsun. Zira sâime ve kâimedür. Ve hem cennetde anî girü habîbime hâtun itsem gerekdür. Nevevî buyurmışlar ki: "Vaktâ ki Hafsa'ya talak virdiler ise Hazreti Ömer mübârek başına toprak koyup büka[288] itdiler, Hazreti Hak Cebrâili gönderup nikâhla emr eyledi." Zeyd bin Sâbit buyurmışlar: "Ebû Bekr bana emr itti Kur'ân'ı derilere yazup cem' eyledim. Ömer hazretleri halîfe olduklarında cümle Kur'ân'ı bir yire cem' eyleyup Hafsaya emanet kodılar. Hilâfeti Osmân'da, Osmân hazretleri istedikte teslim idüp yemîn virdi kim ba'del istinsâh girü kendüye teslim ideler. Ve altmış hadîs rivâyet eylediler. Hicretin kırk beşinde saltanatı Muaviye'de vefât itdiler. Ba'zıları hilâfeti Osmân'da vefât itti dirler. Ol zamânda altmışa yetmiş idiler.

ÜMMÜL MÜ'MİNÎN ZEYNEP BİNT CAHŞ[289]

Hicretin beşinde tezevvüc eylediler. Resûlullah muhabbetine, evvel hicret edenlerdendür. Tarîk-i tezevvücü budur ki vaktaki Zeyneb'in iddeti münkadâ oldıysa Zeyd bin Hârise'yi Zeyneb gönderup, nikâha rıza virür mi deyü suâl buyurdılar. Zeyd dahi imtisâli'l-emrü'l-'âlî varup dakk-ı bâb-ı Zeyneb itdiler. Anlarda kapı ardına gelup Zeyd dahi Resûl'ün sözünü didiler. Zeyneb dahi didi kim: "Muhammed'in Rabbi her ne emr iderse razıyım." Hemân saat kibel-i garbdan[290] Cibrîl gelup bu âyeti indürdi: ﴿فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا﴾[291] **(30a)** Vaktâkim bu âyet nâzil oldı, Zeyneb'ten izinsiz hemân beyt-i Zeyneb'e girdiler. Âişe-i Sıddîka rivâyet ider kim Zeyneb sâir hâtunlar üzerine fahr idüp buyururlar idi kim: "Sizi Resûl'e babalarınız nikâhlandırdı, beni Allah azametiyle nikâhlandurdı." İbn-i Abbâs buyurmışlar kim: "Zeyneb'e nikâhla

[287] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât,*** X, 83-89; M.Yaşar Kandemir, "Hafsa", ***DİA***, XV, 119-120; Nur Yıldırım, ***Hz. Hafsa,*** İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
[288] Ağladılar manasındadır.
[289] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât,*** X, 105-120; Muhammed Hamîdullah, "Zeyneb bint Cahş", ***DİA***, XXXXIV, 357-358.
[290] Batı tarafından manasındadır.
[291] "Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikâhladık…" Ahzâb 33/37.

beşâret ittiklerinde secde-i şükür idüp Hakka hamd itti. Hicretin yirmisinde vefât itdiler. Elli üçe varmışlar idi.

ÜMMÜL MÜ'MİNÎN ÜMMÜ SELEME[292]

Ebû Seleme bin Abdul Esed'in zevcesidür. Adları Hind'dür. Ebî Ümeyye kızıdır. Zevci ile Habeşe'ye iki kere hicret eylediler. Ve hicretin dördünde Ebû Seleme vefât itti. Ba'dehu Resûl-i âlem tezevvüc eylediler ve buyurmışlar kim: "Bir hadîs rivâyet eyledim. Hassâsını[293] tecrübe itdüm. Hadîs budur ki buyurmışlardır: "Bir kimesneye bir musibet yetişse istirca' eyleyup sabr eylese ve dese ki: اللَّهُمَّ أْجِرْنِي فِي مُصِيبَتِي وَاخْلُفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا [294] Hak Teâlâ âna hayırlu kapular aça. Benüm dahi zevcim vefât itti, istirca' idüp buna meşğûl oldum. Beni Ebû Bekr zevceliğe istedi razı olmadım ve Ömer istedi razı olmadım sonra Resûl istedi, emr-i Resûl'e imtisâl itdüm." Hicretin elli dokuzunda vefât idüp Baki'de defn olundılar. Seksân dört yaşında idiler.

ÜMMÜ HABÎBE BİNT EBÛ SÜFYÂN[295]

Nâm-ı şerîfleri Remle'dür. Ebû Süfyân bin Harb kızıdır. Abdullah bin Cahş hâtunu idi. Habeşe'ye ikinci hicretde zevci Ubeydullah bile idi. Ba'dehu **(30b)** Abdullah mürted olup bâb-ı irtidâttan dâr-ı cahîme revâne oldılar. Ümmü Habîbe İslâm'da sâbit kadem oldı. Hazret, Amr bin Ümeyye'yi damîre-i melek Necâşî'ye gönderdiler. Tâ Ümmü Habîbe'yi Resûl'e tezevvüc eyleyeler. Necâşî dahi hutbe okuyup Ümmü Habîbe'yi Resûl'e tezevvüc eyledi. Dört yüz flori mehir ta'yin eylediler. Hicretin yedinci senesinde vaki' oldı. Uzemâ-i Ashâb cem' olup erkân-ı nikâhı icrâ ittiklerinden sonra ashâbayı, Necâşî ziyâfet itdiler. Ve Necâşî'nin Ebrehe adlu bir cariyesi var idi. Evvel gelup nikâhı muştulamış idi. Ümmü Habîbe ol dört yüz floriyi anâ bağışladılar. Ol dahi kabul etmeyup eyitti kim: "Ben dahi Muhammed'in dinine îmân getirdim. Kaçan

---

[292] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât,*** X, 89-100; M.Yaşar Kandemir, "Ümmü Seleme", ***DİA***, XXXXII, 328-330.

[293] Keyfiyet manasındadır.

[294] "Allahım uğramış olduğum musibitten dolayı bana ecir ver ve başıma gelen bu musibeti daha iyisiyle telafi eyle." Celâlüddin es-Suyûtî, ***Cem'ü'l-cevâmi'****,* thk. Muhtar İbrahim el-Hâic v.dğr. (Kahire: el-Ezherü'ş-Şerîf, 1426/2005), 1/288; Ebü'l-Fadl Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, ***el-Metâlibü'l-âliye bi-zevâidi'l-mesânîdi's-semâniye,*** (thk. Heyet) (Dârü Âsıme – Dârü'l-Gays, 1998-2000), 11/79; fihâ yerine fî musîbetî şeklinde geçiyor bkz. Ahmed b. Hanbel, ***Müsned,*** 26/262.

[295] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, X, 100-105; Aynur Uraler, "Ümmü Habîbe", ***DİA***, XXXXII, 318-319.

mülakât idesin benden, mübârek ayağına yüz sürüp selâm idesin." didiler. Mülakât ittiklerinde selâmı teslim itdiler. Sultân-ı Âlem tebessüm idüp hayır dualar itdiler. Hicretin kırk dördünde saltanat-ı Muâviye'de vefât itdiler.

ÜMMÜL MÜ'MİNÎN SAFİYYE BİNT HUYEY[296]

Resûl'ün elinde esir olmışlar idi. Müslüman oldılar. Ânlarda zevceliğe ihtiyâr eyleyup evvelen i'tâk idüp sonra nikâhlandılar. Ba'zıları dimiş ki, Dihye-i Kelbî esir idüp Resûl anlardan satun alup nikâhlandılar. Câbir bin Abdullah dimiş ki, Safiyye'yi Resûl'e getirdiler. Hayber gününde mâtemzede idiler. Zirâ karındaşı ile zevcini katl itmişler idi. Resûl eyitti: "Yâ Safiyye dilersen seni âzâd idüp akrabana göndereyim **(31a)** dilersen seni zevceliğe ihtiyâr ideyim. Anlarda Hazreti Resûl'i ihtiyâr itdiler. Evvel gün Revâha adlu menzile girdiler. Resûl buyurdılar teptüğü deveyi çıkarup üstüne sayebân[297] urdîlar. Ashâb bildiler kim Resûl-i âlem, Safiyye'ye muhabbet eylediler. Vaktâ kim altı konak Hayber'den ırâk oldılar ise Sahbâ adlu menzilde Resûl-i âlem mukârenet murâd itdiler. Safiyye i'râz eyledi. Evvel menzilden geçup Devha'ya kondılar. Tekrar murâd ittiklerinde râzı oldılar. Buyurdılar kim: "Yâ Safiyye evvel niçûn muhalefet eyledin?" Eyitti: "Yâ Resûlallah! Sana Yahudiler elem getururler deyü korktum." Ol gece Ebû Eyyûb-ı Ensârî sabaha değin haymelerini[298] bekleyup Resûl'e hizmet itdiler. Bir gün Hafsa, Safiyye'ye "Bîre Yahudi kızı didi" Safiyye dahi hüzün ile gelup Peygamber Hazretlerine hâli bildurdi. Buyurdılar ki: "Sen Peygamber kızısın, zira Yahudiler İshak neslindendür. Amma Hafsa kimin kızıdır?" Hicretin elli birinde ya elli ikisinde vefât itti. Baki'de medfûndur.

ÜMMÜL MÜ'MİNÎN MEYMÛNE BİNT HÂRİS[299]

Hicretin altıncı senesinde tezevvüç eylediler, yahut yedinci senesinde. Asıl ismi Berre'dür. Ba'dehu Resûl-i âÂlem Meymûne ad virdiler. Kırk altı hadîs rivâyet eylediler. Hicretin elli birinde vefât idüp Serif'te defn eylediler. Serif, Ka'be ile

[296] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât,*** X, 126-136; Aynur Uraler, "Safiyye", ***DİA***, XXXV, 474-475;
[297] Farsça gölge manasındadır.
[298] Çadırlarını.
[299] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât,*** X, 139-148; M.Yaşar Kandemir, "Meymune", ***DİA***, XXIX, 506-507.

Medine mâbeyninde bir mevki‘in ismidür. İbn-i Abbâs namâzını kılup karındaşı oğlu Zeyd bin el-Esem ve Abdullah bin Şeddâd bin el-Hâdî, kabrine indürdiler.

ÜMMÜL MÜ’MİNİN CÜVEYRİYE BİNT EL-HÂRİS[300]

Ben-i Mustalik hâtunlarındandır. **(31b)** Sâbit bin Kays esir idüp dokuz vakiyye gümüş kitâbete kesti. Tatlı kelimatlu ve güleç yüzlü hâtun idi. Âişe-i Sıddîka eydur:

“Bir gün Resûl-i âlem ile oturur idik, Cüveyriye gelüp gelüpeyitdiler: “Yâ Resûlallah ben Seyyid-i kavm zevcesiydim. Nasip böyle imiş, Sâbit beni dokuz vakiyye gümüşe kitâbete kesti. Ben bir eli öteki [elinden] kısa hatunum, bu denli gümüşü nice öderim?” Buyurdılar ki: “Yâ Cüveyriye dilersen kitâbetini Sâbite edâ idüp seni tezevvüc idem.” Cüveyriye kabul itdiler. Bu haber ashâb arasında şayi‘ olup her kimde Benî Mustalik avratlarından esir var ise cümlesin âzâd itdiler.” Cüveyriye rivâyet, Sultanı Alem buyurmışlar ki: “Yâ Cüveyriye sana bir tesbih öğreteyim kim bir kimesne üç kerre bu tesbihi dise cemî‘-i mevcûdât ağrı sevap bula. Ol tesbih budur: سُبْحَانَ اللهِ عَدَدَ خَلْقِهِ سُبْحاَنَ اللهِ رِضَا نَفْسِهِ سُبْحَانَ اللهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ[301]

Ve tezevvüc ittiklerinde civârı yirmi yaşında idiler. Hicretin elli ya elli altısında vefât itdiler. Sinn-i şerîfleri altmış beş idi.

ÜMMÜL MÜ’MİNÎN SEVDE BİNT ZEM‘A[302]

Sevde bint Zem‘a bin Kays bin Abdüşems bin binAbdüvüd bin binNadr bin binMâlik Kavsiyye el-‘Âsıriyye.

Künyetleri Ümmü’l-Esveddür. Ka‘be’de îmâna geldiler ve zevci dahi Müslüman olup Habeşe’ye iki hicreti bile itmişlerdür. Ba‘dehu zevci yirminci senede vefât ittikten sonra Ka‘be’ye Hazret-i Resûl, Sevde ile bile dâhil oldılar ve Hatîce’den sonra evvel Sevde’yi tezevvüc eylediler. Beş hadîs rivâyet itdiler. Hilâfet-i Ömer’in **(32a)** ahirinde

[300] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, X, 122-126; Rıza Savaş, **“Cüveyriye”**, ***DİA,*** VIII, 146.
[301] “Yarattıkları sayısınca, kendisinin hoşnut oldığunca, arşının ağırlığınca ve bitip tükenmeyen kelimeleri adedince ben Allah’ı ulûhiyyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O’na hamdederim.” Müslim, Zikir 79. Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, Vitir 24.
[302] Hayatı için bkz. İbn Sa‘d, ***et-Tabakât***, X, 50-57; Aynur Uraler, “Sevde”, ***DİA***, XXXVI, 584-585.

vefât itdiler. İmâm Vâkıdî hicretin elli dördüncü Şevvâlinde Muâviye hilâfeti zamânında vefât itti dimişler.

BEYÂN-I TERTÎBİ EZVACÜ'N NEBÎ

İbn-i İshâk eydür: "Evvel Hatîce ba'dehu Sevde, Âişe, Hafsa, Zeyneb bint Huzeyme ki "Ümmül Mesâkin'dürler."[303] Ümmü Habîbe, Ümmü Seleme, Zeynep bint Cahş, Cüveyriye, Safiyye, Meymûne. İmâm Vâsitî buyurmuş ki: "Resûlün cümle menkuhâları on, on üçtür. Hatîce bint Huveylîd ve Zeyneb bint Huzeyme, Resûl'den evvel vefât itmişlerdür ve Esmâ bint el-Kindî ve Amr bint Yezîd el-Kilâbe'ye bu ikisine nikâh itdiler ammâ halveti sahîhâ etmediler. Bâkî dokuz hâtunları kendulerinden sonra vefât itdiler."

ÜMMÜ ŞERÎK BİNT CÂBİR BİN HAKÎM ED-DEVSÎ[304]

Nefsini Resûl'e hîbe itdiler. Sahîh kavl budur ki, kabul itmediler. Ka'be'de hafiyyeten Müslüman oldılar. Kureyş hâtunların İslâm'a terğîb iderler idi. Müşrikîn-i Mekke, İslâm-ı Ümmü Şerîk'e vâkıf olacak, haps idüp bir semersiz deveye bend vurup kırbasını alup gitdiler. Konaklarda güneşe oturtup ta'âm ve su vermeyup 'azâb[305] iderler idi. Ümmü Şerik buyurmışlar ki: "Bir gün Cey'ân ve 'adşân[306] yatıyor idim, uyandım gördüm bir kırba soğuk su ve beş dâne melîsî[307] enâr. Enârı yedum ve sudan içdüm. Hüda'yâ hamd idtüm. Bir nice müddetden sonra kavmim muttali' olup bana: "Sen elinü boşandırup bizim suyumuzdan içup ta'amımızdan yemişsin didiler." Ben dahi hâli anlara beyân itdüm, anlar dahi **(32b)** hâle vâkıf olup îmâna geldiler ve beni gerü ta'zîmle Ka'be'ye geturup Habîb-i Hüdâ önünde tekrar Müslüman oldılar. Bu kıssa senâdîd-i Kureyşe erup kimi îmâna geldiler ve kimi tuğyanlarda kaldılar.

---

[303] Miskinlerin annesi manasındadır.
[304] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, X, 162-166; S. Kemal Sandıkçı, "Ümmü Şerîk", ***DİA***, XXXXII, 331-332.
[305] İşkence manasındadır.
[306] Aç ve susuz manasındadır.
[307] Tatlı şey manasındadır.

FÂTIMA BİNT ESED BİN HİŞÂM[308] [309]

Hazreti Alî'nin mâderidür. Müslime ve sâliha hâtun idi. Resûl ahyânen ziyâret ve hâtırların riâyet iderler idi. Vefât ittiklerinde Resûl-i âlem pirâhenini çıkarup anunla kefenlediler. Enes rivâyet eyler kim vefât ittik de Resûl-i âlem gelup mübârek başı ucunda oturup buyurdılar kim: "Allah sana rahmet eylesin, kendin aç olurdun beni doyurur idin, kendin çıplak olur idin beni giydürür idin." deyü bukâ idüp hayır duâ itdiler. Ba'dehu gasl ittiklerinde mübârek eliyle bir kere kenduleri döktüler ve kefenleyup musallaya götürdüler ve namâzını kılup Usâme bin Zeyd'e ve Ebû Eyyûb'a ve Ömer bin Hattâb'a emir eylediler kim kabr-i şerîflerini kazalar ve kendileri mübârek eliyle bile kazup defn eylediler. Kabrine Resûl-i âlem ve Abbâs ve Ebû Bekr indürdiler. Rahimehallah

ESMÂ BİNT HZ. EBÎ BEKR[310]

Zübeyr hazretleri tezevvüc eylediler. Hevâtîni ashâbda bunlar gibi hizmetkâr yok idi. Zübeyr hazretleri mâldâr ve davarlû[311] kimesne idi. Cümlenin hizmetini yalunuz görürler idi. Kendûler rivâyet ider: "Bir gün başumda bir heybe alef-i devvâb[312] eve gider iken Resûl'e uğradım. Ashâbdan bazı kimesneler ile dururlar idi. Beni görünce hizmetume tahsîn **(33a)** idüp ashâba medh eylediler. Ben dahi Resûl'den be-gâyet hayâ ittüm. Hayâ ittüğimi bilüp sâkin oldılar." Ve Resûl-i âlem hicret ittikleri gice nitâkını iki pâre eyleyup bir pâresini Habîbullah'a sofra ve bir pâresini kırba bağî itdiler. Ol ecirden "Zâtü'n-nitâkayn"[313] deyü ad virdiler ve buyurdılar kim: "Pederim Ebûbekir ile Resûl-i âlem hicret ittikleri gicenin irtesi, Ebû Cehil ba'zı kendi gibi mel'ûnlar ile gelup dakk-ı bâb itdiler, ben dahi ne istersiz didikte, baban kande gitti didiler. Ben dahi bilmezem didim. Ebû Cehil mel'ûn, eli arkasıyla yüzüme urdî. Yüzüm üzere yıkıldım." Abdullah bin Ebû Müleyke buyurmışlar ki: "Esmâ hazretlerinin ciğer köşesi Abdullah vefât ittikten sonra katına vardım, gördüm ki mâtemzede." Eyitti: "Yâ Ebâ

[308] Doğrusu Hâşim olmalıdır.
[309] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, X, 241; Mehmet Aykaç, "Fâtıma bint Esed", ***DİA***, XII, 225.
[310] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, X, 269-276; Ali Yardım, "Esmâ bint Ebû Bekir es-Sıddîk", ***DİA***, XI, 402-404; Merve Rukiye Dillice, ***Esma bint Ebi Bekir*** İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
[311] Servet sahibi manasındadır.
[312] Hayvan yemi manasındadır.
[313] İki kuşak sahib manasındadır.

Müleyke işitdüm kim salb etmişler." Sorarım kim ben ölmiyem tâ oğlumu gusl edup kefenleyup defn itmeyince. Hemân saat Abdülmelik'ten Âdem gelup, meyyitlerun alsun dimişler. Esmâ hazretleri mesrûr olup Abdullah'ın cesedini hânelerine geturup techîz ve tekfîn idüp defn eylediler. Ve Esmâ Âişe'den yaşlû idiler. Ve Medine'ye hicret ittik de Abdullah'a hâmile idiler. Ve yüz yaşına vardılar dahi bir dişleri düşmemiş idi. Ve elli altı hadîs rivâyet eylediler. Ve oğlundan sonra çok ömür sürmediler, ol harâretle vefât itdiler.

MENÂKIBI ÜMMÜ EYMEN RAHİMEHELLAH[314]

Nâm-ı şerîfleri Bereke'dür. Resûl-i âlem'e pederleri **(33b)** Abdullah'tan irs-i şer'i ile intikâl eyledi. Resûl-i âlem Hatîce'yi tezevvüc ittiklerinde âzâd idüp kabile-i Beni Haris'ten Ubeyde bin Zeyd'e çiftlendürdiler. Ba'dehu Zeyd bin Harise tezevvüc eylediler. Nübüvvetden sonra Zeyd bin Usâme vücûda geldi. Ve Medine'ye sâimen, yayan hicret eyledi. Be-gâyet harâret zamânı idi. Ümmü Eymen kenduleri buyurdılar kim: "Ol seferde Revhâ'ya karîb varduğumda susuzluk be-gâyet te'sir eyledi. Nâgâh semâya baktum, gördüm bir koğâ gökten aşâğa inmiş üstümde bile gider. Bana yakîn geldikçe aldım, içdüm. Suzuzluğum kandı. Tâ ömrüm âhir olunca susuzluk görmedim" didiler. Vefâtları Hilâfet-i Osmân'ın evvelinde vaki' oldı.

ÜMMÜ KÜLSÛM RAHİMEHELLAH[315]

Ka'be'de Müslüman olup hicretden evvel bey'at itmişlerdür. Ba'del-hicre hâtunlardan evvel hicret itmişlerdür. Hudeybiye sulhundan evvel hicret itmişlerdür. Rebîa bin Osmân eydür: "Kureyş hâtunlarından pederi ve mâderi mâbeyninde bi-bâk[316] Ümmü Külsûm'den gayrı bir kimesne hicret ittiğini bilmezem." didi. Evvel Zeyd bin Hârise tezevvüc eylediler, şehîd olunca Zübeyr tezevvüc eylediler. Zeyneb adlu bir duhter[317] vücûda geldi. Sonra Abdurrahmân bin Avf tezevvüc eylediler, İbrâhim adlu bir oğlan

[314] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, X, 242-246; Bünyamin Erul, "Ümmü Eymen", ***DİA***, XXXXII, 317.
[315] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, X, 36-38; Aynur Uraler, "Ümmü Külsûm", ***DİA***, XXXXII, 323.
[316] Farsçada korkusuz manasındadır.
[317] Farsça kız çocuğu manasındadır.

vücûda geldi. Sonra Amr bin el-Âs tezevvüc eylediler, anların taht-ı nikâhında vefât eyledi.

MENÂKIB-I ÜMMÜ'D-DERDÂ RAHİMEHELLAHU[318]

Ümmü'd-Derdâ ikidür; biri Ümmü'd-Derdâ-i kübrâ dirler. İsmi Cedîre kızı Hayre'dür. Ebû'd-Derdâ'nın **(34a)** zevcesidür. Resûl ile musâhebet ve ehâdîsi rivâyet itmiştir. Ba'zılar Ebü'd-Derdâ'dan evvel vefât itti dimişler. Ve birine Ümmü'd Derdâ-i suğrâ dirler. İsmi Hüceyme'dür, Ebü'd-Derdâ'nın zevcesidür. Ebü'd-Derdâ vefât ittikten sonra Muâviye tezevvüc eylemek istedikte i'râz itdiler. Ve Resûl ile musâhabet itmişlerdür. Be-gâyet zâkire ve sâbire ve dindâr hâtun idi. Ve Ebû'l-İmrân el-Ensâri buyurmışlar kim: "Kudüs ile Dımaşk mâbeyninde Ümmü'd-Derdâ'nın develerini gördüm. Gelup bana eyitti: "Yâ Ebû Süleyman dağları nazar eyle, Allah-u Teâlâ kullarına va'd eyledüği ni'metlere ve saâdetlere ve gazablara ve 'azablara nazar eyle." deyü bılınd bir avâz ile bu âyeti okudu: [319]﴿وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ﴾

Ve Sa'îd binAbdulazîz buyurmışlar ki: "Ümmü'd-Derdâ ile Vadi-i Nâre vardığımızda bu âyet-i kerîmeyi okudular ve yüzü üzerine ağlayu ağlayu yıkıldılar hattâ toprak, gözü yaşından balçık oldı."

Ve oğlî kenduden evvel vefât itmiştir. [320]﴿اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾

MENÂKIB-I ESMÂ BİNT UMEYS RAHİMEHELLAH[321]

Ebû Bekr hazretlerinin zevcesidür. Ebû Bekr'den evvel Ca'fer bin EbîTâlib'in hâtunu idiler. Habeşe'ye hicret ittik de zevci Ca'fer vefât idüp, Ca'ferden Muhammed ve Abdullah ve Avn adlu oğlancıkları kaldı. Ba'dehu Ebû Bekr tezevvüc eylediler. Muhammed adlu oğlu oldı. Anlarda vefât idince Alî tezevvüc eyledi. Yahyâ adlu oğlu

[318] Ayşe Esra Şahyar, "Ümmü'd-Derdâ el- Eslemiyye", ***DİA***, XXXXII, 316.
[319] "Dağları yürüteceğimiz gün" Kehf 18/47.
[320] "Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?" Mü'minûn 23/115.
[321] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, X, 302-308; M.Yaşar Kandemir, "Esmâ bint Umeys", ***DİA***, II, 422-423.

oldı. Dâr-ı Erkâm'a duhûlundan evvel **(34b)** îmâna geldiler ammâ Ebü'l Ferec Kâ'be'de îmâna gelup zevci Ca'fer ile Habeşe'ye hicret itti didiler.

ÜMMÜ SÜLEYM BİNT MİLHÂN[322]

Câhiliyetde Ebû Talha tezevvüc itmişti. Müslime idiler. Ebâ Talha'ya eyitdiler: "Utanmaz mısın kim elünle düzdüğün ağaca taparsın, eğer Müslüman olur isen senden nikâh istemeyin" didiler. Hemân saat Ebû Talha Müslüman oldılar. Ümmü Süleym'i evvel Mâlik bin Nadr tezevvüc eylediler. Enes bin Mâlik, İbn-i Nadr'dan vücûda geldiler. Mâlik vefât ittikten sonra Ebû Talha tezevvüc eylediler. Âlem-i Câhiliyetde iken ba'dehu Müslüman oldılar. Enes buyurmışlar kim: "Sultân-ı Âlem ondan gayrı eve tekellüfsüz girmezler idi. Meğer erleri da'vet ideler idi. Zira karındaşı gazâda fevt olmuş idi. Ol sebepten merhamet ve muhabbet iderler idi. Ve rivâyetdür, Huneyn gününde Ümmü Süleym'i Hazret gördü ki elinde hançeri var buyurdılar ki: "Yâ Ümmü Süleym bu hançer ile neylersin?" Eyitti: "Yâ Resûlallah eğer üstüme küffardan bir kimesne gelür ise cenk idüp sevap bulurum." didi.

MENÂKIB-I SEVDÂ-YI MÜMTEHİNE[323]

Atâ bin Ebî Rebâh eydür: "Bir gün İbn-i Abbâs bana eyitti: "Yâ Atâ cennet hâtunlardan birini sana göstereyim mi?" Ben dahi "Ne'âm[324] didim" Sevdâ-yı Mümtehine'yi gösterdiler ve buyurdılar ki: "Bir gün bu hâtun Resûl'e gelup eyitti: "Yâ Resûlallah ben mesru'ayım, bana bir dua eyle." Buyurdılar ki: "Yâ Sevdâ sabret sana cennet vacip olur." Eyitdiler: "Sabr iderin lâkin tuttuğu vaktin avretüm açılmasun deyü dua isterin." Anlarda dua **(35a)** itdiler. Artuk sara' halinde avrâtı keşf olmadı. İbn İshak eydür: "Bir gün Ben-i Dînâr kabilesinden bir hâtun Resûl hazretlerine gelup izin talep eylediler. Meğer babası ve zevci ve oğlu Uhud gazâsında şehîd olmışlar idi. İzin verilip içeri girdüğünde Resûl'ün mübârek ayaklarına yüz sürüp eyitti: "Musîbet ol değildür kim sizin yolunuza kişinin anası ve zevcî ve oğlu şehîd ola, bu saâdittir. Belki musîbet oldur ki senun gibi Peygamber vefât ede, bizim gibi âsiler sağ ola."

---

[322] Hayatı için bkz. İbn Sa'd, ***et-Tabakât***, X, 429-442; M.Yaşar Kandemir, "Ümmü Süleym", ***DİA***, XXXII, 330-331.
[323] Kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgi bulamadık.
[324] Evet manasındadır.

SONUÇ

Sahâbe hayatları tarih boyunca inceleme konusu olmuştur. Bunun için sahâbeye has tabakat kitapları yazılmış ve hayatları hakkında bilgiler bu yol ile günümüze ulaşmıştır. Bunun yanı sıra tâbiîn ve onlardan sonra gelen nesillerden sahâbenin izini takip eden alim, zâhid, abid ve sûfîlerin hayatı da hep bir merak konusu olmuş ve onlar hakkında da nice kitaplar kaleme alınmıştır. Zamân içerisinde tabakat kitapları, toplu biyografilerin yer aldığı kitapları ifade eden bir terim haline gelmiştir. Şüphesiz bu kitaplardan en önemlisi Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin (ö. 430/1038)'nin *Hilyetü'l-Evliyâ* adlı eseridir. Ebû Nuaym bu eserinde sahâbeden başlayarak tâbiîn ve sonraki nesillerde yetişmiş zevâtın biyografisini kendi usulü ile kaleme almıştır. Daha sonra bu eser çok ciddi takdir toplamakla birlikte, tenkitlere de maruz kalmıştır. Eseri tenkit eden alimlerden bazıları onu ihtisar etmiştir. Eseri tenkit edip ihtisar edenler arasından en meşhur olanı Ebü'l Ferec İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201)'dir. Ebü'l Ferec, ciddi tenkide tabi tuttuğu bu esere bazı ilave ve çıkarmalar yapmış ve ihtisarına *Sıfatü's-savfe* ismini vermiştir.

Esere bir ihtisar da Muhammed b. Hasan el-Vasitî (ö.776/1374) tarafından yapılmıştır. Vasıtî eseri ihtisar ederken Ebü'l Ferec'in "*Sıfatü's-savfe"*sinden de istifa etmiş ve ihtisarını *"Mecma'u'l-ahbâb ve tezkiretü üli'l-elbâb"* diye isimlendirmiştir.

Vâsıtî'nin bu eseri, 16.yüzyılda İstanbul'da yaşayan Habîbî Ahmed b. Derviş'in dikkatini çekmiş ve biyografi çalışmalarının yoğun şekilde yapıldığı 16. yüzyıl Osmanlısına eserini ihtisar edip Osmanlı Türkçesine çevirmiştir. Ve bu çalışmasını *Tuhfetü'l-müştâkîn ilâ-Menâkıbi's-sahâbe ve't-tâbi'în* diye isimlendirmiştir.

Ahmed b. Derviş'in usulünü ve tercümesini daha iyi anlayıp değerlendirmek için ihtisar edip tercümesini yaptığı Vasıtî'nin "*Mecma'u'l-ahbâb ve tezkiretü üli'l-elbâb"* isimli eserinin tespit edilen 15 farklı nüshası incelenmiş ve bu nüshaların içeriği hakkında detaylı bilgiler verilmiştir.

Bu incelemeler sonucunda Ahmed b. Derviş'in bu eseri, Muhammed b. Hasan el-Vasitî'nin (ö. 776/1374) *"Mecma'u'l-ahbâb ve tezkiretü üli'l-elbâb"* adlı Arapça

eserinden ihtisar ve tercüme edildiği görülmüştür. Ancak Ahmed b. Derviş'in eserinin tespit ettiğimiz tek nüshası bunlardan sadece 1.cildin tercümesini ihtiva etmektedir. Bu tezde Ahmed b. Derviş'in adı geçen tercümesinden sahâbe biyografileri ile ilgili iki bölümün transkripsiyon ve değerlendirmesi yapılmıştır.

Osmanlı Dönemi siyer çalışmalarını daha iyi anlamak amacıyla tezin giriş bölümünde bu dönemde yazılan telif ve tercüme siyer eserlerine değinilmiş ve 14. Yüzyılda Darîr'in kendi siyerini İbn-i Hişâm'ın *es-Sîretü'n-nebeviyye* ve Vâkıdî'nin *Fütûhu'ş-Şâm*'ı üzerinden Türkçe olarak telif etmesi, sonraki yüzyıllarda siyer ve mevlid yazma geleneğinde çığır açmıştır. Ondan sonraki yüzyıllarda siyer ilminde telif ve tercüme eserler artmıştır. Bu tercüme eserler Arapça ve Farsça'dan yapılmıştır.

Bunun yanı sıra halk için yazılan siyerlerin de olduğu ve bunların evlerde, meclislerde, tekke ve medreselerde sıkça okunduğu anlaşılmıştır.

Sahâbe hayatıyla ilgili kısmını latinize ettiğimiz Ahmed b. Derviş'in eseri ile halk için yazılan bir siyer olan "*Muhammediye"* rivayet açısından mukayese edilmiş ve eserimizin daha çok sahih rivayetler barındırdığı ve halk için yazılan siyerler kapsamına girmediği kanısına varılmıştır. Vardığımız bu sonuç incelenip geliştirilebilir ve bu konu hakkında yapılacak araştırmalarla bu kanımız daha fazla çözümlenebilir kanaatindeyiz.

Bunun yanı sıra Ahmed b. Derviş'in tercümeyi yaparken Arapça ve Farsça ifadeleri aynen yazıp, Türkçe ifadelerde ise yaşadığı 16.yüzyılda kullanılan dile bağlı kaldığı görülmektedir.

Biz de bu çalışmamızı Ahmed b. Derviş'in metinde kullandığı 16.yüzyıl Türkçesine sadık kalarak günümüz latin alfabesiyle, Osmanlı Türkçesinden transkripsiyonunu yaptık.

Habîbî Ahmed b. Derviş'in yapmış olduğu bu tercüme üzerinden o dönemde tercüme faaliyetlerin yoğun olduğunu gördük. Eser üzerine yapılan araştırmalar sonucu kaynağına indik. O dönemde yapılan tercümeler de incelenirse farklı kaynaklara da erişilip yeni çalışmalar meydana çıkabilir.

Sonuç olarak Osmanlı Dönemi siyer çalışmaları daha ciddi manada ele alınır ve yazmalar dikkatlice incelenip gözden geçirilirse sahabe biyografileriyle ilgili bu dönemde kaleme alınmış daha başka eserlerin de ortaya çıkacağını düşünüyoruz.

Bizim tespit edip çalıştığımız metnin de bu yolda atılmış küçük bir adım olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Aba, Veli:	**Hz. Abdullah bin Abbas**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Adıgüzel, Adnan:	**Ebû Ubeyde b. Cerrâh**, İstanbul: Beyan Yayınları 2021.
Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Merzî:	***el-Müsned*** (thk. Şuayb el-Arnaûd v.dğr.), Beyrut: Müessesetü'r-Risâle1421/2001, I-XXXX.
Akarsu, Murat:	**Hz. Hasan** İstanbul: Beyan Yayınları 2019.
Aksoy, Hasan**:**	"Şemseddin Sivâsî", **DİA**, XVIII, 523-526.
Aksu, Ali:	**Hz. Mus'ab b. Umeyr**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Algül, Hüseyin:	"Ebû Eyyûb el-Ensârî", **DİA**, X, 123-125.
Algül, Hüseyin:	"el-Mevâhibü'l-ledünniyye", **DİA**, XXIX, 421
Algül, Hüseyin:	"Hamza", **DİA**, XV, 500-502.
Algül, Hüseyin:	"Mus'ab b. Umeyr", **DİA**, XXXI, 226-227.
Alioğlu, Emine:	**Hz. Hüseyin** İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Apak, Adem:	**Hz. Hatîce** İstanbul: Beyan Yayınları 2019.

Arı, Mehmet Salih:	**Hz. Halid bin Velid**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Aydınlı, Abdullah**:**	"Ebû Zer el-Gıfârî", **DİA**, X, 310-311.
Aydınlı, Abdullah: "Ebü'd-Derda'", **DİA**, X, 310-311.	Aykaç, Mehmet: "Fâtıma bint Esed", **DİA**, XII, 225.
Başaran, Selman:	"Huzeyfe b. Yemân", **DİA**, XVIII, 434-435.
Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin:	***Şu*ʿ*abü'l-îmân*, (**thk. Abdü'l-Ali Abdülhamîd Hamîd vdğr.), I,XIV, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd lin neşri ve't-tevzi', 1423/2003.
Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. Amr:	***Müsned*** (thk. Mahfûzurrahman Zeynullah v.dğr.), Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1988/2009.
Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. Amr:	***Müsned***, (thk. Mahfûzurrahman Zeynullah v.dğr.) Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1988-2009.
Buhârî, Ebû Abdillah İsmail b. İbrahim el-Cufî:	***Sahîhü'l-Buhârî*** (thk. Mustafa Dîb el-Biğâ), Dımaşk: Dârü İbn Kesîr – Dârü'l-Yemâme, I-VII, 1414/1993.
Canan, İbrahim:	"Enes b. Mâlik", **DİA**, II, 234-235.
Cerrahoğlu, İsmail**:**	"Abdullah b. Mesʿûd", **DİA**, I, 114-117.
Çakan İsmail Lütfi - Eroğlu Muhammed:	"Abdullah b. Abbas", **DİA**, I, 76-79.
Çakan, İsmail Lütfi:	"Abdullah b. Cahş", **DİA**, I, 89-90.

Çavuşoğlu, Mehmed:	"Bâkî", **DİA**, IV, 537-540.
Çelebi, Kâtib:	***Keşfü'z-Zunûn*** (nşr. M. Şerefettin Yaltkaya ve Kilisli Rifat Bilge), I-II, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı 1941-1943.
Dadan, Ali:	**Hz. Abdullah b. Zübeyr**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Dalkılıç, Mehmet:	**Hz. Übey bin Ka'b**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Dia:	**"Abbas"**, *DİA*, I, 16-17.
Dillice, Merve Rukiye:	**Esma bint Ebi Bekir** İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Efendioğlu, Mehmet:	"Sa'd b. Muâz", **DİA**, XXXV, 374-375.
Efendioğlu, Mehmet:	"Saîd b. Zeyd", **DİA**, XXXV, 580-581.
Efendioğlu, Mehmet:	"Suheyb b. Sinân", **DİA**, XXXVII, 476-477.
Efendioğlu, Mehmet:	"Zübeyr b. Avvâm", **DİA**, XXXXIV, 522-524.
Ekinci, Ramazan (hzl.):	Habîbî Ahmed bin Derviş ***ed-Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye,*** **Habîbî'nin Şakâ'ik Tercümesi** (ed. Derya Örs) İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2021.
Ekinci, Ramazan:	**"Tanınmayan Bir Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye Mütercimi: Habîbî Ahmed Bin Derviş Halife ve Devhatü'l-İrfâniyye fî-Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye Adlı Eseri",**

	Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature], Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, ss. 665-689.
el-Askalânî İbn Hacer Ebü'l-Fadl Ahmed b. Ali:	***el-Metâlibü'l-âliye bizveâidi'l-mesânîdi's-semâniye,*** (thk. Heyet) Dârü Âsıme – Dârü'l-Gays, 1998-2000.
el-Shaman, Massad Süveylim Ali:	***Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn-i Hişâm'ın Siyerinin Türkçe Tercümesi***. Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Doktora Tezi, 1982.
Ergiri, Münüre Beyhan:	***Muhammediye ve Envârü'l-Âşıkîn'de Hz. Ali.*** İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
Erguner, Süleyman:	"**Osman Dede, Nâyî**", *DİA*, XXXIII, 461-462.
Erkan, Mustafa:	"Darîr", **DİA**, VIII, 499.
Erkan, Mustafa**:**	"Dürretü't-tâc", **DİA**, X, 33-34.
Ertürk, Mustafa **:**	"Mikdâd b. Amr", **DİA**, XXX, 49-50.
Erul, Bünyamin:	"Talha b. Ubeydullah", **DİA**, XXXIX, 504-505.
Erul, Bünyamin**:**	"Übey b. Kâ'b", **DİA**, XXXXII, 272-274.
Erul, Bünyamin:	"Ümmü Eymen", **DİA**, XXXXII, 317.
Erul, Bünyamin**:**	"Zeyd b. Hârise", **DİA**, XXXXIV, 319-320.
Eser, Mithat:	**Talha b. Ubeydullah**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
es-Sicistânî, Süleyman b. el-Eş'as:	***Sünen-i Ebî Dâvûd*** (thk. Şuayb el-Arnaûd – Muhammed Kâmil Karabelli) Beyrut: Dârü'r-Risâleti'l-Âlemiyye 1430/2009.

et-Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed:	***Mu'cemü'l-Evsat*** (thk. Ebû Muâz Târık b. İvezullah b. Muhammed – Ebü'l-Fadl Abdülmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî) Kahire: Dârü'l-Haremeyn 1415/1995.
Fâkihî, Ebû Abdullah Muhammed b. İshak:	***Ahbâru Mekke fî kadîmi'd-dehr ve hadîsihî*** (thk. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş), Mekke: Mektebetü'l-Esedî 1424/2003.
Fayda, Mustafa:	"Ammar b. Yâsir", **DİA**, III, 75-76.
Fayda, Mustafa:	"Bilâl-i Habeşî", **DİA**, VI, 152-153.
Fayda, Mustafa:	"Cerîr b. Abdullah", **DİA**, VII, 410-411.
Fayda, Mustafa:	"Ebû Bekir", **DİA**, X, 101-108.
Fayda, Mustafa:	"Halîd b. Velîd", **DİA**, XV, 289-292.
Fayda, Mustafa:	"İbn Hişâm", **DİA**, XX, 71-73.
Fayda, Mustafa:	"Ömer", **DİA**, XXXVI, 44-51.
Fığlalı Ethem Ruhi - Kandemir M.Yaşar:	"Ali", **DİA**, II, 371-378.
Fığlalı, Ethem Ruhi:	"Hasan", **DİA**, XVI, 282-285.
Fığlalı, Ethem Ruhi:	"Hüseyin", **DİA**, XVIII, 521-524.
Gök, Ömer:	**"Osmanlılar Döneminde Yarım Kalan Bir İsti'âb Tercümesinin Serencamı ve Yazma Tanıtımı"**, Diyanet İlmi Dergi 57 / 2 (Haziran 2021): 675-712.
Göl,Yavuz Selim:	**Hz. Hamza**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.

Güler, Zekeriya:	"Zü'l Bicâdeyn", **DİA**, XXXXVI, 551.
Gündüz, Mehmet Salih:	**Zübeyr b. Avvam**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Güneş, Hüseyin:	**Hz. Osman**, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.
Güzel, Ahmet:	**Hz. Ali**, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.
Hamîdullah, Muhammed**:**	"Zeyneb bint Cahş", **DİA**, XXXXIV, 357-358.
Hatipoğlu, İbrahim**:**	"Sa'd b. Ebû Vakkas", **DİA**, XXXV, 372-374.
Hatipoğlu, İbrahim**:**	"Selmân-ı Fârisî", **DİA**, XXXVI, 441-443.
Heysemî, Ebü'l-Hasen Nureddin:	***Mecmau'l-fevâid ve menbaü'l-fevâid*** (thk. Hüsameddin el-Kudsî) Kahire: Mektebetü'l-Kudsî 1414/1994, I-X.
İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed:	***Musannef*** (thk. Sa'd b. Nâsır b. Abdülaziz), Riyad: Dâru Künûzi İşbiliyye 1436/2015, I-XXV.
İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fadl Ahmed b. Ali:	***el-Metâlibü'l-âliye bi-zevâidi'l-mesânîdi's-semâniye,*** (thk. Heyet), Beyrut: Dârü Âsıme – Dârü'l-Gays, 1998-2000, I-V.
İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî:	***Sünen*** (thk. Şuayb el-Arnaûd v.dğr.), Lübnan: Dârü'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009.
İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed el-Basrî:	***Kitâbü't-tabakâti'l-kübrâ*** (Türkçe çeviri ed. Adnan Demircan), I-X, İstanbul: Siyer Yayınları 2015.
İbn Şebbe, Ömer:	***Târîhü'l-Medîne*** (thk. Fehîm Muhammed Şelşût), Cidde, 1399/1979.

İbn-i Abdülber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdülber en-Nemerî:	***el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb*** (thk. Ali Muhammed el-Becâvî) Beyrut: Dârü'l-Cîl 1412/1992.
İbn-i Hemmâm, Ebû Bekir Abdürrezzak:	***Musannef*** (thk. Heyet), Mısır: Dârü't-Te'sîl 2. Basım, 1437/2013, I-X.
İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddin:	***Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*** (thk. Muhammed İbrahim el-Bennâ) Beyrut: Dârü'l-Fikr 1409/1989, I-XI.
İsfahânî**,** Ebû Nuaym:	***Hilyetü'l-Evliyâ,*** Mısır: Darü's-Sa'âde 1394/1974, I-X
İyidoğan, Mustafa:	**Hz. Huzeyfe bin Yemân**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Kandemir, M.Yaşar:	"Abdullah b. Ömer b. Hattâb", **DİA**, I, 126-128.
Kandemir, M.Yaşar:	"Câbir b. Abdullah", **DİA**, XI, 530-532.
Kandemir, M.Yaşar:	"Ebû Hüreyre", **DİA**, X, 160-167.
Kandemir, M.Yaşar:	"Esmâ bint Umeys", **DİA**, II, 422-423.
Kandemir, M.Yaşar:	"Hafsa", **DİA**, XV, 119-120.
Kandemir, M.Yaşar:	"Hatîce", **DİA**, XVI, 465-466.
Kandemir, M.Yaşar:	"Meymune", **DİA**, XXIX, 506-507.
Kandemir, M.Yaşar:	"Muâz b. Cebel", **DİA**, XXX, 336-338.
Kandemir, M.Yaşar:	"Osman b. Mazun", **DİA**, XXXIII, 470-471.
Kandemir, M.Yaşar:	"Ümmü Seleme", **DİA**, XXXXII, 328-330.
Kapar, Mehmet Ali:	**Abdurrahman b. Avf**, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.

Kara, Cahid:	**Ebû Eyyûb el-Ensârî**, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.
Karan, Cuma:	**Hz. Abdullah bin Mesud**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Kelpetin-Arpaguş, Hatîce:	"**Gelenek ve Şifahi Kültür Bağlamında Osmanlı Toplumunda Dini Değerler: Otodidakt Eğitim Kurumları ve Kaynakları Örneği"** . *Değerler Eğitimi Dergisi* 2/7 (Temmuz 2014), 81-126.
Kelpetin-Arpaguş, Hatîce:	***Osmanlı Halkının Geleneksel İslam Anlayışı ve Kaynakları.*** İstanbul: MÜİFV Yayınları, 3. Basım, 2015.
Kelpetin, Mahmut:	**Hz. Enes bin Malik**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Kerslake, Celia:	"Celâlzâde Mustafa Çelebi", **DİA**, VII, 260-262.
Kılıç, Mustafa:	**Hz. Muâz bin Cebel**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Kılıç, Ünal:	**Hz. Ammar bin Yasir**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Köse, Feyza Betül:	**Hz. Ömer**, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.
Kutluer, İlhan:	"Keşfü'z-Zunûn", **DİA**, XXV, 321-322.
Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc b. Müslim el-Kuşeyr:	***Sahîh-i Müslim*** (thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), Beyrut: Dârü İhyâü't-Türâsi'l-Arabî, 1373/1955.
Nîsâbûrî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Hâkim:	***el-Müstedrek ale's-sahîhayn*** (thk. Mustafa Abdülkadir Atâ) Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye 1411/1990.
Ortakcı, Halil:	**Hz. Selman-ı Farisî**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Önkal, Ahmet:	"Abdurrahman b. Avf", **DİA**, I, 157-158.

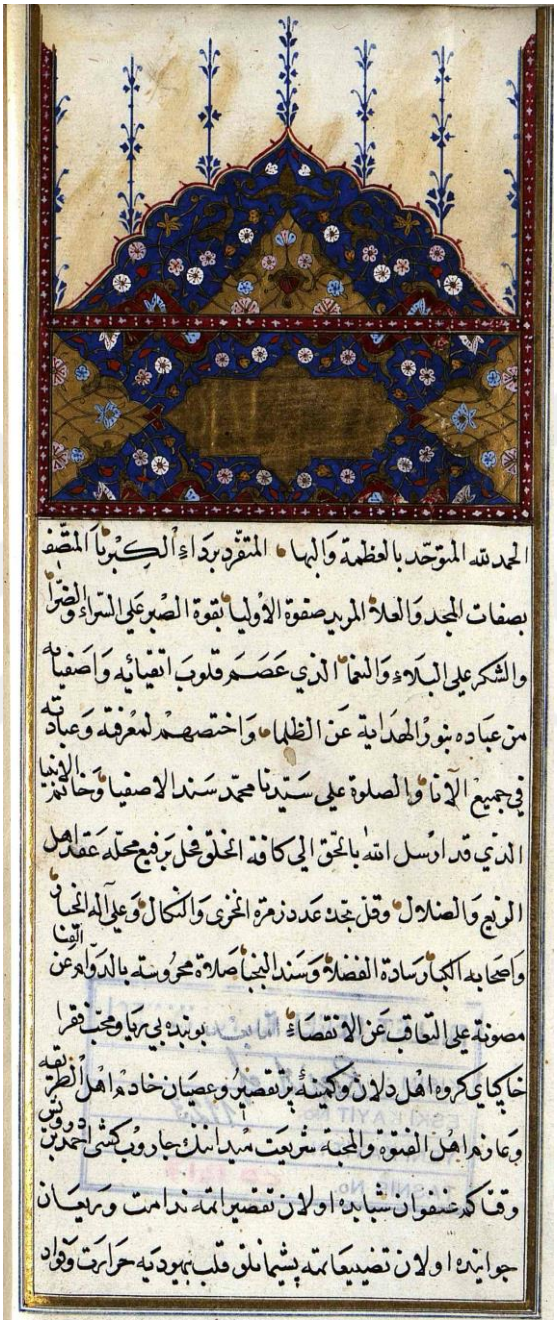
Önkal, Ahmet:	"Amr b. Âs", **DİA**, III, 79-81.
Önkal, Ahmet:	"Ebû Ubeyde b. Cerrâh", **DİA**, X, 249-250.
Özkan, Mustafa:	**Sa'd b. Ebi Vakkas**, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.
Özmen, Abdulsamet (hzl.):	**Zeyl-i Siyer-i Veysî**, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2020.
Öztürk, Nuran:	"Siyer-i Veysî'nin Miraç Bölümü Muhteva Özellikleri" ***Dinî, Târihî ve Edebî Açıdan KUDÜS*** (ed. Kollektif), İstanbul: DBY Yayınları 2018, 393-417.
Pırlanta, İsmail:	**Said b. Zeyd**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Sabuncu, Ömer vd.:	**Peygamberin İzinde Kırk Sahabi: Hz. Ebû Bekir**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Sandıkçı, S. Kemal:	"Ümmü Şerîk", **DİA**, XXXXII, 331-332.
Sarıkaya, Asım:	**Hz. Bilal-i Habeşi**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Savaş, Rıza**:**	"Cüveyriye", **DİA**, VIII, 146.
Suyûtî, Celâlüddin:	***Cem'ü'l-cevâmi'***, (thk. Muhtar İbrahim el-Hâic v.dğr.) Kahire: el-Ezherü'ş-Şerîf, 1426/2005.
Şahyar, Ayşe Esra:	"Ümmü'd-Derdâ el- Eslemiyye", **DİA**, XXXXII, 316.
Şeker, Necmeddin:	**Hz. Abdullah bin Ömer**, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.
Şerevânî, Ahmed b. Muhammed:	***Nefhatü'l-Yemen Fîmâ Yezûlu bi-zikrihi'ş-Şecen***, Mısır: Matbaâtü't-Takaddüm, 1906/1324.

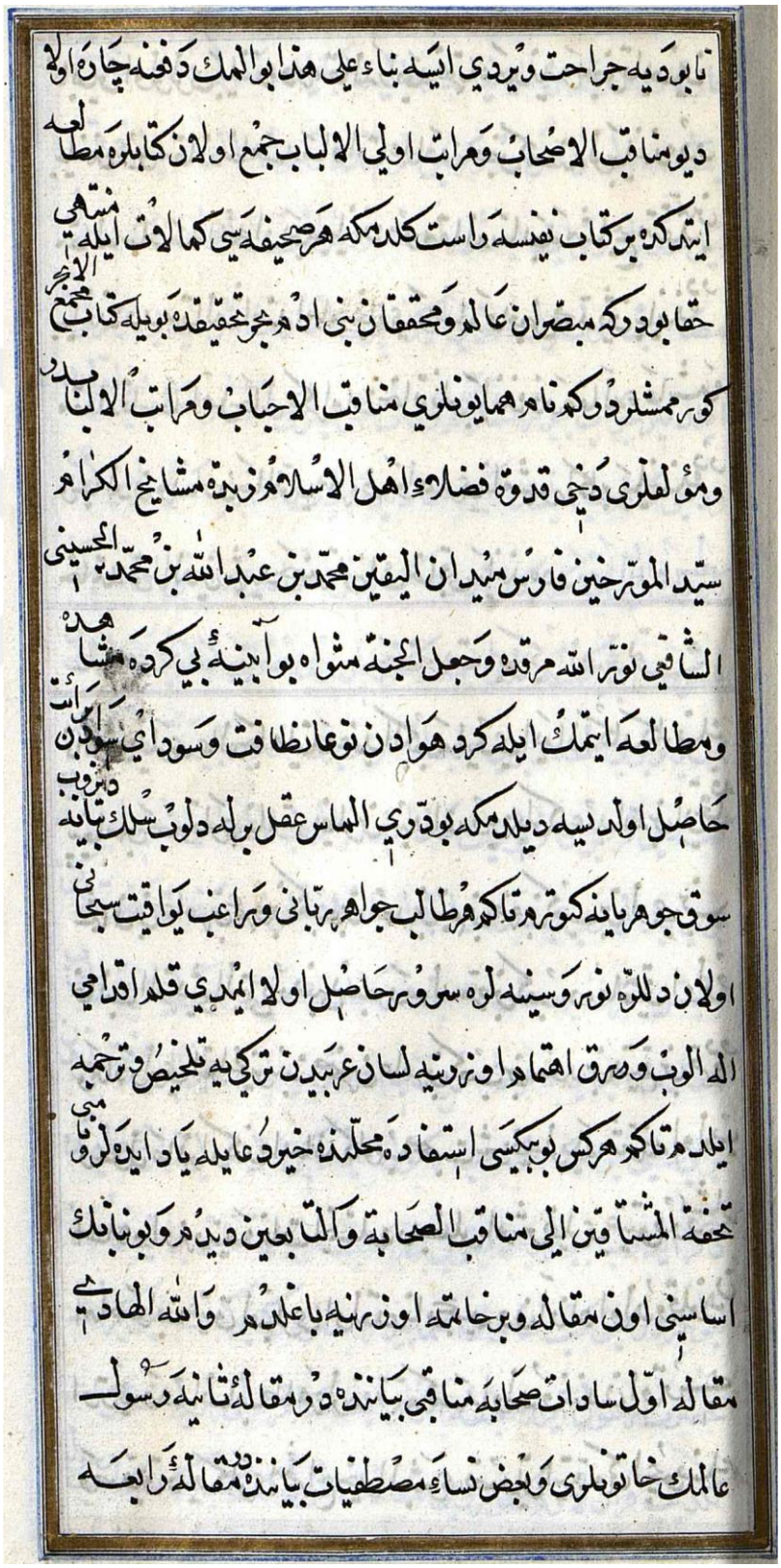
Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed:	***el-Mu'cemü'l-Kebîr*** (thk. Hamdî b. Abdülhamîd es-Selefî) Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye.
Temir, Hakan:	**Hz. Zeyd b. Hârise**, İstanbul: Beyan Yayınları 2021.
Tirmizî, Muhammed b. İsa:	***Sünen*** (thk. Ahmed Muhammed Şâkir v.dğr.), Mısır: Mektebetü Mustafa el-Bâbî el-Halebî 1395/1975.
Türer, Osman:	"Hilyetü'l-Evliyâ", **DİA**, XVIII, 51-52.
Uraler, Aynur:	"Safiyye", **DİA**, XXXV, 474-475.
Uraler, Aynur:	"Sevde", **DİA**, XXXVI, 584-585.
Uraler, Aynur:	"Ümmü Habîbe", **DİA**, XXXXII, 318-319.
Uraler, Aynur:	"Ümmü Külsûm", **DİA**, XXXXII, 323.
Uzun, Mustafa İsmet:	"Envârü'l-Âşıkîn", **DİA**, XI, 258-260.
Uzun, Mustafa İsmet:	"Ganîzâde Mehmed Nâdirî", **DİA**, XIII, 355-356.
Uzun, Mustafa İsmet:	"Muhammediye", **DİA**, XXX, 583-584.
Uzun, Mustafa İsmet:	**"**Siyer ve Megâzî**", DİA**, XVII, 324.
Uzun, Mustafa İsmet:	"Yazıcıoğlu Mehmed Efendi", **DİA**, XXXXIII, 362-363.
Ümran Ay:	: ***Münîrî'nin (öl.1521?)'nin Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt.1.*** İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
Ünal, Mehmet**:**	**"Hicretnâme türüne yeni bir örnek: Mehmed Nazif'in "Fî Hicreti'n-Nebî Aleyhisselâm" Başlıklı Mesnevisi."** *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* 21 (2020), 424-442.

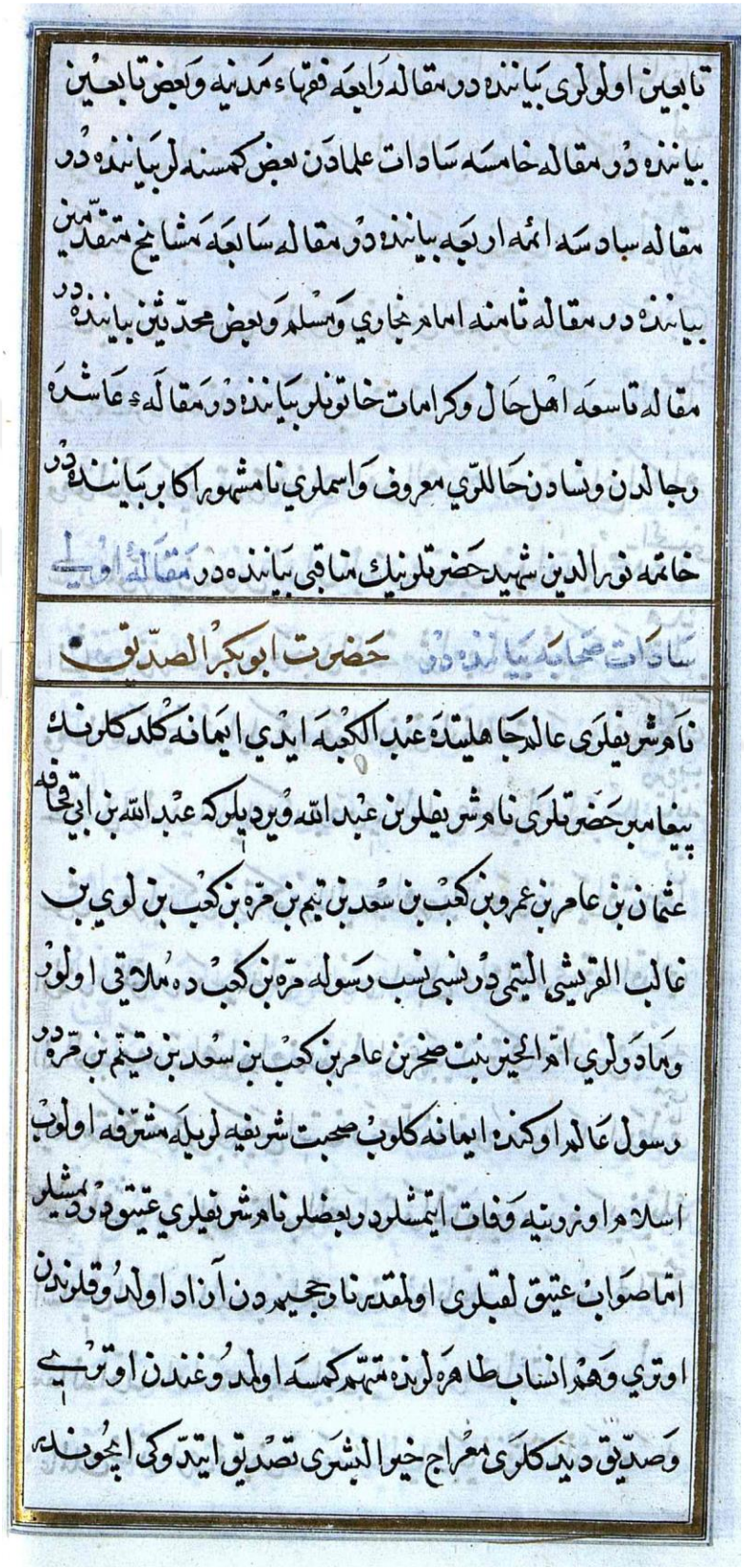
Yardım, Ali:	"el-İstîâb", **DİA**, XXIV, 314-315.
Yardım, Ali:	"Esmâ bint Ebû Bekir es-Sıddîk", **DİA**, XI, 402-404.
Yavuz, Yusuf Şevki - Avcı, Casim:	"İbnü'l-Cevzî, Ebü'l Ferec", **DİA**, XX, 543-549.
Yazar, Nurullah:	**Hz. Ebû Zer**, İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Yıldırım, Nur:	**Hz. Hafsa** İstanbul: Beyan Yayınları 2020.
Yıldız, Hakkı Dursun:	"Abdullah b. Zübeyr", **DİA**, I, 145-146.
Yılmaz, Engin:	***Gazavâtnâmeler ve Niyâzî'nin Gazavât-ı Nebî'sî.*** İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.
Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân:	***Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*** (thk. Şuayb el-Arnaûd v.dğr.), I-XXV, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1405/1985.
Zengin, Fethullah:	**Hz. Sa'd bin Muâz**, İstanbul: Beyan Yayınları 2019.

EKLER

EK:1 Metnin tıpkı basımı. 1b

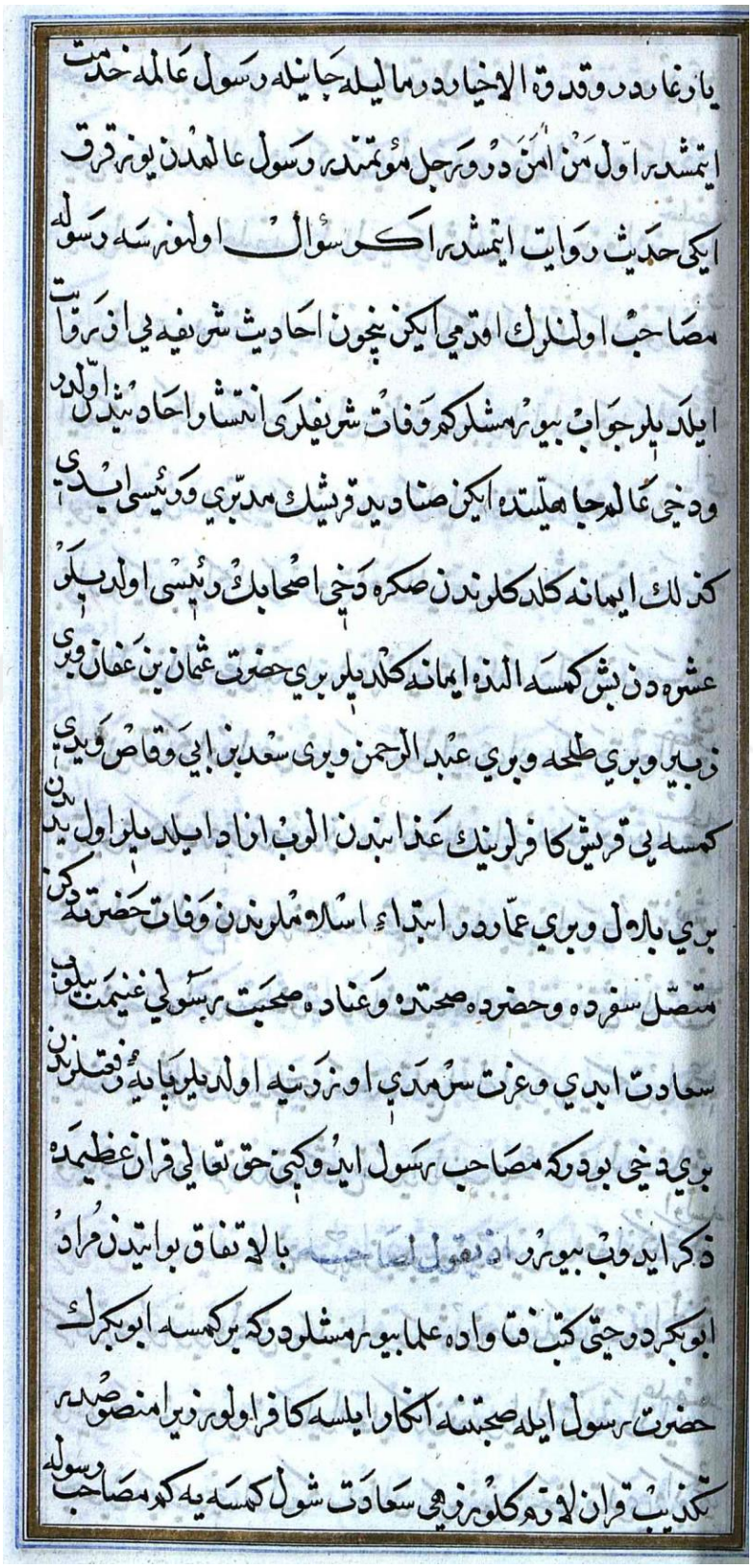

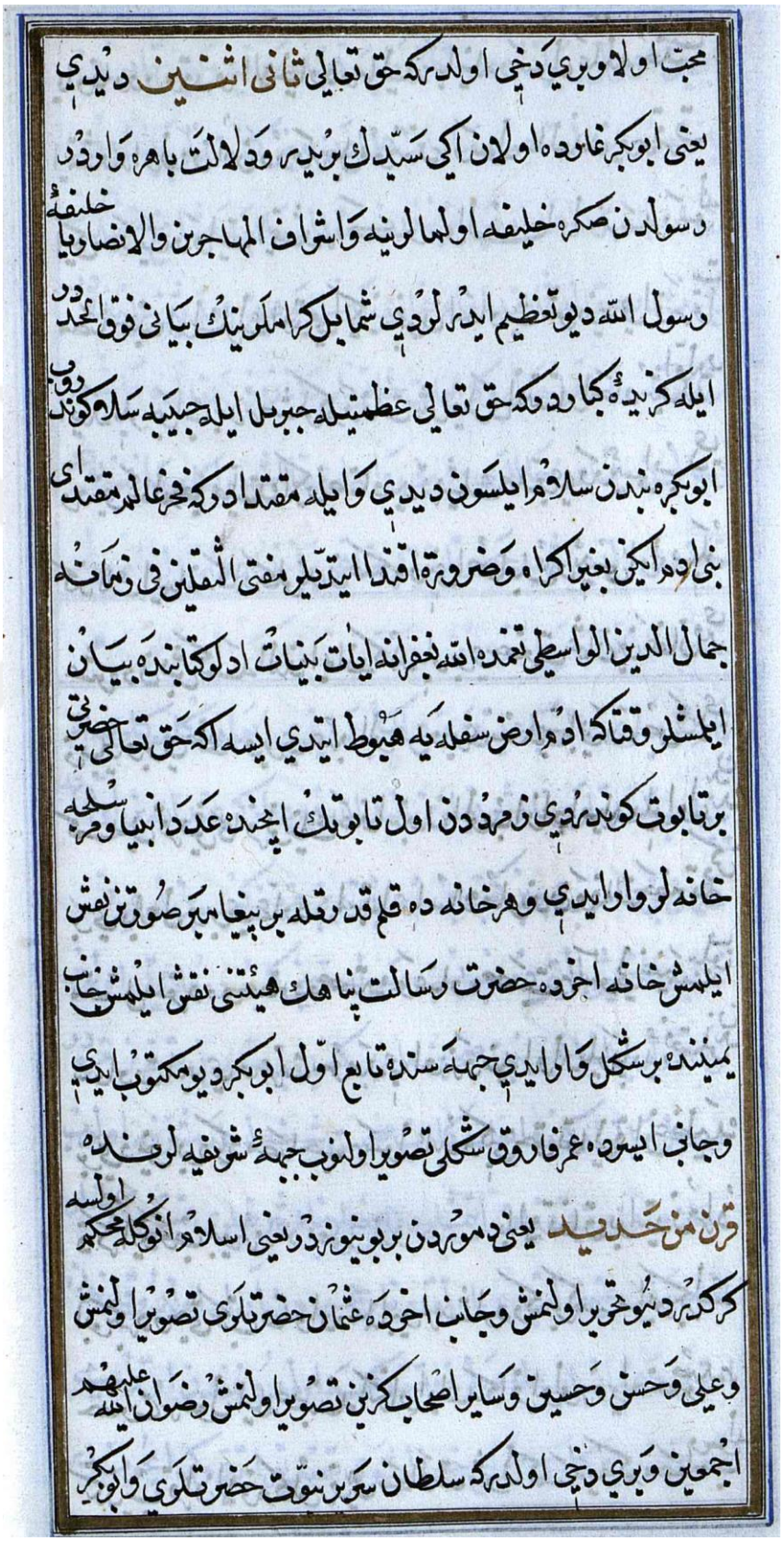

تابعین اولولری بیانده دور مقاله رابعه فقهاء مدینه وبعض تابعین
بیانده دور مقاله خامسه سادات علمادن بعض کمسنه لربیانده دور
مقاله سادسه ائمه اربعه بیانده دور مقاله سابعه مشایخ متقدمین
بیانده دور مقاله ثامنه امام بخاری ومسلم وبعض محدثین بیانده دور
مقاله تاسعه اهل حال وکرامات خاتونلر بیانده دور مقاله عاشره
وجالدن ونسادن حاللری معروف واسملری نامشهور اکابر بیانده دور
خاتمه نورالدین شهید حضرتلرینك مناقبی بیانده دور مقاله اولی

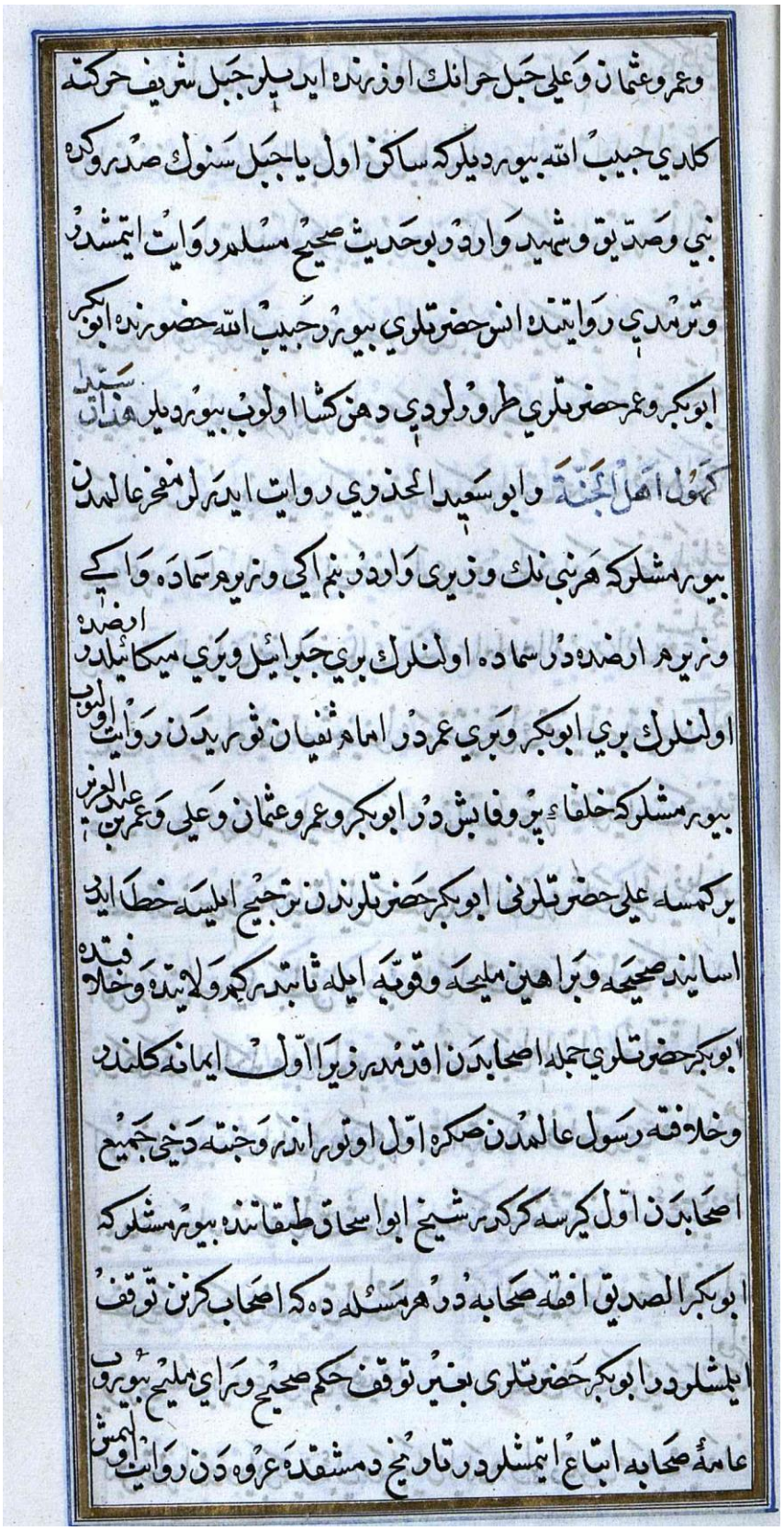
سادات صحابه بیانده دور حضرت ابوبکر الصدیق

نامشریفلری عالم جاهلیتده عبدالکعبه ایدی ایمانه کلدکلرنده
پیغامبر حضرتلری نامشریفلرین عبدالله ویرديلر که عبدالله بن ابی قحافه
عثمان بن عامر بن عمرو بن کعب بن سعد بن تیم بن مره بن کعب بن لوی بن
غالب القرشی التیمی دورنسبی نسب رسوله مره بن کعب ده ملاقی اولور
ومادرلری ام الخیر بنت صخر بن عامر بن کعب بن سعد بن تیم بن مره دور
رسول عالمی اوکنده ایمانه کلوب صحبت شریفه لریله مشرف اولوب
اسلامه اوزرینه وفات ایتمشلردر بعضلر نامشریفلری عتیق دیو دیمشلر
اما صواب عتیق لقبلری اولمقدر نادرجه دن آزاد اولدوقلرندن
اوتری وهم انساب طاهره لرینه متهم کمسه اولمدوغندن اوترییه
وصدیق دیدکلری معراج خیرالبشری تصدیق ایتدوکی ایچوندر

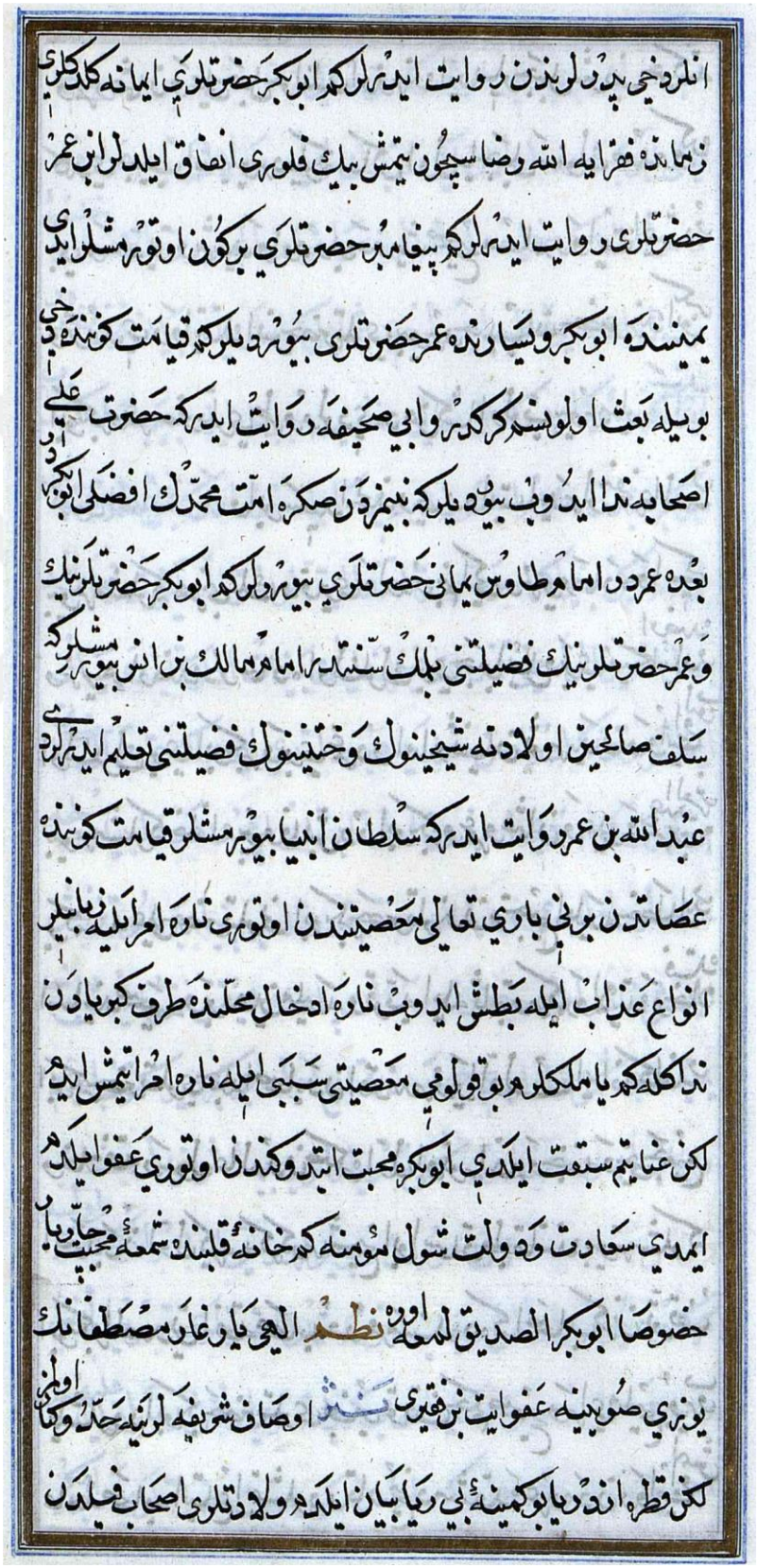

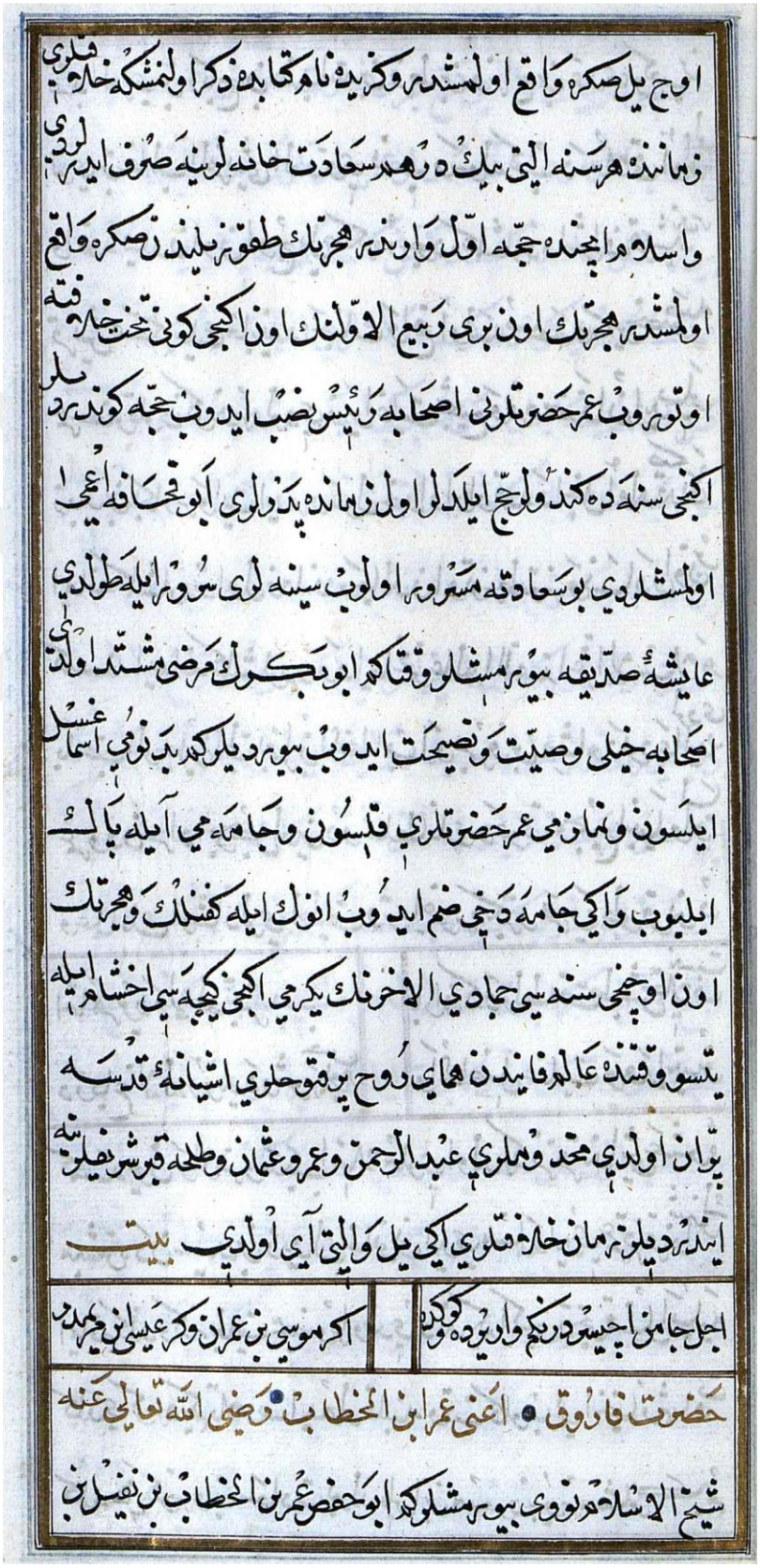
محبت اولا وبري دخي اولدركه حق تعالى ثاني اثنين ديديي
يعني ابوبكر غاره اولان ايكي سيدك بريدر ودلالت باهره واردر
رسولدن صكره خليفه اولمالريني واشراف المهاجرين والانصار يا خليفة
رسول الله ديو تعظيم ايدرلر ديي شمايل كرامله زينك بياني فوق الحد در
ايله كزيده كباردر كه حق تعالى عظميله جبريل ايله حبيبه سلام كوندروب
ابوبكره بندن سلام ايلسون ديديي وايله مقتدا در كه فخر عالم مقتداى
بني آدم ايكن بغير اكراه وضرورة اقتدا ايدر ديلر مفتي الثقلين في زمانه
جمال الدين الواسطي تغمده الله بغفرانه ايات بينات ادلوكتابنده بيان
ايلمشلر وقتاكه آدم ارض سفليه يه هبوط ايتديي ايسه اكه حق تعالى حضرتي
برتابوت كوندردي ومردون اول تابوتك ايچنده عدد انبيا وسلمه
خانه لر وايديي وهر خانه ده قلم قدرتله بر پيغامبر صورتي نقش
ايلمش خانه اخرده حضرت رسالت پناهك هيئتي نقش ايلمش جانب
يمينده برشكل وايديي جمله سنده تابع اول ابوبكر ديو مكتوب ايديي
وجانب ايسره عمر فاروق شكلي تصوير اولنوب جمله سي شوفيه لرفده
قرن من حديد يعني دمور دن بربنيوزدر يعني اسلامه انوكلة محكم
كركدر ديو محو يرا ولنمش وجانب اخرده عثمان حضرتلري تصويرا ولنمش
وعلي وحسن وحسين وسايراصحاب كزين تصويرا ولنمش رضوان الله عليهم
اجمعين وبري دخي اولدركه سلطان سريرنبوت حضرتلري وابوبكر

وعمر وعثمان وعلي جبل حرانك اوزرنده ايديلر جبل شريف حركته
كلدي حبيب الله بيورديلركه ساكن اول يا جبل سنوك صدر وكده
نبي وصديق وشهيد وارد ر بوحديث صحيح مسلم روايت ايتمشدر
وترمذي روايتنده انس حضرتلري بيورر حبيب الله حضورنده ابوبكر
ابوبكر وعمر حضرتلري طرو رلوري دهن كشا اولوب بيورديلر هذان سيدا
كهول اهل الجنة وابو سعيد الخدري روايت ايدر لر لمفخر عالمدن
بيورمشلركه هر نبي نك وزيري وارد ر بنم اكي وزيرم سماده وايكي
وزيرم ارضده در سماده اولنلرك بري جبرائيل وبري ميكائيل در ارضده
اولنلرك بري ابوبكر وبري عمر در امام ثعلبان تفسيرنده روايت اولوب
بيورمشلركه خلفاء بن وفابش در ابوبكر وعمر وعثمان وعلي وعمر بن عبد العزيز
بركمسه علي حضرتلرني ابوبكر حضرتلرندن ترجيح ايلسه خطا ايدر
اسانيد صحيحه وبراهين مليحه وقويه ايله ثابت در بركم ولايتده وخلافتده
ابوبكر حضرتلري جمله اصحابدن اقدمدر زيرا اول ايمان كتيرمشدر
وخلافته رسول عالمدن صكره اول اونورانمشدر وجنته دخي جميع
اصحابدن اول كيرمشدر شيخ ابو اسحاق طبقاتنده بيورمشلركه
ابوبكر الصديق افقه صحابه در هر مسئله ده كه اصحاب كرامدن توقف
ايلمشلردر ابوبكر حضرتلري بغير توقف حكم صحيح ورأي مليح بيورمشلر
عامه صحابه اتباع ايتمشلردر تاريخ دمشقده عروه دن روايت اولنمش

انلرده خي پدر دلر بذن روايت ايدرلر كم ابوبكر حضرتلري ايمانه كلدكلري
زمانده فرايه الله وضا سچون يتمش بيك فلوري انفاق ايلدلر ابن عمر
حضرتلري روايت ايدرلر كم پيغامبر حضرتلري بركون اوتورمشلر ايدي
يمينده ابوبكر و يسارنده عمر حضرتلري بيورمشلر ايدي بركم قيامت كونده خي
بويله بعث اولونسم كركدر و ابي صحيفه روايت ايدركه حضرت علي
اصحابه ندا ايدوب بيورمشلر ايدي كه بنيم دن صكره امت محمدك افضلي ابوبكر
بعده عمر در امام مطاوس يماني حضرتلري بيورمشلر كم ابوبكر حضرتلرينك
و عمر حضرتلرينك فضيلتني بلمك سنتدر امام مالك بن انس بيورمشلر كه
سلف صالحين اولادنه شيخينوك و ختنينوك فضيلتني تعليم ايدرلر ايدي
عبد الله بن عمر روايت ايدركه سلطان انبيا بيورمشلر قيامت كونده
عصاتدن بر ني باري تعالي معصيتندن اوتوري ناره امر ايليه زبانيلر
انواع عذاب ايله بطش ايدوب ناره ادخال محلنده طرف كبريادن
ندا كلدكم يا ملكلرم بو قولمي معصيتي سببي ايله ناره امر ايتمش ايدم
لكن عنايتم سبقت ايلدي ابوبكره محبت ايتدوكندن اوتوري عفو ايلدم
ايمدي سعادت وه ولت شول مؤمنه كم خانه قلبنده شمعه محبت يار
خصوصا ابوبكر الصديق لمعه اوده نظم الهي يار غار مصطفانك
يوزي صوبينه عفوايت بن فقيري نثر اوصاف شريفه لريله حد و كنار
لكن قطره اندر دريا بوكمينه بي ريا بيان ايلدم و لادتلري اصحاب فيلدن

اوج يل صكره واقع اولمشدر وكزيده نام كتابده ذكر اولنمشكه خلافلري
زمانده هر سنه الي بيك ده رهم سعادت خانه لرينه صرف ايدرلردي
واسلامي ايچنده حجه اول واردنده هجرتك طقوزنجي يلنده صكره واقع
اولمشدر هجرتك اون برى ربيع الاولنك اون اكنجى كونى تخت خلافته
اوتوروب عمر حضرتلرنى اصحابه رئيس نصب ايدوب حجه كوندرد
اكنجى سنه ده كندولرى حج ايلدكلرى اولى زمانده يدى ولى ابو قحافه اعمى
اولمشلرى بو سعادته مسرور اولوب سينه لرى سرور ايله طولدى
عايشه صديقه بيورمشلر وقتاكه ابو بكر مرضى مشتد اولدى
اصحابه خيلى وصيت ونصيحت ايدوب بيورديلركه بدنومي اغسل
ايلسون ونمازمي عمر حضرتلري قلسون وجامه مي آيله پاك
ايلبوب واكي جامه دخى ضم ايدوب انوك ايله كفنلك وهجرتك
اون اوچنجى سنه سى جمادي الاخرنك يكرمي اكنجى پنجشنبه سى اخشام ايله
يتسوقسنده عالم فانيدن هماي روح پر فتوحلري اشيانه قدسه
پران اولدي محمد وملري عبد الرحمن وعمرو عثمان وطلحه قبورشريفلرينه
ايندردي لرزمان خلافتلري اكي يل واليتي آي اولدي بيت

اجل جامن اچيرد رنكم وادي ده كوكدن	اكر موسي بن عمران وكر عيسي ابن مريم

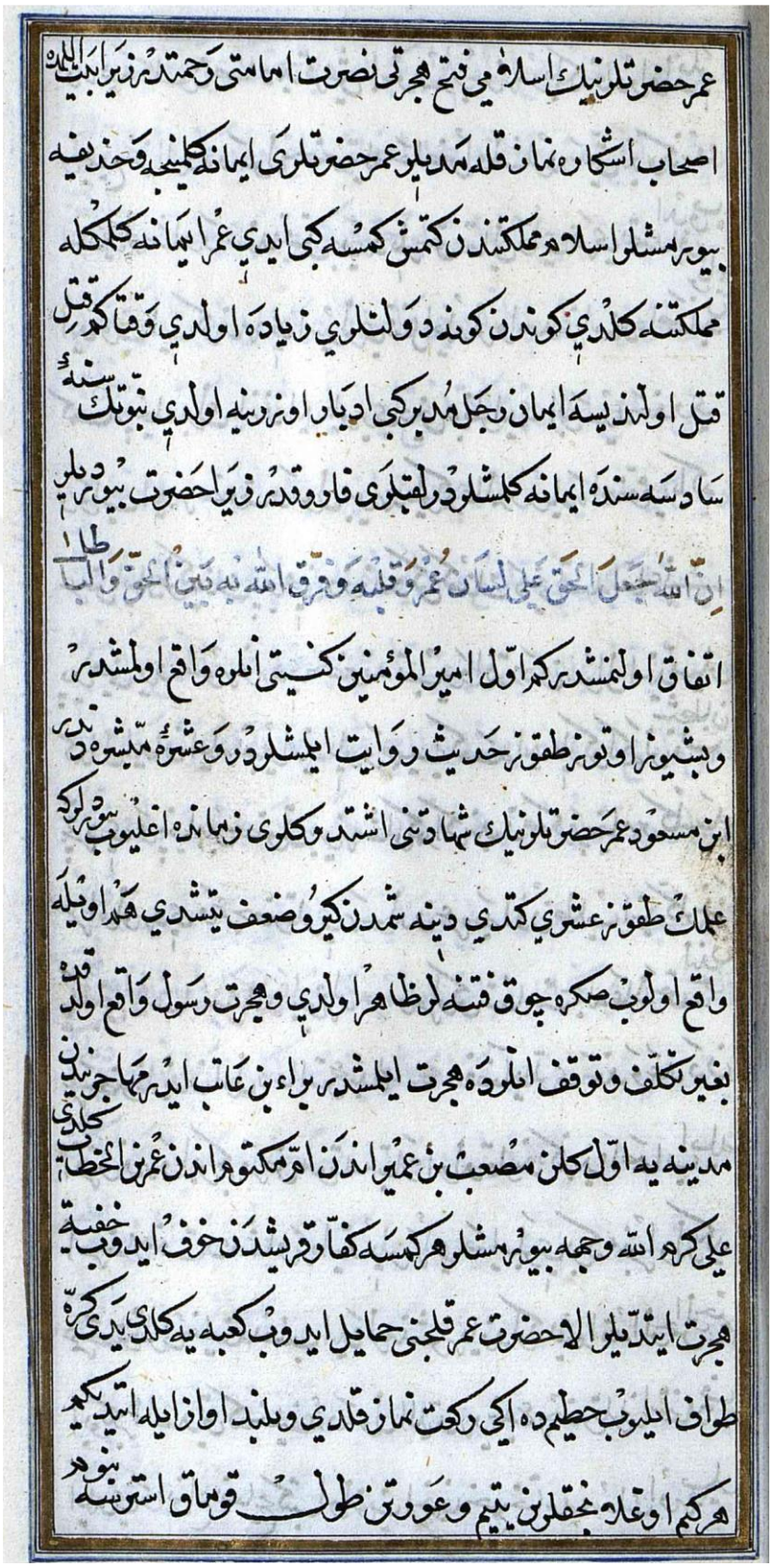
حضرت فاروق • اعني عمر ابن الخطاب • رضي الله تعالى عنه
شيخ الاسلام نووي بيورمشلركه ابو حفص عمر بن الخطاب بن نفيل بن

عبد العزي بن رباح بن عبد الله بن قرط بن رزاح بن عدي بن كعب بن
لوي بن غالب القريشي العدوي نسب رسوله كعب ده ملاقي اولور
واقعه فيلدن اون اوچ يل صكره وجوده كلمشلرد واشراف قريشدندر
قريش عسكرينك مابينده جنك واقع اولنجه صلحه وساير خصوصه
عمر حضرتلرينى كوندرمكله لردي ذيوا غايت شجيع وعرد سخندان ايدي لر
زبير بن بكاردر روايت ايدر رسول خدا دار ارقمه داخل اولدقدن صكره
ايمانه كلمشلردن اول زمانده رجالدن اوتوز طقوز ونسادن اون بر
كمسنه ايمانه كلمشلردر ودايما فخر عالم اللهم اعز الاسلام
باحب الرجلين الي بعمر ابن الخطاب او بعمرو بن هشام ديو دعا ايدر لردي
عمرو دن مراد ابو جهل لعين در سلطانك دعوتي وجميع انبيا واولياك
وعلمانك ارشادلري لطيف وتربا غمورة بكزر هريره طوقونور

امّا هريره لاله تمر نيب	باران كه در لطافت طبعش خلاف نيست
در باغ لاله روييد در شوره بوم وبر	والحاصل عنايت وهدايتش

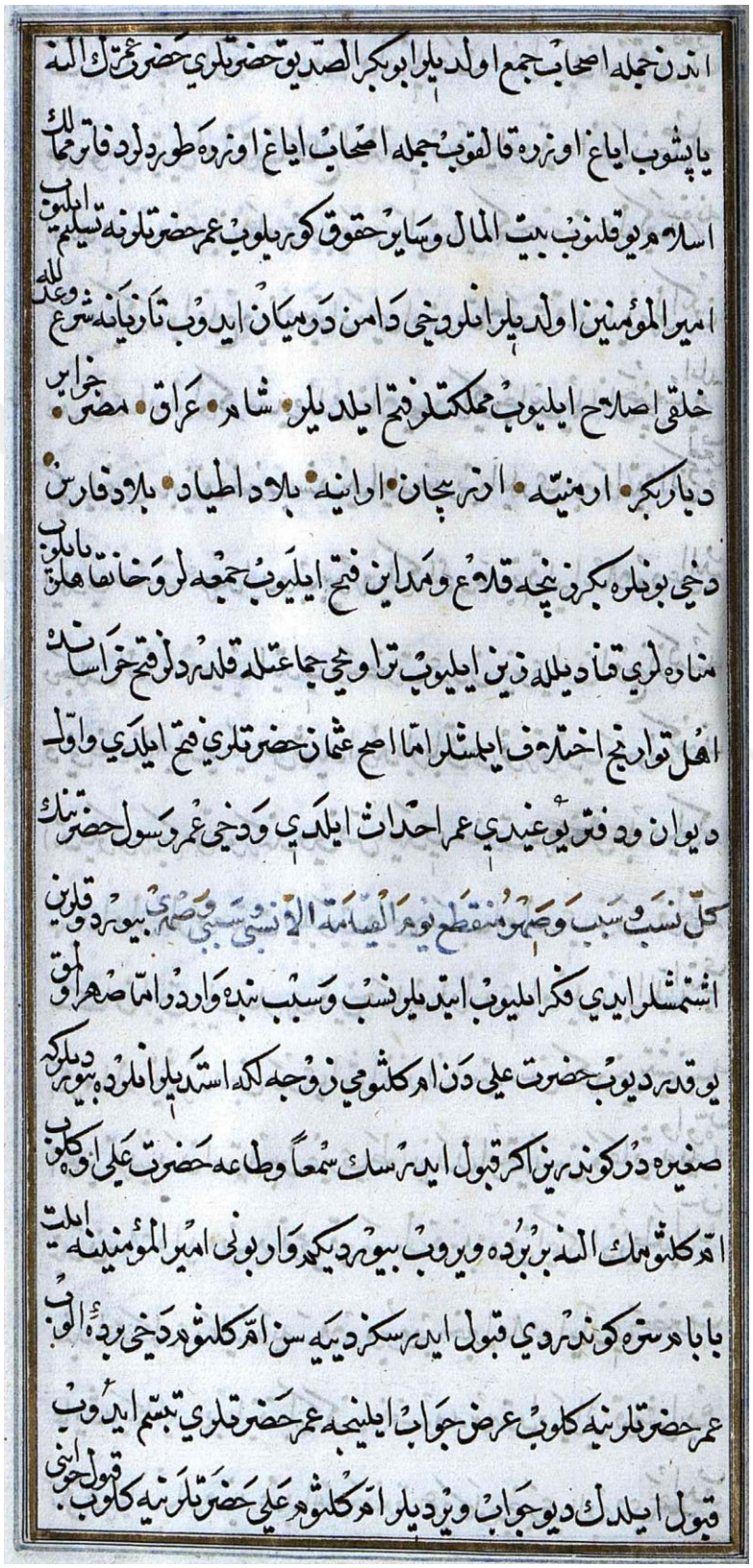
كمسنه يول وادخر وسبب اسلامي اولدركه قرق قدر اشي عشره
مبشره دن سعيد بن زيد خاتونى ايدي مسلمه ايدي عمر قرق شنوك
ايمانه كلدوكنه بغايت بيضورا ولدي ولديكم اكسيني دخي قتل ايلديكه
كلدي كوردكم تلاوت ايدرلر قلبنه وقت كلوب بي اختيار شهادت
كلمه سن كتوروب سعادت بولديلر ابن مسعود بيورمشلركيم

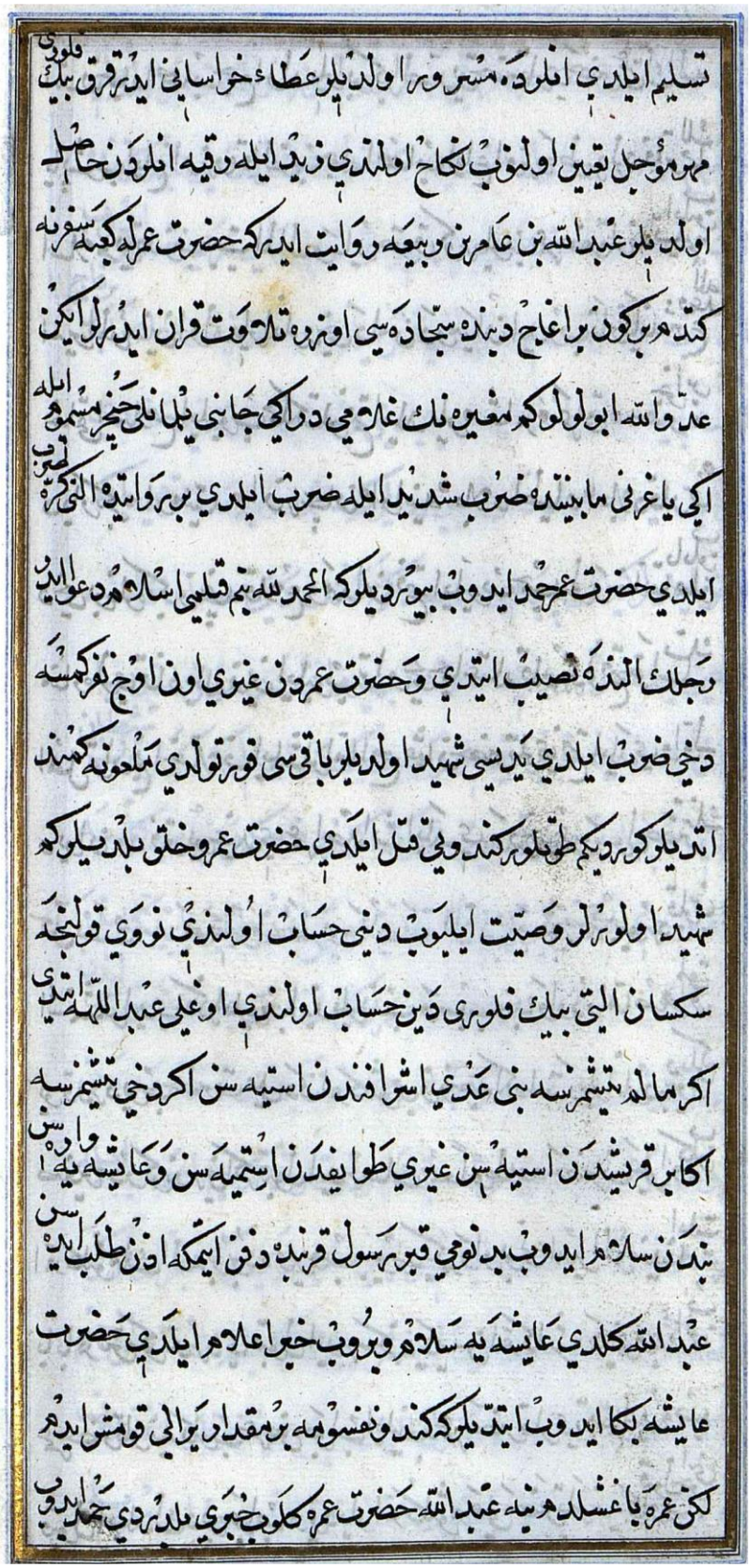
عمر حضرتلرينك اسلامي فتح هجرتي نصرت امامتي رحمتدر زيرا بيت المدر
اصحاب اشكاره نماز قلمه مديلر عمر حضرتلرى ايمانه كليمجه وحذيفه
بيوره مشلو اسلامه مملكتمزدن كمش كمسه كبى ايدي عمر ايمانه كلمكله
مملكتمزه كلدي كوندن كونه دولتلوي زياده اولدي وقتاكه قتل
قتل اولنديسه ايمان رجل مدبر كبى ادبار اوزرينه اولدي بتوتك سنه
سادسه سنده ايمانه كلمشلر ولقبلوى فاروق در زيرا حضرت بيوره ديلر
ان الله جعل الحق على لسان عمر وقلبه وفرق الله به بين الحق والباطل
اتفاق اولنمشدر كه اول امير المؤمنين كنيتى انلره واقع اولمشدر
وبشيوزاوتوز طقوز حديث روايت ايلمشلر وعشره مبشره دندر
ابن مسعود عمر حضرتلرينك شهادتنى اشتدوكلوى زمانده اغليوب بيورمكه
عملك طقوز عشري كتدي دينه شمدن كيرو ضعف يتشدي همدا ويله
واقع اولوب صكره چوق فتنه لر ظاهر اولدي وهجرت رسول واقع اولدقده
بغير تكلف وتوقف انلره هجرت ايلمشدر براء بن عاذب ايدر مهاجرين
مدينه يه اول كلن مصعب بن عمير اندن ام مكتوم اندن عمر بن الخطاب
على كرم الله وجهه بيوره مشلر هر كمسه كفاره رعشدن خوف ايدوب خفيه
هجرت ايتديلر الا حضرت عمر قلجنى حمايل ايدوب كعبه يه كلدي يدى كره
طواف ايلوب حطيمده ايكى ركعت نماز قلدي وبلند اواز ايله اتيدكيم
هر كيم اولاد يتملرين يتيم وعورتن طول قومان استرسه بنو هر

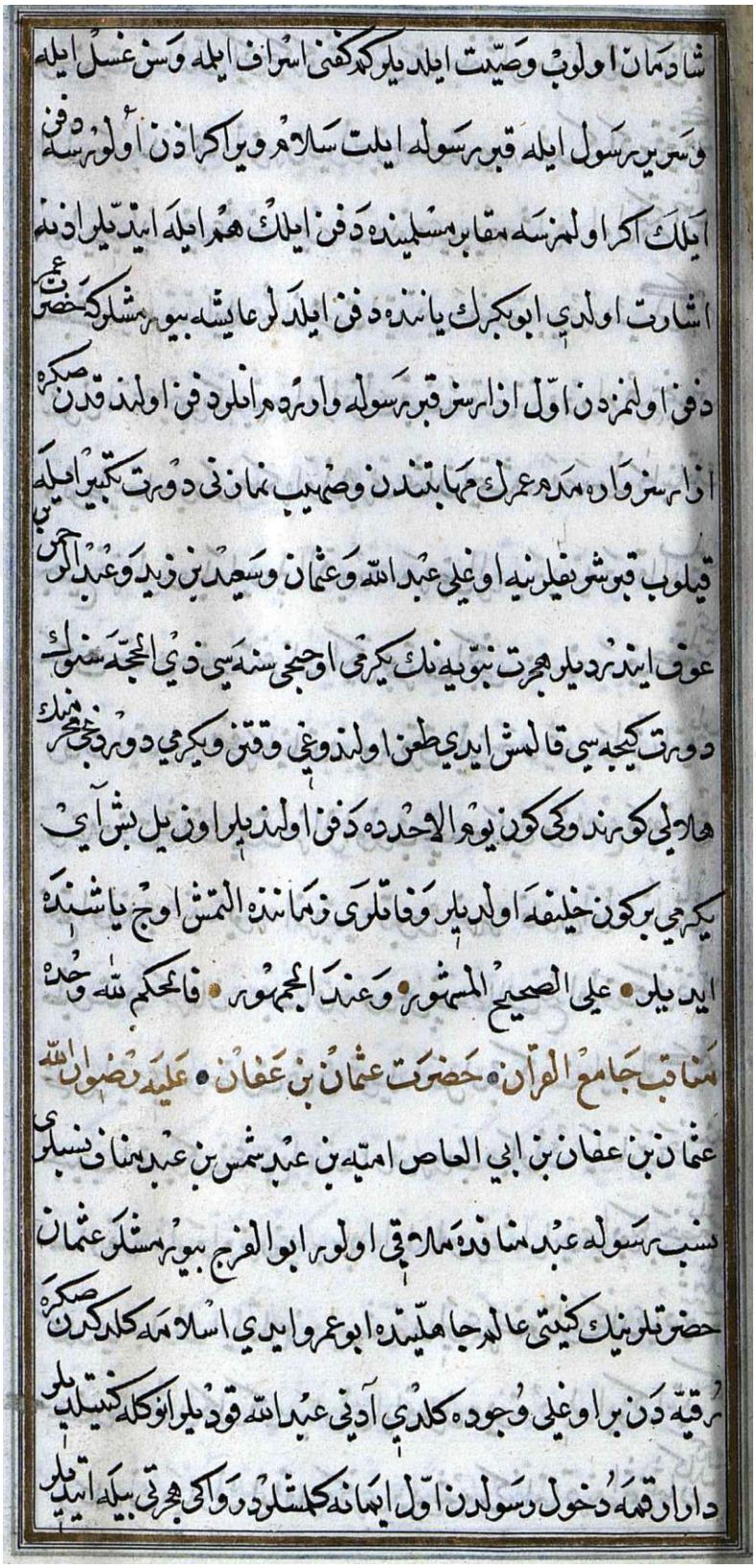
اردمجه کلسون صنادید قریش باسرهم برسوره سوبلمکه قادر اولدیلر
وجمیع غزالرده رسول حضرتیله حاضراً ولمشلردی حتی بدر کونده
اسیر لرمشاوره سنده قتل بیورد یلر حق تعالی رأی عمری تصدیق ایدوب
ایدوب ایت کوندردی اسیرلری قتل ایلدلر واحد غزاسنده اصحابدن برقاچ
کمسه پیغامبرك یانندن ایدیلر بری دیکی بونلرایدی ابوسعید خدری
روایت ایدر حضرت رسول بیورد یلرکه عالمدن وعبادة امتمی باکه
عرض ایلدلر کیمسنك پیرهنی دزنه دکن کمسنك دیکی قصه اتباعمدن
پیرهنی یرده سورنوردی حضرتله تعبیر واقعه دن سؤال ایتدیلر
کمال ایمان ایله تعبیر ایتدیلر ومهیب کمسه ایدیلر کوکه لرندن شیطان
قچردی وپیغامبر حضرتی بیورمشلرکه اکرچه بدن صکره پیغامبر کلسه
عمر اولوردی وعمر حضرتلری رسولدن عمره یه اذن طلب ایتدکلرنده
یا اخی لاتنسانا من الدعا بیورد یلرسه اومرلرکن شفاعت جمله عالمدن حق سبحانه
عمر حضرتلرندن اول دعا استرمجدر یو • فضایلنوی حد وعددن
افزوندر وابوبکر مرض موته مبتلا اولدقلرنده کرچه اصحاب ایله
امر خلافت مشاوره ایتدیلرسه رأی صایلری بوکه منجر اولدیکه
عمر حضرتلرنی خلیفه نصب ایده لر منشور یازدلرکه بسم الله الرحمن الرحیم
ابوبکر الصدیق کی خلیفهٔ رسول الله در بونده عمر حضرتلرنی استخلاف
ایلدی وانواع نصایح کتب اولنوب اخرنه ختم خاتمه مسك اوردیلر

اندن جمله اصحاب جمع اولدیلر ابوبکر الصدیق حضرتلری حضرت عمر رضی الله
عنه یا پشوب ایاغ اوزره قالقوب جمله اصحاب ایاغ اوزره طورد لر فاتحمالك
اسلامه یوقلنوب بیت المال وسایر حقوق کورملوب عمر حضرتلرینه تسلیم ایلدیلر
امیر المؤمنین اولدیلر انلر دخی دامن دره میان ایدوب تا زمانه شرع وعدل
خلقی اصلاح ایلدیلر مملکتلر فتح ایلدیلر شام • عراق • مصر • خراسان
دیار بکر • ارمنیه • آذربیجان • ارانیه • بلاد اطیاد • بلاد فارس
دخی بونلره بکرزنجه قلاع ومدائن فتح ایلدیلر جمعه لرو خانقاهلر
مناره لری قاد یللر ذین ایلدیلر تراویحی جماعتله قلدیلر فتح خراسانده
اهل تواریخ اختلاف ایلمشلر امّا اصح عثمان حضرتلری فتح ایلدی واولدن
دیوان ودفتر یوغیدی عمر احداث ایلدی ودخی عمر رسول حضرتلرینك
کل نسب وسبب وصهر منقطع یوم القیامة الا نسبی وسببی وصهری بیورمشدر قلدین
اشبو مشلر ایدی فکر ایلدیلر ایندیلر نسب وسبب نه وارد رامّا صهر اولق
یوقدر دیوب حضرت علی دن ام کلثومی زوجه لکه استدیلر انلرده بیورملرکه
صغیره در کوندرین اکر قبول ایدرسك سمعاً وطاعه حضرت علی اوکلثوم
ام کلثومك انه بربرده ویروب بیورمدیکمز وار بونی امیر المؤمنینه ایلت
بابا مرسوه کوندردی قبول ایدرسکز دیه سن ام کلثومه دخی بردك انلر
عمر حضرتلرینه کلوب عرض جواب ایلدیلر عمر حضرتلری تبسم ایدوب
قبول ایلدك دیو جواب ویردیلر ام کلثوم علی حضرتلرینه کلوب قول اخی

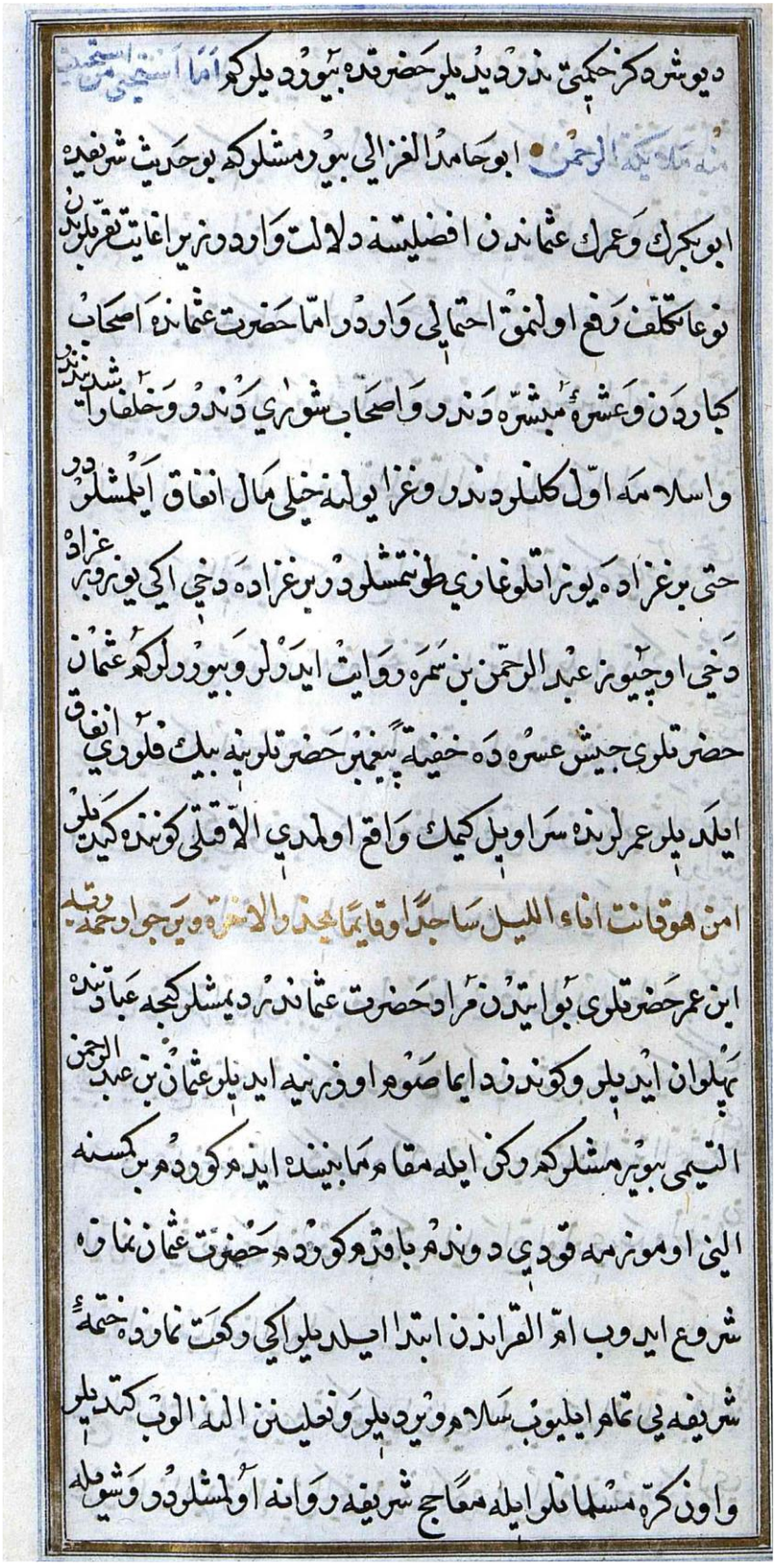

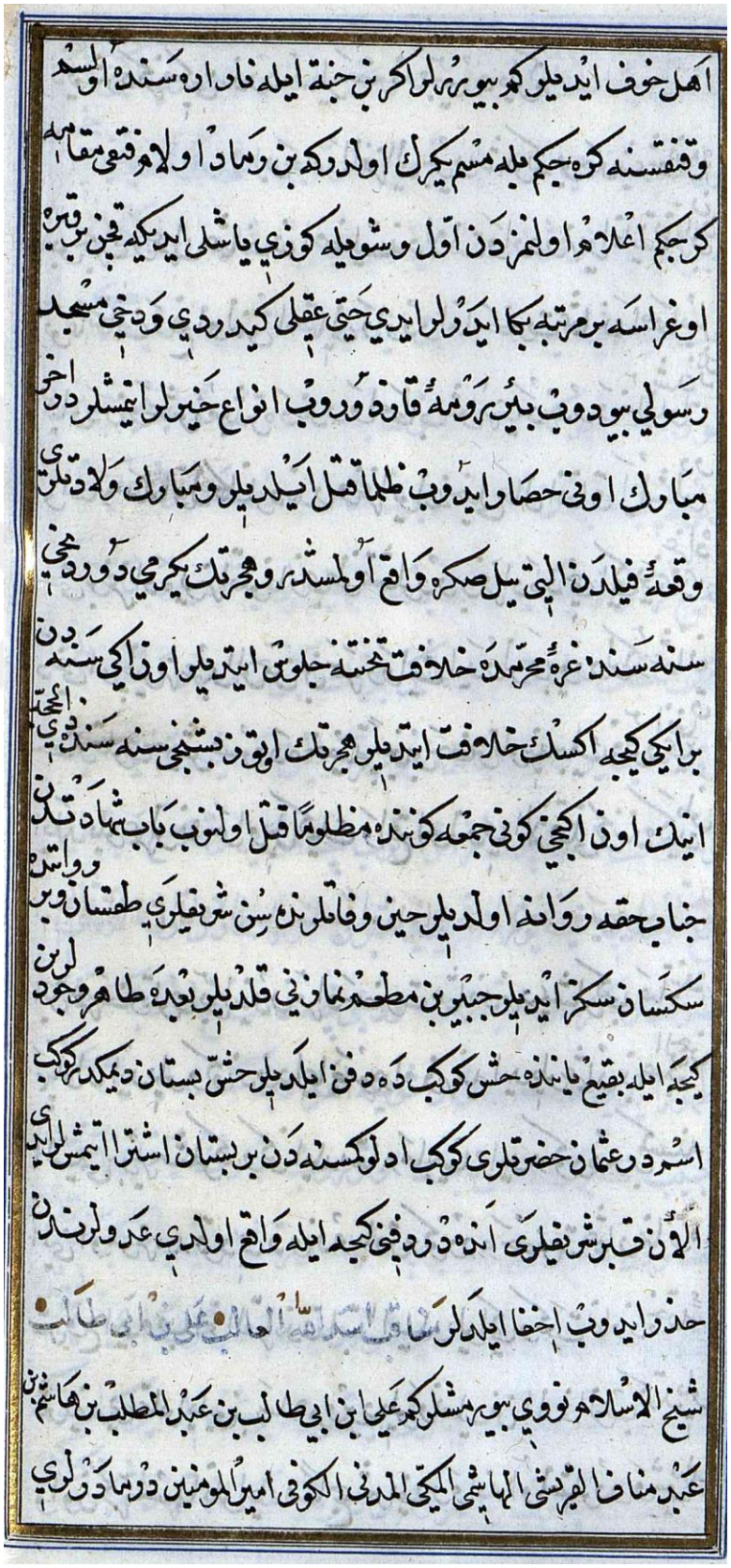
تسليم ايلدي انلره مسرور اولدلر بو عطاء خواسانى ايدر فرق بيك فلورى
مهر مؤجل يعنى اولنوب نكاح اولندي زيد ايله وقيه انلردن حاصل
اولد بلر عبد الله بن عامر بن ربيعه روايت ايدركه حضرت عمر له كعبه سفرنه
كتدكده بر كون براغاج دبنده سجاده سيى اوزره تلاوت قران ايدر لر ايكن
عدو الله ابو لولو كمغيره نك غلامي دراكي جانبى يلمانلى خنجر مسموم ايله
اكي يا غرنى مابينده ضرب شديد ايله ضرب ايلدي بر بر واسيده التى كره
ايلدي حضرت عمر حمد ايدوب بيورديلركه الحمد لله بنم قاتلمى اسلام ده عوايدي
وجملك النده نصيب ايتدي وحضرت عمر دن غيري اون اوچ نفر كمسنه
دخى ضرب ايلدي يديسى شهيد اولد بلر باقى سى فور تولدي ملعونه كمند
اتد يلركه هر ديكم طوتلور كندويى قتل ايلدي حضرت عمر وخلق بلد يلركم
شهيد اولور لر وصيت ايلبوب دينى حساب اولندي نووى قولنجه
سكسان اليتى بيك فلورى دين حساب اولندي اوغلى عبد الله ايتدي
اكرما لم يتشمرنه بنى عدي اشرافندن استيه سن اكردخى يتشمرنه
اكابر قريشدن استيه سن غيري طوايفدن استيه سن وعايشه يه وارمسن
بندن سلام ايدوب بدنومي قبر رسول قرنبده دفن ايتمكه اذن طلب ايدمسن
عبد الله كلدي عايشه يه سلام وبروب خبر اعلام ايلدي حضرت
عايشه بكا ايدوب ايتد يلركه كندو نفسومه برمقدار يرالى قومش ايدم
لكن عمر يا غشلدم نيه عبد الله حضرت عمر كلوب خبري بلدردي حمد ايدوب

شاد دمان اولوب وصيت ايلديلر كمد كفنى اسراف ايلمه وسن غسل ايلمه
وسرير رسول ايله قبر رسوله ايلت سلام ويراكر اذن اولورسه دفن
ايلك اكر اولمزسه مقابر مسلمينده دفن ايلك همم ايله ايديلر اذنه
اشارت اولدي ابوبكرك ياننده دفن ايلدلر لرعايشه بيوه مشلو كحضرت عمر
دفن اولنمزدن اول اذا رسز قبر رسوله وادره مر انلرو دفن اولندقدن صكره
اذا رسز وادره مدده عمرك مهابتندن وضهيب نمازنى دورت تكبير ايله
قيلوب قبر شريفلرينه اوغلى عبد الله وعثمان وسعيد بن زيد وعبد الرحمن بن
عوف ايندرديلر هجرت نبويه نك يكرمى اوچنجى سنه سى ذى الحجه سنك
دورت يكجه سى قالمش ايدى طعن اولندوغى وقتن ويكرمى دورد كجه منك
هلالى كورندوكى كون يوم الاحده دفن اولندىلر اون يل بش آى
يكرمى بر كون خليفه اولديلر وفاتلرى زمانده التمش اوچ ياشنده
ايديلر • على الصحيح المشهور • وعند الجمهور • فالحكم لله وحده
مناقب جامع القرآن • حضرت عثمان بن عفان • عليه رضوان الله
عثمان بن عفان بن ابي العاص امية بن عبد شمس بن عبد مناف نسبلرى
نسب رسوله عبد مناف ده ملاقى اولور ابو الفرج بيوه مشلو عثمان
حضرتلرينك كنيتى عالم جاهليتده ابو عمرو ايدي اسلامه كلدكدن صكره
رقيه دن برا وغلى وجوده كلدي آدينى عبد الله قويديلر انوكله كنيتلديلر
داراركمه دخول وسولدن اول ايمانه كلمشلردن واكى هجرتى بيله ايديلر

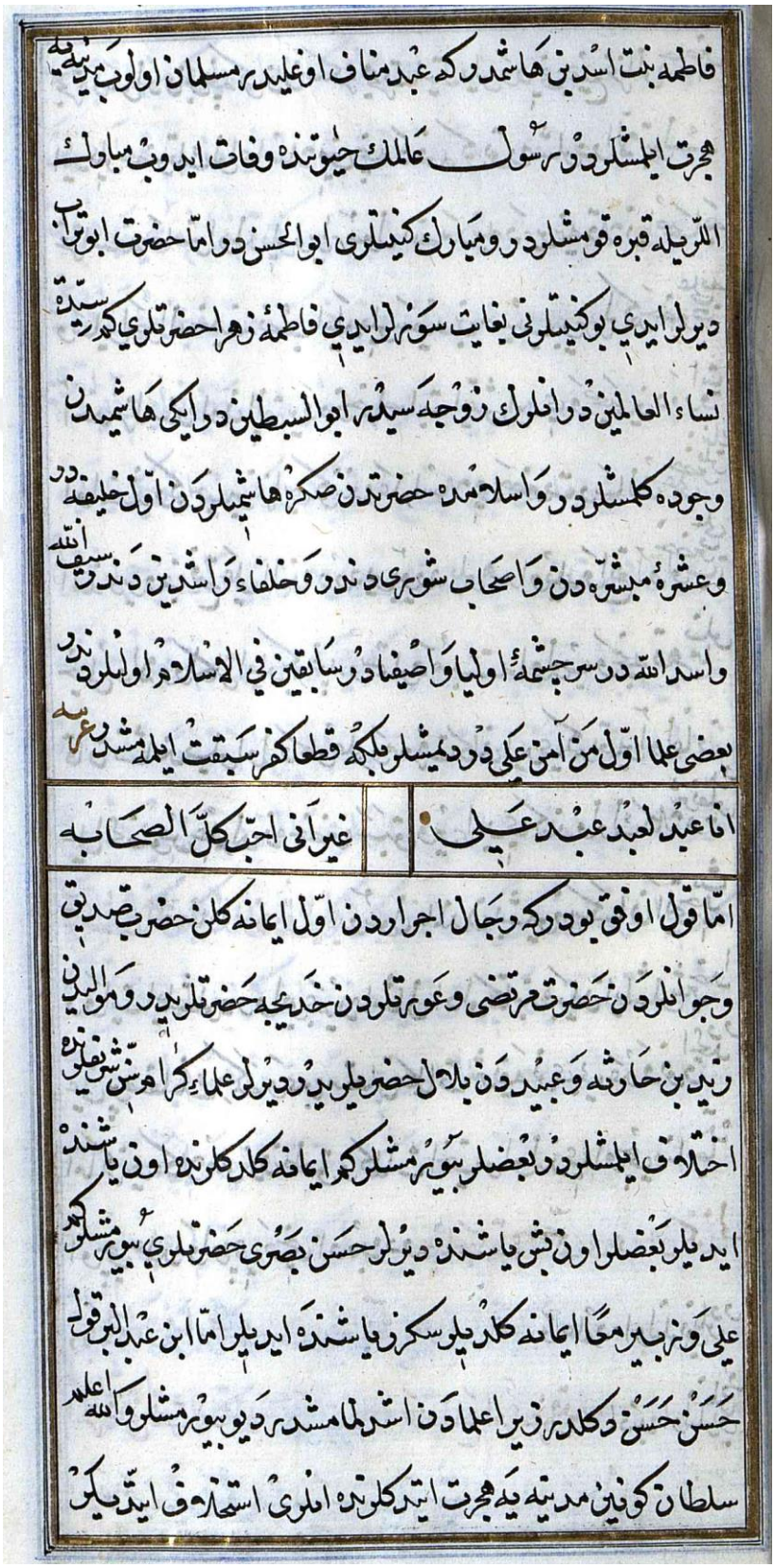

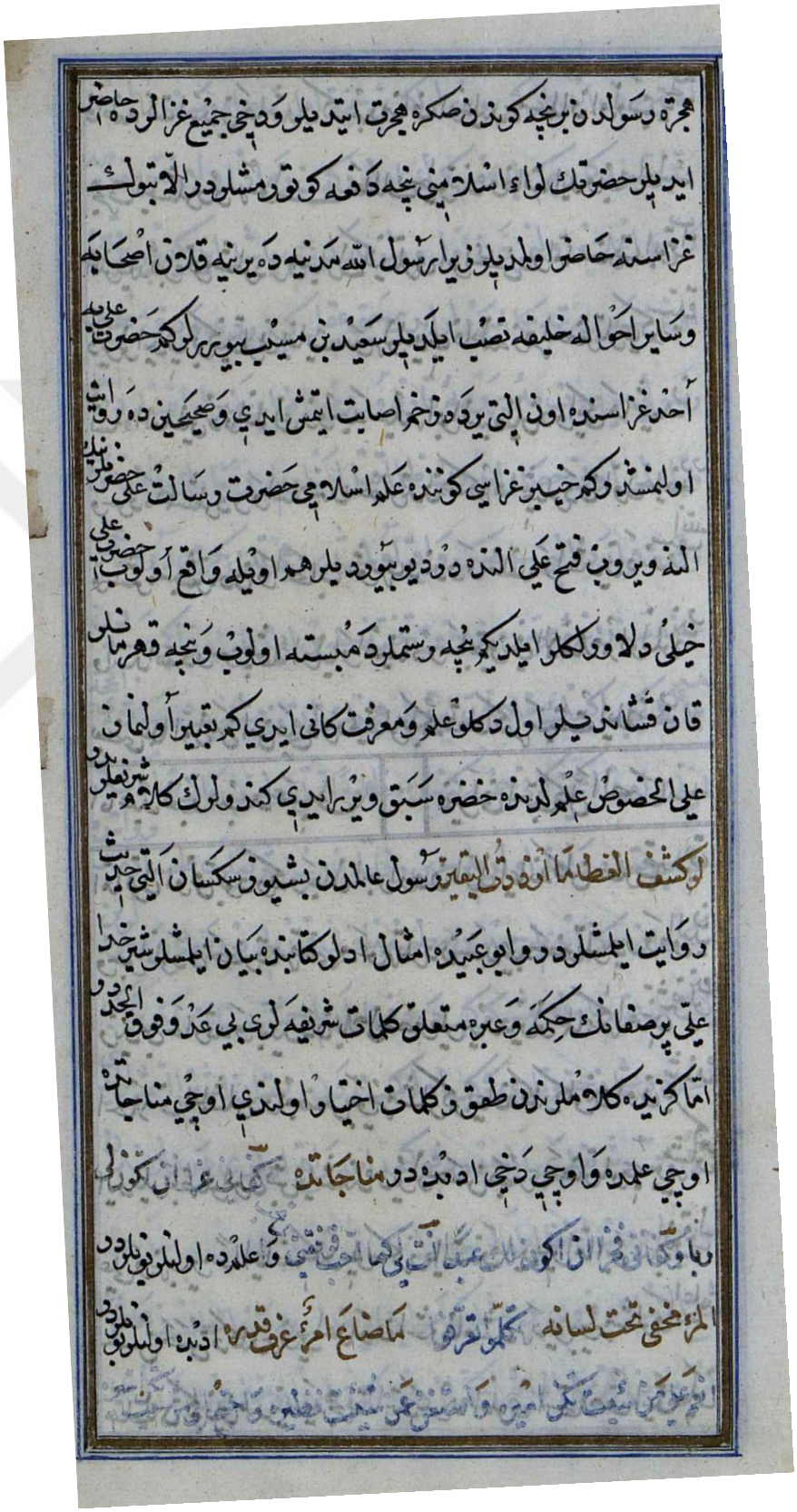
اهل خوف ايدرلر كه بيوك اولوكر بن جنة ايله فاداره سنده اولسم
وقفسنه كره جكم بله مسلم يكرك اولدوكه بن وماداولام فقي مقامنه
كر جكم اعلام اولنمزدن اول وشويله كوزي ياشلي ايدركه قبن بوقبره
اوغراسه برمرتبه بكا ايدرلر ايدي حتي عقلي كيدردي ودخي مسجد
وسولي بيودوب بيوك قومه قاوغ ودوب انواع خيرلر اينشردن اخر
مباركاوني حصاروايدوب ظلما قتل ايدلديلر ومباركاولادندن
وقعه فيلدن الي يل صكره واقع اولمشدر وهجرتك يكرمي دوردنجي
سنه سنده غره محرمده خلافت تختنه جلوس ايتديلر اوني اكي سنه دن
برايكي كيجه اكسك خلافت ايتديلر هجرتك اوتوز بشنجي سنه سنده ذي الحجه
اينك اون اكنجي كونی جمعه كونده مظلوما قتل اولنوب باب شهادتدن
جناب حقه روانه اولديلر حين وفاتلرنده سن شصت ديلري طقسان وبر
سكسان سكز ايديلر جبيرون مطعم نماز ني قلديلر بعده طاهر وجود لرين
كيجه ايله بقيع ياننده حش كوكب ده دفن ايلديلر حش بستان ديمكدر كوكب
اسمنده عثمان حضرتلري كوكب اداولكسنه دن بر بستان اشترا ايتمش لرايدي
الان قبر شريفلري اندهدر دفني كيجه ايله واقع اولدي عدولرندن
حذر ايدوب اخفا ايلدرلر

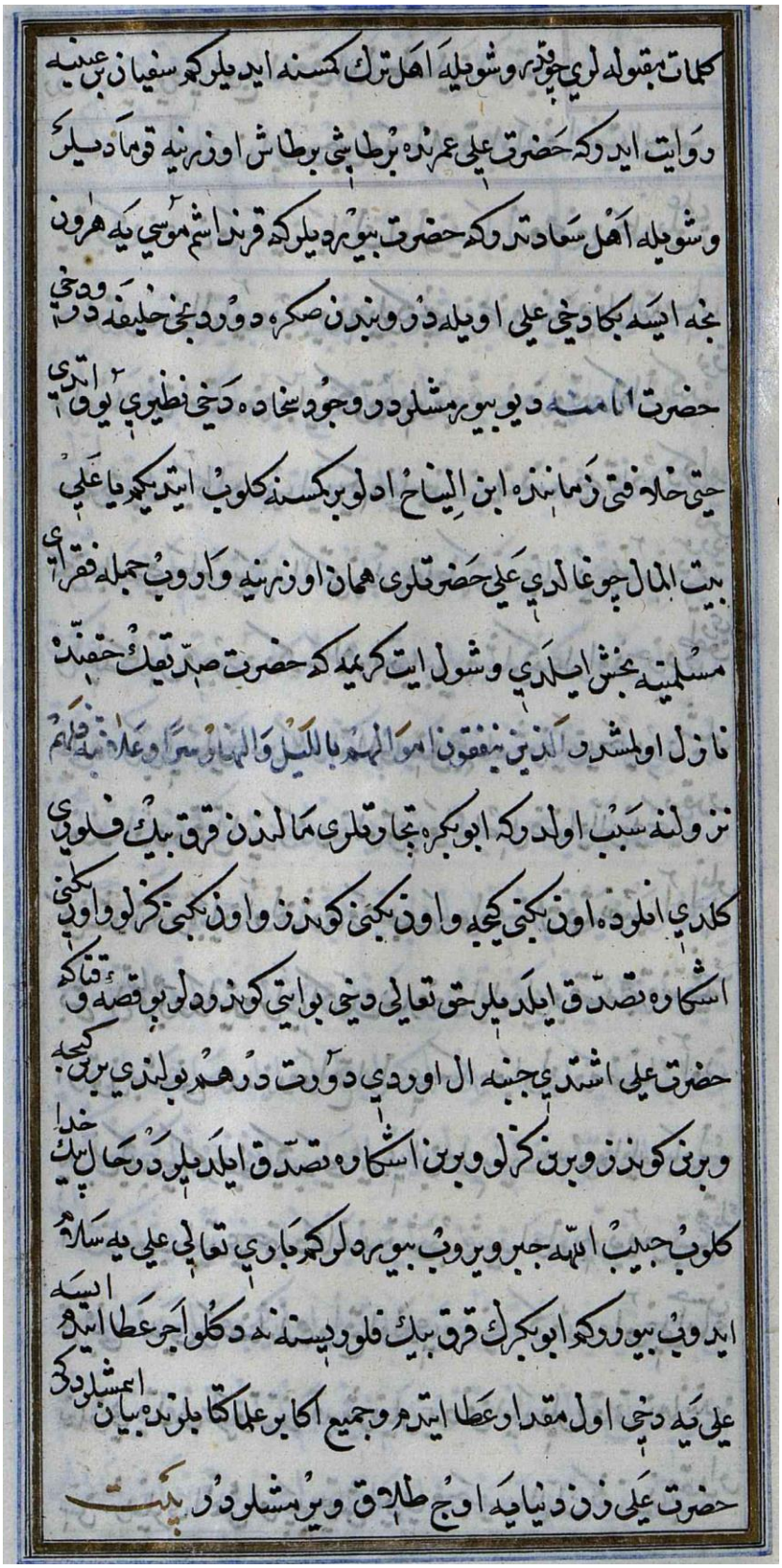
شيخ الاسلام نووي بيوردي مشلركه علي ابن ابي طالب بن عبد المطلب بن هاشم بن
عبد مناف القرشي الهاشمي المكي المدني الكوفي امير المومنين ودماد رسولي

فاطمه بنت اسد بن هاشم در که عبد مناف اوغلیدر مسلمان اولوب مدینه یه
هجرت ایلمشلردر رسول عالمك حیوتنده وفات ایدوب مبارك
اللریله قبره قومشلردر ومبارك کیشیلری ابو الحسن در امّا حضرت ابو تراب
دیرلر ایدی بو کیشیلرنی غایت سوردیلر ایدی فاطمهٔ زهرا حضرتلری کم سیّدة
نساء العالمین در انلرك زوجه سیدی ابو السبطین در ایکی هاشمیدن
وجوده کلمشلردر واسلامه حضرتدن صکره هاشملردن اول خلیفه در
وعشرهٔ مبشّره دن واصحاب شوریدندر وخلفاء راشدین دندر سیف الله
واسد الله در سرچشمهٔ اولیا واصفیادر سابقین فی الاسلام اولملردندر
بعضی علما اوّل من آمن علی در دیمشلر بلکه قطعا کم سبقت ایلمشدر رضی الله عنه

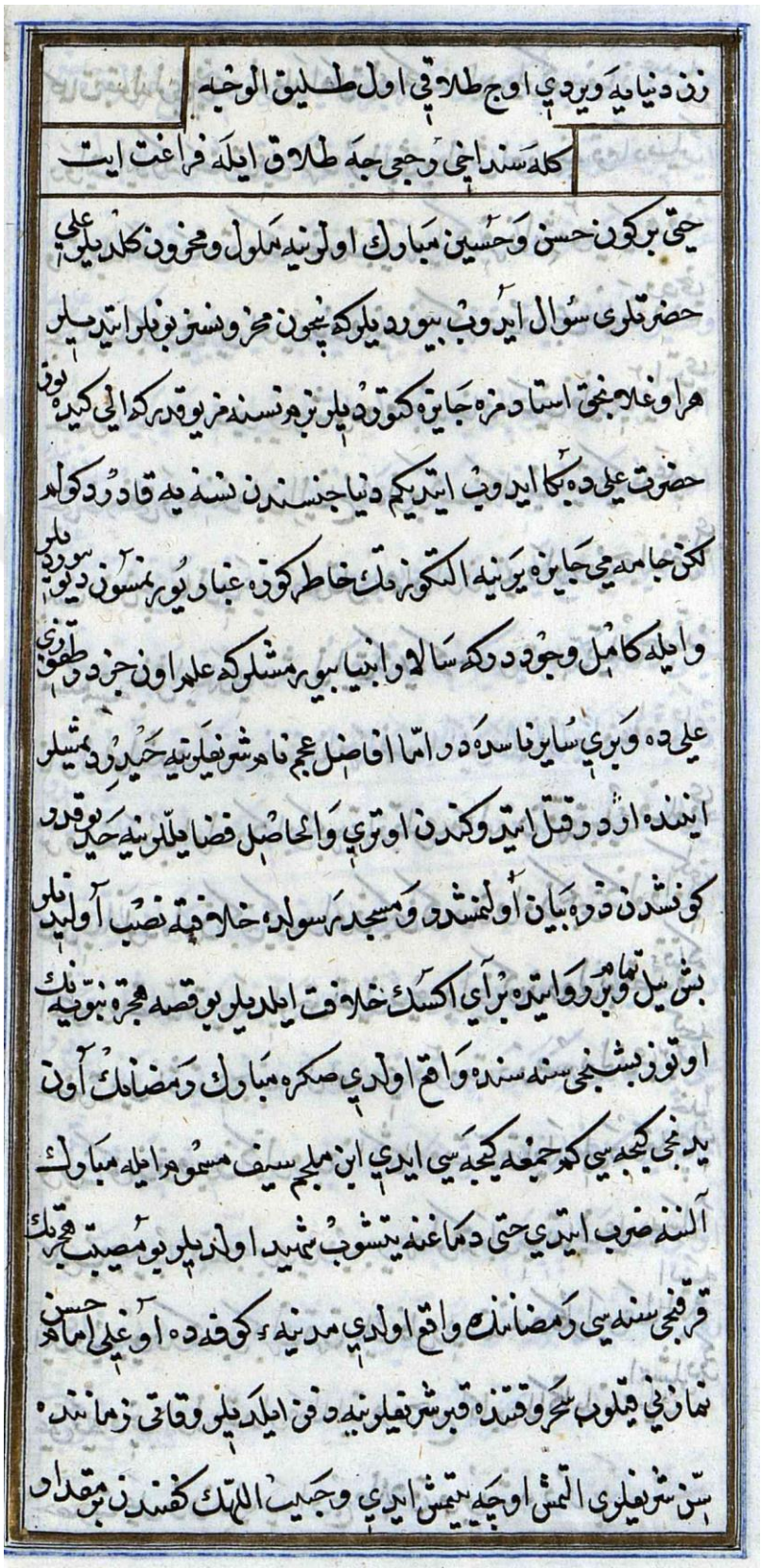
انا عبد لعبد عبد علی	غیر انی احب کل الصحابه

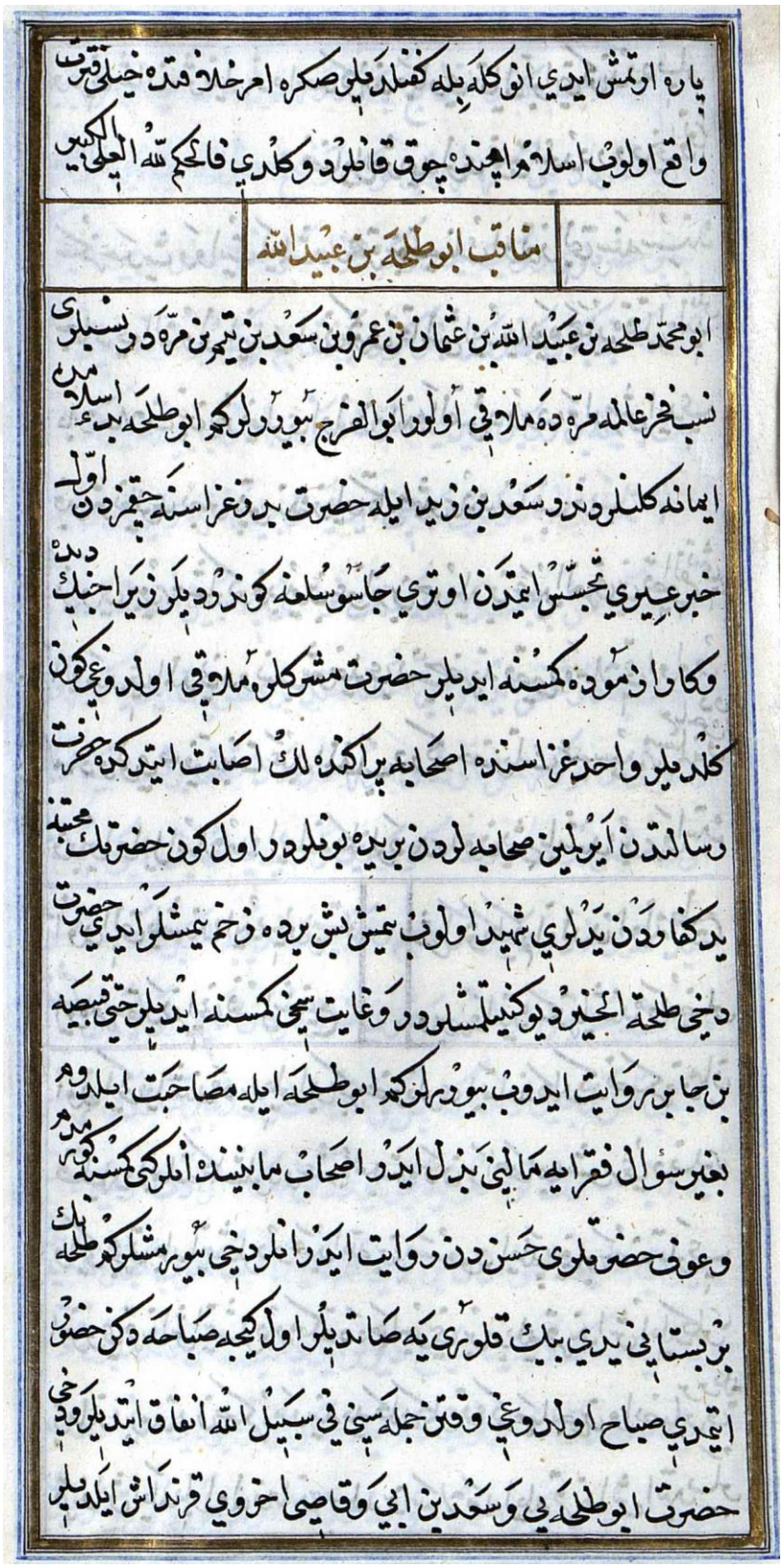
امّا قول اوفق بودر که رجال اجراردن اوّل ایمانه کلن حضرت صدیق
وجوانلردن حضرت مرتضی وعورتلردن خدیجه حضرتلریدر ومولیدن
زید بن حارثه وعبیددن بلال حضرتلریدر دیرلر علماء کرام شش یوز نفردن
اختلاف ایلمشلردر بعضلر بیوزیر مشلر کم ایمانه کلدکلرنده اون یاشنده
ایدیلر بعضلر اون بش یاشنده دیرلر حسن بصری حضرتلری بیوزیر مشلر کم
علی وزبیر معًا ایمانه کلدیلر سکز یاشنده ایدیلر امّا ابن عبد البر قول
حسن حسن وکلدرزیرا علمادن اشرلمامشدر دیو بیوزیر مشلر والله اعلم
سلطان کونین مدینه یه هجرت ایتدکلرنده انلری استقبال ایتدیلر

كلمات بقوله لري چوقدر وشويله اهل ترك كمسنه ايدبلركم سفيان بن عيينه
روايت ايدركه حضرت علي عمرنده برطاشي برطاش اوزرينه قومادبلر
وشويله اهل سعادتدركه حضرت بيورمشلردركه قرنداشم موسي يه هرون
نجه ايسه بكا دخي علي اويله در وبندن صكره دوردنجي خليفه در ودخي
حضرت امامنه ديو بيورمشلردر وجودوسخاده دخي نظيري يوقدر
حتي خلافتي زمانينده ابن السماك اولو برکسنه كلوب ايتدكم يا علي
بيت المال چوغالدي علي حضرتلري همان اوزرينه واروب جمله فقرايه
مسلميه بخش ايلدي وشول ايت كريمه كه حضرت صديق تلاوت ايتمشدر
نازل اولمشدر الذين ينفقون اموالهم بالليل والنهار سرا وعلانية فلهم
نزولنه سبب اولدركه ابوبكر بجارتلري مالندن قرق بيك فلوري
كلدي انلره اوزنكني كيجه واوزنكني كوندز واوزنكني كزلو واوزنكني
اشكاره تصدق ايلدم بلر حق تعالي دخي بو ايتي كوندرديلر بو قصه
حضرت علي اشدي جبنه ال اوردي دورت درهم بولندي بريني كيجه
وبريني كوندز وبريني كزلو وبريني اشكاره تصدق ايلدم بلردر حال ايله
كلوب حبيب الله جبرويروب بيورمشلركم باري تعالي علي يه سلام
ايدوب بيوردركه ابوبكرك قرق بيك فلوريله نه دكلو اجر عطا ايتدم
علي يه دخي اول مقدار عطا ايتدم وجميع اكابر علما كتابلرنده بيان
حضرت علي زن دنيايه اوچ طلاق ويرمشلردر بيت

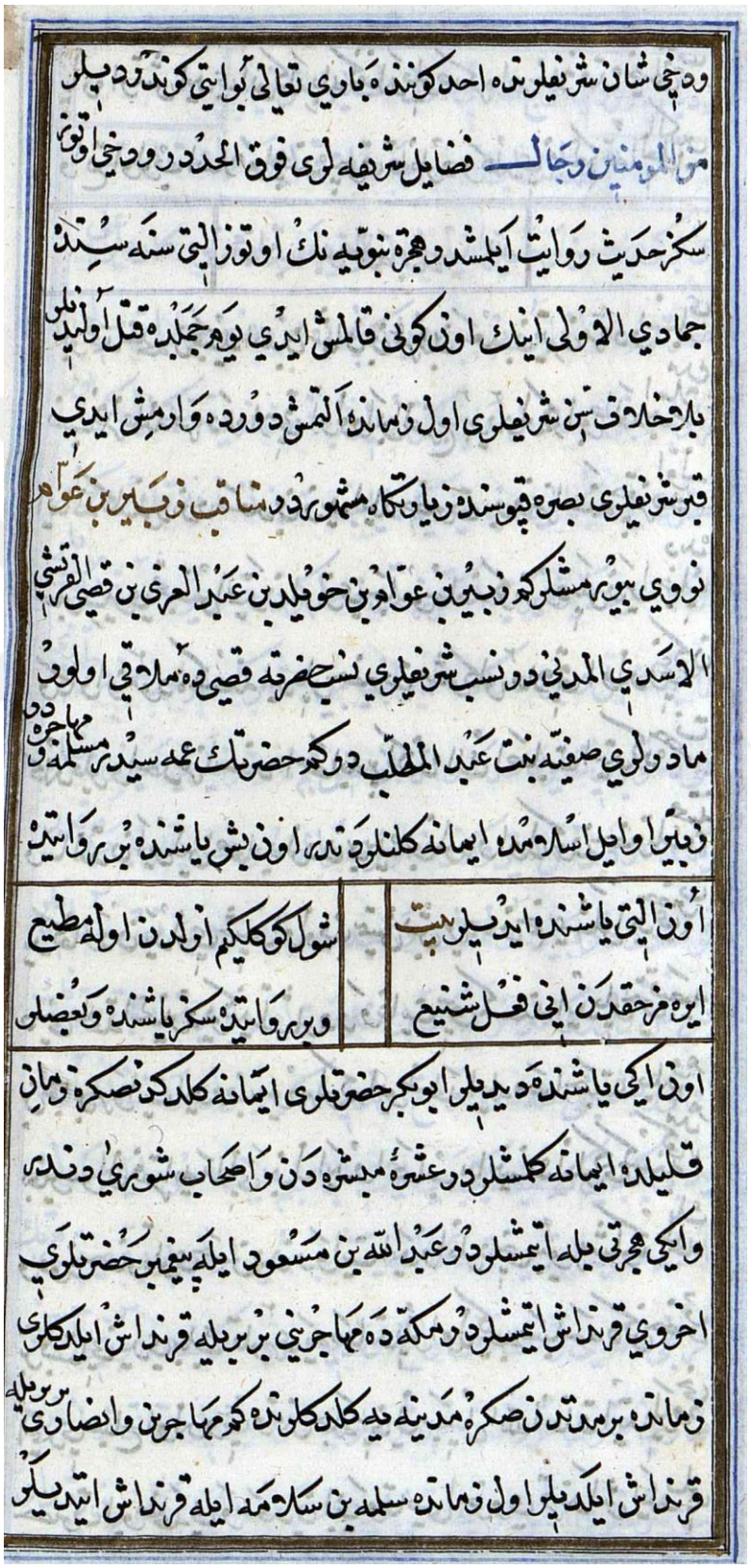

پاره اوتمش ایدی انوکله بله کفلدیلر صکره امر خلافتده خیلی قوت
واقع اولوب اسلامی اچدی چوق قانلر دوکلدی فالحکم لله العلی الکبیر

مناقب ابو طلحه بن عبید الله

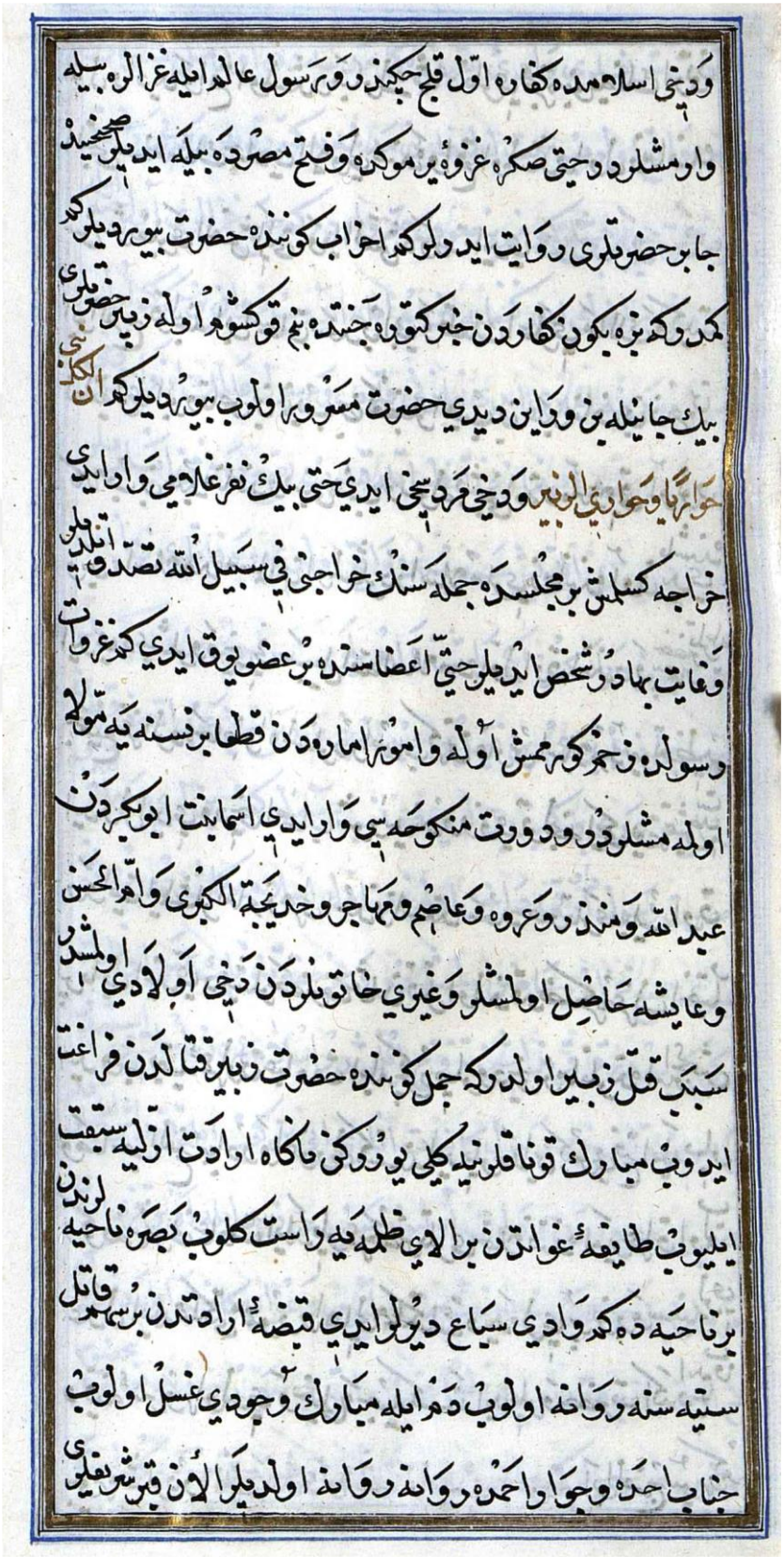
ابو محمد طلحه بن عبید الله بن عثمان بن عمرو بن سعد بن تیم بن مره در نسبلری
نسب فخر عالمده مره ده ملاقی اولور ابو الفرج بیوردیلر که ابو طلحه بدء اسلامده
ایمانه کلنلردن سعد بن زید ایله حضرت پیغمبر غزا سنه چیقمزدن اول
خبر عیری تجسس ایتمکن اوتوری جاسوس سلمه کوندردیلر زیرا خبیث
وکاوان موده کمسنه ایدیلر حضرت مشرکلر ملاقی اولدوغی کون
کندیلر واحد غزاسنده اصحابه پراکنده لك اصابت ایتدکده حضرتك
رسالتدن ایرلمین صحابه لردن بریده بولنمزدر اول کون حضرتك محبته
یدکفاوکدن یدلری شهید اولوب بیتمش بش یره ذخم یمشلر ایدی حضرت
دخی طلحه الخیر دیو کندیلرینه مشلردر وغایت سخی کمسنه ایدیلر حتی قیصه
بن جابر روایت ایدوب بیوردیلر که ابو طلحه ایله مصاحبت ایلدوم
بغیر سوال فقرایه مالینی بذل ایدر اصحاب مابینده انلرکی کمسنه کوره مدم
وعونی حضورلری حسن دن روایت ایدر انلردخی بیورمشلر که طلحه
بر بستانی یدی بیك قلورییه صاتدیلر اول کیجه صباحه دکن حضور
ایتمدی صباح اولدوغی وقتن جمله سینی فی سبیل الله انفاق ایتدیلر ودخی
حضرت ابو طلحه یی وسعد بن ابی وقاصی اخروی قرنداش ایلدیلر

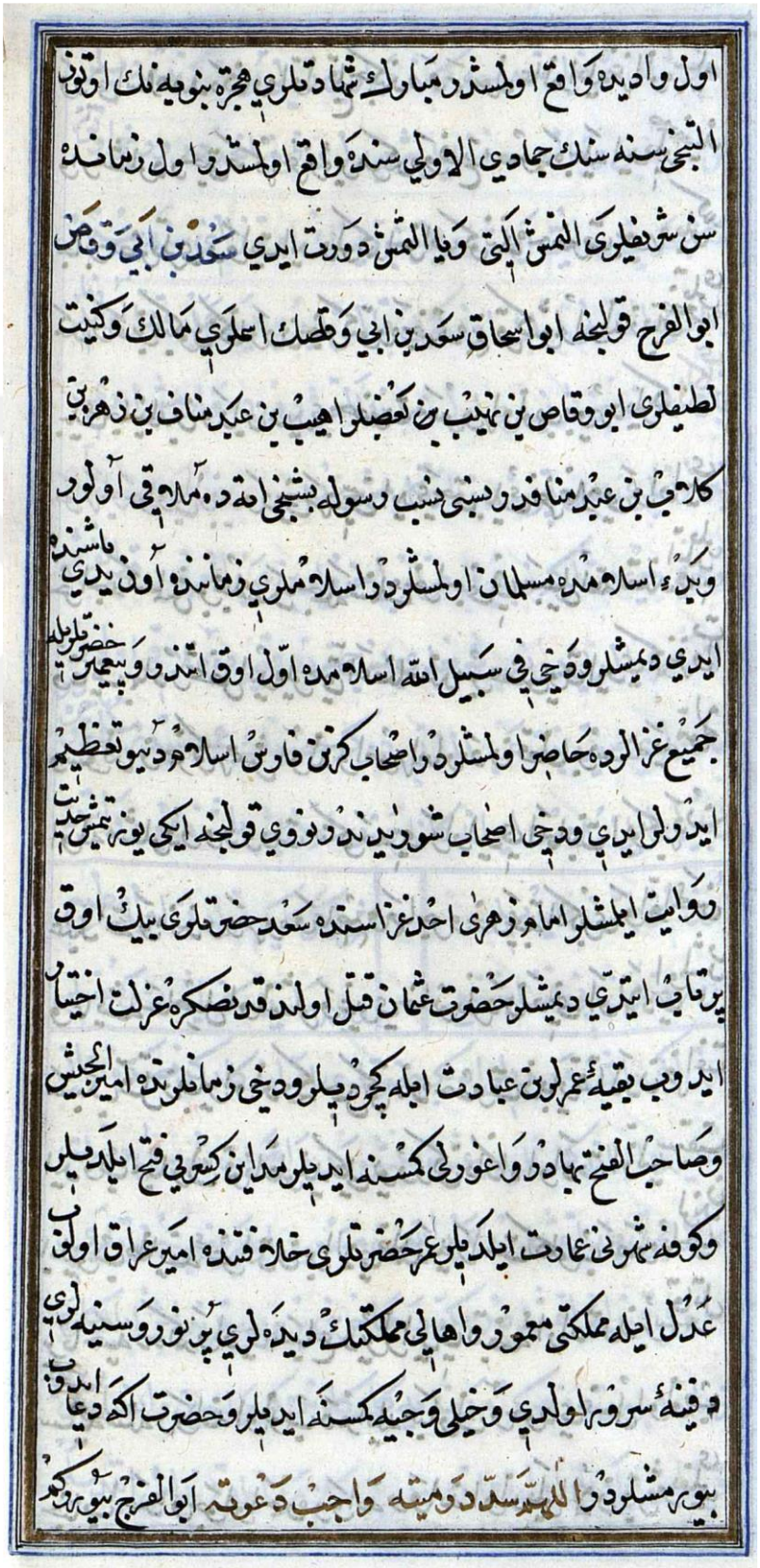

وه‌نی شان شرفیلرنده احد کونده باری تعالی بو ایتی کوندردی بلو
من المومنین رجال فضایل شریفه لری فوق الحد در ودخی اوتوز
سکز حدیث روایت ایلمشدر هجرة نبویه نک اوتوز التی سنه سنده
جمادی الاولی اینک اون کونی قالمش ایدی یوم جمعه قبل اولیدن
بلا خلاف سن شرفیلری اول زمانده التمش دوردده وارمش ایدی
قبر شرفیلری بصره قیوسنده زیارتگاه مشهوردر مناقب زبیر بن عوام
نووی بیورر مشارکه زبیر بن عوام بن خویلد بن عبد العزی بن قصی القرشی
الاسدی المدنی در ونسب شرفیلری نسب حضرتی قصیده ملاقی اولور
مادر والری صفیه بنت عبد المطلب در کرم حضرتلرینک عمه سیدر مسلمه در
زبیر اوایل اسلامده ایمانه کلنلردندر اون بش یاشنده بر ر واسیده

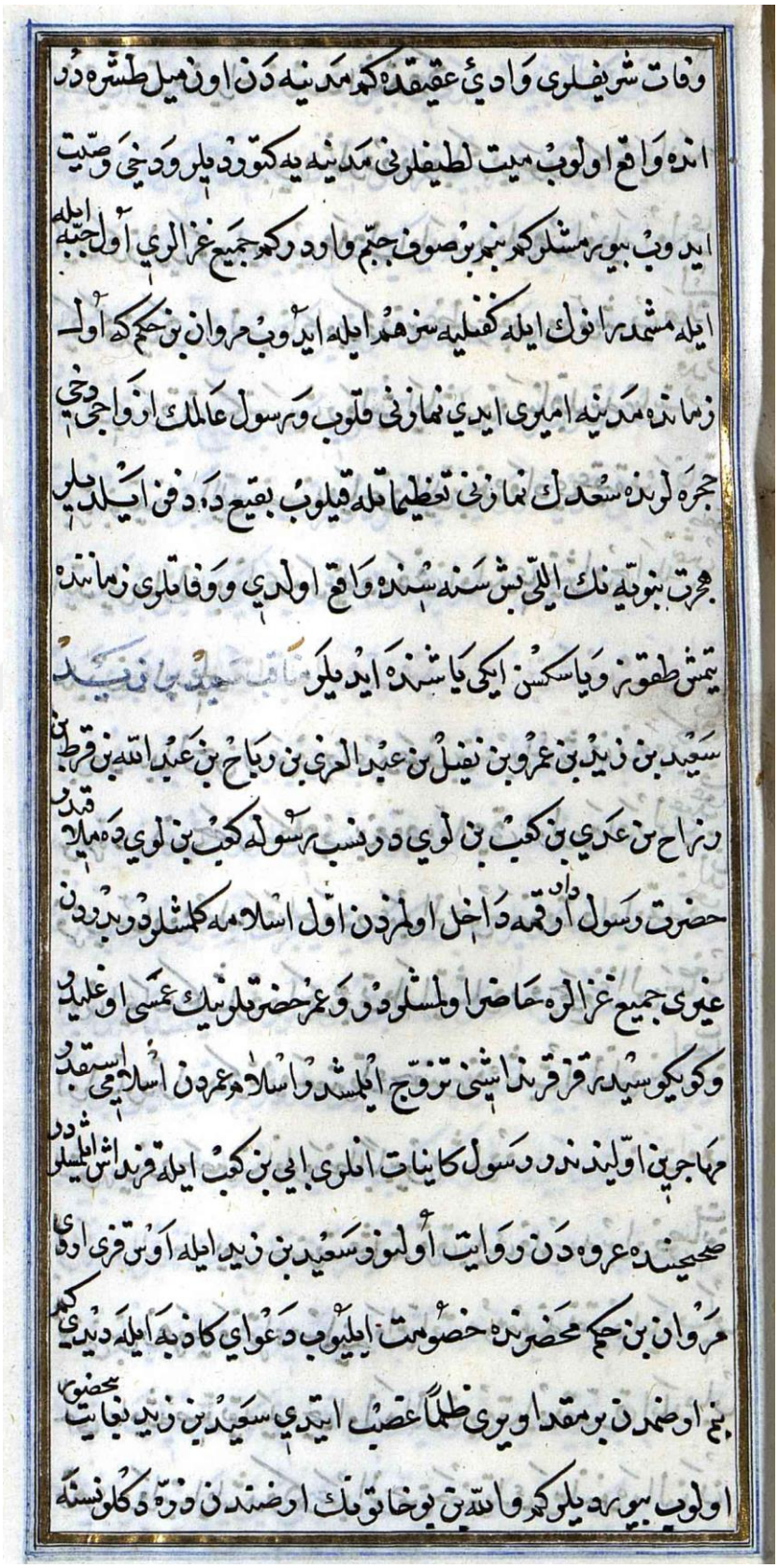
اون التی یاشنده ایدیلر بیت	شول کوکلیکم اولدن اوله مطیع
ایره مز حقدن انی فعل شنیع	وبر ر واسیده سکز یاشنده وبعضلر

اون ایکی یاشنده ایدیلر ابو بکر حضرتلری ایمانه کلدکده نصکره زمان
قلیلده ایمانه کلمشلردر عشره مبشره دن واصحاب شوریدندر
وایکی هجرتی بیله ایتمشلردر عبد الله بن مسعود ایله پیغمبر حضرتلری
اخروی قرنداش ایتمشلردر مکه ده مهاجرینی بر بیله قرنداش ایلدکلری
زمانده برمدتدن صکره مدینه یه کلدکلرنده کره مهاجرین وانصاری بر بیله
قرنداش ایلدیلر اول زمانده سلمه بن سلامه ایله قرنداش ایتدیلر

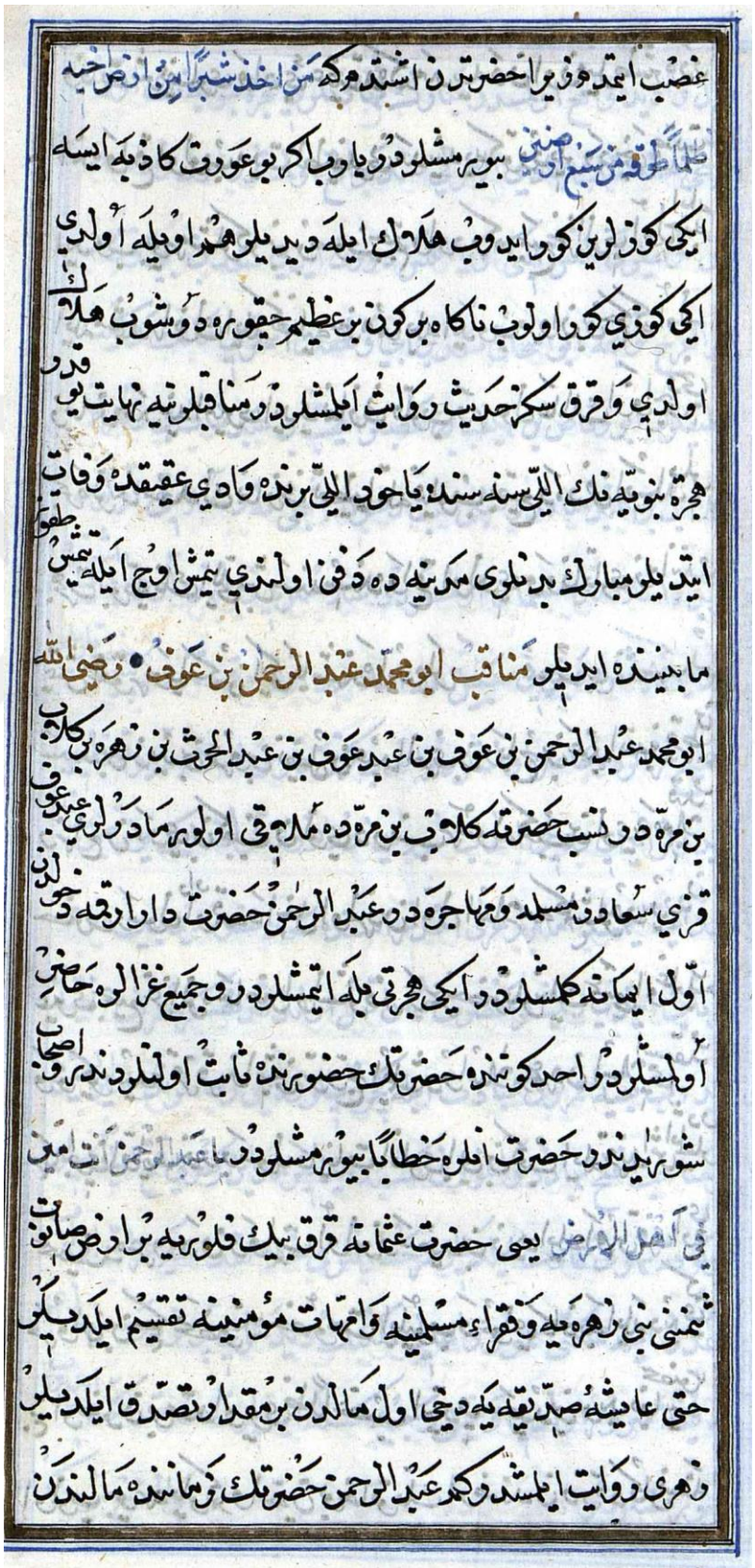

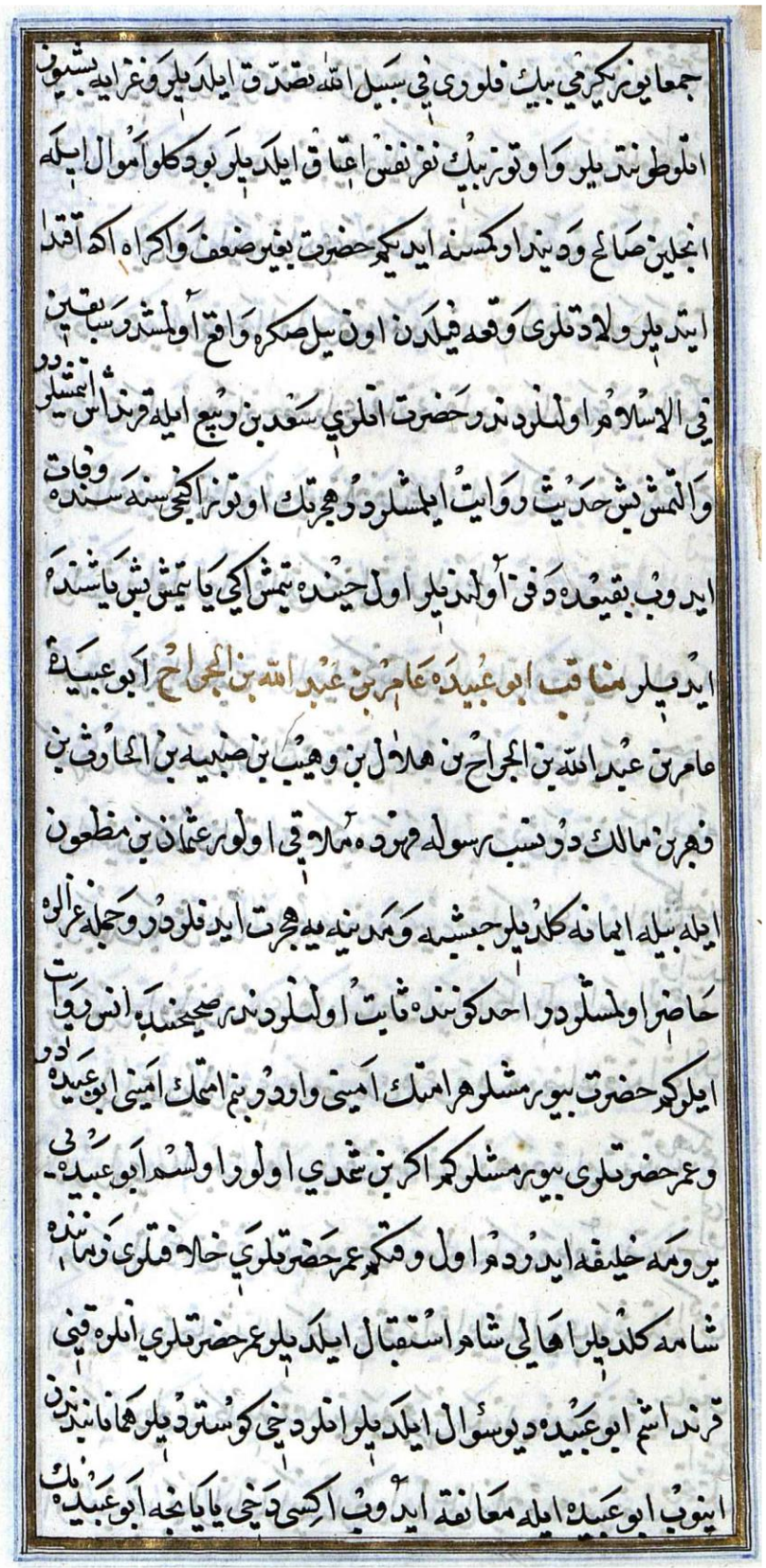
اول واديده واقع اولمشدر مباركث شهادتلري هجرة نبويه نك اوتوز
التنجي سنه سنك جمادي الاولي سنده واقع اولمشدر اول زمانده
سن شرفيلوي النمش ايكي وياالتمش ده ورت ايدي سعد بن ابي وقاص
ابو الفرح قولنجه ابو اسحاق سعد بن ابي وقاص اسملري مالك وكنيت
لطيفلري ابو وقاص بن نهيب بن عبضلر اهيب بن عبد مناف بن زهره بن
كلاب بن عبد مناف در بسنبي نسب رسوله بشنجي اده دن ملاقي اولور
وبدء اسلامده مسلمان اولمشدر واسلامي ملري زمانده اون يدي ياشنده
ايدي ديمشلردر في سبيل الله اسلامده اول اوق اتمشدر وبيعت رضوان
جميع غزالرده حاضر اولمشدر واصحاب كرامدن فاروق اسلامدر ديو تعظيم
ايدرلر ايدي ودنيا اصحاب شوريدندر نووي قولنجه ايكي يوز تمش حديث
روايت ايلمشدر امام زهري احد غزاسنده سعد حضرتلري بيك اوق
پرتاب ايتدي ديمشلر حضرت عثمان قتل اولندقده عسكره عزلت اختيار
ايدوب بقيه عمرلرين عبادت ايله كچوريلر ودنيا زمانلرنده امير الجيش
وصاحب الفتح بلاد واغورلي كمسنه ايدي لر مدائن كسريي فتح ايلدي لر
وكوفه شهرني عمارت ايلدي لر عمر حضرتلري خلافتنده امير عراق اولوب
عدل ايله مملكتي معمور واهالي مملكتك ديده لري پرنور وسينه لري
وقيه سرور اولدي وخيلي وجيه كمسنه ايدي لر وحضرت اكه دعا ايدوب
بيورمشلردر اللهم سدد رميته واجب دعوته ابو الفرج بيورمشلر

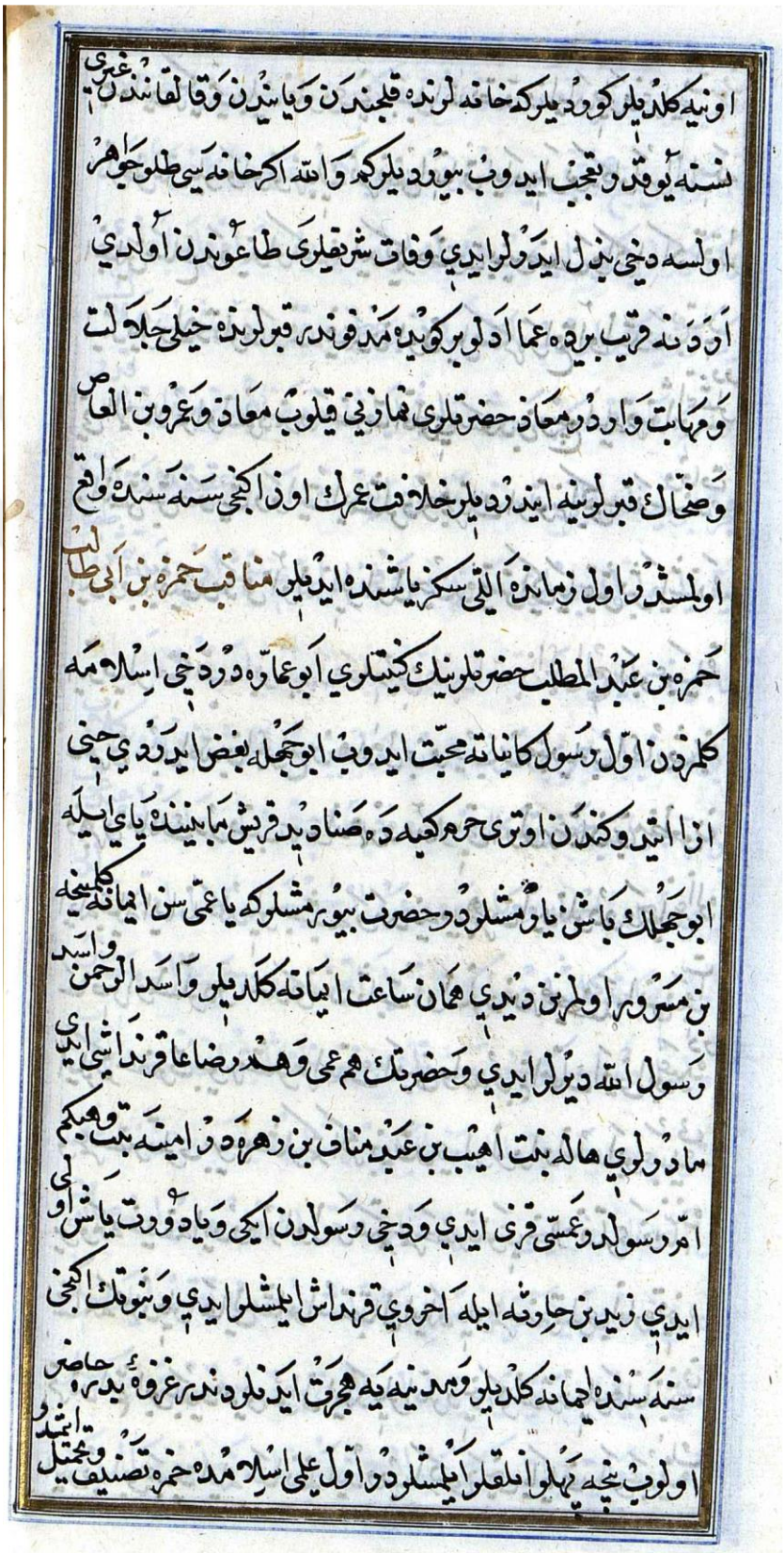
وفات شریفلری وادی عقیقده کی مدینه دن اون میل طشره در
اندہ واقع اولوب میت لطیفلرنی مدینه یه کتوردیلر ودخی وصیت
ایدوب بیورمشلر کی بنم بو صوف جبّم واود رکمه جمیع غزالری اول جنّت ایله
ایله مشمدر انوک ایله کفنلیه سز همم ایله ایدوب مروان بن حکم که اول
زمانده مدینه امیری ایدی نمازنی قلوب ورسول عالمك ازواجی دخی
حجره لرنده سعدك نمازنی تعظیما قله قیلوب بقیع ده دفن ایلدیلر
هجرت بنویه نك الّتی بش سنه سنده واقع اولدی ووفاتلری زمانده
یتمش طقوز ویاسکسن ایکی یاشنده ایدیلر نائب حیدر زید
سعید بن زید بن عمرو بن نفیل بن عبد العزی بن رباح بن عبد الله بن قرط بن
رزاح بن عدی بن کعب بن لوی در نسب رسوله کعب بن لوی ده میلاد قدر
حضرت رسول اوله قمه داخل اولمزدن اول اسلامه کلمشلر در بدردن
غیری جمیع غزالره حاضر اولمشلر در وعمر حضرتلرینك عمّی اوغلیدر
وکویکو سیده قرقرنداشی تزوج ایلمشدر واسلامه عمردن اسلامی استقدر
مهاجرین اولیندن در رسول کاینات انلری ابی بن کعب ایله قرنداش ایلمشلر در
صحیحنده عروه دن روایت اولنور سعید بن زید ایله اوس قرنی اوده
مروان بن حکم محضرنده خصومت ایلیوب دعوای کاذبه ایله دیدی کی
بنم اوضمدن بر مقدار یری ظلماً غصب ایتدی سعید بن زید بغایت بحضور
اولوب بیورهدیلر کی والله بن بوخاتونك ارضندن ذرّه کلونسنه

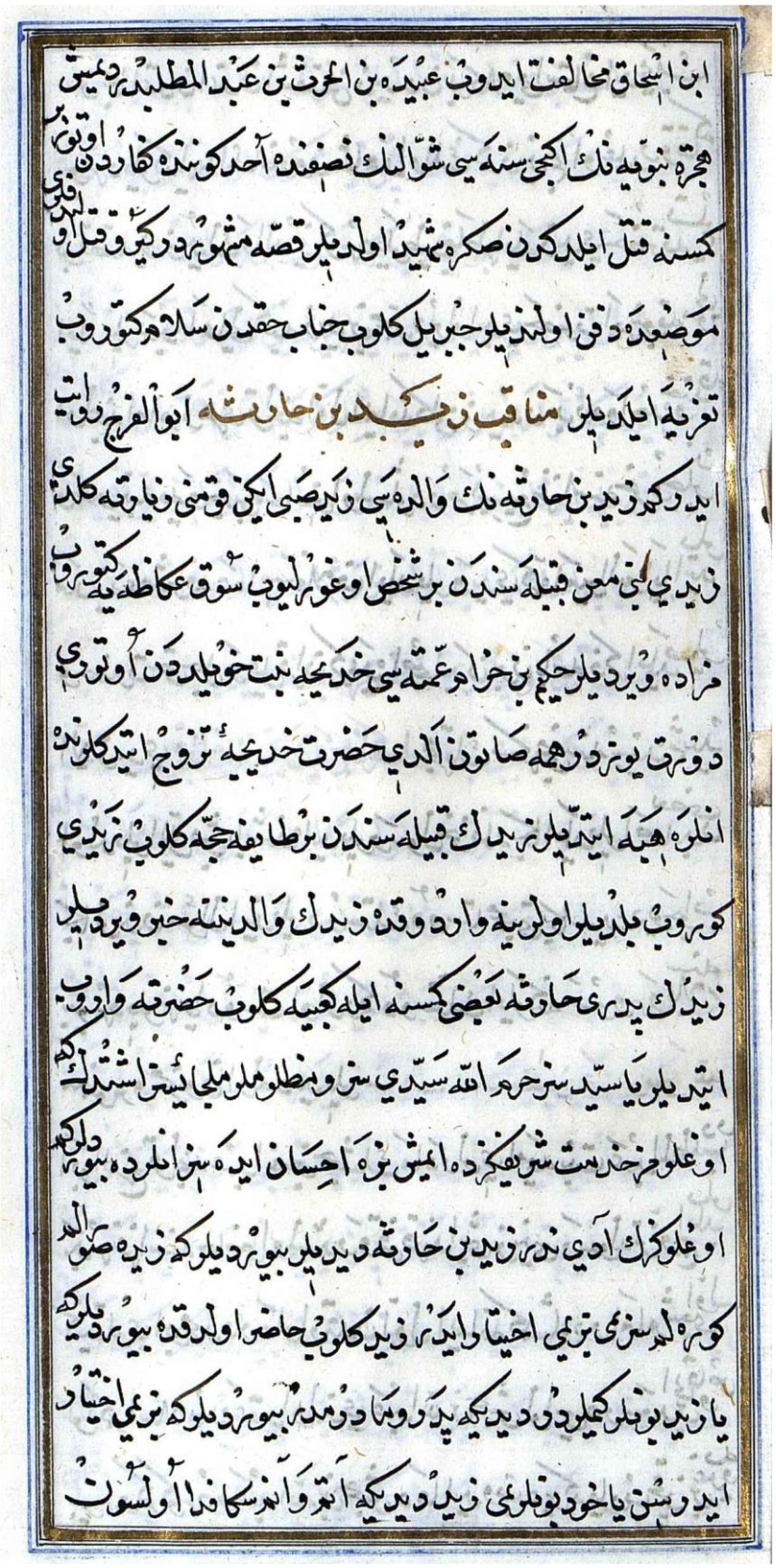
غضب ايمدوفيرا خضرتدن اشتدوركه من اخذ شبرا من ارض اخيه
طوقه من سبع ارضين بيورمشلودر ياوب اكربو عووق كاذبه ايسه
ايكى كوزلرين كورايدوب هلاك ايله ديديلرهم اوبله اولدى
ايكى كوزى كورا اولوب ناكاه بركوزى عظيم چيقوره دوشوب هلاك
اولدى وفرق سكز حديث روايت ايلمشلودر مناقبلرينه نهايت يوقدر
هجرة بنويه فك اللى سنه سنده ياخود اللى برنده وادى عقيقده وفات
ايتديلر مبارك بدنلرى مدينه ده دفن اولندى يتمش اوچ ايله يتمش طوغز
ما بينده ايديلر مناقب ابو محمد عبد الرحمن بن عوف • رضى الله
ابو محمد عبد الرحمن بن عوف بن عبد عوف بن عبد الحرث بن زهره بن كلاب
بن مره در نسب حضرتى كلاب بن مره ده ملاقى اولور مادرلرى عبد عوف
قزى سعاد در مسلمه ومهاجره در عبد الرحمن حضرتى دار ارقمه دخولدن
اول ايمانه كلمشلودر ايكى هجرتى بله ايتمشلودر وجميع غزالره حاضر
اولمشلودر احدكونده حضرتك حضورنده ثابت اولمشلودر واصحاب
شوريدندر حضرت اكلوب خطابا بيورمشلودر يا عبد الرحمن انت امين
فى اهل الارض يعنى حضرت عثمانه قرق بيك فلورييه برارض صاتوب
ثمنى بنى زهره يه وفقراء مسلمينه وامهات مؤمنينه تقسيم ايلديلر
حتى عايشه صديقه يه دخى اول مالدن برمقدار تصدق ايلديلر
زهرى روايت ايلمشدركه عبد الرحمن حضرتك زماننده مالندن

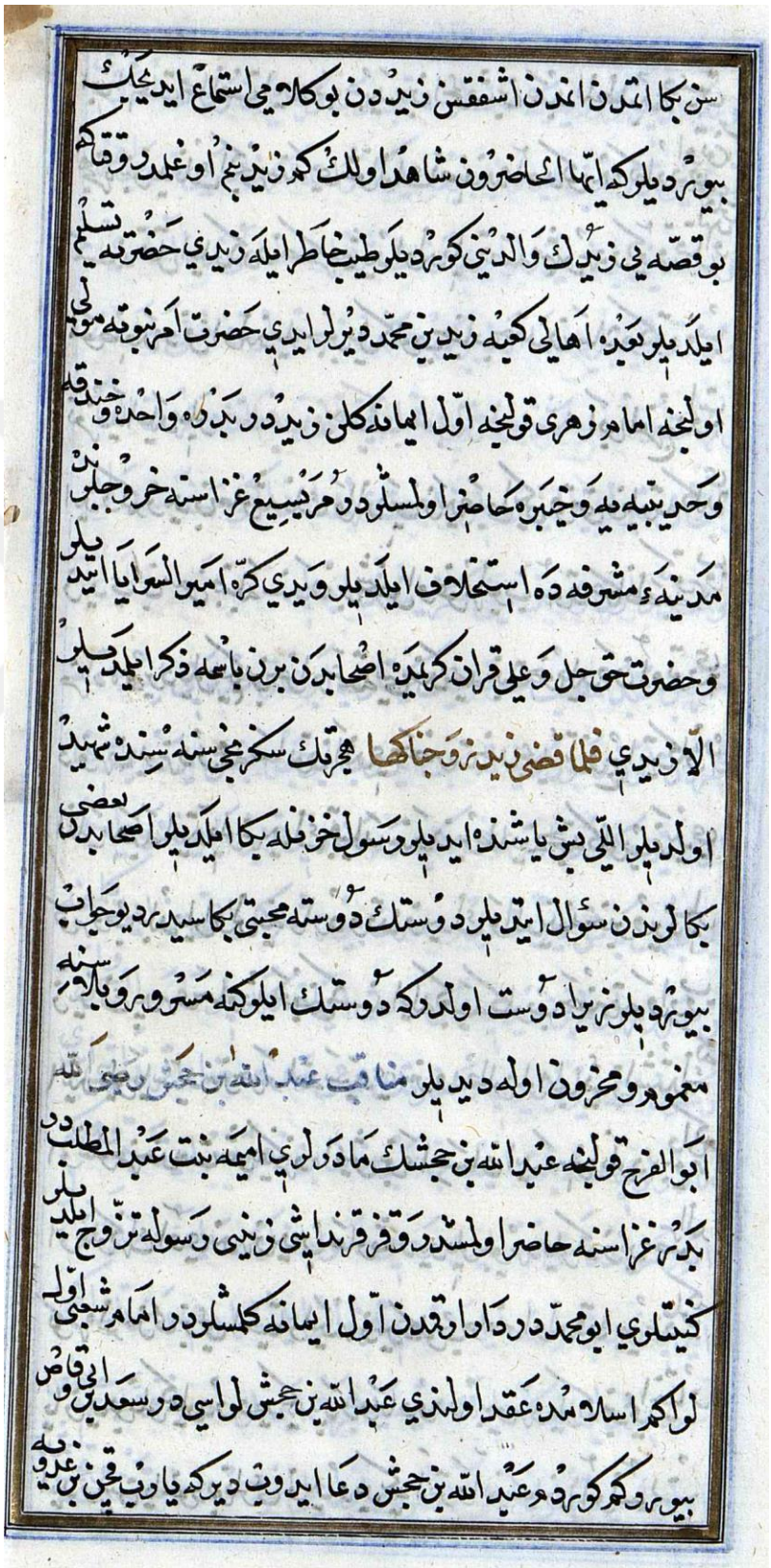
جمعا يوز يكرمي بيك فلوري في سبيل الله تصدق ايلدي يلر وغزايه يشيوز
اللوطي نتديلر واوتوز بيك نفر نفس اعتاق ايلدي يلر بودكلوا اموال ايله
انجلين صالح ودينداو كسنه ايديكم حضرت بغير ضعف واكراه اكه اقتدا
ايتديلر ولادتلري وقعه فيلدن اون يل صكره واقع اولمشدر سابقين
في الاسلام اولمشلردن حضرت اتلري سعد بن ربيع ايله قرنداش ايمشلر دو
والمشرش حديث روايت ايلمشلردر هجرتك اوتوز اكنجي سنه سنده وفات
ايدوب بقيعده دفن اولندي لر اول جنده تمش اكي يا تمش بش ياشنده
ايدي لر مناقب ابو عبيده عامر بن عبد الله بن الجراح ابو عبيده
عامر بن عبد الله بن الجراح بن هلال بن وهيب بن ضبيه بن الحارث بن
فهر بن مالك در نسب رسوله قريشي مهاجري اولور عثمان بن مظعون
ايله بيله ايمانه كلدي لر حبشيه ومدينه يه هجرت ايدنلردر وجمله غزالره
حاضر اولمشلردر احد كونده ثابت اولمشلردن صحيحنده انس رواييله
ايلركم حضرت بيورمشلرهر امتك امينى واردر بنم امتمك امينى ابو عبيده در
وعمر حضرتلري بيورمشلركم اكر بن شدي اولورا ولسم ابو عبيده
يروميه خليفه ايدردم اول وقتكم عمر حضرتلري خلافتلري زمانينده
شامه كلدي لر اهالي شام استقبال ايلدي لر عمر حضرتلري انلره قرني
قرنداشم ابو عبيده ديو سؤال ايلدي لر انلر دخي كوسترديلر هما نبندن
اينوب ابو عبيده ايله معانقه ايدوب اكسي دخي يا يا بنجه ابو عبيده بك

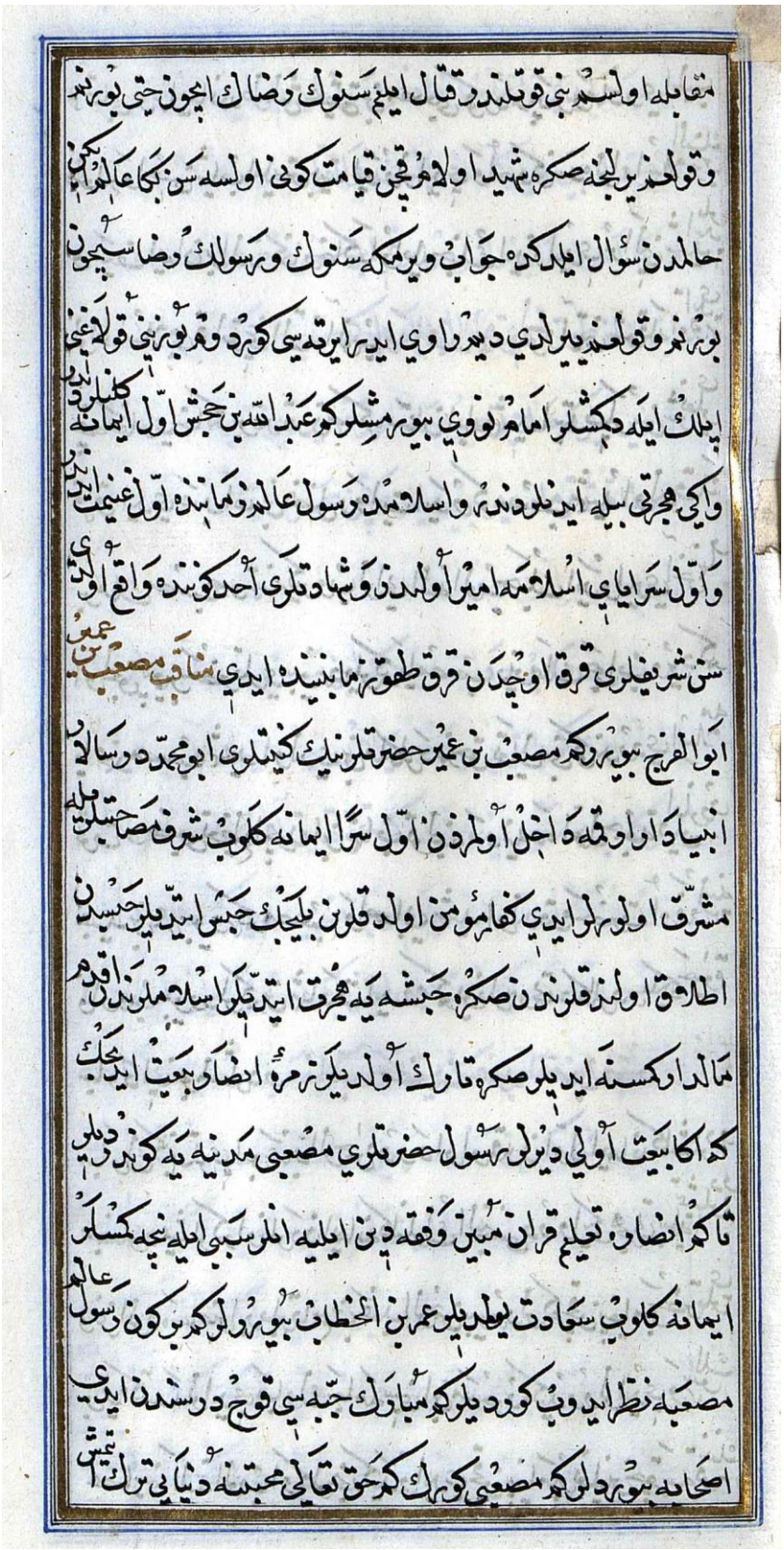
اونیه کلدیلر کوردیلر که خانه لرنده قلمندن ویاپیدن وقالقاندن غیری
نسنه یوقدر وتعجب ایدوب بیوردیلر کم واللہ اکر خانه یی طلو جواهر
اولسه دخی بذل ایدرلر ایدی وفات شریفلری طاغوندن اولدی
اوردنه قریب بره عما اد لوبر کویده مدفوندر قبولنده خیلی جلالت
ومهابت وارد رمعاذ حضرتلری نمازنی قیلوب معاذ وعمرو بن العاص
وضحاك قبولنیه ایندردیلر خلافت عمرك اوزاکنی سنه سنده واقع
اولمشدر اول زمانده الیتی سکز یاشنده ایدیلر مناقب حمزه بن ابی طالب
حمزه بن عبد المطلب حضرتلرینك کیتلری ابو عماره در دخی اسلامه
کلمزدن اول رسول کاینانه محبت ایدوب ابو جهله بغض ایدردی حتی
انزا ایدوکندن اوتری حرم کعبه ده صناديد قریش بابینده یایلیه
ابو جهلك باشنه یاور مشلردر حضرت بیورمشلرکه یاعمی سن ایمانه کلمیجه
بن مسعود واسد الرحمن
واسد اولمزدن دیدی همان ساعت ایمانه کلدیلر واسد الرحمن
رسول الله دیرلر ایدی وحضرتلرینك عمی وهند رضاعا قرنداشی ایدی
ماد ولری هاله بنت اهیب بن عبد مناف بن زهره در امینه بنت وهبکم
امر رسولدر عمسی قرنی ایدی ودخی رسولدن ایکی یاش اولی
ایدی زید بن حارثه ایله اخروی قرنداش ایلمشلر ایدی ونبوتك اکنجی
سنه سنده ایمانه کلدیلر ومدینه یه هجرت ایدنلردندر غزوه بدر حاضر
اولوب نجه پهلوانلقلر ایلمشلردر اول علی اسلامه حمزه تصنیف وتخمیل ایتمشدر

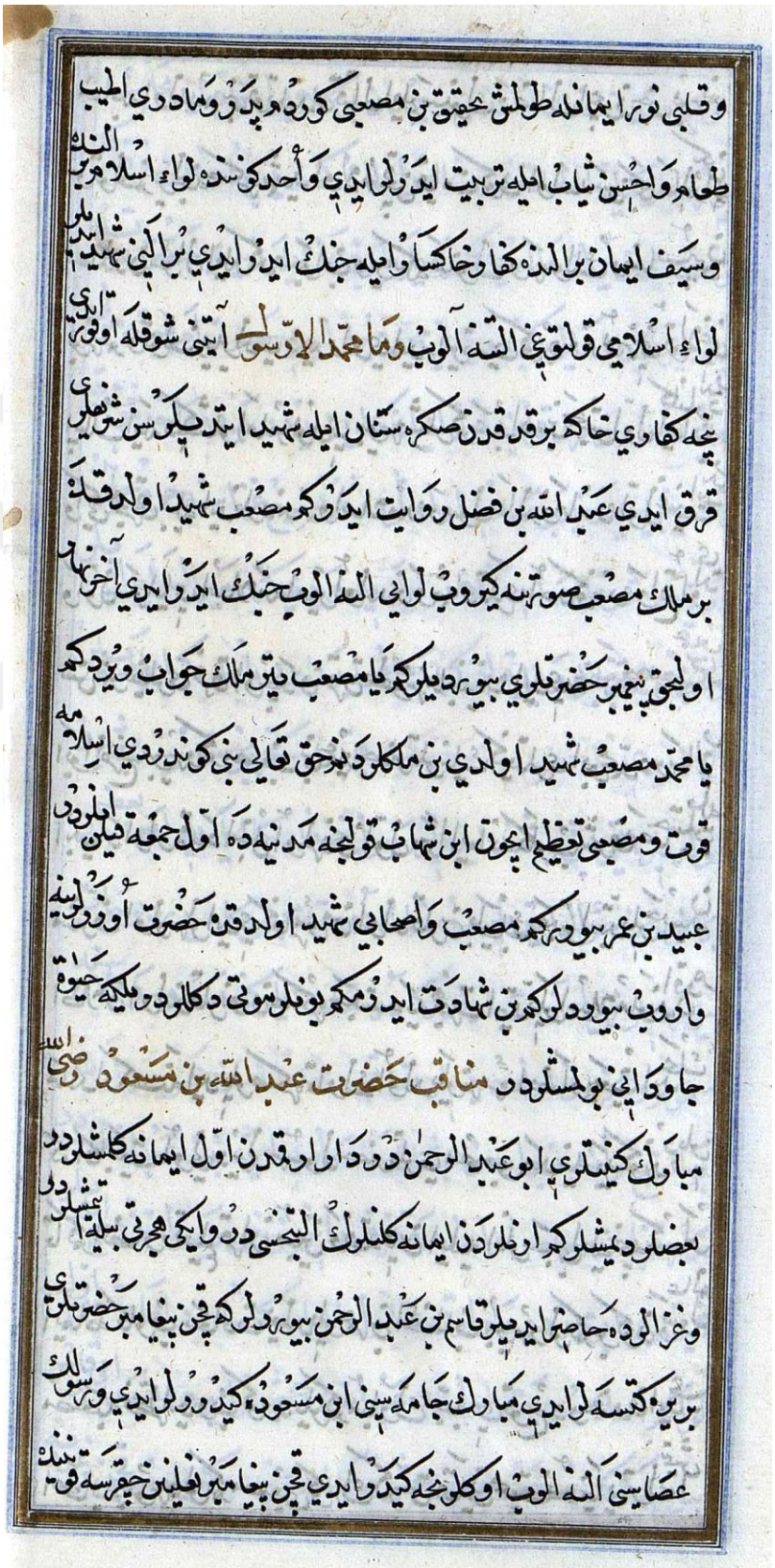
ابن اسحاق مخالفت ایدوب عبیده بن الحرث بن عبد المطلب رضی
هجرة بنویه نك اکنجی سنه سی شوال نك نصفنده احد کونده کفار دن اوتوز
کسنه قتل ایلدکدن صکره شهید اولدیلر قصه مشهوردر کیفیت قتل و
موضعده دفن اولندیلر جبریل کلوب جناب حقدن سلام کتوروب
تعزیه ایلدیلر مناقب زید بن حارثه ابو الفرج روایت
ایدرکه زید بن حارثه نك والده سی زید صبی ایکن قومنی زیارته کلدی
زیدی بنی معن قبیله سندن بر شخص اوغورلیوب سوق عکاظ ده کتوروب
مزاده ویردیلر حکیم بن حزام عمه سی خدیجه بنت خویلدن اوتوز
دوهت یوزدرهم صاتون آلدی حضرت خدیجه تزوج ایدکلونده
انلره هبه ایتدیلر زید قبیله سندن بر طایفه حجه کلوب زیدی
کورووب بلدیلر اولریه وارد وقده زیدك والدینه خبر ویردیلر
زیدك پدری حارثه بعضی کسنه ایله کعبه کلوب حضرته واروب
ایتدیلر یا سید سز حرم الله سیدی سز و مظلوم ملجا یسز استدیکه
اوغلومز خدمتنده شریف کرده ایمش بزه احسان ایده سز انلرده بیوره دیلرکه
اوغلوکز آدی ندر زید بن حارثه دیدیلر بیوردیلرکه زیده صوالدیکه
کوره لم سزمی بزمی اختیار ایدر زید کلوب حاضر اولدقده بیوردیلرکه
یا زید بونلر کیملردر دیدیکه پدر و عم دیدیلرکه بزمی اختیار
ایدرسن یا خود بونلرمی زید دیدیکه آنلر و آنلرسکا فدا اولسون

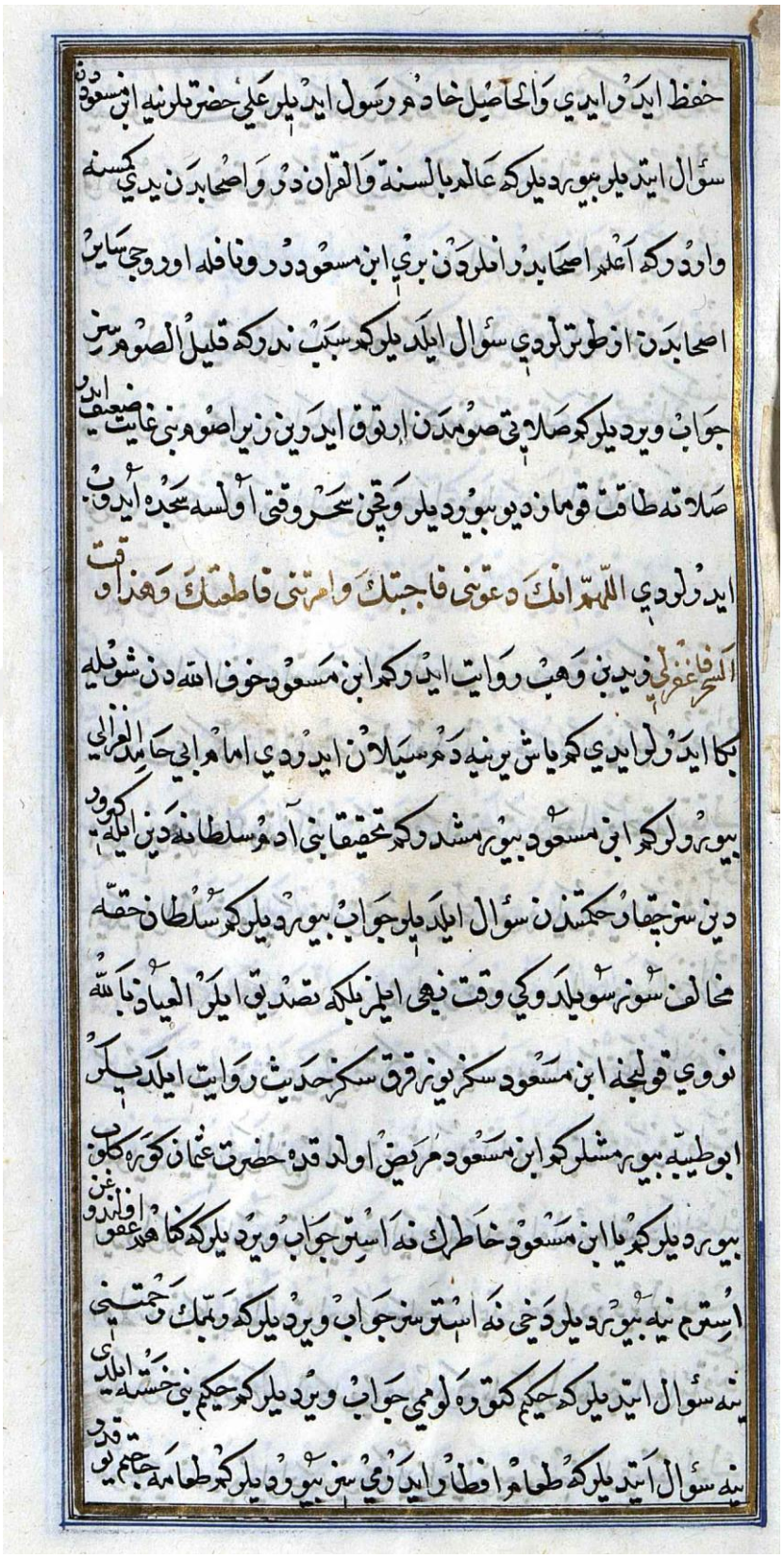
سن بکا المدن امدن اشفقسن زیدون بوکلامی استماع ایدیجک
بیورد یلوکه ایها الحاضرون شاهد اولک کمزید بنم اوغلمدر وقاکم
بوقصه یی زیدک والدینی کورمدیلو طیب خاطر ایله زیدی حضرته تسلیم
ایلدیلر بعده اهالی کعبه زیدبن محمد دیرلر ایدی حضرت امر نبوته مولی
اولنجه امام زهری قولنجه اول ایمان کتیرن زیدر وبدر ده واحد وخندقه
وحدیبیه ده وخیبره حاضر اولمشدر ومرة سیع غزاسنه خروج بلدن
مدینه ده مشرف ده استخلاف ایلدیلو ویدی کره امیر السرایا ایدیلو
وحضرت حق جل وعلی قرآن کریمده اصحابدن برن باسمه ذکر ایلدیلو
الا زیدی فلما قضی زید منها وطرا بحرفک سکز یحی سنه سنده شهید
اولدیلو التی یش یاشنده ایدیلو وسول خزفله بکا ایلدیلو اصحابدن بعضی
بکا لوندن سؤال ایدیلرد وستک دوسته محبتی بکا سیدرد یو جواب
بیورد یلو زیاده وست اولدوکه دوستک ایلوکنه مسرور وبلاسنه
مغموم ومحزون اولدیدیلو مناقب عبد الله بن جحش رضی الله
ابو الفرج قولنجه عبد الله بن جحشک مادری لری امیمه بنت عبد المطلب در
بدر غزاسنه حاضر اولمشدر وقرقرهدا شی زینبی رسوله تزوج ایلدیلو
کیتلری ابو محمد در دار ارقدن اول ایمانه کلمشلردر امام شعبی اولمه
لواکمر اسلامده عقد اولنمی عبد الله بن جحش لواسی در وسعد بن ابی وقاص
بیورمشلر کمکورمدم عبد الله بن جحش دعا ایدوب دیرکه یارب قحین بن عدو

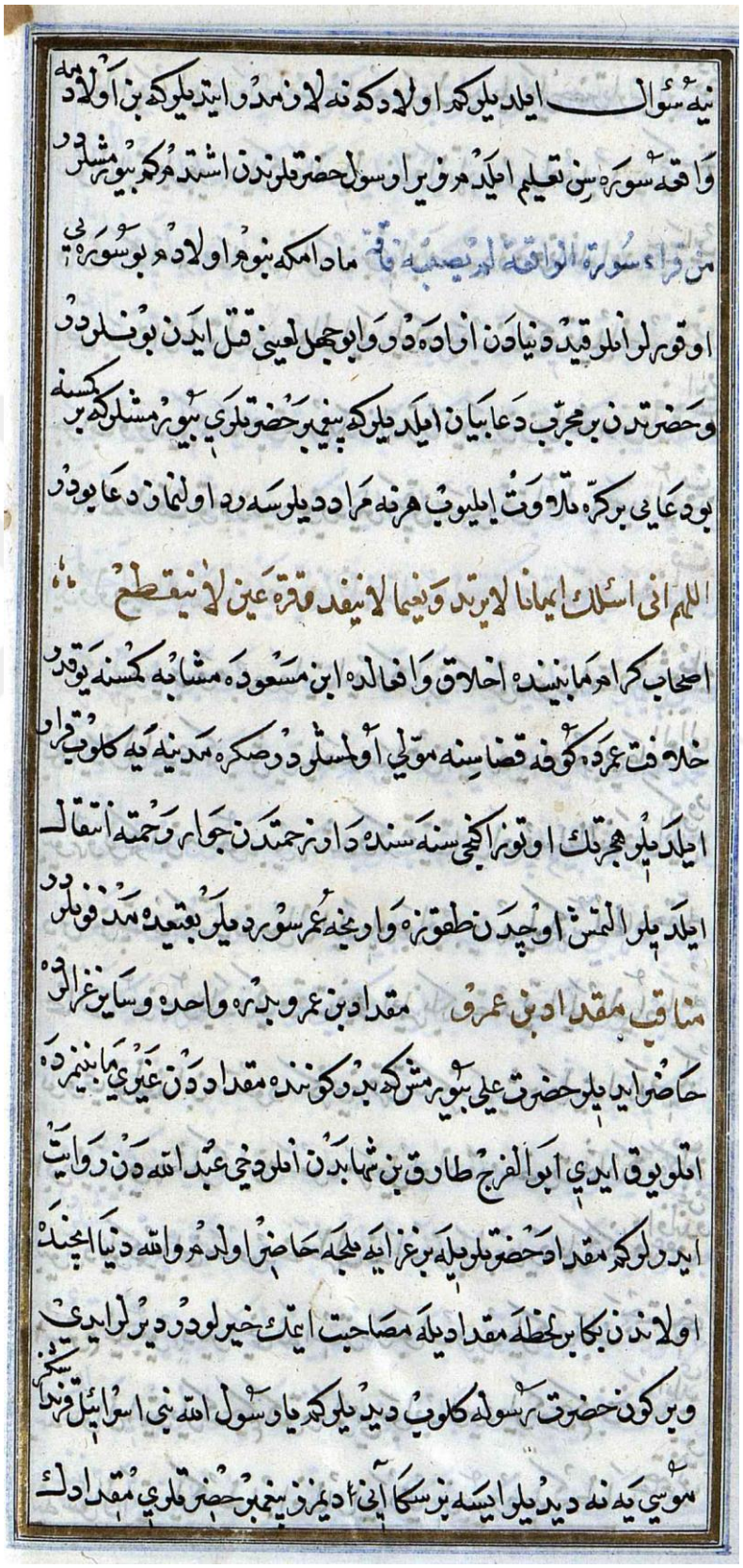

مقابله اولسمز بنی قوملندر وقال ایلیم سنوك وضاك ایچون حتی بورنمز
وقواعدز بلجه صکره شهید اولدم قیمت کونی اولسه سن بکا عالم بکن
حالمدن سؤال ایلدکده جواب ویرمکه سنوك ورسولك رضاسیچون
بورنمز وقواعدز یرلدی دیو راوی ایدر ایرته سی کوردم بوزینی قولاغنی
ایلك ایله دکشمش امام نووی بیورمشلرکه عبدالله بن جحش اول کلنلردن ایدی
واکی هجرتی بیله ایدملرندر واسلامدن رسول عالم دنماینده اول غنیمت ایدندر
واول سرایای اسلامه امیر اولمدن وشهاد تلری احد کونینده واقع اولدی
سنن شریفلری قرق اوچدن قرق طوقوزنما بنیده ایدی مناقب مصعب بن عمیر
ابوالفرج بیورمشلرکه مصعب بن عمیر حضرتلرینك کنیتلری ابومحمد رسالار
انبیادن اراوقه دن اخل اولمدن اول سرایا ایمانه کلوب شرف صحبتلرینه
مشرف اولوب لرایدی کفار مؤمن اولدقلرنی بلیجك حبش ایتدیلر حبشیدن
اطلاق اولنمقلرنی صکره حبشه یه هجرت ایتدیلر اسلامه ملزندن اقدم
مهاجرلردن کسنه ایدیلر صکره تارك اولدیلر نوبره رضا وبیعت ایدیجك
که اکابیعت اولی دیرلر رسول حضرتلری مصعبی مدینه یه کوندردیلر
تاکم انصاره تعلیم قران مبین وفقه دین ایلیه انلر سببی ایله نیچه کمسلر
ایمانه کلوب سعادت یولدیلر عمر بن الخطاب بیورمشلرکه بن کون رسول عالم
مصعبه نظر ایدوب کوردیلرکم مبارك جبه سی قوچ درسندن ایدی
اصحابه بیورمشلرکه مصعبی کورمك کم حق تعالی محبتنه دنیایی ترك ایتش

وقلبی نور ایمان اله طولمش حقیقتن مصعبی کوردم پدر و مادری الیب
طعام و احسن ثیاب اله تربیت ایدر لوایدی و احدکی نده لواء اسلامی الله
وسیف ایمان برابر کفار و خاکسار و اله جنگ ایدر و ایدی برابر ثبات ایدر لر
لواء اسلامی قولتوغنی الله آلوب وما محمد الا رسول آیتنی شوقله اوقور ایدی
پنجه کفاری خاکه برقدقدن صکره ستان اله شهید ایدیلر سن شو فعلی
قرق ایدی عبد الله بن فضل روایت ایدر کم مصعب شهید اولدقده
برملك مصعب صورتنه کیروب لوای الله الوب جنگ ایدر و ایدی آخر نهار
اولنجه پیغمبر حضرتلری بیورمیلر کم یا مصعب دیو ملك جواب ویرمدکم
یا محمد مصعب شهید اولدی بن ملکلردن حق تعالی بنی کوندردی اسلامه
قوت و مصعبی تعظیم ایچون ابن شهاب قولنجه مدینه ده اول جمعه قیلنمادی
عبید بن عمر بیورمیلر کم مصعب و اصحابی شهید اولدقده حضرت اویس قرنی
واروب بیورمیلر کم بن شهادت ایدرکم یولمیوتی دکلردر ملکه حیوة
جاودانی بولمشلردر مناقب حضرت عبد الله بن مسعود رضی الله
مبارك کیشیلردن ابو عبد الرحمن دردار ارقدن اول ایمانه کلمشلردر
بعضلر دیمشلرکم ارقدن ایمانه کلنلرك البتحی دردر و ایکی هجرتی بیله یتمشلردر
وغزالرده حاضر ایدیلر قاسم بن عبد الرحمن بیورمیلر کم بن حضرتلرینی
بر یره کتسه لوایدی مبارك جامه سنی ابن مسعود کیدردی لوایدی ورسولك
عصاسنی الله الوب اوکلونجه کیدر و ایدی قچن پیغامبر افعلین خیر سه قوینده

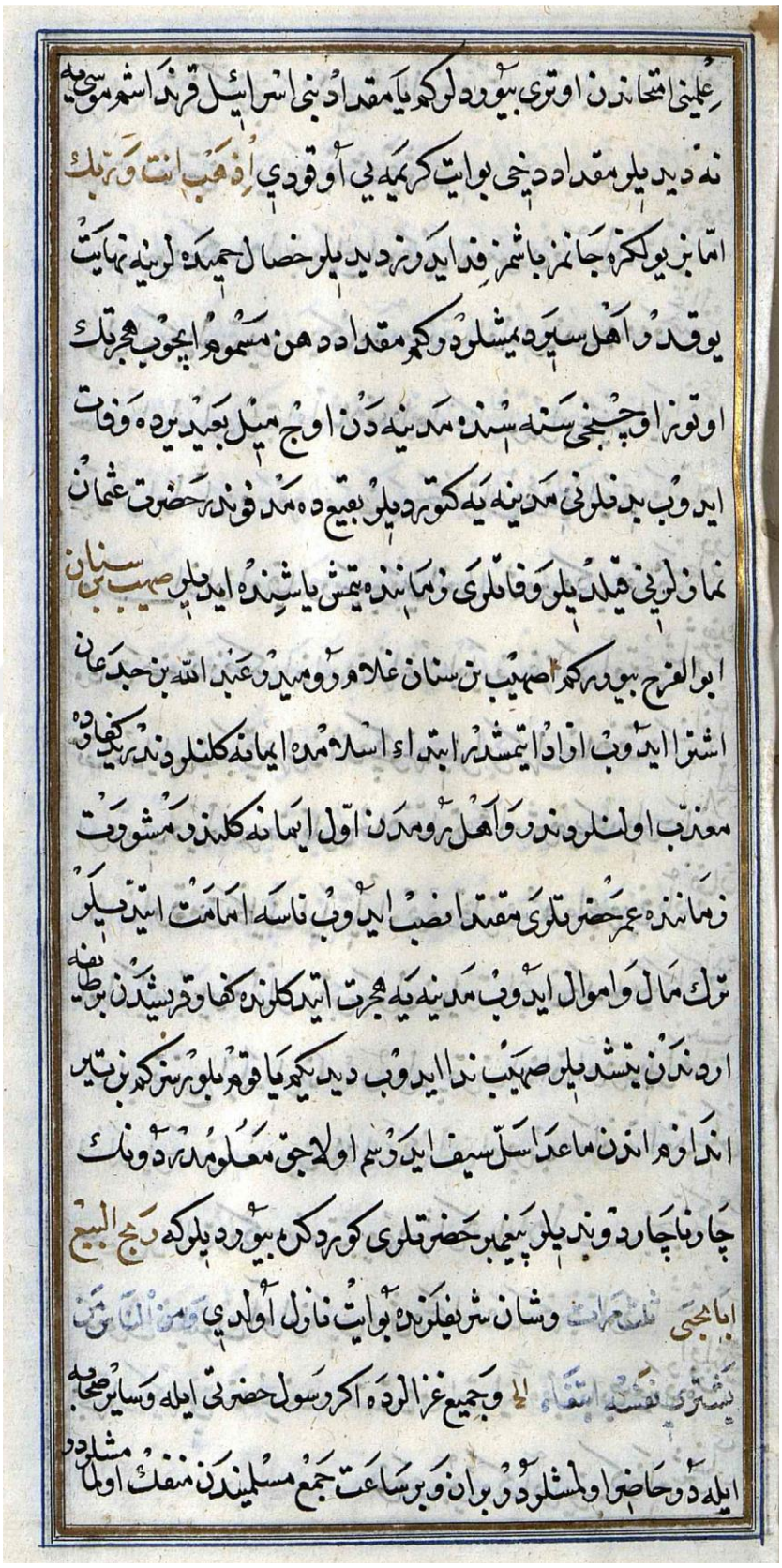

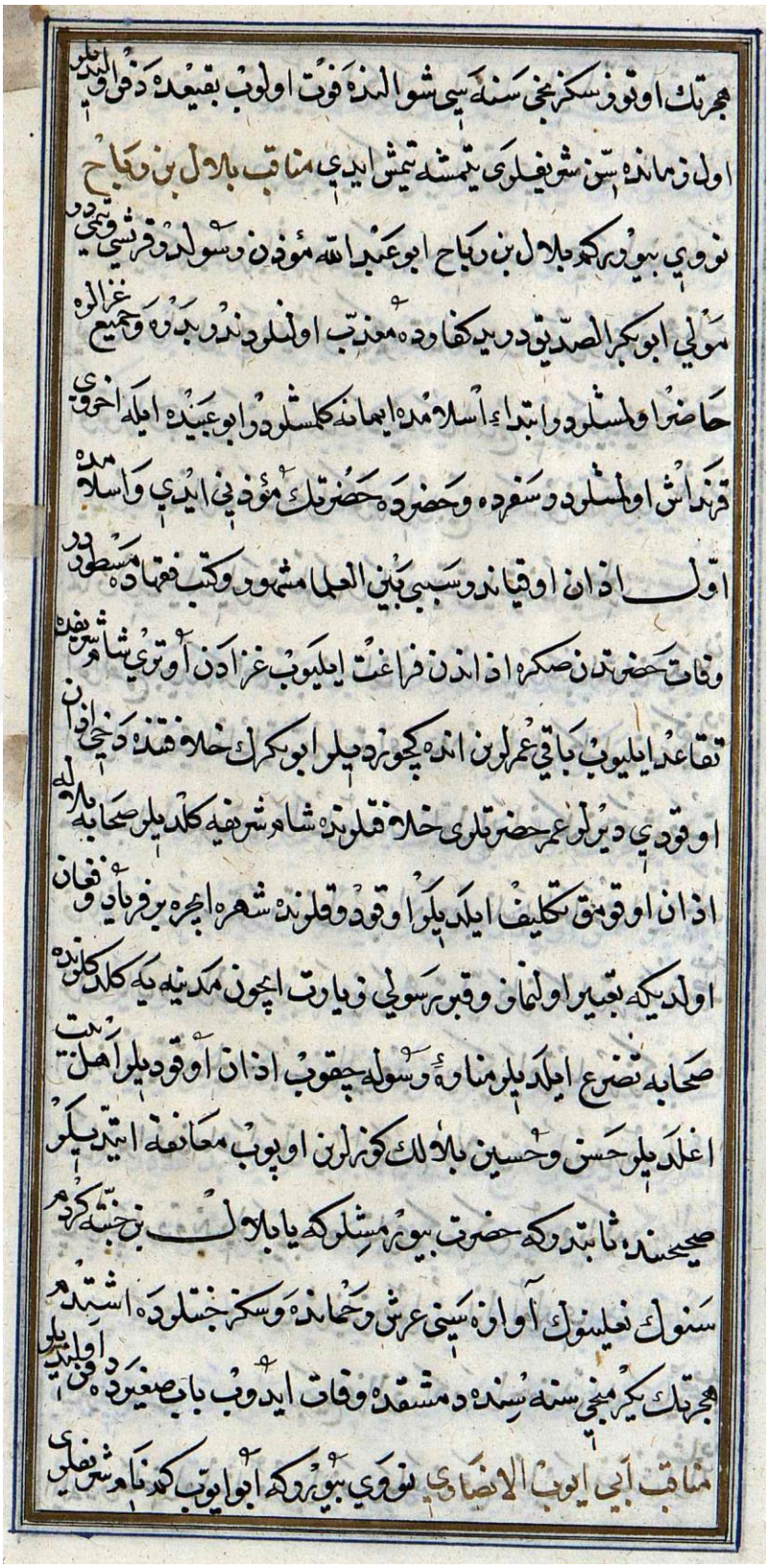

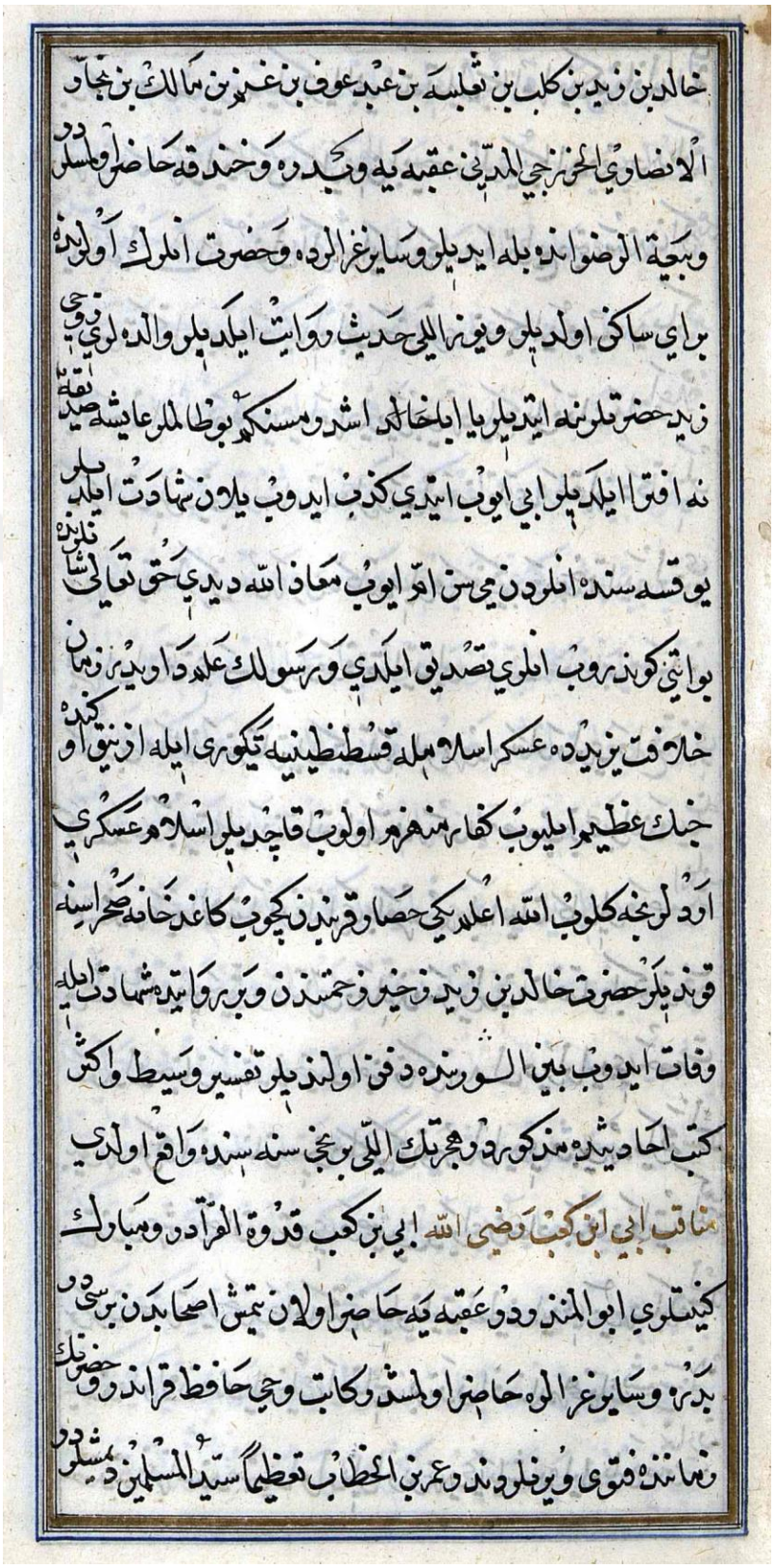
نیه سوال ایلدیلر کم اولاد کم نه لازم در وایتدیلر که بن اولادمه
واقعه سوره سن تعلیم ایلیم هر وزیر اوسول حضرتلرندن اشتدم کم بیوزمشلردر
من قرأ سورة الواقعة لم یصبه فاقة ماداممکه بنوم اولادم بو سوره یی
اوقورلر اولر قیدده دنیادن اراده دلر وابوجهل لعینی قتل ایدن بوفلردر
وحضرتدن برمجرب دعا بیان ایلدیلر که پیغمبر حضرتلری بیوزمشلر که بر کمسنه
بو دعایی برکره تلاوت ایلیوب هرنه مراد ایدیلسه روا اولمازدعا بودر

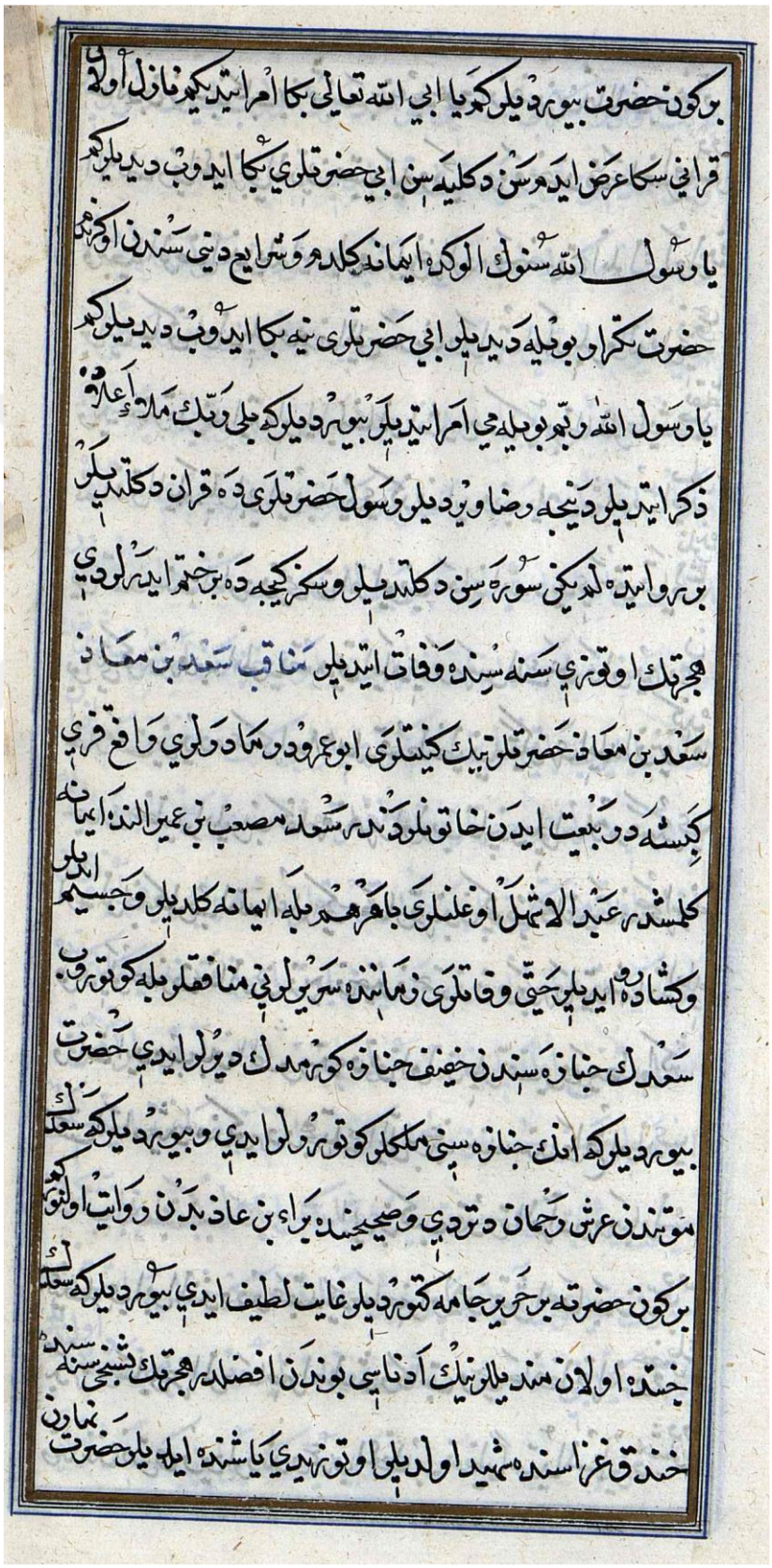
اللهم انی اسئلک ایمانا لایرتد ونعیما لاینفد وقرة عین لاتنقطع

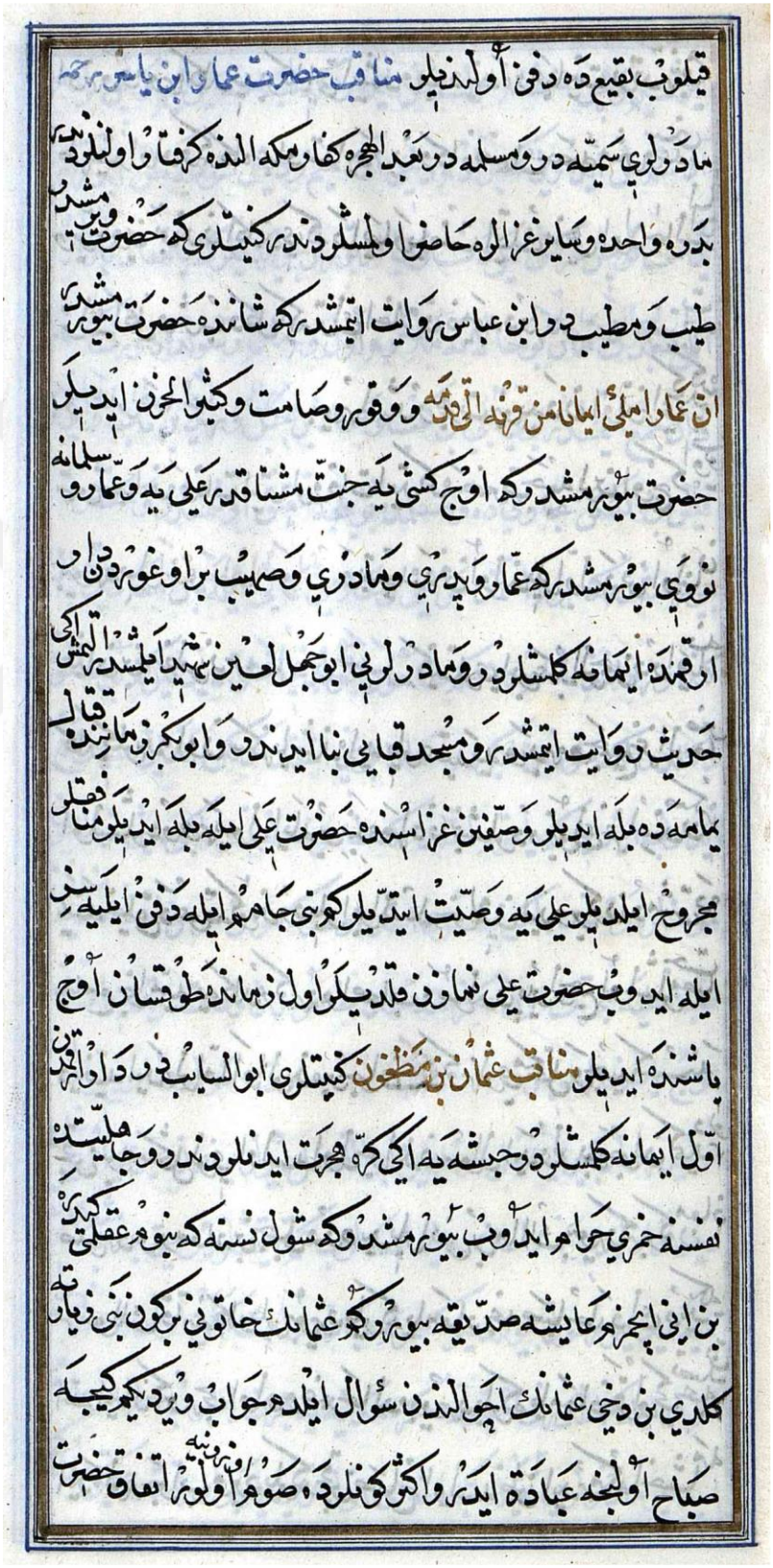
اصحاب کرام مابینده اخلاق وافعالده ابن مسعوده مشابه کمسنه یوقدر
خلافت عمرده کوفه قضاسنه متولی اولمشلردر وعسکر مدینه یه کلوب قرار
ایلدیلر هجرتک اوتوز اکنجی سنه سنده دار رحمتدن جوار رحمته انتقال
ایلدیلر المش اوچدن متجاوزدر وادیخه عمرسوره دیلر بقیعده مدفوندر
مناقب مقداد بن عمرو مقداد بن عمرو بدره واحده وسایر غزالرده
حاضر ایدیلر حضرت علی بیوزمشکه بدرده کوندره مقدادده نه غیرتی مابینیمزده
اتلو یوق ایدی ابوالفرج طارق بن شهابدن انلر دخی عبدالله دن روایت
ایدرلر کم مقداد حضرتلرینه برغزایه ملجه حاضر اولدم والله دنیا ایچنده
اولاندن بکا برلحظه مقداد دیله مصاحبت ایتک خیرلودر دیرلر ایدی
وبرکون حضرت رسوله کلوب دیدیلر کم یا رسول الله بنی اسرائیل قوملرکه
سویی یه نه دیدیلر ایسه بزسکا آیتی ادیرز پیغمبر حضرتلری مقدادک

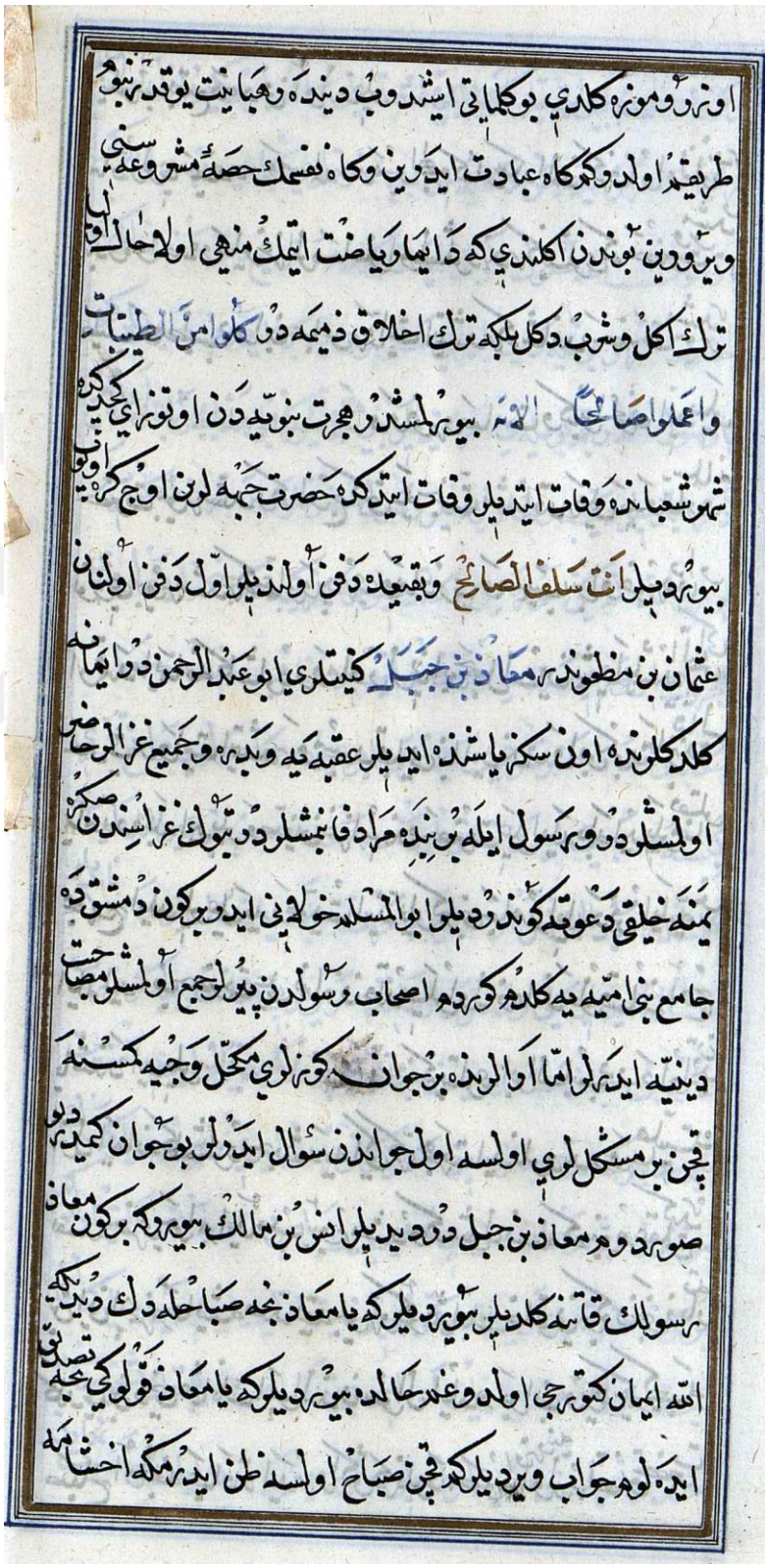

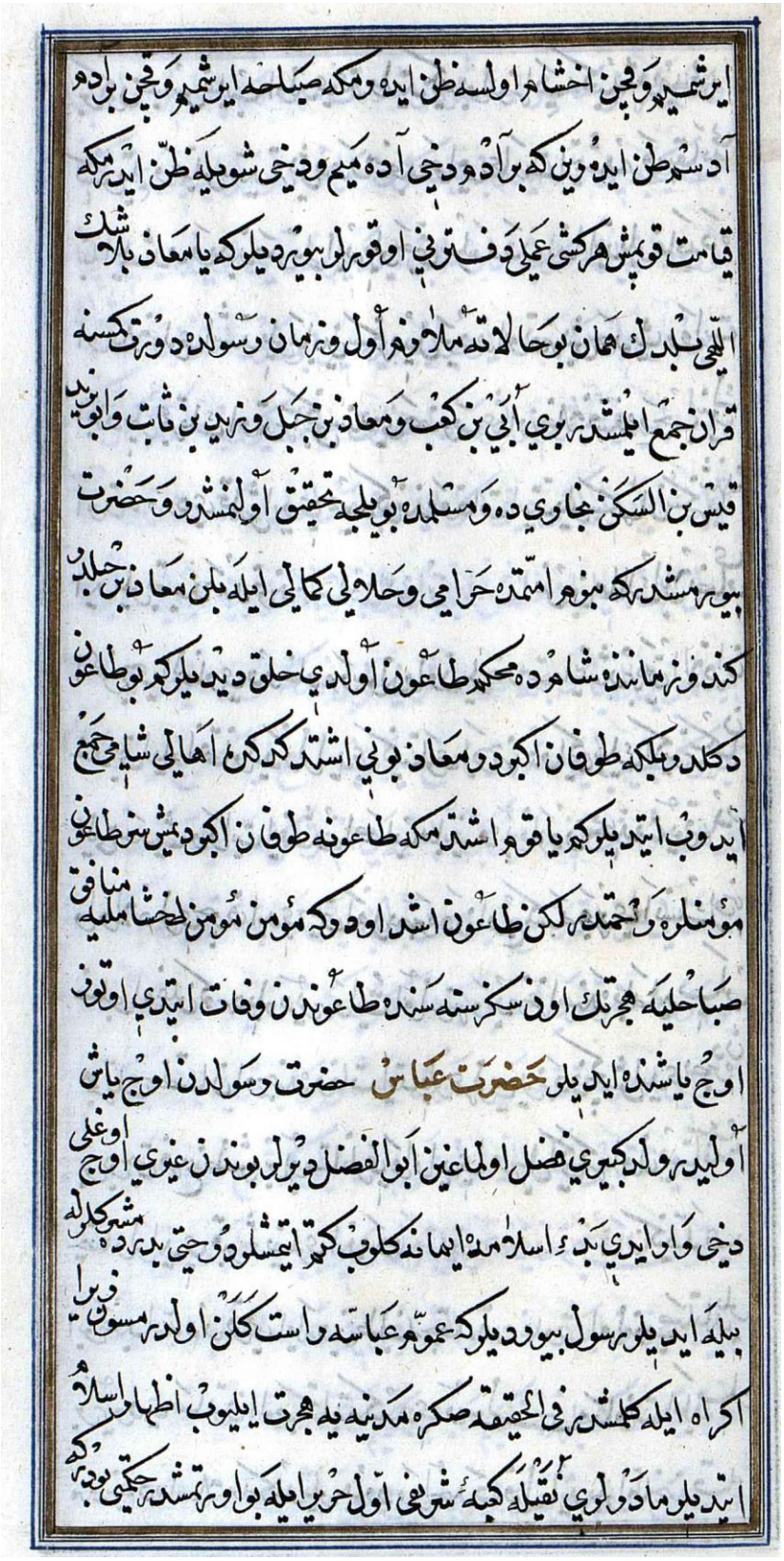

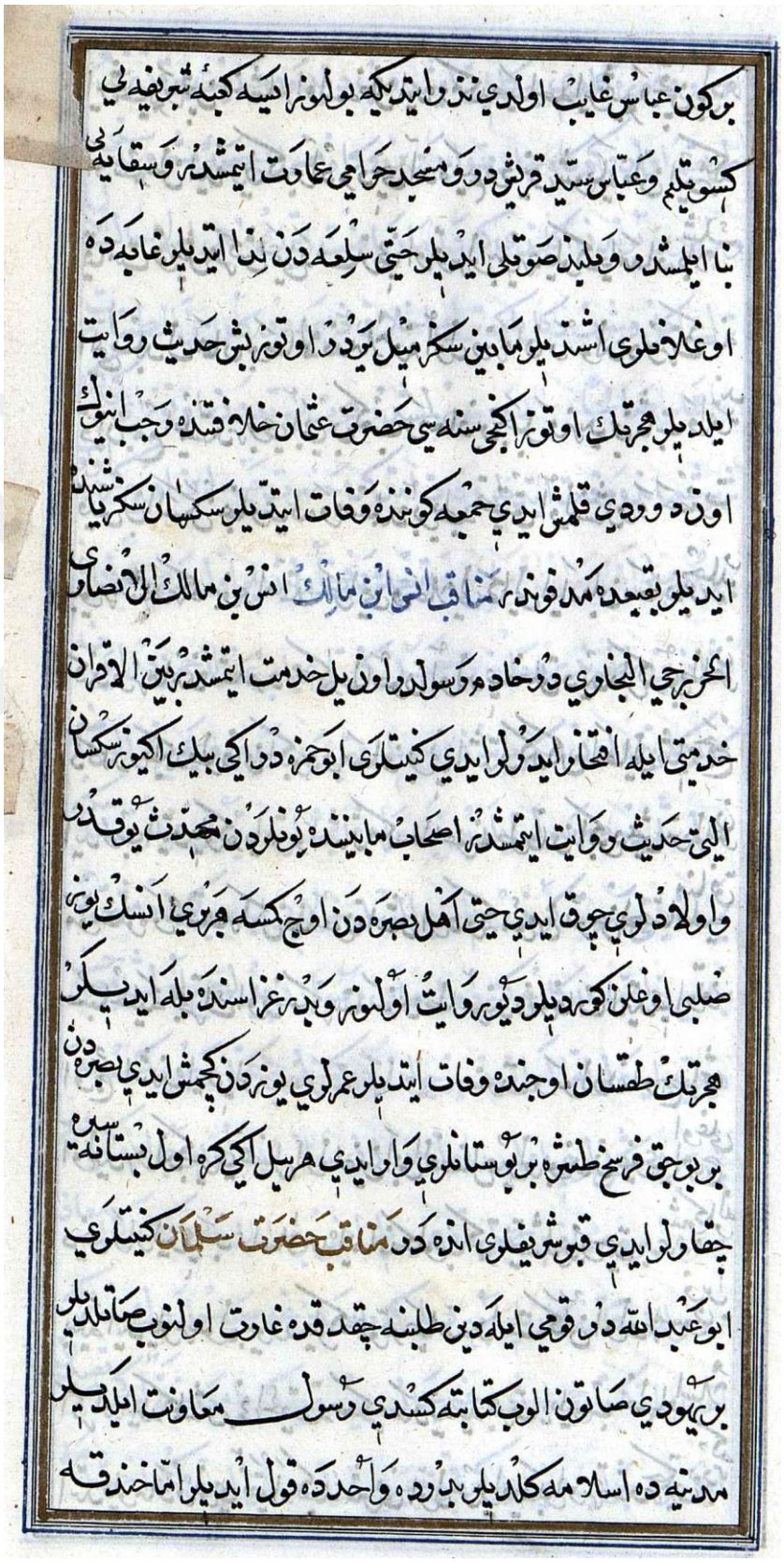

قیلوب بقیع ده دفن اولندیلر مناقب حضرت عمار ابن یاسر رحمه
مادرلری سمیه ده رومسلمه در بعد الهجره کفار مکه الذه کرفتار اولندقده
بدر و احده و سایر غزالره حاضر اولمشلردندر کیمسلری که حضرت رسالت پناهدن
طیب و مطیب در ابن عباس روایت ایتمشدر که شانده حضرت بیورمشدر
ان عمارا ملئ ایمانا من قرنه الی قدمه وقوه وصامت وکثیر الحزن ایدیلر
حضرت بیورمشدر که اوج کشی یه جنت مشتاقدر علی یه وعمار و
سلمانه نوبی بیورمشدر که عمار وید رلری ومادرلری وصهیب براو غورده دن اول
ارقمده ایمانه کلمشلردر ومادرلرینی ابوجهل لعین شهید ایلمشدر التمش اکی
حدیث روایت ایتمشدر ومسجد قبایی بنا ایدندر وابوبکر زمانینده قاتل
یمامه ده بله ایدیلر وصفین غزاسنده حضرت علی ایله بله ایدیلر مناقب
مجروح ایلدیلر علی یه وصیت ایتدیلر کمر بنی جامه ایله دفن ایلیه سز
ایله ایدوب حضرت علی نماز قلدیلر اول زمانده طوقسان اوچ
یاشنده ایدیلر مناقب عثمان بن مظعون کنیتلری ابو السایب در واول قدیم
اول ایمانه کلمشلردر وحبشه یه ایکی کره هجرت ایدنلردندر وجاهلیتده
نفسنه خمری حرام ایدوب بیورمشدر وکه شول نسنه که بنوم عقلمی
بن ایله بیلمزم عایشه صدیقه بیورمشدر وکه عثمانک خاتونی برکون نبی زیارته
کلدی بن دخی عثمانک احوالندن سوال ایلدم جواب ویردیکیم کیجه
صباح اولنجه عبادته ایدر واکثر کونلرده صوم اوزره اولور اتفاق حضرت

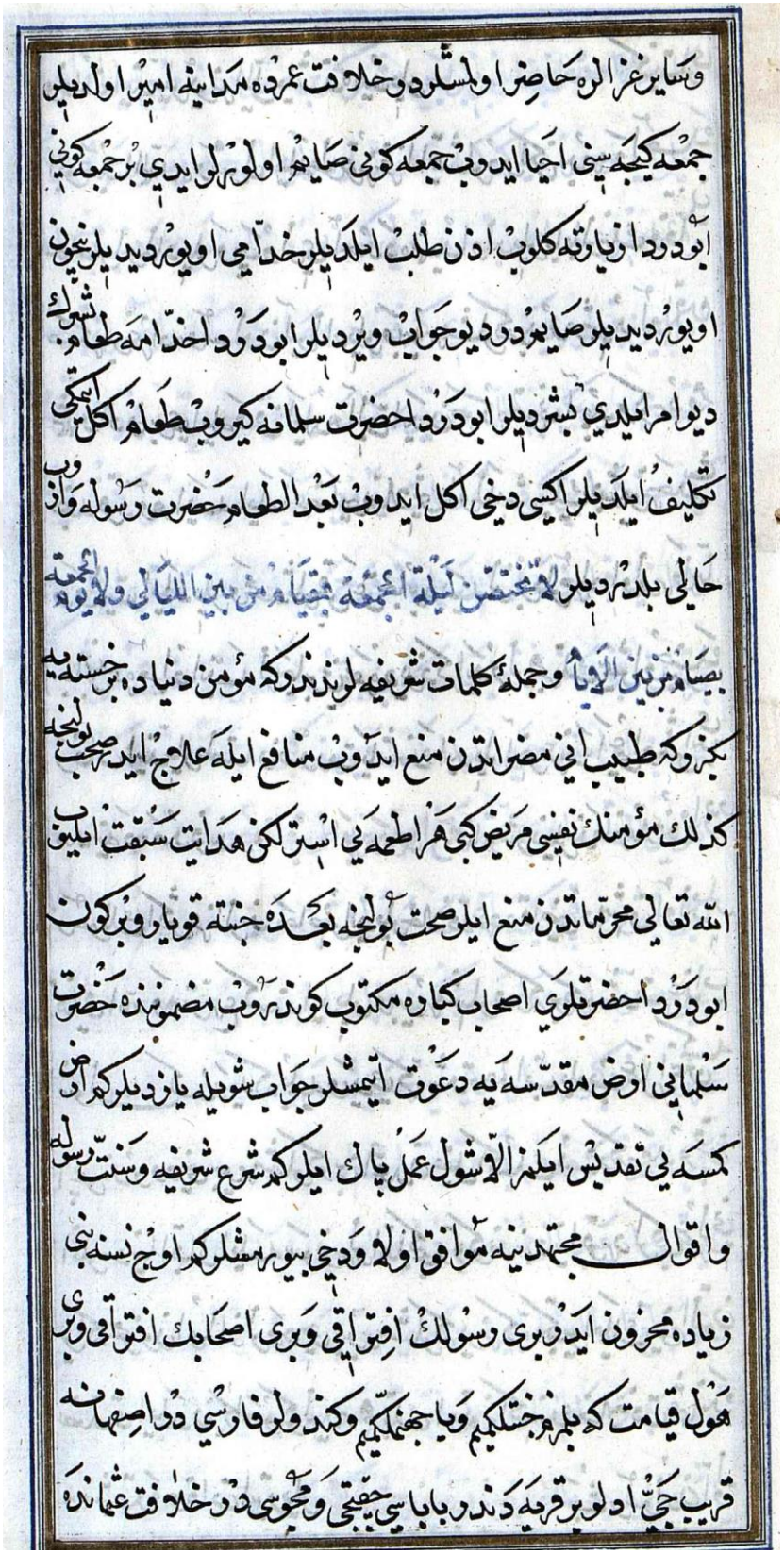

اونرو ومونره کلدي بوکلماتي ايشدوب ديندره وهبانيت يوقدر نبوم
طريقمز اولدوکمز کاه عبادت ايدرين وکاه نفسمك حصه مشروعه سني
ويرودين بوندن اکلندي که دايما رياضت ايتمك منهي اولمحالك اول
ترك اکل وشرب دکل بلکه ترك اخلاق ذميمه در کلوا من الطيبات
واعملوا صالحا الآيه بيورلمشدر هجرت بنويه دن اون اي کچدکده
شهر شعبانده وفات ايدرلر وفات ايتدکده حضرت جبه لرين اوچ کره اوپوب
بيورردرلر ان سلفنا الصالح وبقيعده دفن اولنمشلردر اولدفن اولنان
عثمان بن مظعونده معاذ بن جبل کنيسندي ابو عبد الرحمن در ايمانه
کلدکلرنده اون سکز ياشنده ايدرلر عقبه ده وبدره وجميع غزالرده حاضر
اولمشلردر وحضرت رسول ايله برابر مراد فانبشلردر تبوك غزاسندن صکره
يمنه خلقي دعوت کوندرمشلردر ابو المسلم خولاني ايدرلر کلدکده مشورت
جامع بني اميه يه کلدکده کوردکه اصحاب رسولدن پيرلر جمع اولمشلر مصالحت
دينيه ايدرلر امما اولنده بر جوان کوزلي مکحل وجيه کسنه
قچن بر مسئله لري اولسه اول جواندن سؤال ايدرلر بو جوان کيدوب
صورردوکه معاذ بن جبل در ديدرلر انس بن مالك بيورکه بر کون معاذ
رسولك قاتنه کلدکلرنده بيورردرلر که يا معاذ بنه صباحلدك ديدکده
الله ايمان کتورجي اولدوغمدر حالده بيورردرلر که يا معاذ قولوکي تصديق
ايدهلم جواب ويردرلر که قچن صباح اولسه ظن ايدرمکه اخشامه

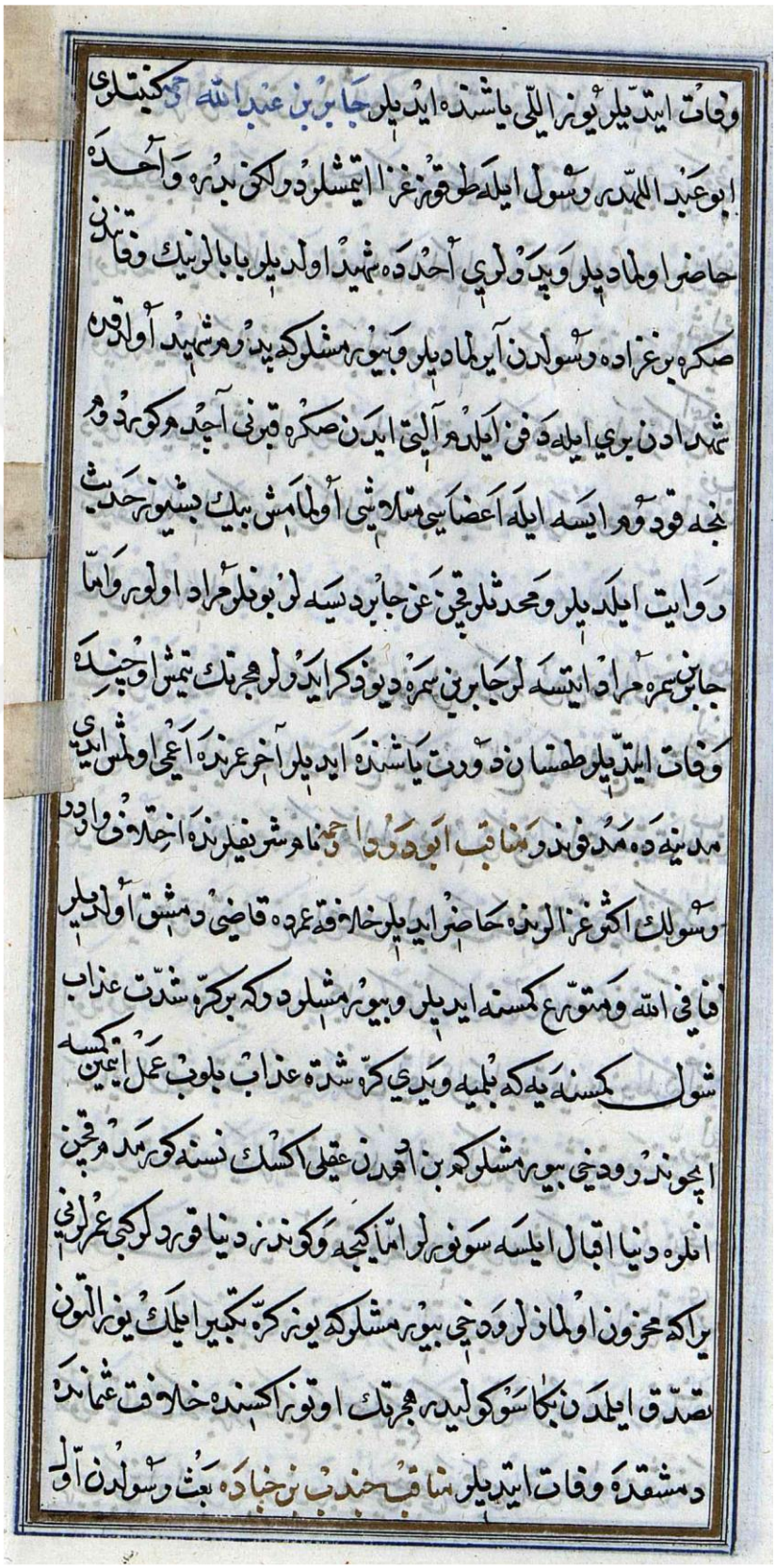

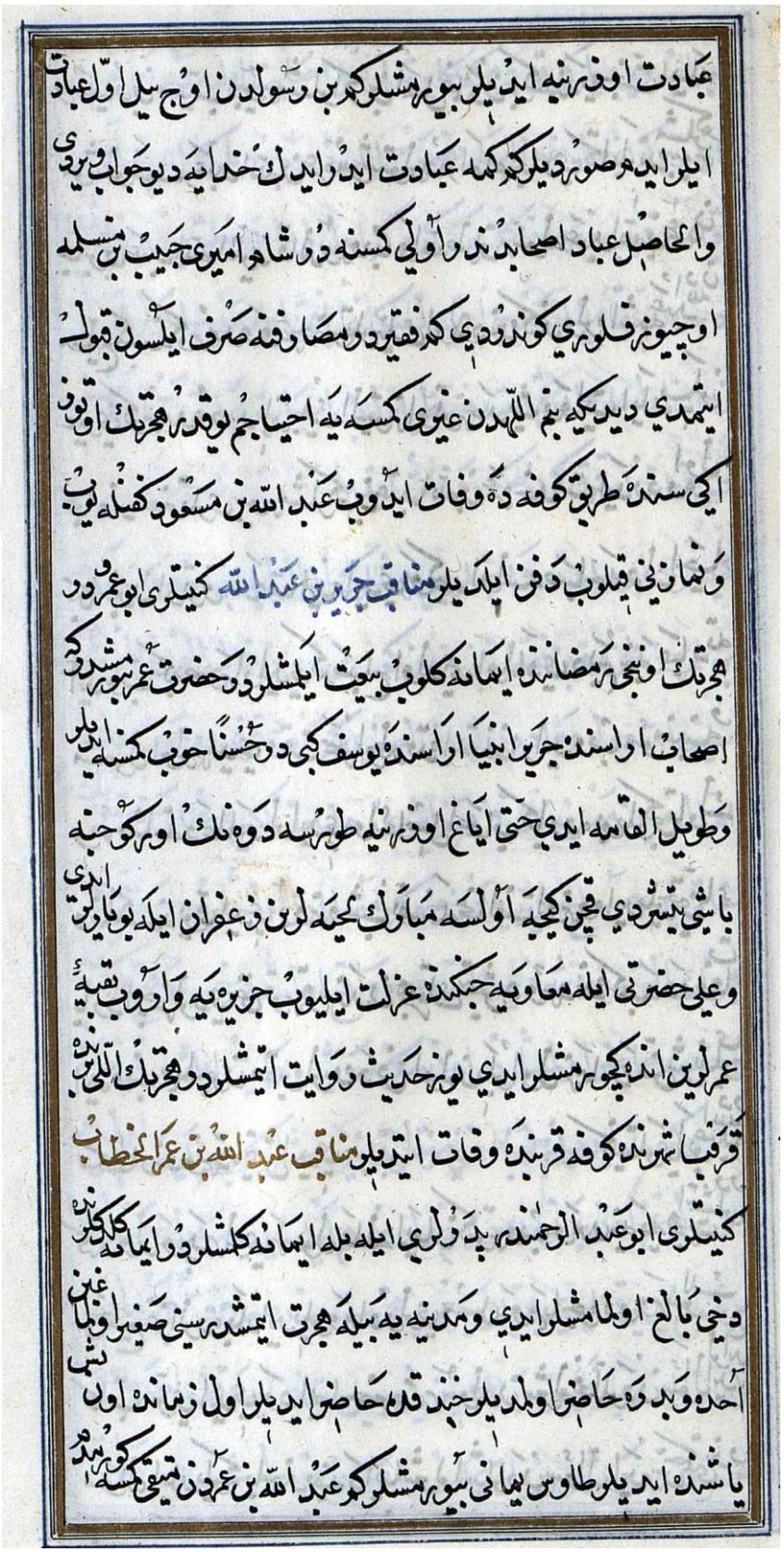
برکون عباس غایب اولدی نذر ایتدیکه بولنوری ایسه کعبهٔ شریفه یی
کسوه یله وعباس سید قریش دور مسجد حرامی عمارت ایتمشدر وسقایه یی
بنا ایلمشدر ویلیز صوقیلی ایدیلر حتی سلعه دن بدا ایدیلر غایه ده
اوغلاغلری اشدیلر مابین سکز میل یردر اوتوزبش حدیث روایت
ایلدیلر هجرتك اوتوز اکنجی سنه سی حضرت عثمان خلافتنده وجب اینوك
اوزده وودی قلمش ایدی جمعه کونیدر وفات ایتدیلر سکسان سکز یاشنده
ایدیلر بقیعده مدفوندر مناقب انس ابن مالك انس بن مالك الانصاری
الخزرجی البخاری دور خادم رسولدر اون یل خدمت ایتمشدر بین الاقران
خدمتی ایله افتخار ایدر ولوایدی کیتلری ابوحمزه دور ایکی بیك ایکیوز سکسان
الی حدیث روایت ایتمشدر اصحاب مابینده یدنجی دن محدث یوقدر
واولادلری چوق ایدی حتی اهل بصره دن اوچ کسه بریی انسك یوزر
صلبی اوغلن کورمدیلر دیورروایت اولنور وبدر غزاسنده بله ایدیلر
هجرتك طقسان اوچنده وفات ایتدیلر عمرلری یوزدن بچمش ایدی بصره دن
بر بوچق فرسخ طشره بربوستانلری وار ایدی هر بیل ایکی کره اول بستانده
چقاولوایدی قبرشریفلری انده در مناقب حضرت سلمان کیتلری
ابوعبدالله دور قومی ایله دین طلبنه چقدقده غارت اولنوب صاتلدیلر
بر یهودی صاتون الوب کتابته کسدی رسول معاونت ایلدیلر
مدینه ده اسلامه کلدیلر بدرده واحددهٔ قول ایدیلر اما خندقه

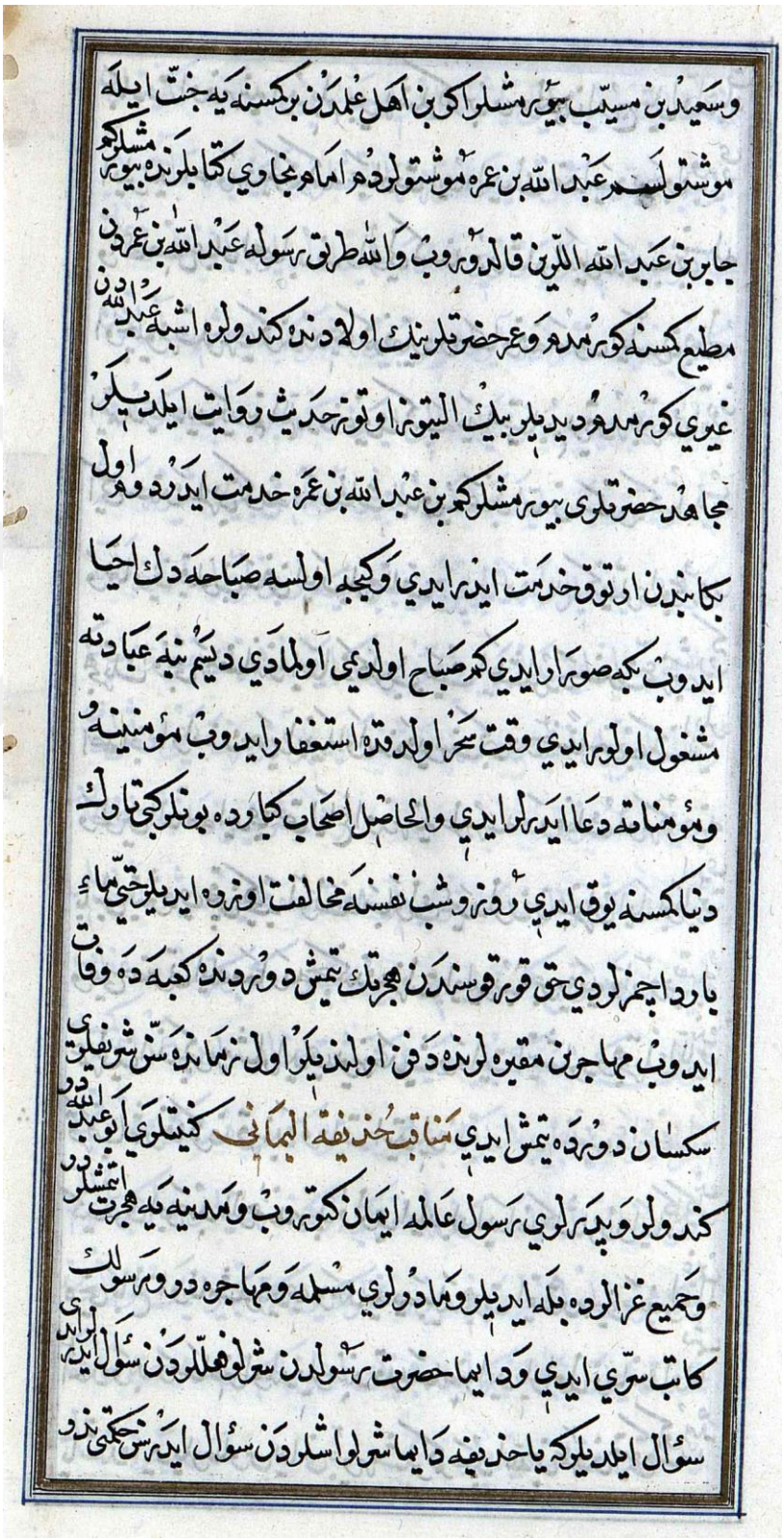
وسایر غزالر حاضر اولمشلر وخلافت عمر ده مدائنه امیر اولدیلر
جمعه کیجه سی احیا ایدوب جمعه کونی صایم اولورلر ایدی بر جمعه کونی
ابو دردا زیارتنه کلوب اذن طلب ایلدیلر خدامی اویور دیدیلر نیچون
اویور دیدیلر صایم دیو جواب ویردیلر ابو دردا اخذ امه طعام شرک
دیو امر ایلدی تبشر دیلر ابو دردا حضرت سلمانه کیروب طعام اکل ایتکی
تکلیف ایلدیلر اکسی دیمی اکل ایدوب بعد الطعام حضرت رسوله واذ
حالی بلدیردیلر لم تختص لیلة الجمعة بقیام من بین اللیالی ولم یوم الجمعة
بصیام من بین الایام وجمله کلمات شریفه لریندن دکه مؤمن دنیاده بر خسته یه
بکزر که طبیب انی مضرادن منع ایدوب منافع ایله علاج ایدر صحت بولنجه
کذلک مؤمنک نفسی مریض کبی هر اطمه یی اسیر لکن هدایت سبقت ایلیوب
الله تعالی محرمات دن منع ایلو صحت بولنجه بعده جنته قویار وبرکون
ابو دردا حضرتلری اصحاب کباره مکتوب کوندروب مضمونده حضرت
سلمانی ارض مقدسه یه دعوت ایتمشلر جواب شویله یازدیلر کم ارض
مقدسه یی تقدیس ایلمز الا شول عمل پاک ایلو کم شرع شریفه وسنت رسوله
واقوال مجتهدینه موافق اولا ودیمی بیوره مشلر کم اوج نسنه بنی
زیاده محزون ایدر بری رسولک افتراقی وبری اصحابک افتراقی وبری
هول قیامت کم بلمز نجتلکیم ویا جهنملکیم وکندولر فارسی دیار اصفهانه
قریب جی اولو بر قریه دندر بابایی جعفری ومجوسی دیار خلافت عثمانده

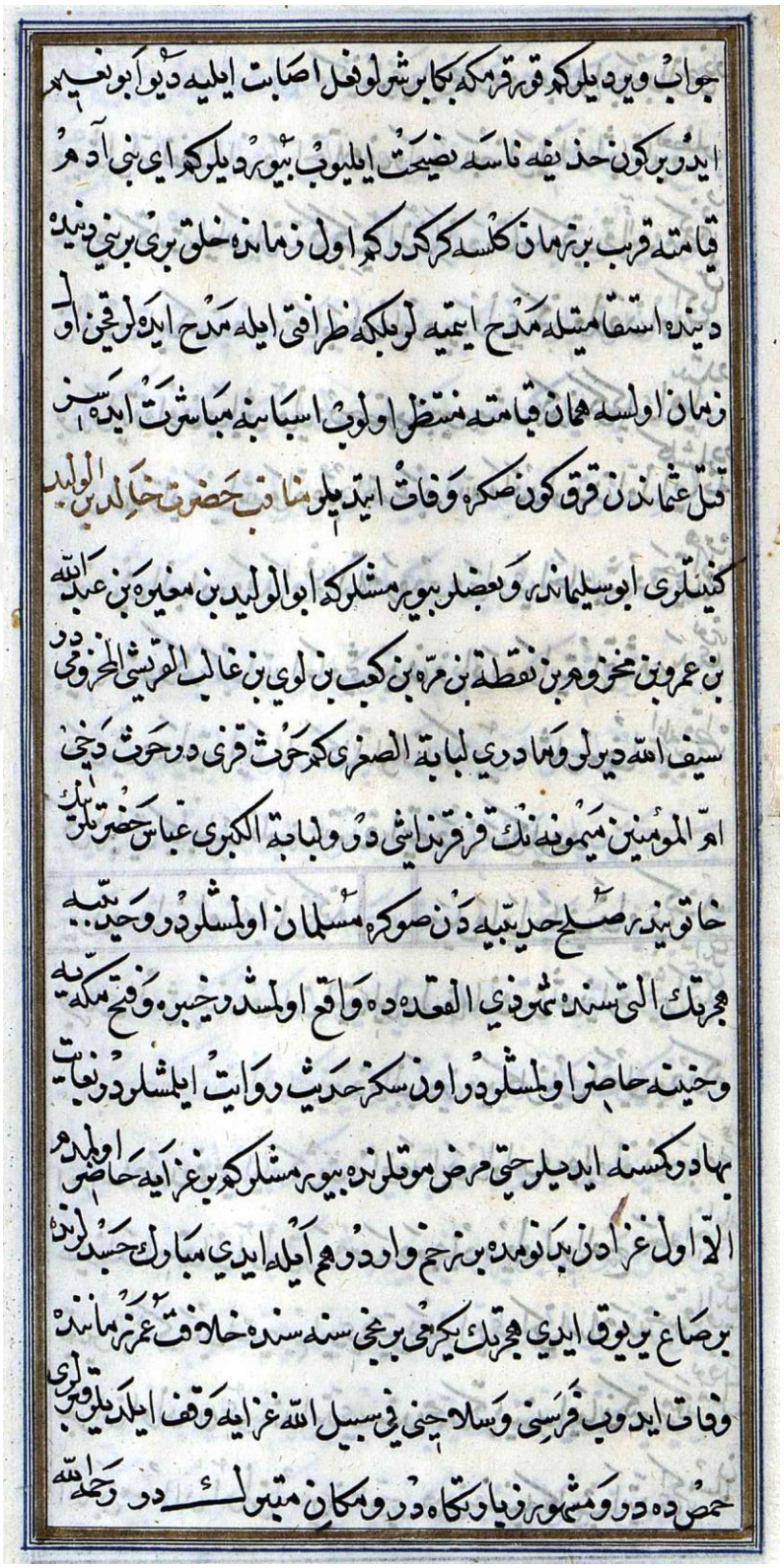
وفات ایتدیلر یوز الللی یاشنده ایدیلر جابر بن عبد الله رضی کنیتلری
ابو عبد الله در رسول ایله طقوز غزا ایتمشلردر لکن بدره و احده
حاضر اولمادیلر و پدرلری احده ده شهید اولدیلر بابالرینک وفاتندن
صکره برغزاده رسولدن آیرلمادیلر و بیوزه مشلوکه پدرلرینک شهید اولدقدن
شهداء دن بری ایله دفن ایلدم آیتی ایدن صکره قبرنی آچدرمکدن
نجه قورقدم ایسه ایله اعضاسی متلاشی اولمامش بیک بشیوز حدیث
روایت ایلدیلر و محدثلرجه جابردن یدیسه لز بولنلر مراد اولور و امّا
جابر بن سمره مراد ایتسه لر جابر بن سمره دیو ذکر ایدرلر هجرتک یتمش اوچنجی
وفات ایتدیلر طقسان ذوقعده یاشنده ایدیلر آخر عمرنده اعمی اولمش ایدی
مدینه ده مدفوندر و مناقب ابو دردا رضی نامه مشرف قلرنده اختلافی واردر
رسولک اکثر غزالرنده حاضر ایدیلر خلافت عمرده قاضی دمشق اولدیلر
فی الله و متورع کمسنه ایدیلر و بیوزه مشلوردرکه برکره شدت عذاب
شول کمسنه یه که بلیه و یدی کره شدت عذاب بلوب عمل اینمین کمسنه
ایچوندر و دینی بیوزه مشلوکه بن احدن عقلی اکسک نسنه کورمدم و قچن
انلره دنیا اقبال ایلسه سوورلر امّا کیجه و کوندز دنیا قورقولر کچی عمرلرنی
یراکه محزون اولمازلر و دینی بیوزه مشلوکه یوز کره تکبیر ایلمک یوز التون
تصدق ایلمدن بکا سوکولیدر هجرتک اوتوز اکسنده خلافت عثمانده
دمشقده وفات ایتدیلر مناقب جندب بن جنادة بعث رسولدن اول

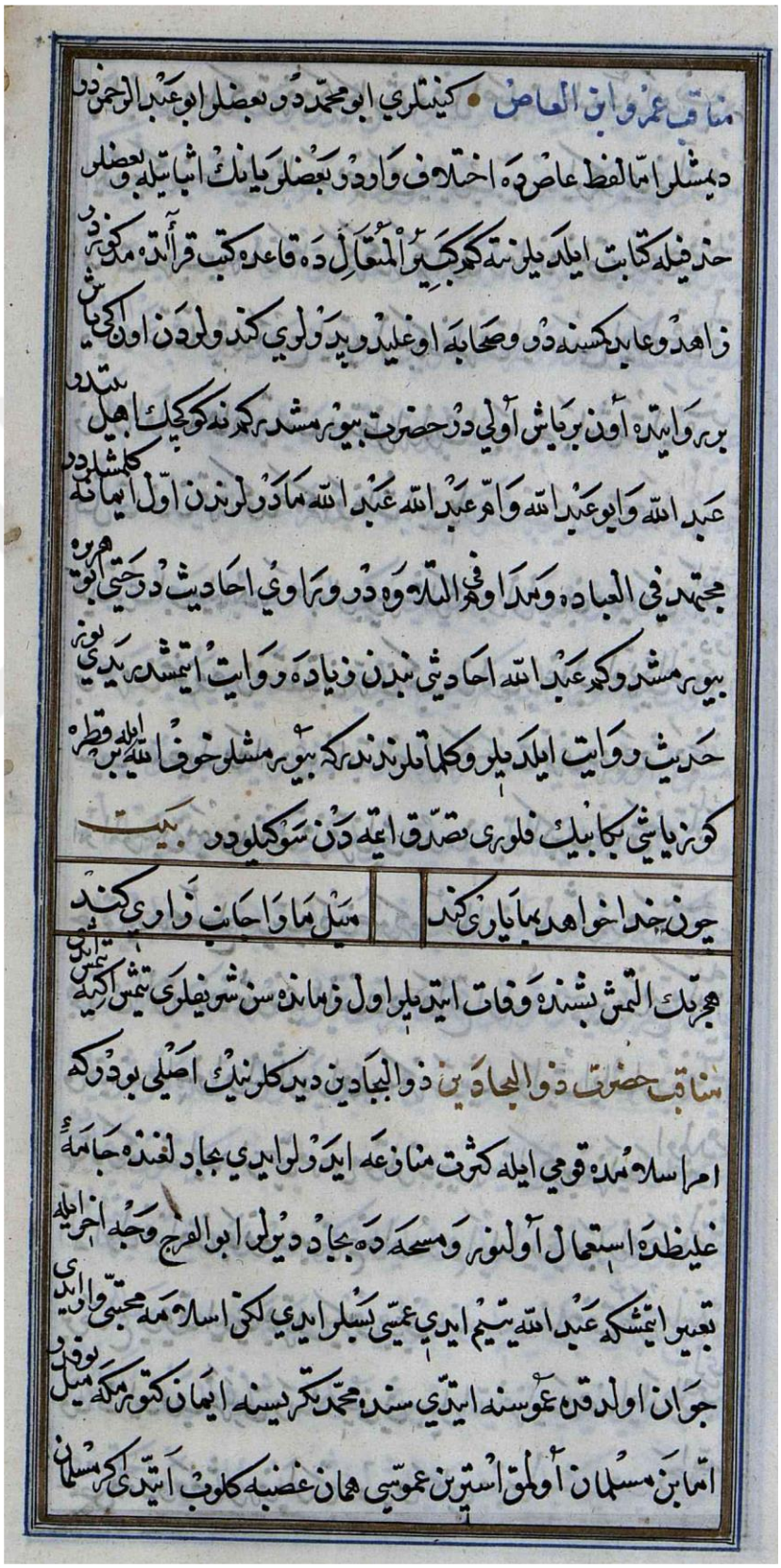
عبادت اوزرینه ایدیلر بیورمشلر کم بن وسولدن اوج یل اول عبادت
ایلر ایدم صورت دیلر کم کمه عبادت ایدرایدک خدایه دیو جواب ویردی
والحاصل عباد اصحابدن راوی کمسنه دکر شاه امیری حبیب بن مسلمه
اوچیوز قلوری کوندردی کم فقیرلره مصارفنه صرف ایلسون قبول
ایتمدی دیدیکه بنم للهدن غیری کمسنه یه احتیاجم یوقدر هجرتک اوتوز
ایکی سنه طریق کوفه ده وفات ایدوب عبد الله بن مسعود کفنله یوب
ونماز نی قیلوب دفن ایلدیلر مناقب جریر بن عبد الله کتیلری ابو عمرو دن
هجرتک اونجی رمضانده ایمانه کلوب بیعت ایلمشلردر حضرت عمر بیورمشلردر که
اصحاب اراسنده جریر انبیا اراسنده یوسف کبی در حسنا خوب کمسنه ایدیلر
وطویل القامه ایدی حتی ایاغ اوزرینه طورسه دوه نک اورکوجنه
باشی یتشردی فخر کجه اولسه مبارک لحیه لرین زعفران ایله بویار ایدی
وعلی حضرتی ایله معاویه جنکنده عزلت ایلیوب جزیره یه واروب بقیه
عمرلرینی اندهکوره مشغول ایدی یوز حدیث روایت ایتمشلردر هجرتک التی یوز
قرقبشنده کوفه قربنده وفات ایتدیلر مناقب عبد الله بن عمر الخطاب
کتیلری ابو عبد الرحمنه بدر ولری ایله بله ایمانه کلمشلردر ایمانه کلدکلرنده
دخی بالغ اولمامشلر ایدی ومدینه یه بیله هجرت ایتمشلردر سنی صغیر اولمغین
احده وبدره حاضر اولمدیلر خندقه حاضر ایدیلر اول زمانده اون بش
یاشنده ایدیلر طاوس یمانی بیورمشلر کم عبد الله بن عمردن متقی کمسنه کورمدم

وسعيد بن مسيب بيورمشلر اكو بن اهل علمدن بركسنه يه جنت ايله
موشتولسه عبد الله بن عمر موشتولردم امام بخاري كتابلرنده بيورمشلركم
جابر بن عبد الله الذين قالدروب والله طريق رسوله عبد الله بن عمردن
مطيع كسنه كورمدم وعمر حضرتلرينك اولادندن كندولره اشبه عبد الله دن
غيري كورمدم ديدي لر بك اليتون اوتوز حديث روايت ايلديلر
مجاهد حضرتلري بيورمشلركم بن عبد الله بن عمره خدمت ايدردم واول
بكا بندن ارتوق خدمت ايدن ايدي وكيجه اولسه صباحه دك احيا
ايدوب بكه صورار ايدي كه صباح اولديمي اولمادي ديسم نيه عبادته
مشغول اولور ايدي وقت سحر اولدقده استغفار ايدوب مؤمنينه و
ومؤمناته دعا ايدر لر ايدي والحاصل اصحاب كبارده بونلر كبي تارك
دنيا كمسنه يوق ايدي روز وشب نفسنه مخالفت اوزره ايدر لر حتى سماء
بارد اچمز لردي حق قورقوسندن بحرك تيمش دوردنده كعبه ده وفات
ايدوب مهاجرين مقبره لرنده دفن اولنديلر اول زمانده سنن شريفلري
سكسان دوردده تيمش ايدي مناقب حذيفة اليماني كتبلري ابو عبد الله دده
كندولري بدر لري رسول عالمه ايمان كتورروب ومدينه يه هجرت ايتمشلر دده
وجميع غزالرده بلكه ايدر لر ومادولري مسلمه ومهاجره دده رسولك
كاتب سري ايدي ودايما حضرت رسولدن سر لوحه للردن سؤال ايدر لر ايدي
سؤال ايلديلركه ياحذيفه دايما سر لواشلردن سؤال ايدرسن حكمتي نده

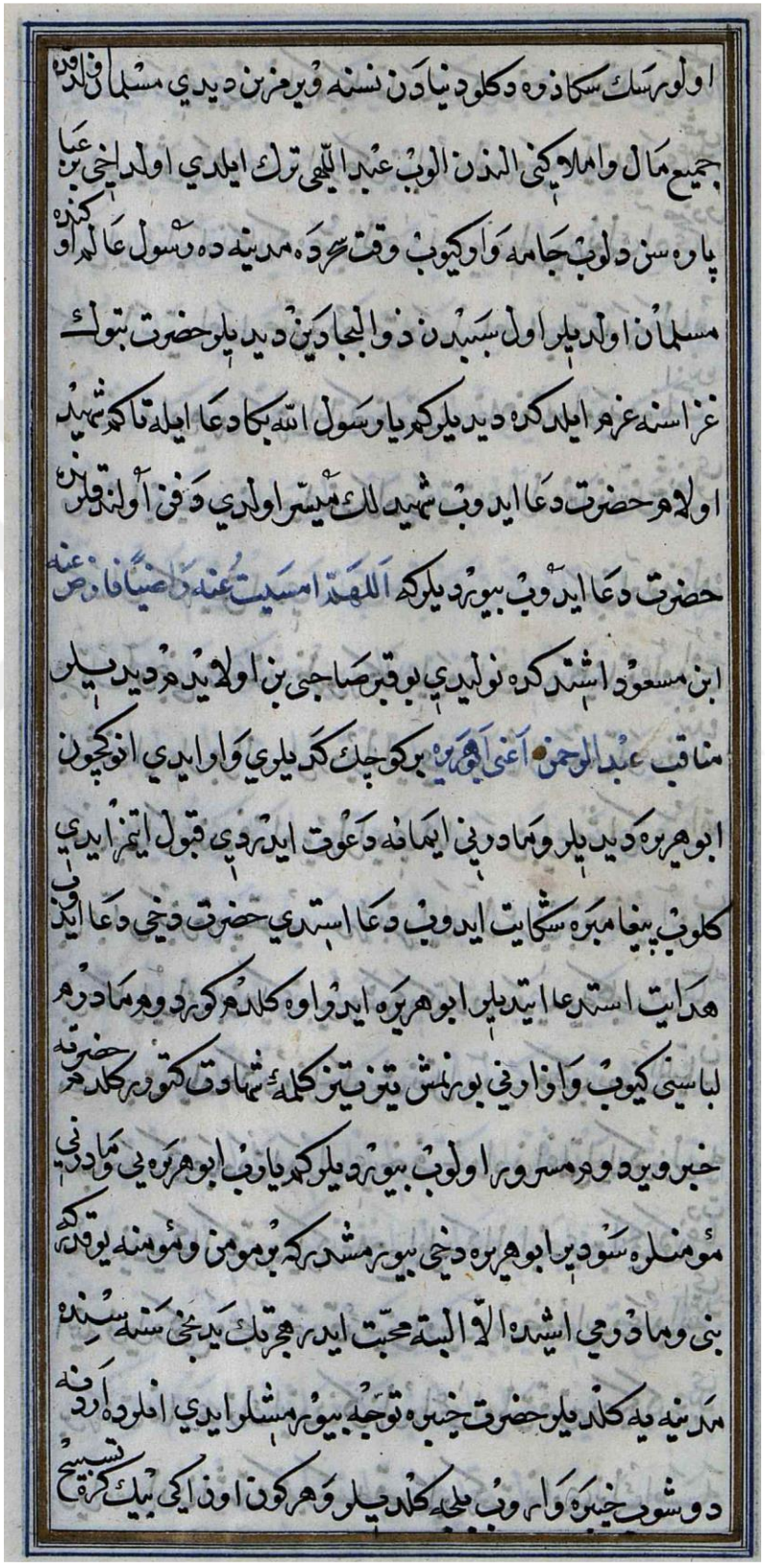
جواب ویردیلر کم قوم قریش مکه بکا بر شر لو فعل اصابت ایلیه دیو ابو نعیم
ایدر بر کون حذیفه ناسه نصیحت ایلیوب بیور دیلر کم ای بنی آدم
قیامته قریب بر زمان کلسه کر کدر کم اول زمانده خلق بر بنی بر بنی دیده
دیده استقامتیله مدح ایمیه لر بلکه طرافی ایله مدح ایده لر قیمی او
زمان اولسه همان قیامته منتظر اولوب اسبابنه مباشرت ایده سز
قتل عثمان دن قرق کون صکره وفات ایدر بلر مناقب حضرت خالد بن الولید
کیملری ابو سلیمان دیر و بعضلر بیور مشلر کم ابو الولید بن مغیره بن عبد الله
بن عمرو بن مخزوم بن یقظه بن مره بن کعب بن لوی بن غالب القریشی المخزومی در
سیف الله دیر لر و مادری لبابة الصغری کم حرث قرنی در حرث دخی
ام المؤمنین میمونه نک قرنداشی در و لبابة الکبری عباس حضرتلرینک
خاتونیدر صلح حدیبیه دن صکره مسلمان اولمشلر در و حدیبیه
هجرتک التی سنه سی ذی القعده ده واقع اولمشدر خیبر و فتح مکه یه
و حنینه حاضر اولمشلر در اون سکز حدیث روایت ایلمشلر در غایت
بهادر و کسنه ایدیلر حتی مرض موتلرنده بیور مشلر کم بر غزایه حاضر اولمادم
الا اول غزادن بدنومده بر زخم واردر بر ایله ایدی مبارک حسد لرنده
بر صاغ یدیوق ایدی هجرتک یکرمی بر نجی سنه سنده خلافت عمر زمانده
وفات ایدوب فرسنی و سلاحینی فی سبیل الله غزایه وقف ایلدیلر قبر لری
حمص ده در و مشهور زیارتگاه در و مکان متبوعدر رحمه الله

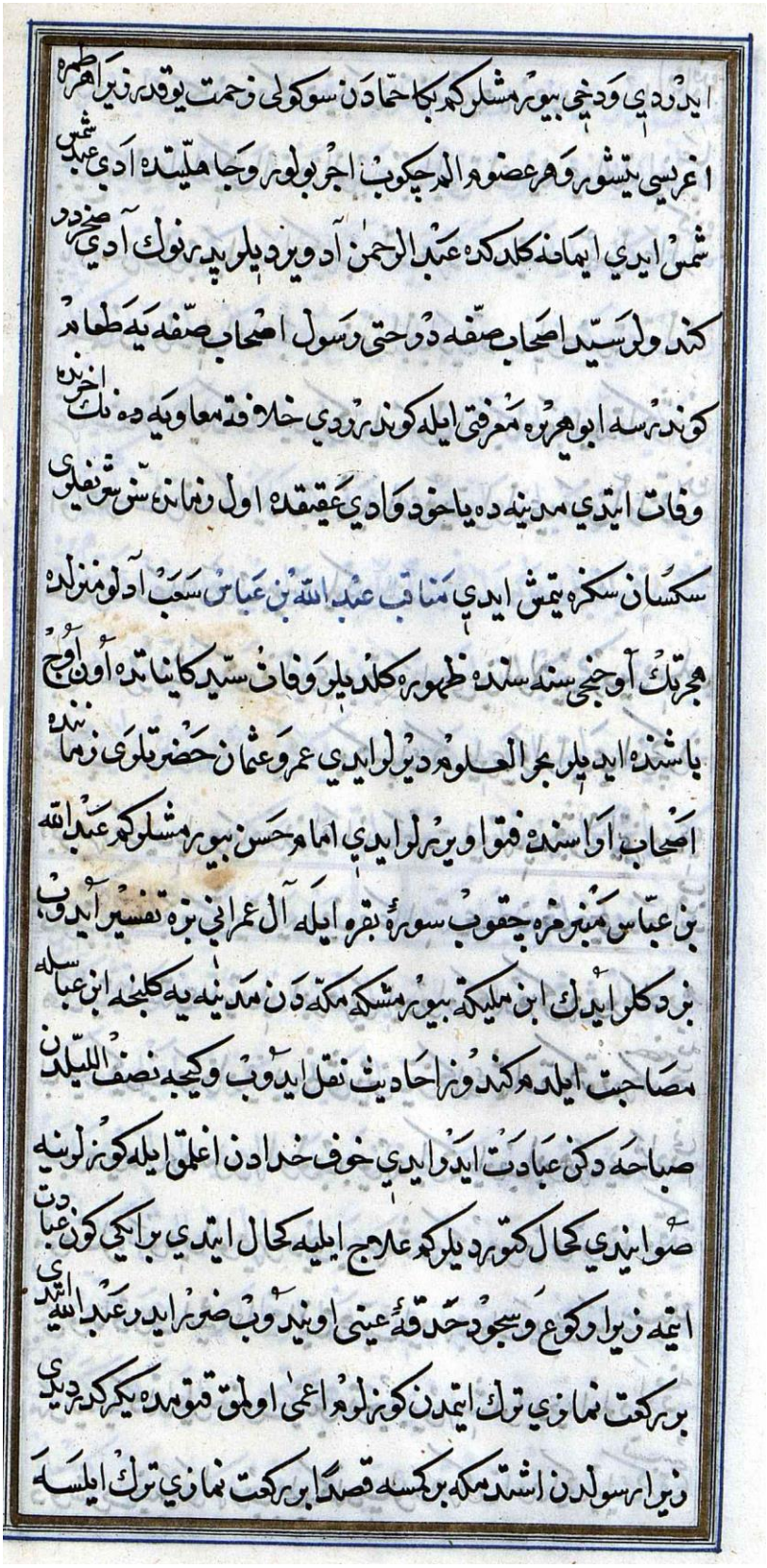

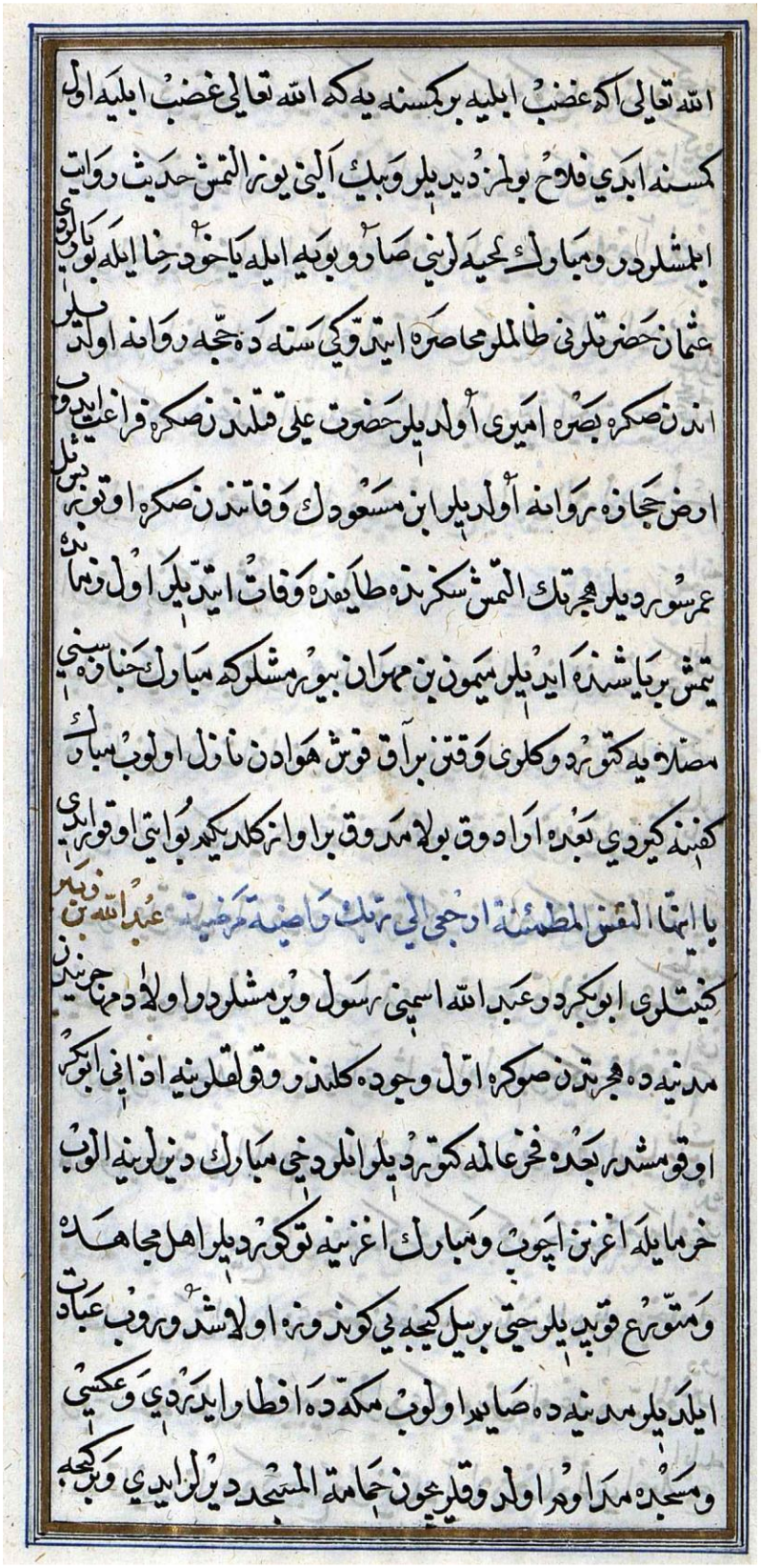
مناقب عمرو ابن العاص • كينيلري ابو محمد در بعضلر ابو عبد الرحمن در
ديمشلر امّا لفظ عاصره اختلاف واردر بعضلر يانلش اثبات يله بعضلر
حذف يله كتابت ايلدر يلرنته كمركبي المتعاقل ده قاعده كتب قرآنده مذكور در
زاهد وعابد يكسنه در وصحابه اوغليدر ويدر ولي كندولردن اون اكي ياش
بره وايده اوذن برياش اولي در حضرت بيورمشدر كمرنه كوچك اهل بيتدر
عبد الله وابو عبد الله وامّ عبد الله عبد الله مادر ولرندن اول ايمانه
مجتهد في العباده ومعدا ومحمد في الملاحم در وراوي احاديث در حتى ابو هريره
بيورمشدر وكم عبد الله احاديثي بندن زياده روايت ايتمشدر يديي يوز
حديث روايت ايلدر يلر وكلما تلرندن كه بيورمشلر خوفا الله ايله بين قطره
كوزياشي بكا بنيك فلوري تصدق ايتمدن سوكيلمدر بيت

چون خدا خواهد بيا يارى كند	ميل ما واجانب زارى كند

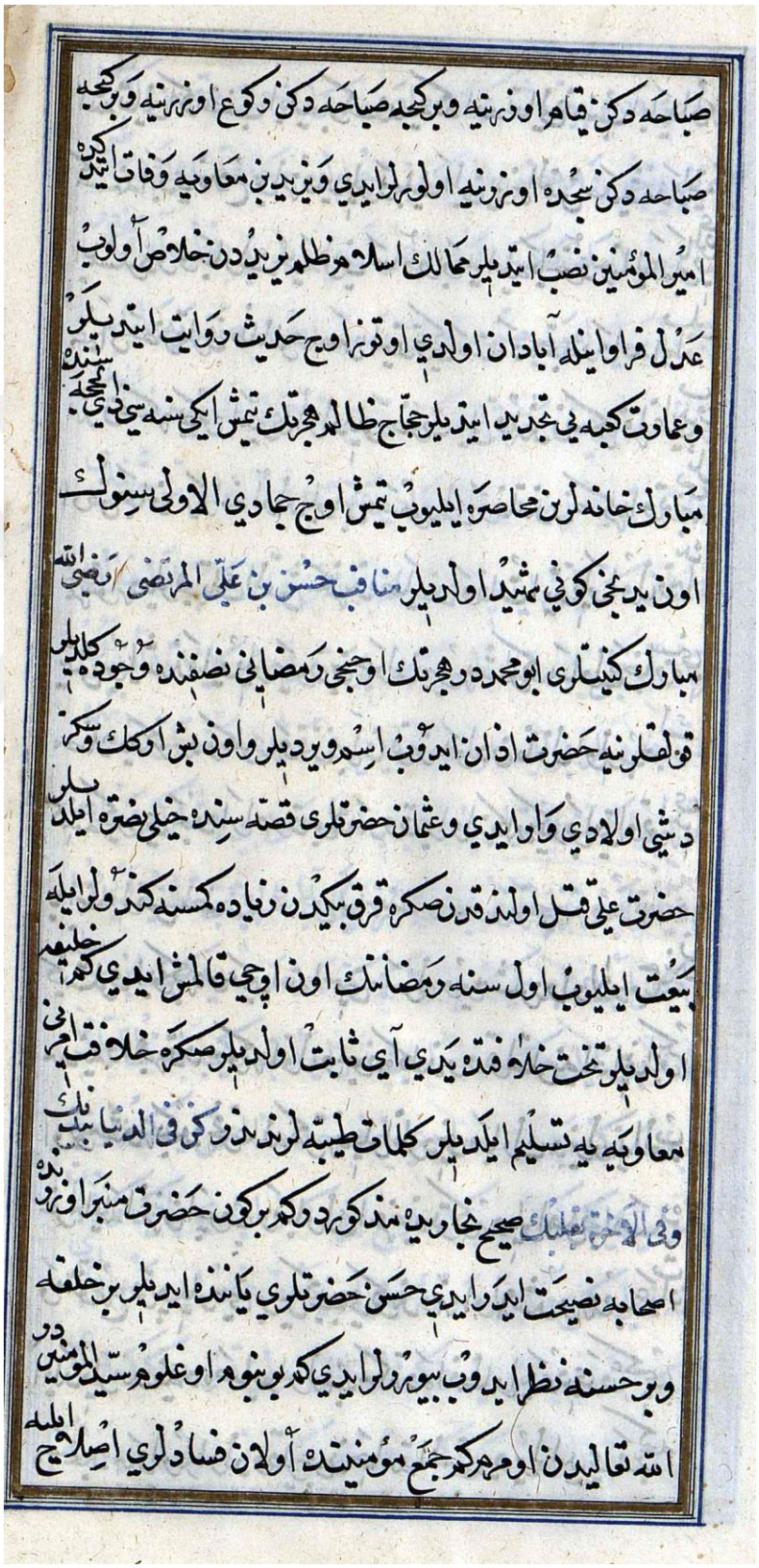
هجرتك التمش بشنده وفات ايتدلر اول زمانده سن شريفلري يتمش اكيده عمر ايدي
مناقب حضرت ذو الجادين ذو الجادين ديدكلرنيك اصلي بودركه
امر اسلامه قومي ايله كثرت منازعه ايدرلر ايدي بجاد لغتده جامه
غليظه استعمال اولنور ومسحه ده بجاد ديرلر ابو الفرج وجه اخر ايله
تعبير ايتمشكه عبد الله يتيم ايدي عمّي بسلر ايدي لكن اسلامه محبتي ايدي
جوان اولدقده عمو سنه ايتدي سنده محمد تكريسنه ايمان كتورمكه ميل
امّا بن مسلمان اولمق استرسن عمو يتي همان غضبه كلوب ايتدي اكر مسلمان

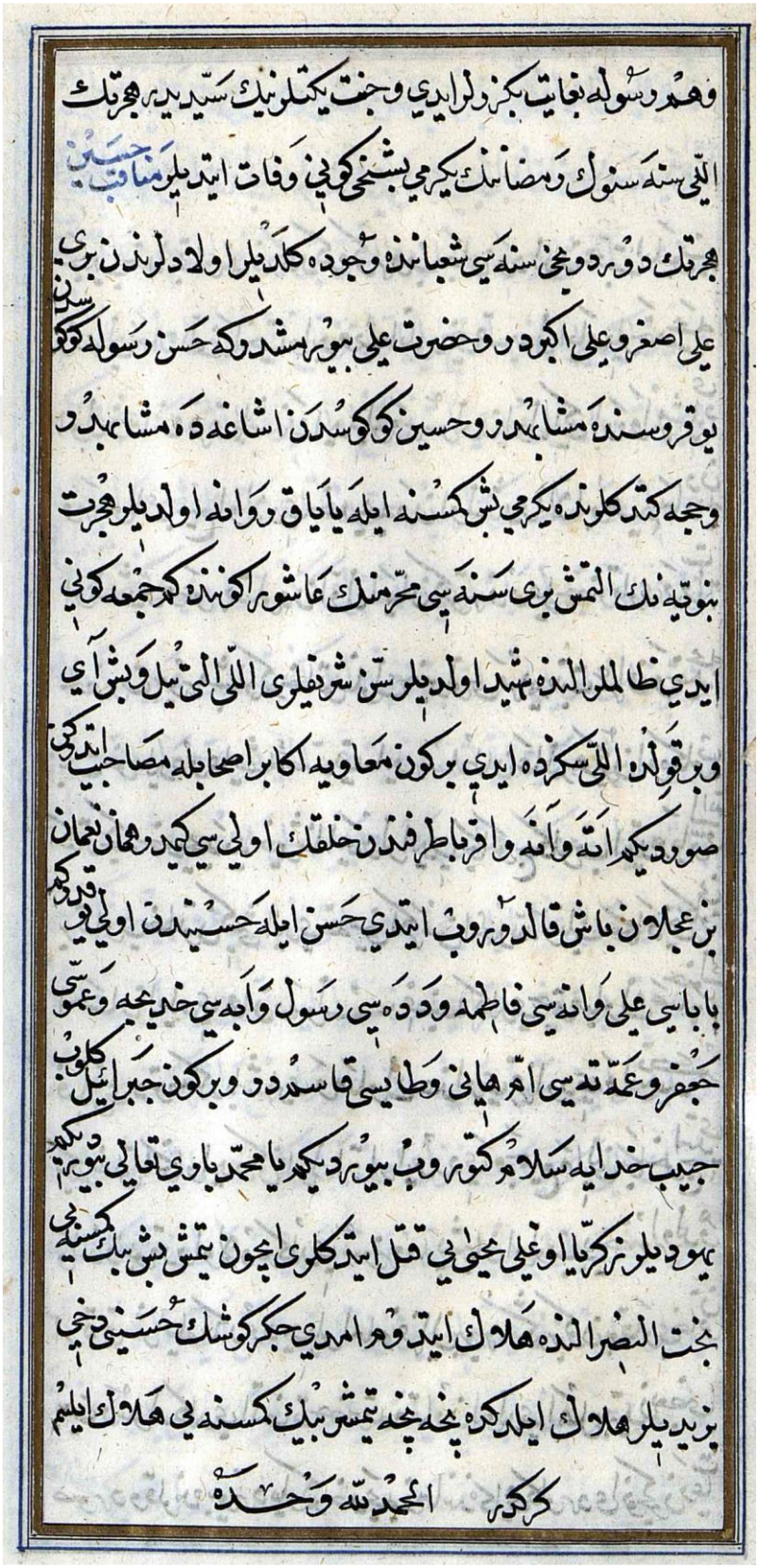

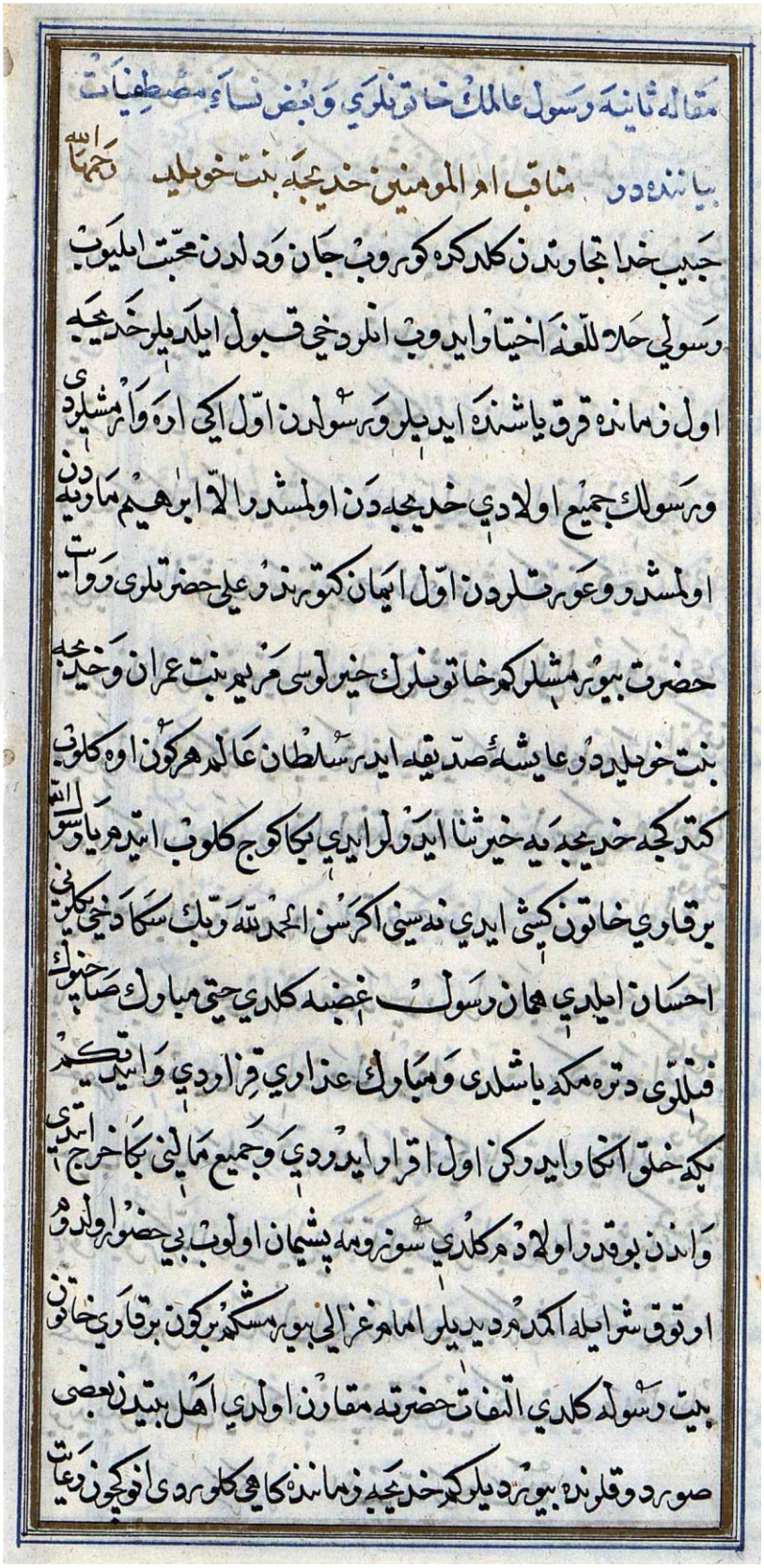
الله تعالی اکا غضب ایلیه بر کسنه یه که الله تعالی غضب ایلیه اول
کسنه ابدی فلاح بولمز دیه یلر وبیك الینی یوز التمش حدیث روایت
ایلمشلردر ومبارك لحیه لرینی صاروبویه ایله یاخود حنا ایله بویارلردی
عثمان حضرتلرینی ظالملر محاصره ایتدوکی سنه ده حجه روانه اولدیلر
اندن صکره بصره امیری اولدیلر حضرت علی قتلندن صکره فراغت ایدوب
ارض حجازه روانه اولدیلر ابن مسعود ك وفاتندن صکره اوتوز بش
عرسوره دیلر هجرتك التمش سکزنده طایفده وفات ایدیلر اول دنیانك
یتمش بر یاشنده ایدیلر میمون بن مهران بیورمشلرکه مبارك جنازه سینی
مصلایه کتوردکلری وقتی براق قوش هوادن نازل اولوب مبارك
کفنه کیردی بعده اراده وق یولامدوق براوازکلدیکی بوایتی اوقویردی
یا ایتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربك راضیة مرضیة عبد الله بن مبارك
کیتدیلری ابوبکرده عبد الله اسمینی رسول ویرمشلردر اولادمز حنیفدن
مدنیده هجرتدن صوکره اول وجوده کلدی وقولقلرینه اذانی ابوبکر
اوقومشدر بعده فخر عالمه کتوردیلر انلرده مبارك دیرلرینه اوب
خرمایله اغزنی اچوب ومبارك اغزینه توکوردیلر اهل مجاهده
ومتورع قویدیلر حتی برسیل کیجه یی کوندوزه اولاشدوروب عبادت
ایلدیلر مدنیده صایدا اولوب مکه ده افطار ایدردی وعکسی
ومسجد مداومه اولدوقلری جامع المسجد دیرلرایدی وبر کیجه

صباحه دكن قيام اوزرينه وبركجه صباحه دكن دكوع اوزرينه وبركجه
صباحه دكن سجده اوزرينه اولور لوايدي ويزيد بن معاويه وفات ايتديكده
امير المؤمنين نصب ايدبلر ممالك اسلامه ظلم يزيددن خلاص اولوب
عدل فراوانله آباد ان اولدي اوتوزاوچ حديث روايت ايدبلر
وعماوت كعبه يي تجديد ايدبلر حجاج ظالم هجرتك يتمش ايكي سنه سي ذي الحجه
مبارك خانه لرين محاصره ايليوب يتمش اوچ جمادي الاولى سنه
اون يدنجي كونى شهيد اولدبلر مناقب حسن بن علي المرتضى رضي الله
مبارك كيملري ابو محمد دير هجرتك اوتوز دقسان نصفنده وجوده كلدبلر
قولقلرنده حضرت اذان ايدوب اسمويدبلر واون بش اوكك وكره
دشي اولادي واوايدي وعثمان حضرتلري قصه سنده خيلي نصره ايلدبلر
حضرت علي قتل اولندقدن صكره قرق بيكدن زياده كمسنه كندولرايله
بيعت ايليوب اول سنه رمضانك اون اوچي قالمش ايدي كه خليفه
اولدبلر تخت خلافته قدم يدي آي ثابت اولدبلر صكره خلافت امر
معاويه يه تسليم ايلدبلر كلمات طيبه لريندن ذكر في الدنيا بزهد
وفي الآخرة يطلب صحيح بخاريده مذكوردر وكم بركون حضرت منبر اوزره
اصحابه نصيحت ايدرايدي حسن حضرتلري ياننده ايدبلر بر خلقه
بو حسنه نظر ايدوب بيورولرايدي كه بو بنوم اوغلوم سيد المؤمنين در
الله تعالى بندن اومه كم جمع مؤمنينه آولان فساد لري اصلاح ايله

وهم رسوله بغايت بكر ولرايدي وجنت يكتلرينك سيديسي هجرتك
التي سنه سنوك ومضانك يكرمي بشنجي كونيي وفات ايتديلر مناقب حسين
هجرتك دورد يوز سنه سي شعبانك وجوده كلديلر اولاد لرندن بري
علي اصغر وعلي اكبر در وحضرت علي بيورمشدر كه حسن رسوله كوكسن
يوقر وسنده مشابهدر وحسين كوكسدن اشاغده مشابهدر
وجهه كندكلرنده يكرمي بش كسنه ايله ياياق ورانه اولديلر هجرت
بنوتيه نك التمش بري سنه سي محرمنك عاشورا كونده كه جمعه كونيي
ايدي ظالملرالندن شهيد اولديلر ستن شريفلري اللي التي يل وبش آي
ورقولرنده التي سكزده ايدي بركون معاويه اكابر اصحابله مصاحبت ايدركن
صوردي كيم انده وانه واقرباطرفندن خلقك اولي سي كيمدر هامان نعمان
بن عجلان باش قالدروب ايتدي حسن ايله حسينندن اولي ويا قدركيم
بابا سي علي وانه سي فاطمه وددهسي رسول وابه سي خديجه وعمو سي
جعفر وعمه تدسي ام هاني وطايسي قاسمدر وبركون جبرائيل كلوب
جيب خدايه سلام كتوروب بيورديكم يا محمد باري تعالي بيورديكم
يهوديلر زكريا اوغلي يحيايي قتل ايتدكلري ايچون تمش بش بك كسنه يي
بخت النصر الندن هلاك ايتدوكم امدي حكم كوشك حسينيدخي
يزيديلر هلاك ايلدكده پنجه تمش بك كسنه يي هلاك ايلدم
كركدر الحمد لله وحده

مقاله ثانيه رسول عالمك خاتونلري وبعض نساء مصطفيات

بيانده در مناقب ام المومنين خديجه بنت خويلد رحمها الله

حبيب خدا تجاوزدن كلدكده كوروب جان ودلدن محبت ايلوب

وسولي حلا للغة اختيار ايدوب انلرد خي قبول ايلديلر خديجه

اول زمانده قرق ياشنده ايديلر ورسولدن اول ايكي اده وار مشيلردي

ورسولك جميع اولادي خديجه دن اولمشدر الا ابرهيم ماريه دن

اولمشدر وعورتلردن اول ايمان كتورندر وعلي حضرتلري رواييت

حضرت بيورمشلركه خاتونلرك خيرلوسي مريم بنت عمران وخديجه

بنت خويلددر وعايشه صديقه ايدر سلطان عالم هركون اوه كلوب

كتدكجه خديجه يه خير ثنا ايدر ولر ايدي بكا كوج كلوب ايدر يا رسول الله

برقاري خاتون كبشي ايدي نه سني اكرسن الحمد لله وبك سكا دخي يكلرني

احسان ايلديي همان رسول غضبه كلدي حتي مبارك صاقلرنك

فيلتري دتره مكه باشلدي ومبارك عذاري قزاردي وايديكم

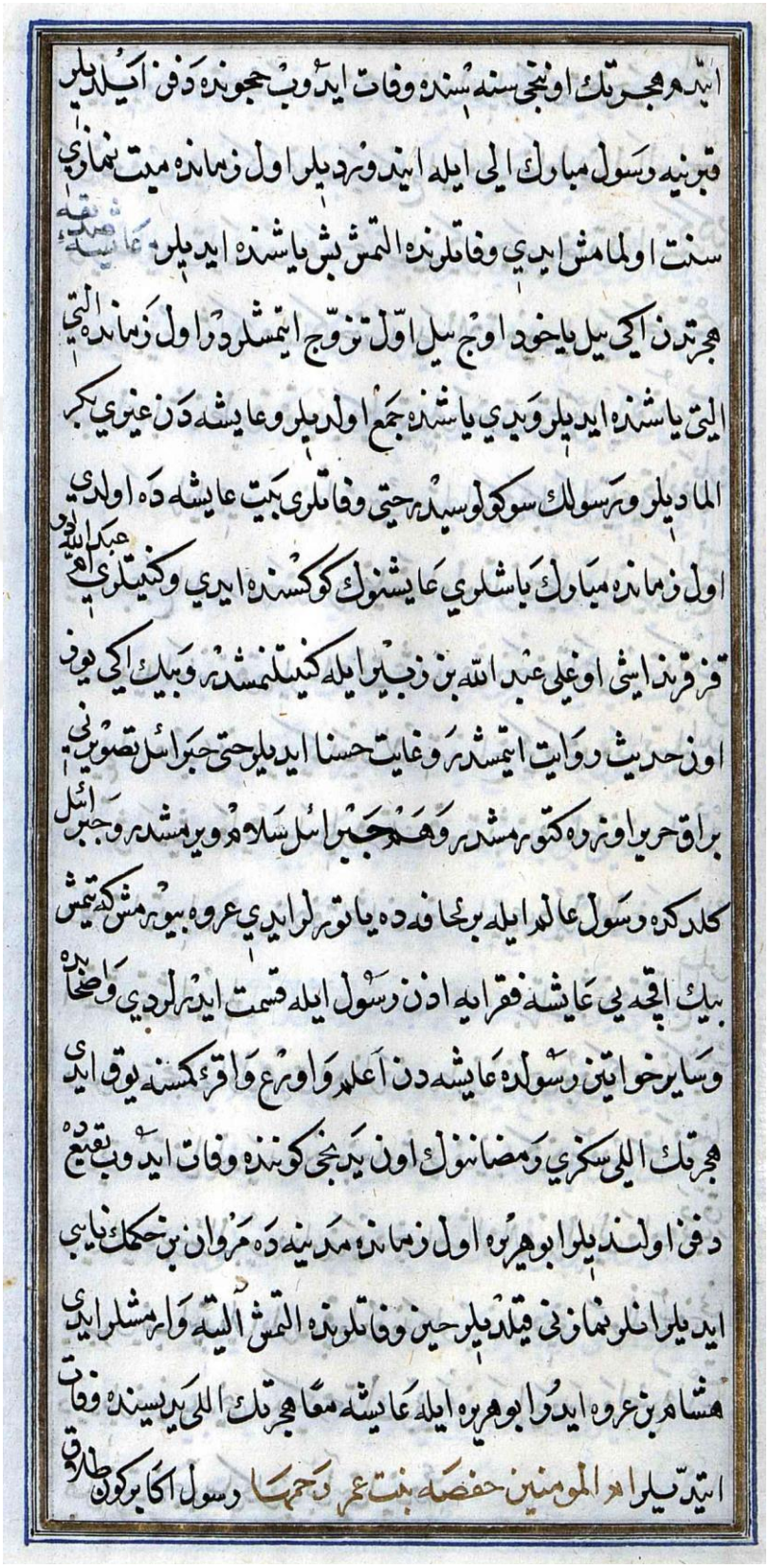
بكه خلق انكار ايدركن اول اقرار ايدردي وجميع مالني بكا خرج ايتدي

واندن بوقدر اولادم كلدي سوندرمه پشيمان اولوب بي حضور اولدم

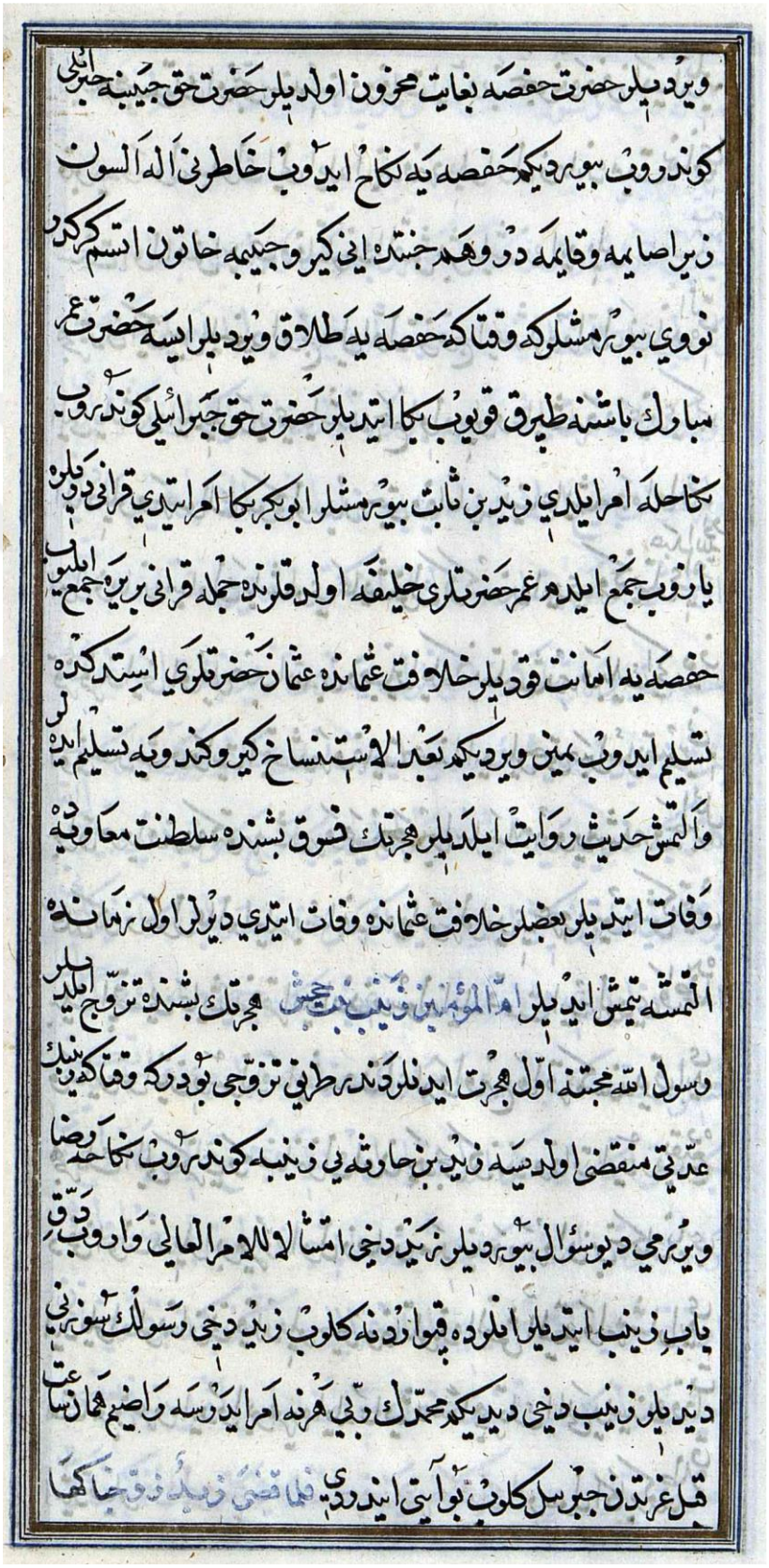
اوتوق شرايله اكدردي يلر امام غزالي بيورمشكه بركون برقاري خاتون

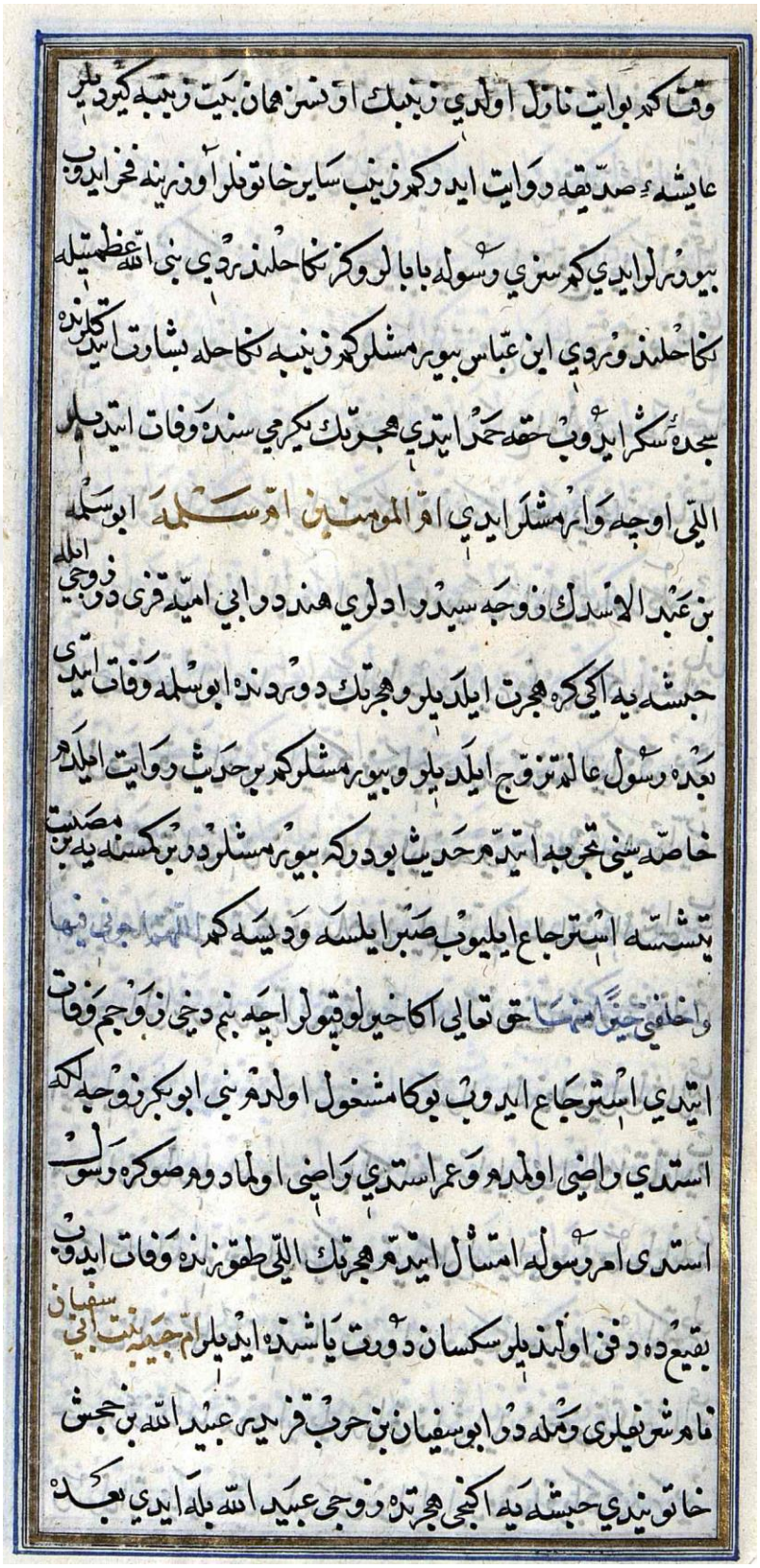
بيت رسوله كلدي التفات حضرتله مقارن اولدي اهل بيتدن بعضي

صوردوقلرنده بيوردي لركه خديجه زمانده كافي كلوردي انوبجون رعايت

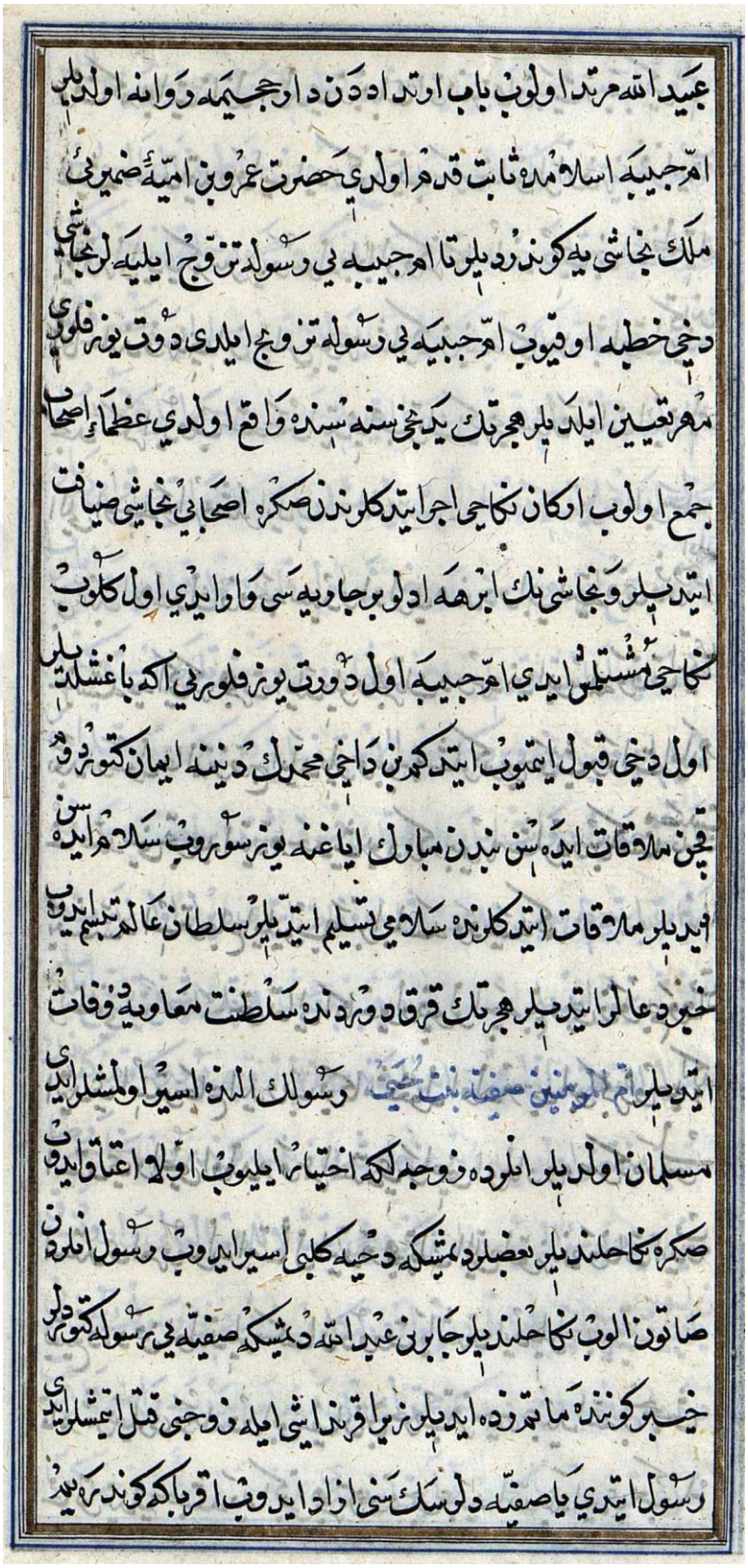

ايدر هجرتك اونبخى سنه سنده وفات ايدوب حجونده دفن ايلديلر
قبرنيه وسول مبارك الى ايله ايندورديلر اول زمانده ميت نمازى
سنت اولمامش ايدى وفاتلرنده التمش بش ياشنده ايديلر عايشه صديقه
هجرتدن ايكى يل ياخود اوچ يل اول تزوج ايتمشلردر اول زمانده التى
التى ياشنده ايديلر وبدى ياشنده جمع اولديلر وعايشه دن غيرى بكر
المادىلر وهر سولك سوكولوسيدر حتى وفاتلرى بيت عايشه ده اولدى
اول زمانده مبارك ياشلرى عايشنوك كوكسنده ايدى وكنيتلرى ام عبد الله ايدى
قرقرنداشى اوغلى عبد الله بن زبير ايله كنيتلنمشدر وبيك ايكى يوز
اون حديث روايت ايتمشدر وغايت حسنا ايديلر حتى جبرائيل تصويرنى
براقحريا وندره كتورمشدر وهم جبرائيل سلام ويرمشدر وجبرائيل
كلدكده رسول عالم ايله برلحافده ياتورلرايدى عروه بيورمشكه تيمش
بيك ايچه يى عايشه فقرايه اذن رسول ايله قسمت ايدرلردى واضحايده
وسايرخواتين رسولده عايشه دن اعلم واورع واقرء كمسنه يوقايدى
هجرتك اللى سكزى رمضانوك اون بدنجى كونده وفات ايدوب بقيعده
دفن اولنديلر ابوهريره اول زمانده مدينه ده مروان بن حكمك نايبى
ايديلر انلر نمازنى قيلديلر حين وفاتلرنده التمش اليشه وارمشلرايدى
هشام بن عروه ايدر ابوهريره ايله عايشه معا هجرتك اللى بدنسنده وفات
ايتديلر ام المومنين حفصه بنت عمر رحمها رسول اكابر كون طلاق

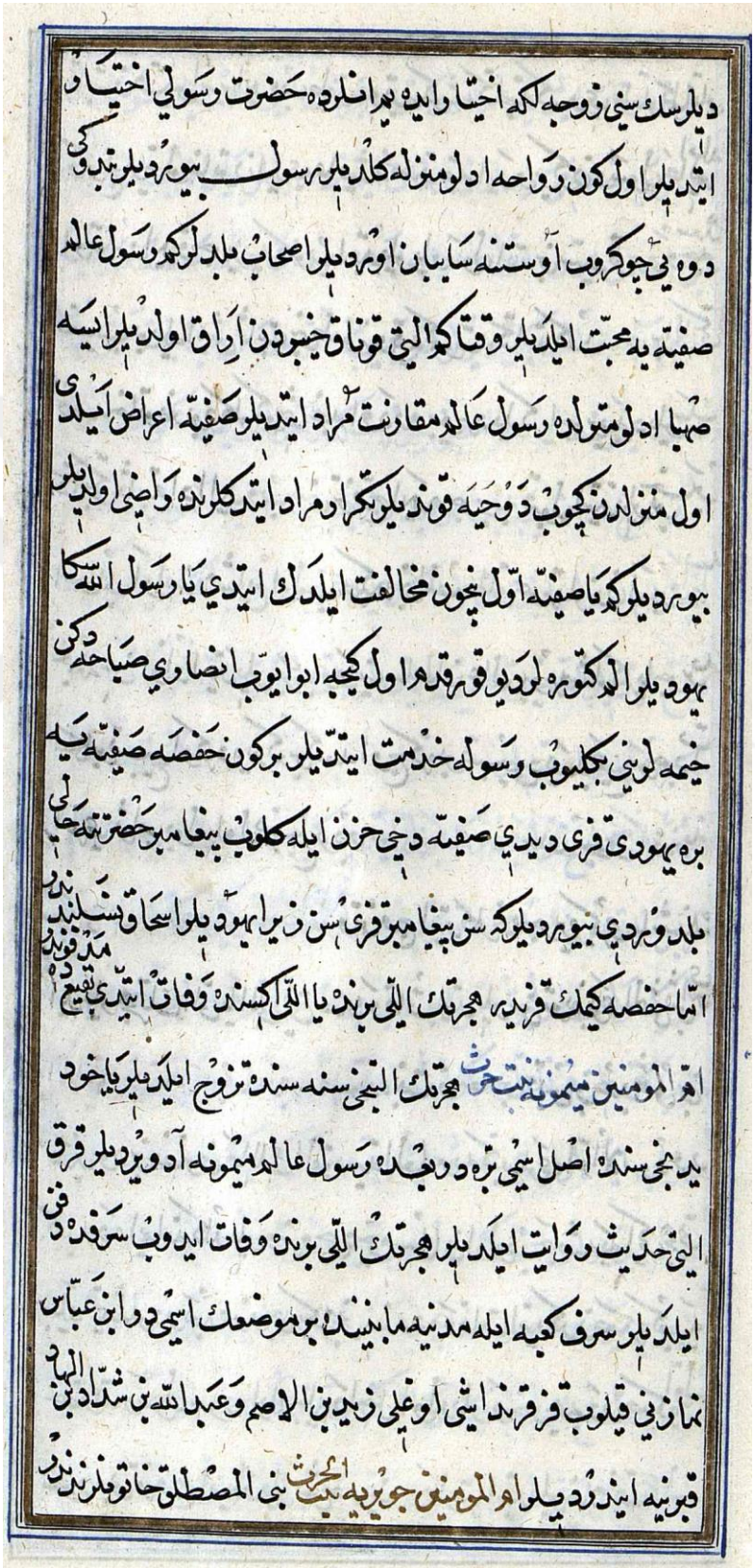

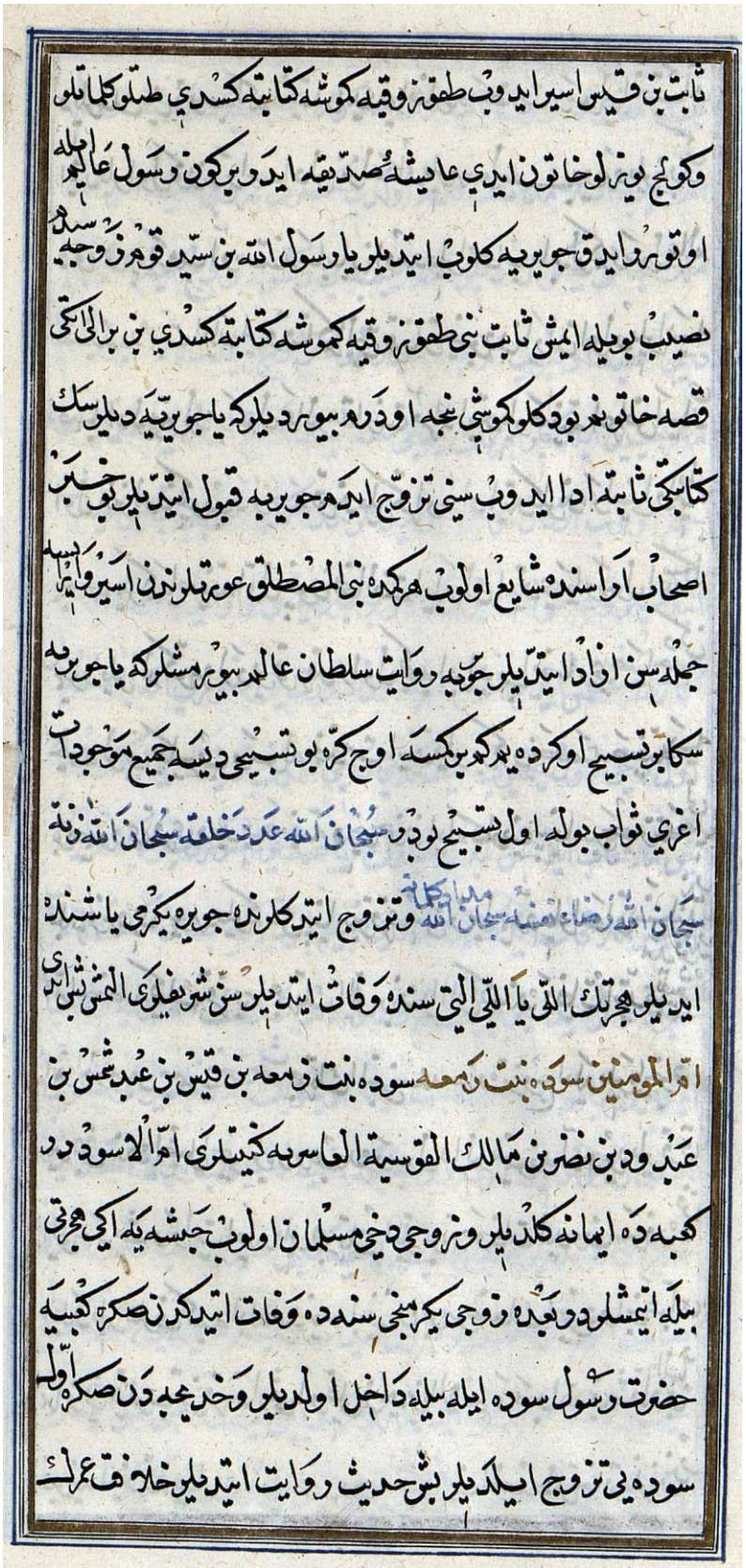

وقاکه روایت ناول اولدی زینبک اوستنه همان بیت زینبه کیردیلر
عایشه صدیقه روایت ایدرکه زینب سایر خاتونلرا وزینه فخر ایدوب
بیورمزلر ایدی کمسزی وسوله بابالروکز نکاحلندرمدی بنی الله عظیم تیله
نکاحلندورمدی ابن عباس بیورمشلرکه زینبه نکاحله بشارت ایدیلدیکنده
سجده شکر ایدوب حقه حمد ایدی هجرتک یکرمی سنده وفات ایتدیلر
الّتی اوجه وارمشلر ایدی ام المومنین ام سلمه ابوسلمه
بن عبد الاسدک زوجه سیدر اولری هند دوابی امیه قرنی دوزوجی الله
جحشه یه اکی کره هجرت ایلدیلر وهجرتک دوردنده ابوسلمه وفات ایتدی
بعده رسول عالم تزوج ایلدیلر وبیورمشلرکه برحدیث روایت ایلدم
خاصه بنی تجربه ایتدم حدیث بودرکه بیورمشلردر برکمسنه یه برمصیبت
یتشسه استرجاع ایلیوب صبر ایلسه ودیسه کم اللهم اجرنی فیها
واخلفنی خیرًا منها حق تعالی اکا خیرلوقیولر اجه بنم دخی زوجم وفات
ایتدی استرجاع ایدوب بوکا مشغول اولدم بنی ابوبکر زوجه لکه
استدی راضی اولمدم وعمر استدی راضی اولمادم وصوکره رسول
استدی امر رسوله امتثال ایتدم هجرتک الّتی طقوزنده وفات ایدوب
بقیعده دفن اولندیلر سکسان دوردت یاشنده ایدیلر ام حبیبه بنت ابی سفیان
نام شرفلری رملّه دور ابوسفیان بن حرب قریسیدر عبید الله بن جحش
خاتونیدی حبشه یه اکنجی هجرتده زوجی عبید الله بله ایدی بعده

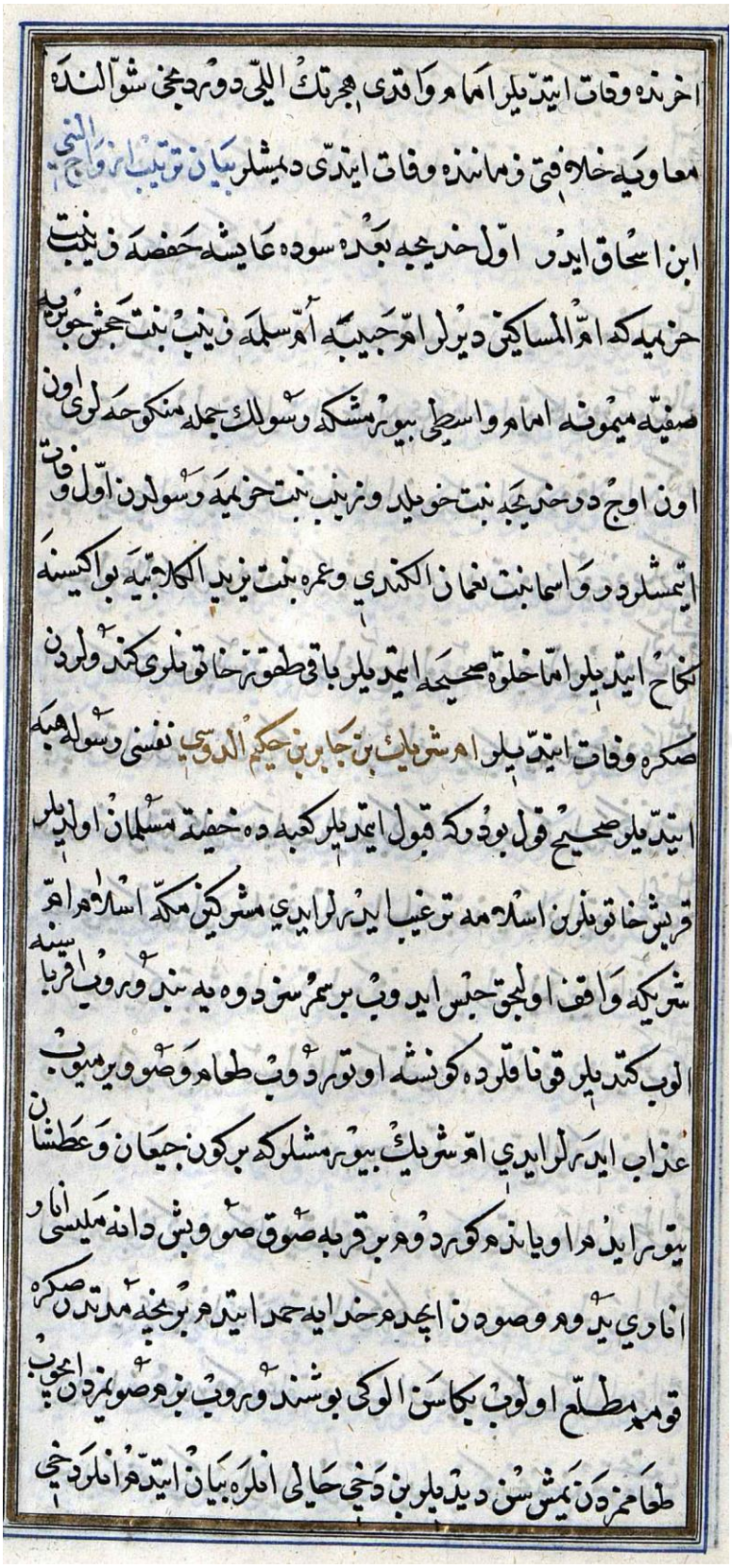

عبيد الله مرتد اولوب باب اوتداده دن دار جحيمه دوانه اولديلر
ام جبيبه اسلامده ثابت قدم اولدي حضرت عمرو بن اميه ضميري
ملك نجاشي يه كوندردي تا ام جبيبه يي رسوله تزويج ايليه لر نجاشي
دخي خطبه اوقيوب ام جبيبه يي رسوله تزويج ايلدي دوت يوز فلوري
مهر تعيين ايلدي ديلر هجرتك يدنجي سنه سنده واقع اولدي عظماء اصحاب
جمع اولوب اركان نكاحي اجرا ايتدكلرنده صكره اصحابي نجاشي ضيافت
ايتديلر ونجاشي نك ابرهه اولو برجاويه سي واوايدي اول كلوب
نكاحي مشتمل ايدي ام جبيبه اول دوت يوز فلوري يي اكه باغشلديلر
اول دخي قبول ايتيوب ايتدكه بن داخي محمدك دينه ايمان كتوردوم
قچن ملاقات ايده سن بنده مبارك ياغمه يوز سوروب سلام ايده سن
ديديلر ملاقات ايتدكلرنده سلامي تسليم ايتديلر سلطان عالم تبسم ايدوب
خيرودعا لر ايتديلر هجرتك قرق دوردنده سلطنت معاويه دوفات
ايتديلر ام المومنين صفيه بنت حيي رسوله اسير اولمشلر ايدي
مسلمان اولديلر انلرده وجه لكه اختيار ايليوب اولا اعتاق ايدوب
صكره نكاحلنديلر بعضلرد مشكه دحيه كلبي اسير ايدوب رسول انلردن
صاتون الوب نكاحلنديلر جابر بن عبد الله دمشكه صفيه يي رسوله كتوردلر
خبر كوندره مامتردده ايديلر زيرا قريزاشي ايله زوجني قتل ايتمشلر ايدي
رسول ايتدي يا صفيه دلوسك سني آزاد ايدوب اقرباكه كوندره يم

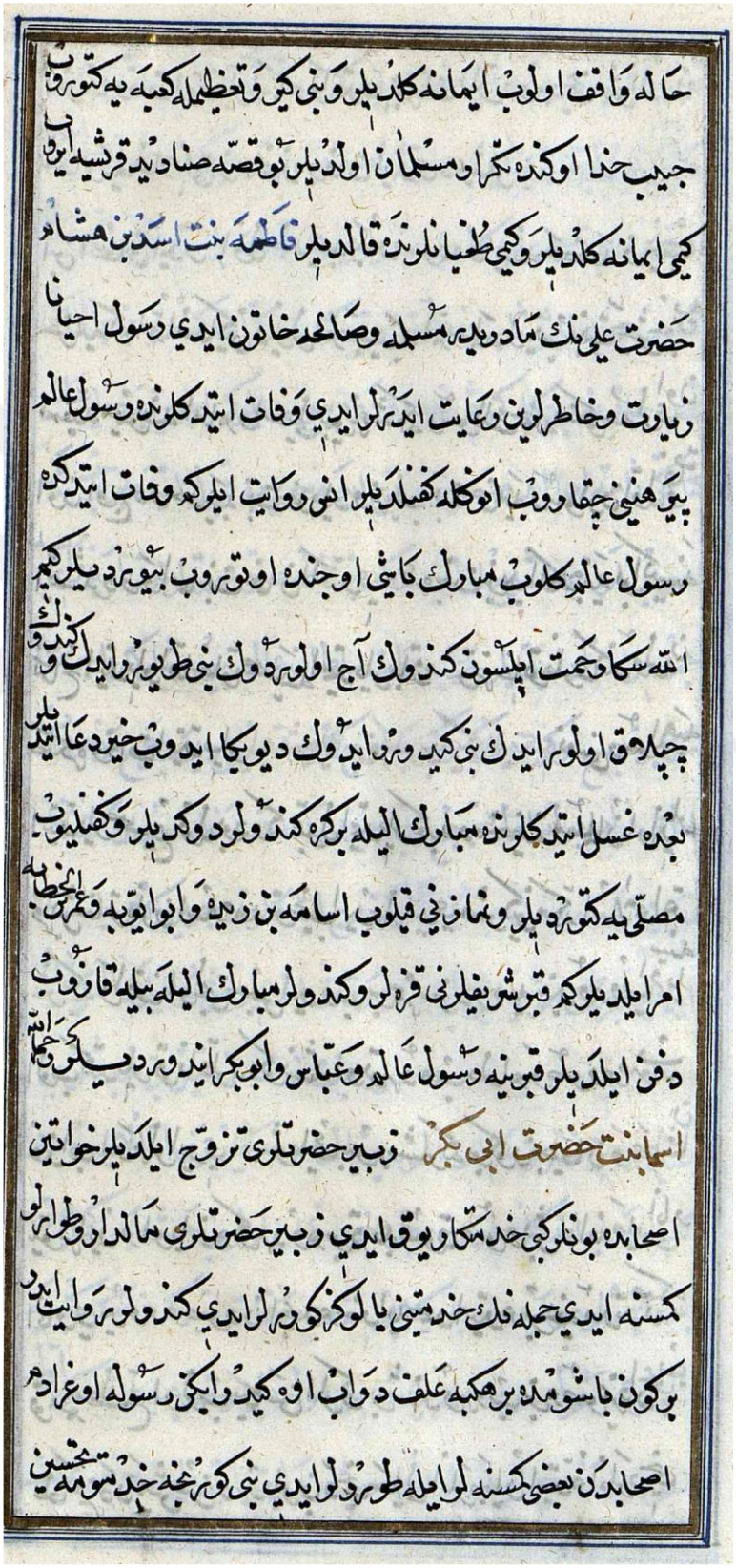

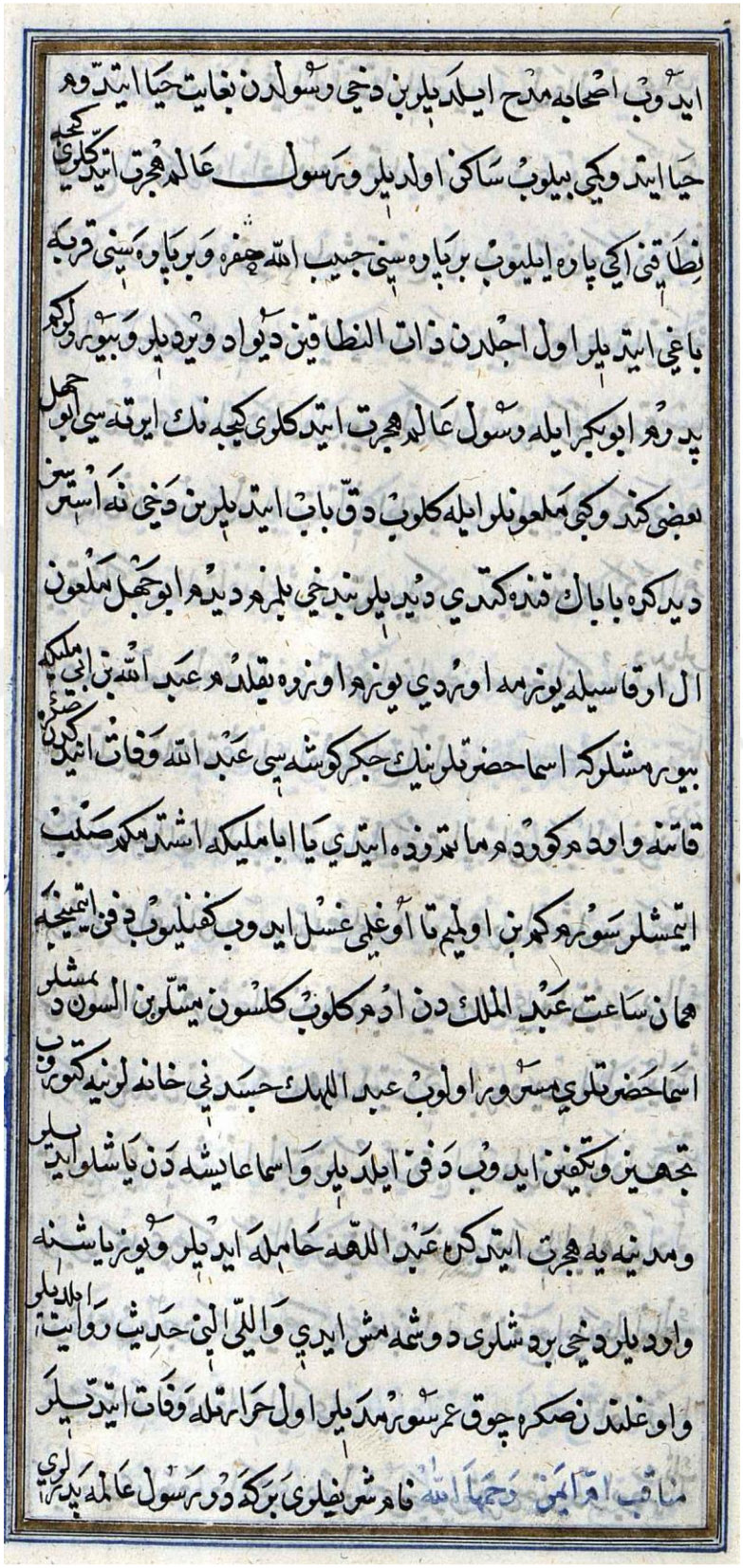
ثابت بن قيس اسير ايدوب طفوز وقيه كموشه كتابه كسدي طلو كلما تلو
وكوچ يوز لو خاتون ايدي عايشه صديقه ايدر بركون رسول عليه السلام
اوتورايدق جويريه كلوب ايتديلر يا رسول الله بن سيد قومز وجه
نصيب بويله ايمش ثابت بني طفوز وقيه كموشه كتابه كسدي بن برالي اكمكي
قصه خاتونز بودكلوكموشي بنجه اودمه بيورديلركه ياجويريه ديلرسك
كتابكي ثابته ادا ايدوب سني تزوج ايدم جويريه قبول ايتديلر بو خبر
اصحاب اراسنده شايع اولوب هركمده بني المصطلق عورتلرندن اسير وار ايسه
جمله سن ازاد ايتديلر جويريه روايت سلطان عالم بيورمشلركه ياجويريه
سكا بركسه تسبيح اوكرده يدكده بركسه اوج كره بو تسبيحي ديسه جميع موجودات
اغزي ثواب بولسه اول تسبيح بودر سبحان الله عدد خلقه سبحان الله زنة
سبحان الله رضاء نفسه سبحان الله مداد كلماته وتزوج ايتدكلرنده جويريه يكرمي ياشنده
ايديلر هجرتك الى يا الهي اليتي سنده وفات ايتديلر سن شريفلري الحمش بش ايدي
ام المومنين سوده بنت زمعه سوده بنت زمعه بن قيس بن عبد شمس بن
عبد ود بن نصر بن مالك القوسية العاسريه كنيلري ام الاسود در
كعبه ده ايمانه كلديلر وزوجي دخي مسلمان اولوب حبشه يه اكي هجرتي
بيله ايتمشلر ودبعده زوجي يكرمنجي سنده وفات ايتدكدن صكره كعبيه
حضرت رسول سوده ايله بيله داخل اولديلر وخديجه دن صكره اول
سوده يي تزوج ايلديلر بش حديث روايت ايتديلر خلافت عمرك

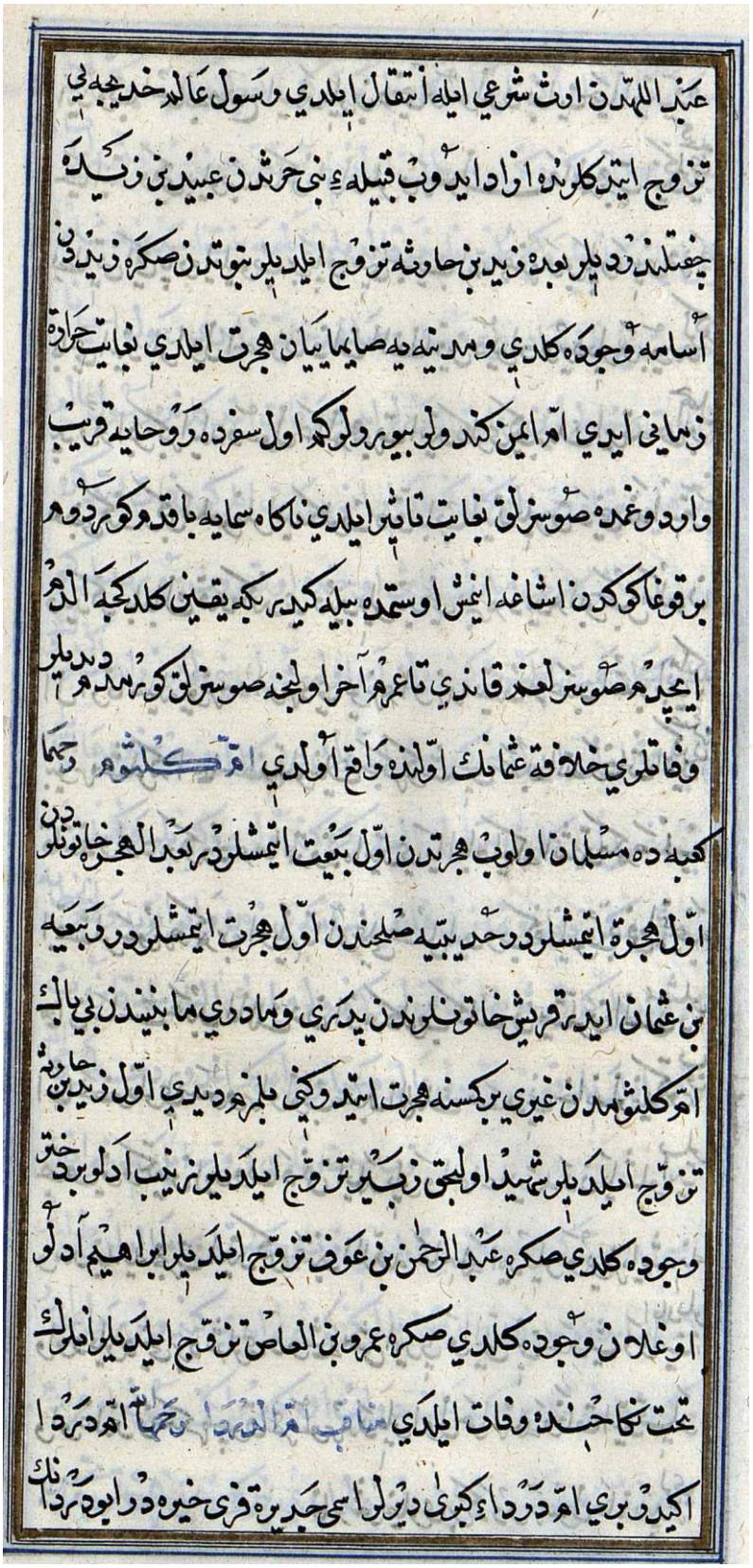
اخرنده وفات ایتدیلر امام واقدی هجرتك الیلی دوردنجی شوالنده
معاویه خلافتی زمانسنده وفات ایتدی دیمشلر بیان ترتیب ازواج النبی
ابن اسحاق ایدر اول خدیجه بعده سوده عایشه حفصه زینب
حزیمه که امّ المساکین دیرلر امّ حبیبه امّ سلمه زینب بنت جحش جویریه
صفیه میمونه امام واسطی بیورمشکه وسولك جمله منکوحه لری اون
اون اوچ در خدیجه بنت خویلد وزینب بنت خزیمه وسولدن اول وفات
ایتمشلر در واسما بنت نعمان الکندی وعمره بنت یزید الکلابیه بو اکیسنه
نکاح ایتدیلر امّا خلوه صحیحه ایتمدیلر باقی طوقوز خاتون ملوی کندولردن
صکره وفات ایتدیلر امّ شریك بن جابر بن حکیم الدوسی نفسنی وسوله هبه
ایتدیلر صحیح قول بودر که قبول ایتمدیلر کبیره ده خفیه مسلمان اولدیلر
قریش خاتون ملوی اسلامه ترغیب ایدرلر ایدی مشرکین مکه اسلام امّ
شریکه واقف اولنجق حبس ایدوب برسمر سزدوه یه بندوروب قربا
لوب کتدیلر قوناقلرده کونشه اوتوردوب طعام وصو ویرمیوب
عذاب ایدرلر ایدی امّ شریك بیورمشلرکه برکون جیعان وعطشان
بیورایدرم اویاندرم کورردم برقربه صوق صو وبش دانه ملیسی انار
انادی یدم وصو وصودن ایچدم خدایه حمد ایتدم برنجیه مدتلرن صکره
قومم مطلع اولوب بکاسن الوکی بوشندوروب بوم صویمزدن ایچوب
طعامزدن یمش سن دیدیلر بن دخی حالی انلره بیان ایتدم انلر دخی

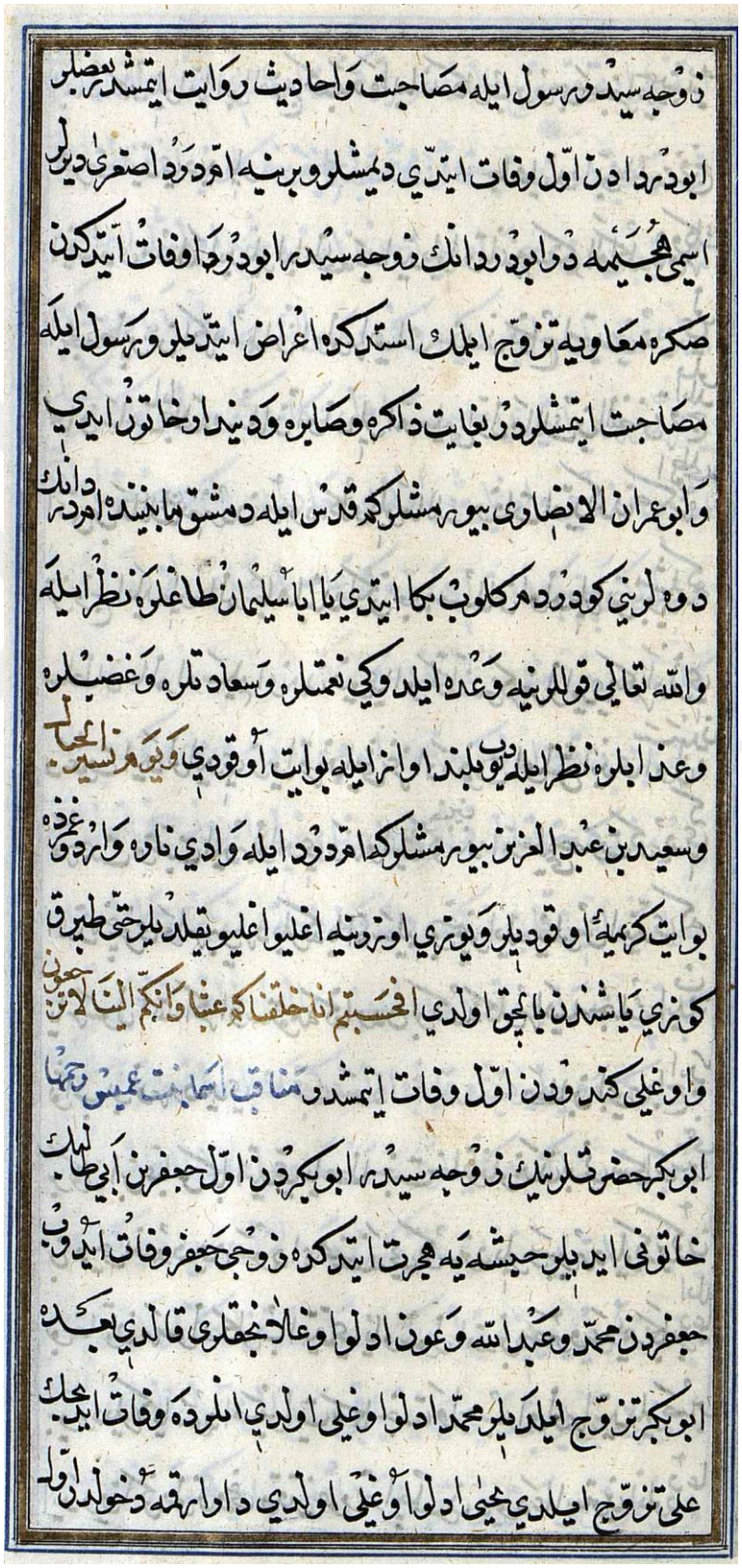
حاله واقف اولوب ايمانه كلدیلر وبنی كيو وتعظيملة كعبه يه كتورولوب
جيب خدا اوكنده بكرار مسلمان اولدیلر بو قصه صناديد قريشه ايوجه
كيمی ايمانه كلدیلر وكيمی طغيانلرنده قالدیلر فاطمه بنت اسد بن هشام
حضرت علی نك مادريه مسلمه وصالحه خاتون ايدی رسول احيانا
زيارت وخاطرلرين رعايت ايدرلر ايدی وفات ايتدكلرنده رسول عالم
پيرهنينی چقاروب اوكلة كفنلديلر انس روايت ايلركه وفات ايتدكده
رسول عالم كلوب مباركباشی اوجنده اوتوروب بيورديلركيم
الله سكا رحمت ايلسون كندوك آج اولوردوك بنی طويورايدك وكندوك
چيلاق اولورايدك بنی كيدورايدوك ديو بكا ايدوب خيرد عا ايتديلر
بعده غسل ايتدكلرنده مباركاليله بركره كندولردوكديلر وكفنليوب
مصلی يه كتوريلر ونمازنی قيلوب اسامه بن زيد وابوايوبه وعمر الخطابه
امر ايلديلركه قبرشريفلرنی قزرلر وكندولر مباركاليله بيله قازوب
دفن ايلديلر قبرينه رسول عالم وعباس وابوبكر ايدورديلر رحمهما الله
اسما بنت حضرت ابی بكر زبير حضرتلری تزوج ايلديلر خواتين
اصحابدن بونلركبی خدمتكاريوق ايدی زبير حضرتلری مالدار وطوارلو
كمسنه ايدی جمله فك خدمتينی يالوكز كندولرايدی كندولر وايت ايدر
بركون باشومده برهكبه علف دوابه اوكيدورايكن رسوله اوغرادم
اصحابدن بعضی كمسنه لرايله طورردولرايدی بنی كورنجه خدمتمه تحسين

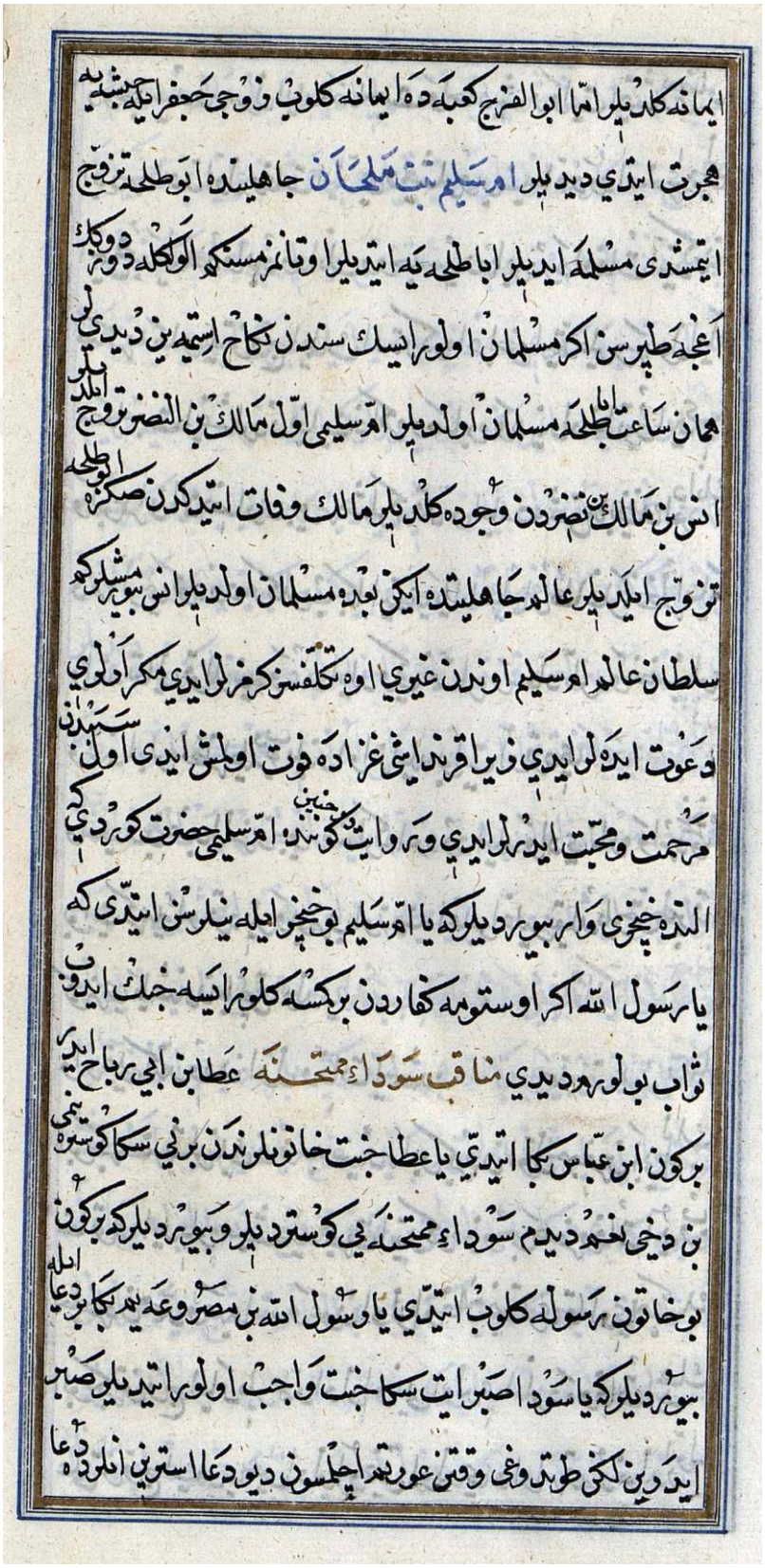
ايدوب اصحابه مدح ايلدىلر بن دخي رسولدن بغايت حيا ايتدوه
حيا ايتدوكي بيلوب ساكن اولديلر وه رسول عالم هجرت ايتدكلرى كجه
نطاقني ايكي پاره ايليوب برپاره سيني حبيب الله چنفره وبرپاره سيني قربه
باغي ايتديلر اول اجلدن ذات النطاقين ديواد ويردىلر وبيوردولركم
پدرم ابوبكر ايله رسول عالم هجرت ايتدكلرى كجه نك ايرته سي ابوجهل
بعضي كندوكي ملعونلر ايله كلوب دق باب ايتديلر بن دخي نه اشترسن
ديدكده بابامك قندهكدري ديديلر بن دخي بلمم ديدم ابوجهل ملعون
ال ارقاسيله يوزمه اوردي يوزم اوزره يقلدم عبد الله بن ابي مليكه
بيورمشلركه اسما حضرتلرينك جكركوشه سي عبد الله وفات ايتدكده
قاشنه وارديم كوردم مماتمزده ايدي يا ابا مليكه اشتدمكدر صلب
ايتمشلر سوزم كمبن اوليم تا اوغلمي غسل ايدوب كفنليوب دفن ايتمينجه
همان ساعت عبد الملك دن ادم كلوب كلسون ميتلرين السون دمشلر
اسما حضرتلري مسرور اولوب عبد الله ك جسدني خانه لرينه كتوروب
تجهيز وتكفين ايدوب دفن ايلديلر واسما عايشه دن ياشلو ايديلر
ومدينه يه هجرت ايتدكن عبد الله حامله ايديلر وبيوزياشنده
واردىلر دخي برده شلرى دوشمه مش ايدي والله الذي حديث روايت
واوغلندن صكره چوق عمر سورمديلر اول حرارتله وفات ايتديلر
مناقب ام ايمن رحمها الله فاطمه بنت ثعلبه بركه دورسول عالمه بدر لري

عبد اللهدن اوت شرعي ايله انتقال ايلدي وسول عالم خديجه بي
تزوج ايتدكلرنده ازاد ايدوب قبيله ء بني حرثدن عبيد بن زيده
چفتلندي ردبلر بعده زيد بن حارثه تزوج ايلديلر بتوتدن صكره زيدن
اسامه وجوده كلدي ومدينه يه صايمايان هجرت ايلدي بغايت حرارة
زمانني ايدي امر ايمن كندولي بيورديلركم اول سفرده وفات حايه قريب
واردوغمده صوسزلق بغايت تاثير ايلدي ناكاه سمايه باقدم كوردوم
برقوغاكوكدن اشاغه اينش اوستمده بيله كيدر بكه يقين كلدكجه الدم
ايچدم صوسزلغم قالدي تاعمرم آخر اولنجه صوسزلق كورمدم ديديلر
وفاتلري خلافة عثمانك اولنده واقع اولدي امر كلثوم رحمها
كبيده مسلمان اولوب هجرتدن اول بيعت ايتمشلردر بعد الهجرة خاتونلردن
اول هجرة ايتمشلردر حديبيه صلحندن اول هجرت ايتمشلردر وبعيه
بن عثمان ايدر قريش خاتونلرندن پدري وماددي مابينندن بي بالك
امر كلثومدن غيري بركسنه هجرت ايتدوكني بلمزم ديدي اول زيد بن حارثه
تزوج ايلديلر شهيد اولنجي زينب تزوج ايلديلر زينب ادلو بردختر
وجوده كلدي صكره عبد الرحمن بن عوف تزوج ايلديلر ابراهيم آدلو
اوغلان وجوده كلدي صكره عمرو بن العاص تزوج ايلديلر امامك
تحت نكاحنده وفات ايلدي مناقب ام الدرداء رحمها ام درداء
اكيدر بري ام درداء كبرى ديرلر اسمي جديره قزي خيره در ابو درداك

زوجه سیده رسول ایله مصاحبت واحادیث روایت ایتمشدر بعضلر
ابودرداء دن اول وفات ایدنی دیمشلر وبرینه امدوده اصغری دیولر
اسمی هجیمه دوابودرداء نك زوجه سیده ابودرداء وفات ایدکدن
صکره معاویه تزوج ایلمك استدکده اعراض ایتدیلر ورسول ایله
مصاحبت ایتمشلردن بغایت ذاکره وصابره ودیندار خاتون ایدی
وابوعمران الانصاری بیوردمشلرکه قدس ایله دمشقه بنیده امدوده
دوه لرینی کودردم کلوب بکا ایدی یا اباسلیمان طاغلره نظر ایله
والله تعالی قوللرینه وعده ایلدوکی نعمتلره وسعادتلره وغضبلره
وعذابلره نظر ایله دیوب بلندا وازایله بوایت اوقودی ویوم نسیر الجبال
وسعید بن عبدالعزیز بیوردمشلرکه امدودده ایله وادی نارده وارمدوغنده
بوایت کریمه اوقودیلر ویوزی اوزرینه اغلیوب اغلیوب یقلدیلر حتی طیرق
کوزی یاشندن باتمق اولدی افحسبتم انما خلقناکم عبثا وانکم الینا لاترجعون
واوغلی کندودن اول وفات ایتمشدر ومناقب اصحابدن عمیس رحمها
ابوبکر حضرتلرینك زوجه سیده ابوبکردن اول جعفر بن ابی طالبك
خاتونی ایدیلر حبشه یه هجرت ایتدکده زوجی جعفر وفات ایدوب
جعفردن محمد وعبدالله وعون اد لو اوغلانجقلری قالدی بعده
ابوبکر تزوج ایلدیلر محمد اد لو اوغلی اولدی انلرده وفات ایدنجك
علی تزوج ایلدی یحیی اد لو اوغلی اولدی داوارهقه دخولدن اول

ایمانه کلدیلر امّا ابو الفرج کعبه ده ایمانه کلوب زوجی جعفر ایله حبشه یه
هجرت ایدی دیدیلر امّ سلیم بنت ملحان جاهلیّتده ابو طلحه تزوّج
ایتمشدی مسلمه ایدیلر ابا طلحه یه ایتدیلر اوتانمز مسنکم الوکلده دوه بکدن
اعجه طیرسن اکر مسلمان اولورایسک سندن نکاح استیه بن دیدی لو
همان ساعت ابا طلحه مسلمان اولدیلر امّ سلیمی اوّل مالک بن النضر تزوّج ایلدیلر
انس بن مالک بن نضردن وجوده کلدیلر مالک وفات ایدکدن صکره ابو طلحه
تزوّج ایلدیلر عالمه جاهلیّتده ایکن بعده مسلمان اولدیلر انس بویله مشارکه
سلطان عالمه امّ سلیم اوندن غیری اوه تکلّف ذکر مزلرایدی مکر اولدی
دعوت ایده لرایدی زیرا قرندا شی غزاده فوت اولمش ایدی اول سببدن
مرحمت ومحبت ایده لرایدی وروایت کوستدیلر امّ سلیمی حضرت کوردیکی
البده خنجری وار بویرد یلرکه یا امّ سلیم بو خنجر ایله نیلرسن ایتدی که
یا رسول الله اکر اوستومه کلوب ایسه جلك ایدوب
ثواب بولورم دیدی مناقب سوداء ممتحنه عطا بن ابی رباح ایدر
برکون ابن عبّاس کلا ایتدی یا عطا جنت خاتونلرندن برنی سکا کوستیم
بن دیدم نعم دیدم سوداء ممتحنه یی کوسترد یلر وبویرد یلرکه برکون
بو خاتون رسوله کلوب ایتدی یا رسول الله بن مصروعه یم بکا بر دعا
بویرد یلرکه یا سودا اصبر ایت سکا جنت واجب اولور ایتدیلر صبر
ایدرین لکن طوتدوغی وقتی عورتم اچلمسون دیو دعا استرین انلرده دعا

